

geriausias šiandienos rašytojas Amerikoje ir vienas geriausių, kokius kada nors esame turėję

New York Times

kelio pabaiga

John Barth

ROMANAS

John Barth

John Barth

kelio pabaiga

ROMANAS

IŠ ANGLŲ KALBOS VERTĖ

VITALIJUS ŠARKOVAS

Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla

Vilnius

UDK 820(73)-3
Ba473

KNYGOS LEIDIMĄ RĖMĖ
KULTŪROS IR SPORTO
RĖMIMO FONDAS

Versta iš:
John Barth
END OF THE ROAD
Avon Books, New York, 1958

ISBN 978-9986-39-477-8

1 Tam tikru atžvilgiu aš esu Džeikobas Horneris

Tam tikru atžvilgiu aš esu Džeikobas Horneris.

Dėstyti pradėjau 1953-iaisiais, Gydytojo patartas, ir kurį laiką dėsčiau gramatiką Vaikomiko valstybiniame mokytojų koledže, Merilendo valstijoje.

Gydytojas pasistūmėjo, taikydamas man skirtą gydymo kursą, o paskui, kai 1953-iųjų birželį, kaip įprasta, kartą per tris mėnesius, iš Baltimorės atkakau pasitikrinti ir konsultuotis į Remobilizacijos Fermą (tuo metu ji buvo įsikūrusi netoli Vaikomiko), jis tarė man:

– Džeikobai Horneri, privalote imtis kokio nors darbo. Jums negalima dykinėti.

– Na, taip jau nuolat ir nedykinėju, – pamėginau teisintis. – Susirandu tai šiokį, tai anokį darbelį.

Mudu sėdėjome šios fermos apžiūrų ir konsultacijų kabinete – jis buvo lygiai toks pat kaip ir tas, kuris įrengtas dabartiniame fermos pastate Pensilvanijoje. Tai vidutinio dydžio patalpa, kaip gyvenamojo buto kambarys, tik lubos aukštesnės. Lygios baltos sienos, langai su baltos spalvos pakeliamomis žaliuzėmis, paprastai nuleistomis, šviesa sklinda iš apvalaus šviestuvo palubėje. Patalpoje yra tik dvi baltos kėdės tiesiomis atramomis, pastatytos viena priešais kitą, per vidurį, ir jokio kito baldo. Kėdės stovi labai arti viena kitos, taigi konsultuojamojo keliai beveik remiasi į konsultanto kelius.

Apžiūrų ir konsultacijų kabinete jaustis laisvai neįmanoma. Gydytojas atsisėda tiesiai priešais konsultuojamąjį, kiek praskečia į šalis kojas, susideda rankas ant kelių ir truputį palinksta jo link. Atsilošti, šiek tiek paslinkus sėdimąją į priekį, nepavyktų, nes tada keliais atsiremtum į jo kelius. Užsimesti kojos ant kojos, nei taip, kaip pratę vyrai, nei taip, kaip įprasta moterims, irgi nekyla noro: jei uždėtum koją ant kojos „vyriškai" – taip, kad kairiosios gurnelis gultų ant dešiniosios kelio, – kairysis batas liestųsi prie Gydytojo kelnių kairiosios klešnės, kiek aukštėliau kelio, ir veikiausiai suteptų baltas jo kelnes; jei uždėtum koją ant kojos „moteriškai" – kad kairiosios kojos kelis pūpsotų virš dešiniosios kelio, tai bato galiukas įsiremtų į tą pačią klešnę, tik žemiau, prie blauzdos. Atsisėsti šonu, žinoma, nė svajonių negali būti, o praskėtęs kelius taip pat, kaip Gydytojas, tuoj pasijustum kaip paskutinis beždžionautojas, visiškai neturintis savojo „aš", net sėdėti savaip neįstengiantis. Taigi ant baltosios konsultuojamojo kėdės tenka sėdėti (nors egzistuoja pasirinkimo laisvės regimybė, – juk niekas neįsako sėdėti taip ir jokiu būdu ne kitaip, – bet rinktis šiaip nėra iš ko) it mietą prarijus, nugara ir klubais suformavus statų, kėdės struktūros užbrėžtą kampą, suglaudus kojas, šlaunimis ir blauzdomis stengiantis išlaikyti dar vieną statų kampą.

Rankų padėtis – atskira problema, įdomi pati savaime ir savotiškai netgi keblesnė, nors ne tiek svarbi, nes, kad ir kur jas dėtum, Gydytojo veikiausiai neužkliudytum. Gali daryti su jomis ką panorėjęs (tik, aišku, ant kelių jų nenuleisi, nes tai jau būtų Gydytojo mėgdžiojimas). Aš rankų paprastai nelaikau vienoje vietoje – kurį laiką leidžiu joms sustingti patogioje padėtyje, paskui sudedu kitaip. Sukryžiuoti, įremti į šonus, sudėti už galvos, sunerti pirštus ant pilvo – tokios (su įvairiomis variacijomis ir tarpinėmis stadijomis) pagrindinės galimos rankų, delnų ir pirštų padėtys, ir tai, kad aš šias padėtis kaitalioju, anaiptol nėra (ar bent – po pirmojo pustuzinio susitikimų su Gydytoju – jau nėra) nervingumo apraiška;

tai veikiau liudija, kad kai susiduri su daugybe vienodai priimtinų pasirinkimo galimybių, nė viena iš jų, kad ir kuriai suteiktum pirmenybę, ilgam tavęs nepatenkins, jeigu jos priimtinumą lyginsi su likusių pasirinkimo galimybių kumuliaciniu priimtinumu, nors, lyginant su bet kuria kita *viena* galimybe, ji nė kiek nėra blogesnė.

Dabar (tai yra 1955 m. spalio 4 d., antradienį, septintą valandą penkiasdešimt penkios minutės, kai visa tai rašau antrajame aukšte įrengtame dormitoriume) man atrodo, kad jei pastarąjį pastebėjimą suvoksime kaip metaforą, tai bus mano gyvenimo istorija, papasakota viena fraze – tiksliau, paskutine dvigubo predikatinio nominatyvinio pasakymo dalimi, kuri savo ruožtu yra antroji nepriklausoma šio gana painaus sudėtinio sujungiamojo sakinio dalis. Įsitikinote, kad aš tikrai dėsčiau gramatiką?

Niekas, tiesą sakant, ir nesistengia, kad apžiūrų ir konsultacijų kabinete lankytojai jaustųsi laisvai – galų gale jie čia ateina ne atsipalaiduoti, o konsultuotis. Jei lankytojas jaustųsi visiškai laisvai, į Gydytojo rekomendacijas jis imtų žiūrėti atsainiai, tarsi į pusryčius, kuriuos į lovą atneša livrėja vilkintis tarnas, tai yra pernelyg kritiškai: girdi, šitą suvalgysiu, o šito ne – nemėgstu, ir valgysiu tik tiek, kiek noriu, nė kąsniu daugiau. Savaime suprantama, toks nusiteikimas apžiūrų ir konsultacijų kabinete būtų visiškai netinkamas, nes ne kas kitas, o pats lankytojas patiki save Gydytojui: Gydytojo noras – lankytojo noras, bet ne atvirkščiai, ir rekomendacijos jam teikiamos ne tam, kad jis jomis abejotų ar jas svarstytų (abejoti – įžūlu, o svarstyti – beprasmiška), o tam, kad paraidžiui jomis vadovautųsi.

– Tai visiškai nepriimtina, – tarė Gydytojas, turėdamas galvoje mano tuometinį papratimą dirbti tik tuomet, kai baigiasi pinigai, ir imtis pirmo po ranka pasitaikiusio darbo. – Daugiau taip tęstis negali.

Jis nutilo ir atidžiai įsistebeilijo į mane, kaip yra įpratęs, rausvu liežuviu cigarą lūpomis ritinėdamas iš vieno kampučio į kitą.

– Turite imtis kokio nors reikšmingesnio darbo: privalote pradėti ko nors siekti – pavyzdžiui, iškilti, įsiklausyti į pašaukimą, nugyventi gyvenimą prasmingai.

– Taip, sere.

– Juk jums jau trisdešimt.

– Taip, sere.

– Ir jūs turite kažkokį diplomą. Kokia jūsų specialybė? Istorija? Literatūra? O gal ekonomika?

– Mokslai ir menai.

– Tai jūs visų galų meistras?

– Ne visų...

– Mokslai ir menai – gražumėlis. O ar yra pasaulyje koks nors dalykas, kuris nebūtų mokslas arba menas? Filosofiją studijavote?

– Taip.

– O psichologiją?

– Taip.

– O politologiją?

– Taip.

– Pala pala... O zoologiją?

– Taip.

– Filologiją, aišku, irgi. O romėnų filologiją? Kultūrinę antropologiją?

– Taip, tik vėliau, kai buvau doktorantas. Jei pamenate, aš...

– *Kchėėė,* – atsikrenkštė Gydytojas, tarsi rengdamasis spjauti į mano doktorantūrą. – O ko jus dar mokė toje doktorantūroje? Meno išlaužti spynas? Sanguliavimo meno? Gal dar ir buriuoti doktorantus moko? Kryžminių kvotų rengti kartais nemokė?

– Ne, sere.

– O ką, tai ne mokslai ir menai?

– Disertaciją rengiausi rašyti iš anglų, sere.

– Po paraliais! Iš anglų *ko*? Jūreivystės? Anglų kolonijinės politikos? Anglų bendrosios teisės?

– Iš anglų literatūros, sere. Tačiau taip jos ir neparašiau. Išlaikiau visus egzaminus žodžiu, bet disertacijos rašyti nebaigiau.

– Džeikobai Horneri, jūs kvailys.

Mano kojos kaip ir liko sulenktos per kelius tiesiu kampu, tačiau už galvos sunertas rankas aš nukėliau (tokia poza dažniausiai išreiškia ne visai rimtą požiūrį į tai, kas vyksta aplinkui) ir suradau joms mišrią padėtį: kairiąja ranka įsitvėriau švarko kairiojo atlapo, dešiniąją – kiek sulenktais atpalaiduotais pirštais, delnu aukštyn – padėjau ant dešiniosios šlaunies, apytikriai per vidurį.

Kiek patylėjęs Gydytojas paklausė:

– Ar yra priežasčių, kurios sukliudytų jums prašyti darbo nedideliame mokytojų koledže? Jis čia, Vaikomike.

Akimirksniu man priešais akis stojo ištisa kariauna argumentų „prieš" darbą Vaikomiko valstybiniame mokytojų koledže, bet iš kitos pusės tuoj išsirikiavo tiek pat kontrargumentų, taigi klausimas, verta pretenduoti į dėstytojo vietą mokytojų koledže ar ne, ore pakibo tarsi vidurio žymeklis lyno traukimo varžybose, kai abiejų komandų jėgos visiškai lygios. Šis palyginimas tam tikru atžvilgiu irgi yra mano gyvenimo istorijos metafora, nesvarbu, kad ji kitokia nei ta, apie kurią kalbėjau kiek anksčiau: kaip pradėjau suprasti netrukus po šio pokalbio, kai gydymo kursas pasiekė Mitoterapijos stadiją, vienas ir tas pats gyvenimas aprėpia daugybę istorijų – lygiagrečių, koncentriškų, tarpusavy susipinančių ir dar balažin kokių.

Taigi.

– Jokių priežasčių, sere, – išpoškinau aš.

– Taigi nutarta. Pateikite prašymą nedelsdamas, kaip tik spėsite į rudens semestrą. O ką ketinate dėstyti? Ikonografiją? Automobilių mechaniką?

– Galbūt anglų literatūrą.

– Ne. Disciplina turi būti tiksli, kitaip tai bus tiesiog darbas, o ne gydymas darbu. Mums reikia griežtos taisyklių sistemos. Kaip manote, ar sugebėtumėte dėstyti planimetriją?

– Na, žinote... – aš abejodamas pajudinau kairę ranką: ją kiek truktelėjau į priekį, tuo pat metu nepaleisdamas atlapo ir ištiesęs smilių bei didįjį pirštą; rankai akompanavo greitai pakelti (ir greitai nuleisti) antakiai, akimirkai suspaustos lūpos ir į šalis linguojanti galva.

– Žinoma, kokias čia kvailystes kalbu – tai ne jums. Pasisiūlykite dėstyti gramatiką. Anglų kalbos gramatiką.

– Matote, Gydytojau, – išdrįsau pastebėti, – gramatika būna ir aprašomoji, ir norminamoji. Sakau todėl, kad jūs minėjote griežtą taisyklių sistemą.

– Jūs dėstysite norminamąją gramatiką.

– Taip, sere.

– Ir jokių aprašymų. Jokių nestandartinių atvejų. Taisyklės, taisyklės ir dar kartą taisyklės. Nieko, išskyrus taisykles.

Konsultacija baigėsi. Gydytojas staigiai atsistojo (aš vos spėjau jam iš kelio patraukti kojas) ir išėjo iš kabineto, o aš, atseikėjęs poniai Doki, registratūroje dirbančiai seselei, mokestį už konsultaciją, grįžau į Baltimorę. Tą patį vakarą sukurpiau laišką Vaikomiko valstybinio mokytojų koledžo rektoriui, kuriame paprašiau pokalbio ir išreiškiau norą į jo vadovaujamą kolektyvą įsilieti kaip norminamosios anglų kalbos gramatikos dėstytojas. Ko jau ko, o meno rašyti prašymus priimti į darbą per savo miglotų studijų laiką norom nenorom išmokau puikiai. Tad jau liepą buvau pakviestas atvykti pokalbio.

2 Vaikomiko valstybinis mokytojų koledžas įsikūręs dideliame plyname lauke

Vaikomiko valstybinis mokytojų koledžas įsikūręs dideliame plyname lauke, apsuptame terpentininių pušų miško, pietrytiniame Vaikomiko pakraštyje, Merilendo valstijos Rytų pakrantėje. Tiesą sakant, visas koledžas – tai vienas vienintelis neišvaizdus plytinis pastatas su dviem priestatais, pernelyg gremėzdiškas tam karalių Jurgių epochos architektūrą imituojančiam stiliui, kuriuo remiantis jis pastatytas. Smarkiai pusračiu išlenkta alėja iš Koledžo aveniu atveda prie pagrindinio įėjimo.

Liepą, kai išaušo man paskirtoji diena, susikroviau mantą į savo automobilį „Chevrolet" ir grąžinau šeimininkui raktą nuo savo kambario Yst Čeiso gatvėje, Baltimorėje, nes, nepaisydamas, priims mane dirbti koledže ar ne, ketinau tą pačią dieną įsikurti Vaikomike. Buvo sekmadienis. Iš pradžių pokalbis buvo paskirtas antradienį – taip buvo nurodyta rektoriaus atsakyme. Bet šeštadienio popietę, kai pradėjau rengtis kraustytis iš Baltimorės, man paskambino rektorius ir paprašė atvykti pirmadienį. Ryšys buvo prastas, tačiau, mano manymu, jis tikrai pokalbį perkėlė pirmadieniui.

– Man tinka ir pirmadienis, ir antradienis, – pamenu, tariau aš.

– Na, mums, tiesą sakant, irgi tiktų ir pirmadienis, ir antradienis, – teisinosi rektorius. – Tačiau kai kuriems komiteto nariams

pirmadienį susitikti su jumis būtų patogiau negu antradienį. Jei tik, žinoma, pirmadienį neturite reikalų. O gal jums vis dėlto patogiau atvykti antradienį?

– Pirmadienį ar antradienį – man jokio skirtumo, – patikinau jį. O pats pamaniau, kad iš tiesų antradienį (kurį, kaip pamenate, iš pradžių ir buvo paskirtas susitikimas) atvykti pokalbio man būtų patogiau, nes, prieš išvykstant iš Baltimorės, paskutinę minutę man gali prireikti ko nors nusipirkti, o sekmadienį parduotuvės bus uždarytos. Tačiau dėl to aš pernelyg nesirūpinau, tad pokalbio galėjau atvykti ir pirmadienį.

– Jei pirmadienį susitikti jums patogiau, aš irgi neprieštarauju.

– Žinau, jums buvo paskirta atvykti antradienį, – nerimo rektorius, – tik pamaniau, kad pirmadienį būtų geriau.

– Man jokio skirtumo, – patikinau aš.

Taigi sekmadienį į automobilį susikroviau drabužius, knygas – jų turėjau nedaug, gramofoną, muzikos įrašų plokšteles, viskį, statulėlę bei visokius kitus niekniekius ir leidausi Rytų pakrantės link. Po trijų valandų užsiregistravau „Pusiasalio“ viešbutyje Vaikomike, kur ketinau apsigyventi, kol susirasiu tinkamą nuolatinį būstą, ir papietavęs patraukiau jo ieškoti.

Pirmiausia, kas man pasirodė įtartina, buvo tai, kad aš iš karto susiradau visais atžvilgiais tinkamą kambarį. Paprastai būstui būnu labai išrankus. Man reikia, kad virš manęs niekas negyventų, kad lubos būtų aukštos, o langai – dideli; kad lova būtų aukšta, plati ir labai minkšta, kad vonioje būtų geras dušas, kad šeimininkas negyventų tame pačiame name (ir kad jis nebūtų labai smulkmeniškas, pernelyg nesirūpintų dėl to, kaip gyventojai elgiasi su baldais ir kita įranga), kad kaimynai nebūtų priekabūs ir kad būtų aptarnaujančiojo personalo. Dėl tokio išrankumo būsto paieškos paprastai trukdavo ne vieną dieną, ir tai retai kada duodavo geresnių nei patenkinamų rezultatų. O čia, kaip tyčia, pirmas pasitaikęs kambarys (kad jis išnuomojamas, sužinojau perskaitęs skelbimą

pakeliui į Koledžo aveniu) atitiko visus mano reikalavimus. Šeimininkė, labai impozantiška penkiasdešimtmetė našlė, su kuria susidūriau seno dviaukščio mūrinio namo tarpdury, kai ji kaip tik rengėsi išeiti, aprodė man kambarį antrajame aukšte, langais į gatvę.

– Dėstote koledže? – pasidomėjo ji.

– Taip, teta. Gramatiką.

– Ką gi, malonu susipažinti. Aš ponia Alder. Gal iš karto dėl visko susitarkime, nes mudu nedažnai matysimės.

– Jūs pati čia negyvenate?

– Gyventi *čia*? Na jau ne! Negaliu pakęsti, kai gyventojai painiojasi man po kojomis. Amžiais jiems kažkas ne taip, kažko trūksta. Aš kiaurus metus gyvenu Oušen Sityje. Jei ko prireiktų, man neskambinkite; kreipkitės į poną Preiką, jis prižiūri namą ir gyvena Vaikomike.

Ji parodė man kambarį. Trys šešių pėdų aukščio langai. Dvylikos pėdų aukščio lubos. Tamsiai pilkos tinko sienos, baltos medžio plokštės. Pritrenkianti lova – trijų pėdų aukščio, septynių pėdų ilgio ir mažiausiai septynių pėdų pločio; galinga juoda pabaisa su baldakimu, keturiais statramsčiais, storais it laivastiebiai, rievėtais ir žieduotais, o kur dar įmantriai raižyta galvūgalio lenta, iškilusi trimis pėdomis aukščiau velenėlio pagalvei atremti. Mano svajonių lova! Kiti baldai buvo įvairiausių stilių ir periodų mišinys – čia jauteisi taip, tarsi būtum užklydęs į Vinterturo muziejaus sandėlį, – tačiau visi daiktai buvo be galo kompetentingi. *Kompetentingi* – kaip tik šis būdvardis, o ne koks nors, tarkime, *veiksmingi,* man iš karto atėjo į galvą. Baldai, rodės, taip tobulai pritaikyti atlikti savo paskirtį ir taip tuo puikuojasi, kad vargiai teikiasi pastebėti *tavo* apgailėtinas pastangas jais pasinaudoti. Jiems reikalingas ne šiaip žmogus, o žmogus, galintis priversti juos pajusti, kad jais naudojamasi. „Čia tai bent“, – pagalvojau.

Žodžiu, vietelė – tikras rojus. Ir dušas, ir aptarnaujantysis personalas – viskas, ko tik širdis geidžia.

– O kaip kaimynai? – nerimastingai pasiteiravau.

– Et, jų tai būna, tai nebūna. Daugiausia apsistoja viengungių, kartais jaunų porelių, keliautojų, seselių iš ligoninės.

– O studentų?

Baltimorėje turėti kaimynus studentus tiesiog nuostabu, nes kas jau kas, o priekabumas jiems tikrai nebūdingas, tačiau man šovė mintis, kad Vaikomike studentų ir dėstytojų ne tiek jau daug, tad jie visi veikiausiai puikiai vieni kitus pažįsta.

– Ne, studentų nebūna. Jie paprastai gyvena bendrabučiuose arba nuomojasi kambarius tolesnėje Koledžo aveniu dalyje.

Viskas atrodė pernelyg jau viliojančiai, ir aš ėmiau darytis įtarus.

– Turiu perspėti jus, kad mokausi groti klarnetu, – drėbtelėjau aš. Melavau, aišku: aš net muzikinės klausos neturiu.

– Ką gi, puiku! Aš pati kadaise dainavau, bet po to, kai mirė ponas Alderis, prapuolė balsas. Nepatikėsite, kokį puikų dainavimo mokytoją turėjau jaunystėje, kai mokiausi Pibodžio konservatorijoje! Jo pavardė Fararis. „Alder, – vis sakydavo man jis, – išmokai visko, ko tave mokiau. Dainuoji tiksliai, stilingai, turi *éclat*. Esi *una macchina cantanda* – tai itališkai, – sakydavo jis. – Visa kita padarys gyvenimas. Eik ir gyvenk!“ Tačiau man vis neišeidavo gyventi, kol prieš penkerius metus vargšas ponas Alderis iškeliavo Anapilin, bet iki to laiko mano balsas visai pradingo.

– Ar neprieštarautumėte, jei laikyčiau naminį gyvūną?

– Kokį dar gyvūną? – sugriežtėjo ponia Alder. Pamaniau, kad būsiu suradęs išsigelbėjimą.

– Na, nežinau. Mėgstu šunis. Svarstau, ar neįsigijus bokserio ar dobermano.

Mano šeimininkė su palengvėjimu atsiduso.

– Visai pamiršau, kad jūs dėstote gramatiką. Kadaise gyveno čia toks biologijos mokytojas – va jis tai bent gyvūnų laikė.

Griebiausi paskutinio šiaudo:

– Negalėsiu mokėti daugiau kaip dvylika už savaitę.

– Kambario nuoma – aštuoni doleriai, – pasakė ponia Alder. – Už kambarinės paslaugas per savaitę reikės primokėti tris ar keturis su puse dolerio, priklausomai nuo to, ar naudositės papildomomis paslaugomis.

– Jergutėliau, ir kokio gi pobūdžio tos papildomos paslaugos?

– Ji dar ir skalbia, – nė kiek nesutrikusi atšovė ponia Alder.

Trauktis nebebuvo kur, teko jos kambarį išsinuomoti. Sumokėjau už mėnesį į priekį, nors šeimininkė avanso prašė tik už savaitę, ir palydėjau ją iki automobilio, penkerių metų senumo „Buick" nudengiamu viršumi.

Šią netikėtą likimo dovaną buvau linkęs laikyti nesėkme, nes suteikė laisvą popietę ir vakarą, ką jau kalbėti apie rytdienos rytą. Išsiregistruoti iš „Pusiasalio" viešbučio, persikraustyti į naująjį būstą ir susitvarkyti savo mantą – visiems šiems veiksmams atlikti man prireikė vos pusantros valandos, o paskui tiesiog nežinojau, kur dėtis. Vaikštinėti po Vaikomiką neturėjau jokio noro: tai buvo vienas iš tų visiškai beveidžių miestelių, kuriuos kiaurai permatai iš pirmo žvilgsnio. Banalus verslo rajonas, standartinis parkas, apsuptas viduriniosios klasės atstovų namų, kurie ničnieku nesiskiria vieni nuo kitų, nebent amžiumi ir skiriama priežiūra. O Vaikomiko valstybinio mokytojų koledžo vaizdas po kokios minutės atvėsintų netgi labiausiai užkietėjusį smalsuolį. Valstijos mokytojų koledžas ir tiek.

Dvidešimt minučių be jokio tikslo pasivažinėjau po miestą ir grįžau į savo kambarį. Priešais langą augusio dulkėto klevo vaizdas nuobodus tapo po pusės minutės. Gramofono plokštelės – beveik visos su Mocarto kūrinių įrašais – šiame kambaryje tik erzino, nes dar nebuvau čia apsipratęs, ir todėl jaučiausi suvaržytas. Statulėlė ant židinio, didelė gipsinė Laokoono galva, savo tuščiaake grimasa taip mane erzino, kad nedaug trūko ir būčiau nusukęs tą baisenybę veidu į sieną. Prasidėjo tikras nerimo priepuolis. Galiausiai, nors buvo dar tik devynios (nerimau jau nuo pusės ketvir-

tos, tik valandos pertrauka vakarienei praėjo smagiau, aš įsiropščiau į lovą; jos įspūdingas groteskiškumas mane truputį nuramino, nors ir ilgai kliudė užmigti.

Rytą jaučiausi dar prasčiau. Uoliai išmiegojau iki dešimtos, paskui užtinusiomis akimis, plyštančia iš skausmo galva patraukiau pusryčiauti. Pokalbis buvo paskirtas antrą valandą, tad turėjau marias laiko mirtinai išsikankinti. Skaityti neįstengiau, muzika siutino. Skusdamasis du kartus įsipjoviau, o batų tepalas pasibaigė man dar nespėjus išblizginti kairiojo bato kulno. Kadangi batų valymo procedūrą atidėliojau iki paskutinės minutės, tikėdamasis, kad ji padės ištverti nerimastingiausias akimirkas prieš išeinant iš kambario, laiko vykti į miestelio centrą nusipirkti naujos tepalo dėžutės nebebuvo. Įtūžęs nubildėjau prie automobilio ir jau buvau besėdąs prie vairo, bet prisiminiau pamiršęs rašiklį ir portfelį (tiesa, jis buvo tuščias, ir pasiimti jį ketinau vien tam, kad solidžiau atrodyčiau). Kaip akis išdegęs užlėkiau laiptais aukštyn, griebiau nelemtąjį rašiklį, portfelį ir taip dėbtelėjau į seselę, dirstelėjusią pro savo kambario duris, kad vargšelė tik sušnirpštė ir skubriai jas užtrenkė. Numetęs portfelį ant užpakalinės sėdynės, iš vietos truktelėjau taip staigiai, kad net sužviegė automobilio padangos, ir nušvilpiau koledžo link.

Susierzinimas užgožė nerimą, ir aš būčiau laimingai nusigavęs pas rektorių, jei ne būrelis jaunuolių, stypsojusių ant laiptų prie pat įėjimo į koledžą. Palaikiau juos studentais, nors, turint galvoje, kad buvo atostogų metas, studentai vargu ar būtų trainiojęsi aplink mokymo įstaigą. Šiaip ar taip, man priartėjus jaunuoliai smalsiai – nors ir neįžūliai, bet vis dėlto gana atvirai – įsispoksojo į mano automobilį. Drąsa mane apleido; užuot sustojęs, abejingai dirstelėjau į rankinį laikrodį ir pravažiavau pro šalį – girdi, greitį sulėtinau vien tam, kad pasitikslinčiau laiką. Man pagalbon atskubėjo laikrodis virš įėjimo į koledžą, kaip tik tą akimirką išmušęs antrą valandą: aš linktelėjau galvą, tarsi iš pasitenkinimo savojo

laikrodžio tikslumu, ir išvažiavęs pro kitą apylankos galą, išdidžiai grįžau į Koledžo aveniu. Čia aš vėl suirzau, dar labiau nei anksčiau, tik šį kartą tūžau pats ant savęs, plūdau save, kodėl, po galais, bet kokia smulkmena išmuša mane iš vėžių. Vėl nukūriau įvažiavimo į apylanką link ir įsukau į ją kitam bandymui. Tačiau jei pirmą kartą man neužteko ryžto praeiti pro tuos beaistrius vartininkus, paaugliškomis tuščiomis kaip Laokoono akimis, išsirikiavusius palei prakeiktą įėjimą, tai patekti po jų žvilgsnių ugnimi antrą kartą prireikė išties velniškos drąsos. Įkaliau akseleratoriaus pedalą iki pat galo ir, nesiteikdamas į juos nė pažvelgti, prašvilpiau savo „Chevrolet" visa apylanka. Tegul tie pienburniai galvoja, ką tik nori. Trečią kartą nedvejojau nė akimirkos – nerūpestingai privažiavau prie stovėjimo aikštelės už koledžo pastato, pastačiau automobilį ir įėjau pro pirmas pasitaikiusias duris. Vėlavau jau šešias minutes.

Rektoriaus kabinetą radau nesunkiai ir prisistačiau sekretorei.

– Ponas Horneris? – perklausė ji, kiek sutrikusi.

– Taip, tai aš, – trumpai atsakiau; neturėjau jokio noro aiškinti smulkmenų.

– Luktelėkite minutėlę.

Ji šmurkštelėjo į gretimą kabinetą. Per duris girdėjau, kaip ji pusbalsiu kalbasi su kažkokiu vyriškiu, veikiausiai su ponu Šotu, rektoriumi. Mano širdis nusirito į užkulnius, pradėjo pykinti.

Durys atsivėrė ir pasirodė žilas tėviškos išvaizdos džentelmenas, o sekretorė turseno jam iš paskos.

– Ponas Horneris! – šūktelėjo jis, pačiupęs mano ranką. – Aš Džonas Šotas. Malonu su jumis susipažinti!

Ponas Šotas buvo šauktukiškas žmogus.

– Man irgi *labai* malonu, sere. Atsiprašau, kad truputį pavėlavau...

Jau rengiausi pateikti visą virtinę pasiteisinimų: girdi, miestas nedidelis, bet aš jo visiškai nepažįstu, taigi nežinojau, kur palikti automobilį, dar, savaime suprantama, šiek tiek paklaidžiojau, kol suradau reikiamą kabinetą, ir *taip toliau*.

– Pavėlavote?! – šūktelėjo ponas Šotas. – Vaikeli, jūs atvykote dvidešimt keturiomis valandomis anksčiau! Juk šiandien dar tik pirmadienis!

– Bet juk mudu telefonu susitarėme susitikti šiandien? Ar ne?

– Ne, sūneli! – garsiai nusikvatojo ponas Šotas ir apkabino mane per pečius. – Tarėmės *antradienį*! Tiesa, Širle? – Širlė džiugiai sulinksėjo, tai štai kodėl ji atrodė tokia sutrikusi, kai jai prisistačiau. – Pirmadienis buvo paskirtas laiške, o telefonu susitikimą perkėlėme į antradienį! Dabar prisiminėte?

Aš nusijuokiau ir pasikasiau pakaušį (kaire ranka, nes dešiniąją savojoje vis dar laikė ponas Šotas).

– Jergutėliau, o man pasirodė, kad mes antradienį pakeitėme pirmadieniu. Man baisiai nemalonu, labai atsiprašau. Koks aš kvailys!

– Niekai, nesijaudinkite! – vėl prapliupo juoktis ponas Šotas ir pagaliau paleido mano ranką. – O gal mes ką pripainiojome: ar mes tikrai perkėlėme susitikimą iš pirmadienio į antradienį? – pasitikslino jis, kreipdamasis į Širlę.

– Regis, kad taip, – patikino Širlė. – Dėl pono Morgano skautų. Laišku pokalbis buvo paskirtas pirmadienį, telefonu – perkeltas į antradienį.

– Vienas iš mūsų komiteto narių – skautų būrio vadovas! – paaiškino Šotas. – Jis su vaikais dviem savaitėms išvyko stovyklauti į Rodnį ir šiandien turi parvykti. Tai Džo Morganas, šaunus vaikinas, istorijos dėstytojas. Todėl mes ir perkėlėme pokalbį į antradienį.

– Dar kartą atsiprašau, man baisiai nesmagu, – gailiai šypsojausi.

– Jums nėra ko atsiprašinėti! Aš ir pats galėjau ko nors pripainioti!

Ne tik galėjo, bet ir pripainiojo.

– Ką gi, atvyksiu rytoj.

– Luktelėkite! Palūkėkite minutėlę! Širle, paskambink Džo Mor-

ganui, gal jis kartais jau grįžo. O panelė Baning ir ponas Karteris tikrai jau namie.

– Ne, ne, nereikia! – bandžiau sustabdyti jį. – Verčiau ateisiu rytoj.

– Palaukite, palaukite...

Širlė paskambino Džo Morganui.

– Laba diena, ponia Morgan. Ar ponas Morganas dar negrįžo? Aišku. Taip, taip, žinau, kad jis išvykęs. Ne, nieko ypatinga. Šiandien netikėtai pokalbio atvyko ponas Horneris. Jis supainiojo datą – turėjo atvykti rytoj, bet pamanė, kad pokalbis paskirtas šiandien. Daktaras Šotas pamanė, gal kartais ponas Morganas jau bus grįžęs. Niekis, nesijaudinkite. Tai *aš* atsiprašau jūsų. Viskas gerai. Iki.

Taip ir knietėjo spjauti Širlei į marmūzę.

– Tai aš ateisiu rytoj, – išpoškinau.

– Lauksime jūsų! – šūktelėjo daktaras Šotas. Jis palydėjo mane prie paradinių durų, už kurių su pasibaisėjimu pamačiau tuos pačius sargybinius. Tačiau dabar pradėti aiškinti jam, kad mano automobilis kitoje pastato pusėje, tikrai nenorėjau.

– Na, tai iki rytdienos! – tarė daktaras Šotas, spaudydamas mano ranką. – Juk jūs rytoj ateisite?

– Žinoma, sere.

Mes išėjome pro paradines duris, ir sargybiniai bukai įsistebeilijo į mane.

– O kur jūsų automobilis? Gal jus kur nors pavežti?

– Ne, ne, ačiū, automobilį pastačiau iš kiemo pusės.

– Iš kiemo pusės? Taigi jums reikia išeiti pro kitas duris! Eime, parodysiu, kur užpakalinės durys.

– Nesirūpinkite, sere, – gyniausi. – Apeisiu aplink pastatą, pamiklinsiu kojas.

– Na, kaip norite... – atlyžo jis ir kažkaip keistai mane nužvelgė. – Tai iki rytojaus!

– Viso geriausio, sere.

Tvirtu žingsniu pražygiavau pro dykinėtojus ant laiptų.

– Pabandykite surasti tą laišką! – man pavymui šūktelėjo daktaras Šotas, kai jau buvo beužveriąs paskui save duris. – Gal vis dėlto mes patys suklydome!

Aš atsisukau ir pamojavau jam – girdi, ačiū už rūpestį, būtinai paieškosiu, tačiau kai parsigavęs į savo kambarį (kuris man jau atrodė be galo pažįstamas ir mielas) pradėjau raustis popieriuose, supratau, kad būsiu palikęs jį Baltimorėje. Kadangi artimiausią šimtmetį negalėjau tikėtis daktaro Šoto priimamajame tapti toks savas, kad galėčiau paprašyti Širlės pasiknisti savo bylose, klausimas, kokia gi diena pokalbiui man iš tiesų buvo paskirta, negalėjo būti išspręstas pasitelkiant objektyvius faktus.

Jūs tikriausiai manote, kad dėl tokios nepalankios pradžios man buvo gerokai sunkiau susiimti per pokalbį? Ką gi, prielaida visai pagrįsta, tačiau iš tiesų nutiko priešingai – pasijutau taip šlykščiai, kad man į pokalbį buvo nusispjauti. Kitą rytą aš netgi nepasivarginau išblizginti likusios nevalytos kairiojo bato dalies; papusryčiavęs patraukiau į parką ir, vėpsodamas, kaip vaikai dūksta dirbtiniame ežerėlyje, prasėdėjau ten keletą valandų. Per visą tą laiką mintys apie artėjantį pokalbį mane aplankė vos du ar tris kartus, bet ir tos neįkyrios – jas šalin nugindavau tiesiog truktelėjęs dešiniojo skruosto raumenį. Be dešimties dvi privažiavau prie koledžo, ryžtingai pastačiau automobilį prie paradinių durų ir įėjau pro pagrindinį įėjimą. Prie laiptų šį kartą niekas nestovėjo, bet tądien netgi sutikimo komisija nebūtų išmušusi manęs iš vėžių. Toks buvo mano nusiteikimas.

– A, sveiki, – maloniai pasisveikino Širlė.

– Laba diena. Gal malonėtumėte pranešti daktarui Šotui, kad aš jau atvykau.

– Šiandien susirinkę *visi*. Minutėlę, pone Horneri.

Aš įjungiau šypseną ir tuoj pat išjungiau ją – kaip džentelmenas pirštų galais paliečia skrybėlės kraštus sutikęs bet kokią pažįstamą ledi, nepriklausomai nuo to, ar ji nusipelno tokios garbės, ar ne. Širlė šmurkštelėjo į daktaro Šoto kabinetą ir tuoj pat sugrįžo.

– Užeikite, pone Horneri.

– Dėkoju.

Kai įėjau, daktaras Šotas pristatė mane koledžo dėstytojams: panelei Baning, ispanų ir prancūzų kalbos dėstytojai, mielai senučiukei, tikrai Viešpaties avelei, iš tų pagyvenusių moterų, apie kurias apibūdinimas „miela senučiukė“ pasako viską; daktarui Hariui Karteriui, psichologijos dėstytojui, plonyčiam mokslingos išvaizdos senoliui, kurį pamatęs iš karto pradedi stebėtis, ką, po galais, jis veikia Vaikomike, bet stebiesi ne tiek stipriai, kad galų gale nenumotum ranka, nutaręs, kad veikiausiai jis tam turi savų priežasčių; ir ponui Džozefui Morganui, skautų būrio vadovui, senovės, Europos ir Amerikos istorijos dėstytojui, aukštam, akiniuotam, atletiškam, pasibaisėtinai energingam jaunuoliui: jis buvo toks žavus, toks protingas, toks perspektyvus, jog turėjai kaip reikiant susiimti, kad įstengtum su juo būti bent jau mandagus – vos jį pamačius buvo aišku, jog neišvengiamai būsi nuolatos su juo lyginamas, ir lyginimo rezultatai visada bus ne tavo naudai, tad pats jo egzistavimo faktas tiesiog siutino, o jau bičiuliautis ar draugauti su juo nekilo nė mažiausio noro.

Neapsieita be mandagių pastabų apie mano karštą troškimą prisidėti prie koledžo dėstytojų kolektyvo, tokį karštą, kad aš atvykau į pokalbį netgi visa diena anksčiau nustatyto laiko. Paskui komisijos nariai įniko gyvai aptarinėti per vasarą nuveiktus darbus, tai darė juokaudami ir draugiškai paerzindami vienas kitą. Nekilo abejonių, kad svarstyti pretendentų į dėstytojo pareigas tinkamumą personalo komisijai nebuvo įprastas darbas, papildoma kasdienių pareigų dalis.

– Būkite tikras, panelė Baning tikrai balsuos jūsų naudai, pone Horneri, – sukikeno daktaras Karteris. – Jai reikia naujos aukos, kuriai galėtų rodyti savąją puodelių ūsuočiams kolekciją.

– Šit kaip? – atsiliepiau aš. Tačiau ši daktaro Karterio pastaba buvo skirta ne *man* – jis kalbėjo taip, kaip senelės kartais erzina savo dukras, tariamai kreipdamosi į anūkus.

– Mano kolekcija išties nuostabi, pone Horneri, – geraširdiškai pareiškė panelė Baning. – Būtinai turite ją pamatyti. Vaje, betgi jūs neturite ūsų?

Visi nusijuokė. O aš atkreipiau dėmesį, kad Džo Morganas *turi* ūsus.

– Etelė jau keturiolika metų graužia mane, kad užsiauginčiau ūsus! – nusikvatojo daktaras Šotas, kreipdamasis į mane. – Ir ne kokią nors plonytę juostelę kaip Džo, bet tikrus, vešlius ūsus, kad galėčiau išbandyti jos kolekcijos eksponatus! Gal dabar imsies pono Hornerio ir pagaliau paliksi mane ramybėje, Etele!

Etelė jau rengėsi atsikirsti kokiu nors geraširdišku juokeliu, tačiau tada švelniai įsiterpė Džo Morganas: jis paklausė manęs, kokį turiu išsilavinimą.

– Kiek pamenu, jūs baigėte Džono Hopkinso universitetą, pone Horneri?

– Taip, sere.

Kiti komisijos nariai pritariamai sulinksėjo galvomis, kupini dėkingumo, kad Džo taip taktiškai perėjo prie reikalo. Tas ponas Morganas buvo tikras lobis. Jis tikrai ilgai čia neužsibus. Visas dėmesys nukrypo į mane.

– Tik prašom be jokių *serų*! – užprotestavo daktaras Karteris. – Mes, provincialai, nemėgstame ceremonijų.

– Iš tiesų nereikia tų formalumų, – maloniai pritarė daktaras Šotas.

Kokį ketvirtį valandos jie gana padrikai klausinėjo manęs apie mano diplominį darbą ir pedagoginio darbo patirtį, kurios, beje,

veik neturėjau, jei neskaitysime atsitiktinių privačių pamokų Baltimorėje ir trumpo paskaitų kurso, skaityto Džono Hopkinso universiteto vakarinio skyriaus studentams.

– Kodėl nutarėte vėl imtis dėstytojo darbo, pone Horneri? – paklausė daktaras Karteris. – Matau, kad anksčiau pernelyg juo nepiktnaudžiavote.

Gūžtelėjau pečiais.

– Na, žinote, kaip būna: tiesiog jauti, kad visa kita – ne *tavo*.

Susirinkusieji patvirtino pažįstą šį jausmą.

– Be to, – atsainiai pridūriau, – gydytojas rekomendavo man vėl imti dėstyti. Jo manymu, šis darbas man tinka labiausiai.

Tai buvo taiklus šūvis. Komisija dabar buvo mano pusėje, tad aš įsismarkavau.

– Man neteikia pasitenkinimo įprasti būdai užsidirbti duoną. Kai dirbi vien dėl pinigų, imi kažkaip... *atbukti*. Darbas turi būti – ė-ė... – kažkuo prasmingas. Pasakymas nuvalkiotas, bet juk jūs suprantate, ką turiu galvoje?

Jie suprato.

– Tau į rankas patenka berniukas – iš karto matyti, protingas, nuovokus vaikis, – bet bėda ta, kad jam niekada nėra tekę *mąstyti*, nes jam neteko gyventi aplinkoje, kur mąstyti taip pat natūralu, kaip ir valgyti ar miegoti. Matai šviežią jauną protą, kuriam niekada nebuvo suteikta galimybė, kaip sakoma, mankštinti raumenis. Galbūt jis nemoka kalbėti taisyklinga anglų kalba. Galbūt jis niekada ir *negirdėjo* taisyklingos anglų kalbos. Tai ne jo kaltė. Ir ne vien jo tėvų kaltė. Tačiau jis toks, koks yra.

Didžioji dalis mano auditorijos klausėsi susižavėjusi – visi, išskyrus Džo Morganą. Jis į mane žvelgė šaltai ir ramiai.

– Ir tada pradedi su juo dirbti. Kalbos dalys, veiksniai ir tariniai, pažyminiai ir papildiniai... Po kurio laiko bandai supažindinti jį ir su retorika. Paskui pereini prie sakinių sandaros, mokai kalbėti rišliai. Kali, aiškini iki užkimimo ir matai, kaip berniukas čiuopia

kelią, bet vis klysta ir klumpa. O paskui, kai pradeda svirti rankos, kai nebedaug trūksta, kad viską mestum...

– Žinau, žinau... – sudūsavo panelė Baning. – Vieną gražią dieną tūkstantąjį kartą kartoji tuos pačius dalykus, ir staiga – *spragt*! – sulig šiuo žodžiu ji triumfuojančia veido išraiška spragtelėjo pirštais daktarui Šotui prieš nosį. – Jis suprato! *Suprantu, suprantu,* – pertaria jis tave, – *juk čia viskas aišku kaip dieną.*

– Toks ir yra mūsų tikslas, – romiai, bet su tyliu pasididžiavimu balse tarė daktaras Šotas. – Vardan tokių akimirkų mes ir gyvename. Dėl tokių trumpučių akimirkų.

– Labai trumpučių, – sutiko daktaras Karteris. – Tačiau šios trumputės akimirkos yra iškiliausias Viešpaties stebuklas žemėje! Ir paslaptingiausias, – pridūrė jis.

Džo Morganas, mačiau, nebuvo linkęs taip jau visko sureikšminti, tačiau tardamas pastaruosius žodžius daktaras Karteris kreipėsi kaip tik į jį. Užspeistas į kampą, Morganas pačiulpsėjo kairiuoju lūpų kampučiu, taip išreikšdamas dievobaimingą pagarbą aptariamam slėpiniui.

– Man regis, pedagogą galima palyginti su žmogumi, kuriančiu ugnį titnago atplaišomis, – ramiai postringavau toliau, žvelgdamas tiesiai Džo Morganui į akis: žinojau – dabar tai jau tvatinu jam per skaudžiausią vietą. – Jis skelia ir skelia atplaišas viena į kitą, tačiau pakura po jo rankomis vis neužsiliepsnoja ir neužsiliepsnoja. Tik staiga – dar viena pastanga, dar vienas brūkštelėjimas, niekuo nesiskiriantis nuo ankstesniųjų – ir laužas jau suliepsnojo!

– Labai vykęs palyginimas, – pasigėrėjo daktaras Karteris. – Koks džiaugsmas, kai studentas staiga *įsiplieskia*! Kito žodžio ir neatrasi – tikrų tikriausiai *įsiplieskia*!

– O tada pamėgink jį užgesinti! – nusijuokė daktaras Šotas: taip tikriausiai juokiasi žmogus, netikėtai patyręs Viešpaties malonę. – Jis tampa tarsi žirgu, užuodžiančiu ėdžiose avižas!

Kabinete pasigirdo atodūsiai – kiekvienas prisiminė patirtas panašias akimirkas. Be jokios abejonės, aš laimėjau. Džo Morganui pavyko minutei ar dviem grąžinti pokalbį prie mano gebėjimų temos, tačiau pagal žanro taisykles įtampa pradėjo mažėti, nes kulminacija jau buvo pasiekta. Kiti komisijos nariai nebeturėjo noro uždavinėti klausimų ir daktaras Šotas pradėjo išsamiai pasakoti apie atlyginimų mokėjimo sistemą Merilendo valstijos finansuojamuose koledžuose, apie tai, kiek darbo valandų veikiausiai man teksią, apie privalomą užklasinę veiklą ir panašius dalykus.

– Tai gal šiam kartui tiek. Netrukus mes pranešime jūsų kandidatūros svarstymo rezultatus, – tarė jis, iš visų jėgų purtydamas man ranką. – Gal šiandien vis dėlto parodyti, kur užpakalinės durys? Ir trykšdamas linksmybe jis visiems papasakojo vakarykščio mano išvykimo detales.

– Ne, dėkui. Šiandien automobilį pastačiau prie paradinių durų.

– Puiku, puiku! – be jokios regimos priežasties puolė džiūgauti daktaras Šotas.

– Mudviem pakeliui, – pasakė Džo Morganas, netikėtai išdygęs šalia manęs. Jis palydėjo mane automobilio link ir net luktelėjo prie paradinio sparno, kol aš įsiropščiau į vidų ir užtrenkiau dureles. Aš užvedžiau motorą, bet važiuoti nepradėjau: mačiau, kad mano būsimasis kolega nori man kažką pasakyti.

– Ką gi, tikiuosi, dar pasimatysime, Horneri, – jis nusišypsojo ir pro pravirą langą padavė man ranką.

– Žinoma.

Atgniaužėme rankas, bet Džo Morganas taip ir liko stovėti, remdamasis į automobilio dureles, o jo veidas švytėjo geranoriškumu ir draugiškumu. Jis gražiai įdegė stovyklaudamas, ir vos pažvelgęs į jį galėjai pasakyti, jog tai papratęs anksti kelti, sveikai misti ir dar daugybe kitų dorybių pasižymintis žmogus: patriotiškas, drąsus, pasitikintis savimi, stiprus, nevengiantis pavojų, tvirtos moralės, patikimas, ištikimas, visada pasirengęs ateiti pagalbon, draugiškas,

mandagus, malonus, pareigingas, linksmas, taupus, šaunus, tvarkingas ir pagarbus. Jo akys buvo vaiskios.

– Sakykite, per pokalbį jūs iš manęs tyčiojotės? – paklausė jis vis dar taip pat linksmai. – Kai tauškėte tuos niekus apie titnagą ir kibirkštį?

Aš irgi nusišypsojau ir sutrikęs gūžtelėjau pečiais: nesitikėjau tokio klausimo ir nežinojau, ką atsakyti.

– Tiesiog pamaniau, jog toks palyginimas bus tinkamas.

Mano kolega smagiai nusijuokė.

– O man atrodė, kad jūs tuoj tuoj persistengsite, bemaldamas tą mėšlą, bet jūs, regis, žinote, ką darote.

Aiškiai mačiau, kad jam mano elgesys nepatiko, tačiau jis nė nemanė man priekaištauti.

– Ką gi, pažiūrėsime, kaip viskas baigsis.

– Labai tikiuosi, kad jūs gausite šį darbą, – tarė jis, – jeigu tik, žinoma, pats iš tiesų norite dirbti dėstytoju.

Aš perjungiau pavarą į atbulinės eigos padėtį ir atleidau sankabą.

– Viso gero.

Tačiau Džo Morganas, atrodė, kažko dar nespėjo išsiaiškinti. Jo veide sąžiningai, iki menkiausių smulkmenų, atsispindėjo, kas vyksta jo viduje, ir netgi kai automobilis pamažu pradėjo riedėti atgal, į kelią, aš aiškiai mačiau klaustuką, boluojantį pro jo skaisčios kaktos odą.

– Ką pasakytumėte, jeigu mudu su Rene pakviestume jus pietų – kol dar negrįžote į Baltimorę. Nesvarbu, ar būsite priimtas į darbą, ar ne? Kaip suprantu, jūs kažkur mieste išsinuomojote būstą.

– Manau, pabūsiu čia dar kurį laiką. Ir nesvarbu, kokie bus svarstymo rezultatai. Bet jokių konkrečių planų neturiu.

– Puiku. Gal šiandien vakare?

– Šiandien... gal nelabai. – Man atrodė, kad atsakymas buvo teisingas.

– O rytoj?

– Rytoj, manau, būtų geriau.

Tačiau vien kvietimu papietauti jis neapsiribojo:

– Žinote, gal nevertėjo jums vien dėl pasismaginimo erzinti manęs sarkastiškomis kalbomis apie titnagą ir kibirkštis? Juk nebuvo jokio reikalo. Negi dirbti su skautais taip jau kvaila? Galite mane ironizuoti arba ginčytis su manimi, bet štai taip tyčiotis vien tam, kad įgeltum – kokia prasmė? Tai pernelyg paprasta.

Jo kalba mane nustebino: aš iš karto tai priskyriau prastam tonui, tačiau, turiu pripažinti, susigėdau ir tuo pat metu įvertinau grakštumą, su kuriuo Morganas į priekaištus įterpė kvietimą papietauti. Jis vis dar taip pat nuoširdžiai šypsojosi.

– Atleiskite, jeigu jus įžeidžiau.

– Ką jūs, aš visai neįsižeidžiau! Tikrai nesu iš tų žmonių, kurie įsižeidžia dėl kiekvieno menkniekio, tačiau mudviem, galimas daiktas, teks kartu dirbti, todėl verčiau pabandykime vienas kitą suprasti – bent truputį. Taigi rytoj laukiame jūsų pietų. Iki!

– Iki!

Jis pasisuko ir tiesiai per pievelę nudrožė savais keliais; nesant studentų, jis man atrodė dar aukštesnis, negu buvo iš tiesų. Iš visko sprendžiant, Džo Morganas buvo iš tų žmonių, kurie pamatę tikslą mauna tiesiai jo link, savo pavyzdžiu piršdami mintį, kad kelius reikia tiesti ten, kur vaikšto žmonės, o ne reikalauti, kad žmonės vaikščiotų ten, kur nutiesti keliai. Gal toks požiūris ir tinka istorikui, prisimenu, pamaniau aš, tačiau norminamosios gramatikos lankose su tokiomis nuostatomis ponui Morganui būtų labai striuka.

3 Atsisakymas kartu papietauti kažkokiu paslaptingu būdu nuslopino

Atsisakymas kartu papietauti kažkokiu paslaptingu būdu nuslopino kvaištelėjusias mano sielos stygas, kurios kartais, bet labai retai suskambėdavo ir paskraidindavo mane padebesiais.

Viskas prasidėjo nuo Laokoono ant židinio lentynos, nuo jo nebylios dejonės. Jo burnos forma ryte geriau už bet kokį barometrą man prognozuodavo, kokia laukia diena. Trečiadienį, kitą dieną po pokalbio, kai aš pabudau ir klausiamai pažvelgiau į jį, grimasa buvo tiesiog bakchiška. Štai, kažkas prasideda! Aš nuogutėlis iššokau iš patalo ir skubriai, bijodamas, kad kerai nenustotų veikę, prisukau patefoną. Kurgi tas šokis... Turėjau galybę Mocarto kūrinių įrašų, ir tik vieną vienintelį rusišką šokį, „Iljos Muromiečio" fragmentą, ritmišką ir kibirkščiuojantį, gyvą ir įtemptą – na, pagaliau, Laokoonai!

Dulkėtas klevas įkaito iki baltumo; saulė spindulių šratais pliekė į langus ir užpildė kambarį kunkuliuojančia šviesa, o aš šokau, tarsi išsirengęs kazokas, strykčiojau ir sukausi vilkeliu. Jau ištisą amžinybę nebuvau taip visa oda jautęs šviesos ir – o, ta pakvaišimo saldybė! – mėgavausi ja tris minutes, ne ilgiau, nes netrukus sučirškė telefonas. Paklaikęs iš įtūžio išjungiau muziką. Žmogus, kuriam leido pasimėgauti vos kelias varganas minutes, o paskui jo

džiaugsmą nutraukė, turi teisę paskui visą gyvenimą neatsiliepti į telefono skambučius.

– Klausau.

– Norėčiau kalbėti su Džeikobu Horneriu, – skambino moteris, ir aš tuoj pajutau esąs velnioniškai nuogas.

– Tai aš.

– Aš Renė Morgan, Džo Morgano žmona. Džo, regis, kvietė jus papietauti šiandien, tiesa? Skambinu, norėdama jus pakviesti oficialiai.

Aš tylėjau.

– Tiesiog po nuotykio su jūsų pokalbiu mes, žinote, nutarėme įsitikinti, kad ateisite paskirtą dieną.

Pauzė.

– Džeikobai, ar girdite mane?

– Taip. Atsiprašau, – aš stebeilijausi į savo barometrą: dabar jis atrodė liūdnokas. Batijaus totoriai davė garo ir man, ir jam.

– Vadinasi, susitarėme? Ateikite, kada jums patogu po pusės septynių: pusę septynių mes guldome vaikus miegoti.

– Hm, matote, ponia Morgan...

– *Rene*. Sutarta? Mano vardas *Renée,* bet manęs niekas taip nevadina.

– ...man regis, vis dėlto negalėsiu šiandien pas jus ateiti.

– Ką?

– Ne, tikrai negalėsiu. Ačiū už kvietimą.

– O kodėl? Jūs įsitikinęs, kad negalėsite?

Kodėl? Ak tu, kale, ak tu, narsiojo skauto namų šeimininke, juk tu sugadinai man pirmąjį tikrą taip ilgai lauktą pakvaišimą, ėmei ir viską man sudergei! O tavo pietūs man rūpi kaip pernykštis sniegas!

– Ketinau vakare trumpam nulėkti į Baltimorę. Atsirado šiokių tokių reikalų.

– O gal jūs tiesiog nenorite pas mus ateiti? Pasakykite tiesiai

šviesiai: juk mes niekuo vienas kitam neįsipareigoję, – vaje, negi žmonos dabar taip kalba? – Ko jūs bijote: jeigu kartais ir nekritome jums į akį, tikrai dėl to nesikrimsime.

Pagautas *flagrante delicto*[1], aš išraudau, o paskui apsipyliau prakaitu. Jeigu moteris pasibalnoja tą padarą, vardu *atvirumas*, gero nelauk. Ji laukė mano atsakymo: girdėjau, kaip Džo Morgano žmona kvėpuoja į mano nuogą ausį.

Aš atsargiai padėjau ragelį ant šakutės. Negana to, pirmuosius tris žingsnius į šalį žengiau pirštų galais, o susigriebęs, kaip elgiuosi, vėl išraudau.

Na štai, kerai išsisklaidė, ir aš puikiai supratau, kad verčiau nė nebandyti vėl klausytis Gliero „Iljos Muromiečio" – bus tik dar blogiau. Gliero muzika tarsi putojantis gėrimas, įpili jos į „Kolinzą", ir kokteilis sužaižaruoja, bet ji ne degtinė; o pakvaišimas tokioms gudrybėms apskritai nepasiduoda – dirbtinai jo nesužadinsi. Dabar ne tik negalėjau pašėlioti, atsiduoti pakvaišimui, dabar man pasidarė nesmagu.

Ir pikta! Jeigu esate pakvaišęs ir depresyvus, jus nesunku paguosti – jeigu, žinoma, jūsų pakvaišimas tikras, nesuvaidintas; bet aš buvau ramus pakvaišėlis: Džeikas Horneris – tarsi savadarbis garsiăkalbis, sunkiai išgaunantis aukštesnius garsus. Žemieji tonai baubia kaip priklauso, o aukštesnieji, pasiekę spektro vidurį, užspringsta ir nuslopsta. Todėl kai mane aplanko tikras pakvaišimas, aš jį puoselėju kaip kūdikį ir vargas tam, kas sugadina man šventę! Tai, viena vertus. Kita vertus, nemėgstu, kai mane verčia prisipažinti melavus, juo labiau moterys. Kokiam vyrui tai patiktų? Tikra tiesa, nesu didelis tiesuolis, bet argi taip jau svarbu visą tiesą drožti į akis? Viešpatie aukštielninkas, mieloji Morganų šeimynėle, ne viskas pasaulyje taip paprasta!

Kol rengiausi, telefonas vėl pradėjo plyšoti, ir taip primygtinai,

[1] Nusikaltimo vietoje (*lot.*).

kad iš karto supratau: tai ponia Morgan. Momentas buvo pikantiškas (tuo metu moviausi kelnes), ir aš su malonumu būčiau atkišęs tam sijonuotam Diogenui savo pliką užpakalį pasikalbėti, tik, deja, nespėjau. Rene, brangute, tariau pats sau, manęs nėra namie; džiaukis, jog aš nesiėmiau jokių tvirkinančių veiksmų tavo mielo balselio atžvilgiu už tai, kad tu sugadinai man vaikišką džiaugsmą. Dėk tą prakeiktą ragelį, suknista skautaite: tavo grobis paspruko.

Tą pat rytą, kiek vėliau, sukoriau trisdešimt mylių, skiriančių Vaikomiką nuo Oušen Sičio, kad paspirginčiau savo melancholiją saulutėje ir pamarinuočiau ją vandenyne. Tačiau nuo šilumos ir šviesos ji tik dar labiau suvešėjo. Paplūdimyje knibždėjo miriadai žmogiškųjų padarų, ir man, kaip paaiškėjo, jie buvo labai nemalonūs. Kitokią dieną jie būtų galėję atrodyti groteskiški ir netgi mieli, visai kaip mano naujieji baldai, tačiau diena aiškiai buvo netinkama, ir jie mane tiesiog erzino. Negana to, veikiausiai dėl to, kad buvo darbo diena, paplūdimyje nebuvo nė vienos merginos, dėl kurios būtų verta taukšti nesąmones, būtinas norint ją suvilioti. Aplinkui tamsavo miškas gimdymo metu sudarkytų šlaunų, tabalavo nukarusios krūtys, sudribę pilvai, šmėkščiojo išvargę veidai, gergždė šaižūs balsai; kuitėsi krūvos kažkokių šlykščių tarsi žiurkiūkščiai vaikigalių. Sunku atrasti atgrasesnį reginį negu paplūdimio publika, kai pats esi prastai nusiteikęs.

Apie trečią valandą man jau buvo gana, ir nusiplovęs smėlį patraukiau automobilio link. Tačiau žmogus, atvykęs į Oušen Sitį kupinas tokio niūraus pasitikėjimo savimi kaip aš tą dieną, nepasiduos, kol bent jau formaliai neatliks merginos viliojimo veiksmų, kaip ir turistas, užkopęs į Paiks Pyką, negrįš nenusispjovęs žemyn nuo kalno viršūnės – kitaip kurių galų ten apskritai ropštis? Taku palei paplūdimį iš tiesų vaikštinėjo merginų, po dvi ir po tris; dauguma jų vilkėjo marškinėlius su išspausdintais koledžų arba stu-

denčių draugijų pavadinimais. Jos mano niūrų žvilgsnį išdidžiai atremdavo, laikydamos mane nevertu dėmesio – kaip ir aš jas. Kirtęs tris kvartalus iki automobilio taip ir nepamačiau nė vieno taikinio, verto kulkos, taigi, kaip ir medžiotojas, artėjantis prie namų, turėjau arba pažaboti savo išrankumą, arba grįžti nieko nepešęs.

Štai ir automobilis. Keturiasdešimtmetė moteris – gerai išsilaikiusi, bet vis dėlto, be jokių abejonių, keturiasdešimtmetė, – beviltiškai timpčiojo savo automobilio, stovėjusio greta manojo, durelių rankeną. Ji buvo liekna, ne pernelyg didele krūtine, dailiai įdegusi, niekuo neypatinga – toks akivaizdus grobis, kad aš praradau bet kokį norą medžioti ir praėjau pro šalį.

– Atsiprašau, pone, gal galite man padėti?

Aš atsisukau ir dėbtelėjau. Moteris į prašymą sudėjo visą savo žavesį, bet sutikusi mano žvilgsnį sutriko.

– Aš tokia kvailė – užtrenkiau dureles, o raktai liko automobilio viduje.

– Tai jūs norite, kad išlaužčiau spyną? Deja, nemoku.

– Ne, ne, visai ne tai turėjau galvoje! Gyvenu motelyje, iš karto už tilto. Pamaniau, gal galėtumėte mane ten pavežti, jei jums pakeliui. Lagamine turiu atsarginį raktą.

Šaudyti paukščius, tupiančius tiesiai priešais jūsų šautuvo vamzdį, nelabai sportiška, bet koks medžiotojas atsilaikys prieš tokią pagundą?

– Gerai.

Žavesio toje situacijoje nebuvo jokio, ir kai aš panelę Pegę Rankin (toks buvo jos vardas) vežiau per tiltą iš salos į pagrindinę miesto dalį, mano galvą dar labiau sujaukė mintis, kad veikiausiai ji nenusipelno tokio griežto vertinimo. Ji pasirodė esanti visai nekvaila, ir jei būčiau buvęs jos vyras, be jokios abejonės, būčiau didžiavęsis, kad mano žmona ir sulaukusi keturiasdešimties tebeturi liauną kūną ir gyvą protą. Tačiau aš nebuvau jos vyras, taigi didžiuotis neturėjau kuo: man ji buvo tik keturiasdešimtmetė vi-

liokė, ir tik išties nepaprastas žavesys būtų privertęs mane imti ją kitaip vertinti.

Visą kelią motelio link panelė Rankin plepėjo, bet aš, tiesą sakant, negirdėjau nė žodžio. Man tai buvo neįprasta: nors ir žaviuosi žmonių gebėjimu visiškai paskęsti savyje, tačiau pats paprastai nepajėgiu taip atsiriboti nuo aplinkos, kad nieko nematyčiau ir negirdėčiau. Taigi didelis minusas panelei Rankin.

– Štai ir atvykome, – netrukus pranešė ji, rodydama į „Pajūrio", o gal „Pakrantės" ar dar balažin kokį motelį panašiu pavadinimu, įsikūrusį palei greitkelį. Aš įsukau aikštelės link ir pastačiau automobilį prie įėjimo. – Na, labai jums ačiū. Jūs labai malonus, – ji purptelėjo iš automobilio.

– Galėčiau pavežti jus ir atgal, – pasiūliau aš, bet gana atsainiai.

– Tikrai? Kaip miela, – ji buvo labai pamaloninta, bet nei ypatingo nustebimo, nei didelio dėkingumo jos balse nebuvo girdėti. – Aš tuoj, tik raktus pasiimsiu.

– Gal kambary turite kokio nors šalto gėrimo, Pege? Baisiai troškina, – nutariau, kad tai bus paskutinis mano veiksmas plėtojant šį kvailą siužetą: jei ji nepakvies manęs užeiti, tuoj pat grįšiu į Vaikomiką.

– Žinoma turiu, eime, – pakvietė ji, nė kiek nesutrikusi. – Kambary šaldytuvo nėra, bet koridoriuje yra sodos vandens automatas, o aš turiu viskio. Jeigu nupirktumėte du didelius butelius imbierinio alaus ir ledo, galėtume pasidaryti kokteilių.

Aš nupirkau. Mudu nuėjome į jos mažą kambarėlį ir įnikome siurbčioti kokteilius – ji susisukusi į kamuoliuką ant savo lovos, o aš išsidrėbęs ant vienintelės ten buvusios kėdės. Mano nuotaika vis dar buvo bjauri, tačiau jau radosi vilties jai praskaidrėti, juolab kad netrukus paaiškėjo, jog mudu būdami drauge jaučiamės gana laisvai, ir net kartkartėmis įsivyraujanti tyla mūsų neslegia. Galiausiai, kaip buvo galima tikėtis, atėjo momentas, kai panelė Rankin manęs paklausė, kuo verčiuosi. Tokiose situacijose paprastai

toli gražu ne visada būnu labai atviras, ir apskritai nesuprantu, kurių galų turėčiau sąžiningai atsakinėti į tokius šabloniškus klausimus, tačiau dabar ėmiau ir leptelėjau kažką panašaus į „Dabar rengiuosi pradėti dirbti Vaikomiko valstybiniame mokytojų koledže norminamosios gramatikos mokytoju". Taigi, nė pats to nepastebėjęs, išdrožiau visą tiesą.

– Vajetau, – šūktelėjo Pegė, šį kartą nuoširdžiai nustebusi ir apsidžiaugusi. – Aš pati baigiau VMK – taip seniai, kad net pagalvoti baisu. Dirbu anglų kalbos mokytoja Vaikomiko vidurinėje mokykloje. Įdomus sutapimas, tiesa? Susitiko du anglų kalbos mokytojai.

Pritariau, kad sutapimas tikrai įdomus, tačiau iš tiesų buvau taip pasibaisėjęs, kad vos nepaleidau kokteilio iš rankų. Reikėjo veikti greitai, kol galutinai neiškrypome iš kurso. Mano popieriniame puodelyje kokteilio liko vos pusė colio: aš vienu ypu jį išmaukiau, išmečiau puodelį į šiukšlių kibirą, priėjau prie lovos, kurioje pasirėmusi ant alkūnės gulėjo mano naujoji kolegė, ir apkabinau ją su šiokiu tokiu *élan*. Ji tuoj pat pravėrė lūpas ir įbruko liežuvį man į burną. Mudu abu buvome atsimerkę, ir aš su pasitenkinimu šį faktą interpretavau simboliškai. *„Dviem anglų kalbos mokytojams nėra ko žaisti slėpynių"*, – pareiškiau sau mintyse ir be ceremonijų reikšmingai truktelėjau žemyn jos maudymosi kostiumėlio užtrauktuką.

Panelė Rankin sustingo: ji smarkiai užmerkė akis ir sugriebė mane už pečių, bet mano grubiam puolimui nepasipriešino. Užtrauktukas jau buvo prasegtas kiek žemiau juosmens, ir man atsivėrė siaura apnuogintos odos juosta, tačiau norint eiti toliau reikėjo jos pagalbos.

– Nusivilk maudymosi kostiumėlį, Pege, – be užuolankų pareikalavau aš. Ji įsižeidė.

– Ir kurgi taip skubi, Džeikai? – ramiai, bet su kartėliu balse paklausė ji.

– Nagi, Pege, kam tos kvailystės, juk mes ne kokie jaunikliai.

Jos burnoje kažkas sukliuksėjo; vis dar laikydama mane už pečių, ji įsirėmė kakta man į krūtinę ir pradėjo verkšlenti:

– Tai manai, kad aš jau per sena toms kvailystėms? – kūkčiojo ji. – Manai, kad mano amžiaus moteris negali sau leisti truputį pakoketuoti?

Ir dar labiau apsipylė ašaromis. Kas per diena, visi tik ir traukia iš manęs tiesą.

– Kurių galų save skaudini? – per jos plaukus paklausiau viskio butelio, stovėjusio ant naktinio staliuko.

– Tai tu mane skaudini, – pratrūko raudoti panelė Rankin, žvelgdama man tiesiai į akis. – Tu tiesiog iš kailio neriesi, kad leistum man suprasti, kaip kilniai pasielgei, pakabinęs mane, tačiau tavo kilnumo neužtenka, kad būtum bent truputį švelnus. – Ji krito veidu į pagalvę, tiesa, ne pernelyg staigiai, ir įsikniaubė į ją kaip galėdama giliau. – Tau juk visiškai nusispjauti, ar aš protinga, ar kvaila, ar dar kokia nors. O aš galbūt dar įdomesnė už tave, nes esu truputį vyresnė, – pastarasis saviplakos perlas, nuo kurio jai pačiai akimirkai užgniaužė kvapą, tiek ją įsiutino, kad ji vėl atsisėdo ir įsikibo į mane akimis.

– Labai apgailestauju, kad tave įskaudinau, – atsargiai atsiprašiau aš. Ir pamaniau, kad net jeigu ji būtų tokia talentinga kaip, tarkime, Beatričė Lili, vis tiek dėl tokio vaidinimo nevertėjo su ja prasidėti: jau verčiau nusipirkti bilietą ir nueiti į teatrą.

– Tu apgailestauji, kad sugaišai su manimi laiką, štai dėl ko tu apgailestauji, – subliuvo Pegė. – Jau vien tai, kad privertei mane gintis, yra šlykštu.

Ji vėl įsikniaubė į pagalvę, bet tuoj pat pašoko:

– Ar apskritai suvoki, kaip privertei mane pasijusti? Šiandien paskutinė mano diena Ošen Sityje. Ir per visas dvi savaites nė viena gyva dvasia nepratarė man nė žodžio; bet ką jau ten – niekas nė nepažvelgė į mane, išskyrus kažkokį šlykštų senelioką. Nė gyva

dvasia. Mano mažiaus moterys jau būna tikros griuvenos, bet aš juk ne griuvena: aš tiesiog nebe vaikas, ir tiek. Ir šiek tiek košės galvoje turiu. Ir štai paskutinę dieną pasirodai tu ir paimi mane tarsi kokį nereikalingą daiktą, tiesiog iš nuobodulio, o paskui su manimi elgiesi kaip su paskutine kekše.

Ir ji, žinoma, buvo teisi.

– Aš niekšas, – nedvejodamas jai pritariau ir pakilau, rengdamasis išeiti. Galėčiau papildyti ponios Rankin pavaizduotą paveikslą dar šiokiomis tokiomis detalėmis, tačiau apskritai situaciją ji vertino gana tiksliai. Ir suklydo ji tik pačioje pradžioje, kai jos sieloje pabudo protestas ir ji iš karto jį išsakė. Žaidimas, žinoma, buvo sugadintas: aš priskyriau panelei Rankin Keturiasdešimtmetės Viliokės vaidmenį, pernelyg sunkų, kad ji galėtų sėkmingai jį suvaidinti, turint galvoje mano tuometinę nuotaiką; man visiškai nerūpėjo ta gana sudėtinga (ir, be jokios abejonės, atidžiau pažvelgus, įdomi) žmogiškoji būtybė, kuri slypėjo už šio personažo kaukės. Man regis, jai derėjo – turint galvoje, kad jai iš manęs reikėjo to paties, ko ir man iš jos – priskirti man vaidmenį, tenkinantį jos savimeilę, tarkim, Nelabai Protingo Jaunuolio, Kurio Kūną Tu Naudoji Savo Malonumui, Bet Žiūri Į Jį Atsainiai, vaidmenį, ir mes savo tikslus būtume pasiekę be jokių nuostolių. Aš tuomet jaučiausi taip, kaip jautiesi, kai benzino kolonėlės darbuotojas arba taksistas pradeda išsamiai pasakoti apie savo gyvenimą (tik tada man šis jausmas buvo gerokai stipresnis): paprastai jie labai mėgsta lieti širdį kaip tik tada, kai skubi arba esi ypač bjauriai nusiteikęs ir nori tik vieno – kad benzino kolonėlės darbuotojas būtų tik Pareigingasis Benzino Kolonėlės Darbuotojas, o taksistas – tik Mitrusis Taksistas, ir nieko daugiau. Siekdamas savo tikslų priskiri šiems žmonėms, bent jau laikinai, tam tikras esatis, panašiai kaip rašytojas padaro žmogų Žaviu Jaunu Poetu arba Pavydžiu Senu Vyru; ir nors puikiai supranti, kad joks žmogus per visą istoriją nėra buvęs vien tik Benzino Kolonėlės Darbuotojas arba tik Ža-

vus Jaunas Poetas, vis tiek esi pasirengęs nepaisyti jų nepakartojamo sudėtingumo – *privalai* jo nepaisyti, kitaip niekaip nesukurpsi siužeto arba niekada laiku nenusigausi ten, kur važiuoji. Plačiau apie tai kalbėsiu vėliau, nes tai susiję su Mitoterapija. Dabar pakaks pasakyti, kad visi mes didžiąją laiko dalį, o gal ir visada, esame režisieriai, ir tik išmintingieji supranta, kad priskirdami vaidmenis savo nuožiūra geriausiu atveju iškraipome aktorių asmenybes; tačiau tik išmintingiausieji iš išmintingųjų supranta, kad toks savavališkas iškraipymas veikiausiai yra neišvengiamas, bent jau būtinas norint pasiekti pageidaujamą tikslą.

Tačiau grįžkime pas panelę Pegę Rankin.

– Verčiau paieškok raktų, – tariau aš. – Lauksiu tavęs automobilyje.

– *Džeikai,* ne, – isteriškai sukliko ji ir šoko iš lovos. Pasivijo mane tarpdury ir iš nugaros apkabino, apsivijusi rankomis per liemenį. – Viešpatie, tik neišeik. – Isterija. – Nepabėk nuo manęs dabar. Atsiprašau, kad supykdžiau tave, – ji iš visų jėgų tempė mane atgal į kambarį.

– Liaukis, susiimk.

Keturiasdešimtmetės viliokės grožis, jeigu jo apskritai dar išlikę, labai trapus, taigi Pegės isterija, palydėta upe pralietų ašarų, smarkiai pakenkė jos veidui, kuris anksčiau, ramesnės būsenos, buvo įdegęs, lygus ir gana patrauklus.

– Tu juk pasiliksi? Prašau, neišeik – nekreipk dėmesio į tai, ką čia prikalbėjau.

– Aš nežinau, ką daryti, – pasakiau nuoširdžiai, bandydamas sutramdyti šį proveržį. – Tau visa tai reiškia daugiau negu man. Ir niekas dėl to nekaltas. Bijau, kad pasilikęs dar labiau tave įskaudinsiu.

Tačiau ji įsikibo į mane dar stipriau.

– Džeikai, aš negaliu sustoti, kai reikalas įpusėja! Jei neisi su manim į lovą, aš išprotėsiu.

– Niekai.

– Kam tu mane žemini! Dėl dievo meilės, neversk manęs maldauti! – Dabar ji jau bet kokiu atveju būtų atsidūrusi pralaimėjusiosios padėtyje. Mudu vėl grįžome į lovą: tai, kas vyko vėliau, bent jau man, buvo tiesiog bjauru, o ir Pegei veikiausiai paliko nemalonius prisiminimus, nesvarbu, ar tuo metu ji patyrė pasitenkinimą, ar ne. Viskas buvo kažkaip nežmoniška: ji mylėjosi su dirbtiniu dėkingumu, visokeriopai stengėsi man pataikauti ir iš perdėto, demonstratyvaus uolumo žeminosi pati, – o aš neturėjau nuotaikos žaisti jos žaidimus. Pegė vis dar buvo neatitokusi ir bet kurią akimirką jai vėl galėjo prasidėti isterijos ir mazochizmo priepuolis: ji taip spaudė mane glėbyje, kad aš vos įstengiau pajudėti, keikė save ir šlovino mane, tarsi aš būčiau kokia dievybė. Nebuvo jokios abejonės, kad vargšei smarkiai susijaukusi galvelė; kvailą banalią dainelę ji uoliai stengėsi traukti *grand opera* stiliumi, tik bėda, kad aš nepritariau. Kitokią dieną man gal būtų pasirodę netgi smagu pabūti geidulingo keliaklupsčiavimo objektu, tačiau tądien sceninės nuotaikos neturėjau. Klaikiai prasidėjusi diena, vėliau išvarginusi mane nuobodybe, pasiekė kažkokį keistą, net pasišlykštėtiną apogėjų: visuomet nejaukiai jausdavausi su moterimis, pernelyg rimtai žiūrinčiomis į savo seksualinius protrūkius, o panelė Pegė Rankin buvo ne iš tų moterų, kurias nesukdamas sau galvos gali palikti virpančias ir vaitojančias ant lovos – juk abiem tai buvo tik pasismaginimas.

Tačiau penktą valandą aš nusispjoviau ir išėjau, palikęs ją kaip tik tokios būsenos. Be penkiolikos keturios Pegė pradėjo, kaip aš ir bijojau, reikšti man neapykantą, tik nežinau, ar šis jausmas buvo apsimestinis, ar tikras – mat ji užsimerkė ir nusuko veidą į sieną. Ji gulėjo ir kimiu balsu tarsi prisukta kartojo: „Tebūnie prakeiktos tavo akys, tebūnie prakeiktos tavo akys, tebūnie prakeiktos tavo akys“ – pagal atliekamo veiksmo ritmą; nors ir kokios prastos buvau nuotaikos, man tai pasirodė juokinga. Tačiau aš spektaklių jau

nebenorėjau – ir juokingų, ir liūdnų; man buvo nusispjaut, ar ji vaidina, ar iš tikrųjų jaučia man neapykantą, ir kai reikalas pasiekė natūralų *dénouement,* su palengvėjimu nešiau kudašių, visai pamiršęs apie panelės Rankin raktus. Panelytė turėjo talentą, tačiau buvo visiškai nepasikausčiusi techniškai. Esu tikras, kad mudu abu troškome niekada daugiau nebesusitikti.

Užkandau pakelės užeigoje netoli Vaikomiko ir pusė septynių mirtinai pavargęs pagaliau parsigavau į savo kambarį. Aš – gana nuoseklus žmogus, ir mano nuotaikos būna pastovios, tačiau ištvermės man trūksta. Buvo baisiai nesmagu dėl tos Pegės Rankin – varge vargeli, pykau aš, moteris įkopė į penktą dešimtį ir vis dar neišmoko savo silpnųjų pusių paversti stipriosiomis; bet tuo pat metu jos silpnybė atrodė ir labai patraukli. Man, bent jau teoriškai, be galo patinka žmonės, turintys tokį trūkumą – nepajėgiantys elgtis pagal savo standartus arba išdresuoti savo standartus, tarsi meškas cirke, taip, kad jie atitiktų jo elgesį. Beje, praktikoje jie mane kartais erzina. Visa, ko prikrėtė panelė Rankin – keliaklupsčiavimas, isterija ir daugybė kitų dalykų, kurių net papasakoti nemoku – galėjo būti tikrų tikriausias aukštasis menas, jei tik ji būtų pasistengusi elgtis nuosekliai. Jos klaida, mano manymu, buvo ta, kad ji žeminosi ne dėl pasismaginimo, o iš tikrųjų. Aš irgi „geras“ – kurių galų paisiau jos isterijos, reikėjo tiesiog imti ir išeiti, kai buvau susirengęs. Bijau, kad dabar ji už tai mane keiks visą likusį gyvenimą. Jei tada būčiau išėjęs, panelė Rankin nebūtų puolusi savo pačios akyse ir būtų nekentusi manęs vieno, ne mūsų abiejų, o ir pačiam nereikėtų graužtis. Pasilikau tikriausiai iš riteriškumo, į kurį esu linkęs, nors ir ***netikiu*** juo, ir iš įpročio vaidinimą žiūrėti iki pabaigos, kad ir koks kvailas ar nuobodus jis būtų, jeigu pamatau pirmąjį veiksmą.

Tačiau graužtis ir plakti save ilgai neįstengiu – tik tam tikrą laiką. Šiam laikui pasibaigus – apie pusę septynių – aš nuėjau miegoti. Nuo savižudybės mane saugojo tik mano nuotaikų gilumas ir trumpalaikiškumas: tiesą sakant, eidamas miegoti, kai gyvenimas

tapdavo nepakeliamas, t. y. sąmoningai užbaigdamas dieną, irgi savotiškai žudydavausi ir pasiekdavau savo tikslą ne mažiau efektyviai, negu iš tiesų nusižudęs. Mano nuotaikos – tarsi maži žmogeliukai, ir kai aš juos nužudydavau, jie daugiau nebeprisikeldavo.

Devintą valandą mane pažadino skambutis į laukujes duris, ir kol aš atsikėliau, kol užsimečiau chalatą, Džo Morganas su savo žmona jau stovėjo prie mano kambario durų. Nustebau, bet maloniai pakviečiau juos užeiti, nes vos pramerkęs akis suvokiau, kad miegas mano vidinę būseną pakeitė: jaučiausi puikiai. Renė Morgan, su kuria buvau supažindintas, anaiptol nebuvo mano moters grožio idealas. Stamboka, šviesiaplaukė, drūtesnė už mane, stipri ir energinga – durininko žmona, nei pridėsi, nei atimsi. Tokias moteris (ar bent jau *tokią* moterį) instinktyviai vertini vien kaip seksualinį objektą. Nors, žinoma, kitas manimi dėtas ir nebūtų jos vertinęs tik taip: popietinis nuotykis, be jokios abejonės, veikė ir mano vertinimo pobūdį, ir jo rezultatus.

– Gal norite ko nors užvalgyti? – paklausiau aš, ir nudžiugau pamatęs, kad juodu aiškiai buvo gerai nusiteikę.

– Ne, dėkui, – šyptelėjo Džo. – Mudu jau ir taip suvalgėme pietus trims asmenims.

– Pamatėme jūsų automobilį prie namo ir nutarėme pasidomėti, bene keleivinis lėktuvas pradėjo kursuoti iš Vaikomiko į Baltimorę ir atgal?

– Dievulėliau, Morganai, judu mane persekiojate tarsi skalikai lokį! Net savame migyje nuo jūsų nepasislėpsi! – atšoviau aš.

Kadangi visi trys, regis, buvome nusiteikę draugiškai, ir kadangi Džo ir Renė, pakankamai taktiški žmonės, nekėlė, kaip sakoma, *cause célèbre*[2] dėl *fait accompli*[3], aš atnešiau keletą butelių alaus, ku-

[2] Didelis šurmulys (*pranc.*).

[3] Įvykęs faktas (*pranc.*).

riuos laikiau virtuvėje stovinčioje dėžėje su ledu, ir linksmai išklojau viską, kas man nutiko dieną. Praleidau tik pačias nekukliausias detales (ir tai veikiau drovėdamasis jų pats, o ne vengdamas papiktinti Renę, kuri, rodės, buvo ne iš droviųjų).

Mes puikiai sutarėme. Renė Morgan, nors ir gyvai dalyvavo pokalbyje, atrodė šiek tiek nepasitikinti savimi; ji perdėtai demonstravo linksmumą stipriai užmerkdama akis ir linguodama galvą, smarkiai gestikuliavo rankomis kalbėdama, ir šios manieros aiškiai buvo perimtos iš Džo, kaip ir jos mintys bei mąstymo būdas. Buvo akivaizdu, kad nors Renė jau daug kuo panaši į vyrą, ji vis dar jaučia jo pranašumą. Jeigu Džo suabejodavo jos pasakyta mintimi, Renė karštai puldavo ginčytis ir savo nuomonę gindavo iki užkimimo, suprasdama, kad kaip tik to jis iš jos ir nori, tačiau iš kiek nervingo jos elgesio buvo matyti, kad ji, tarsi berniukas besiboksuojantis su bokso mokytoju, yra pasirengusi pasiduoti. Šis palyginimas, taip pat Pigmaliono ir Galatėjos metafora, puikiai nusako jų santykius, kurie man atsiskleidė tą vakarą. Nematau nieko blogo tokioje santykių struktūroje – galų gale Galatėja *buvo* puiki moteris, o kai kurie nervingi jaunieji boksininkai toli pranoksta savo mokytojus. O ir aš pats pradėjau pasiduoti tų dviejų pašėlusiai energingų žmonių įtakai: keletą kartų pričiupau save, kad, išgirdęs kokį nors ypač sąmojingą pasakymą, purtau galvą kaip ir jie, arba, mėgdžiodamas juos, gyvai gestikuliuoju, norėdamas pabrėžti savo žodžius.

O Džo, kaip paaiškėjo jau po pirmos pokalbio valandos, buvo puikus, vienas iš puikiausių žmonių, kuriuos man yra tekę sutikti. Paprastai jis kalbėjo lėtai ir ramiai, su vos juntamu pietietišku akcentu, tačiau iš karto galėjai suprasti, kad šis lėtumas jam nėra įgimtas – buvo matyti, kad šį bruožą jis išsiugdė kruopščiai žabodamas savo vidinę energiją. Tik kai pokalbis pasukdavo jam ypač aktualia linkme, jis imdavo kalbėti greičiau ir garsiau: tokiais momentais imdavo įnirtingai taršyti sau plaukus, nusmaukdavo aki-

nius ant nosies galiuko ir iškalbingai mostaguodavo rankomis. Sužinojau, kad bakalauro ir magistro studijas jis baigė Kolumbijos universitete ir gavo literatūros bakalauro bei filosofijos magistro diplomus, taip pat beveik baigė daktaro studijas Džono Hopkinso universitete – teliko apsiginti disertaciją. Vaikomikas buvo Renės gimtasis miestas, o Vaikomiko mokytojų koledžas – jos *alma mater*: Morganai nutarė čia įsikurti, kad Džo galėtų ramiai užbaigti rašyti savo disertaciją. Kalbėtis su juo buvo be galo įdomu – niekaip negalėjau atsigėrėti jo veržlumu, kibiu intelektu, mąslumu, – tačiau po truputį nuo pokalbio su tokiu žmogumi imi pavargti. Tokia jau visų žavingų dalykų savybė.

Mes iš karto vienas kitam patikome: buvo akivaizdu, kad jeigu aš pasiliksiu Vaikomike, mes tapsime artimais draugais. Turėjau pripažinti, kad iš pirmo žvilgsnio apie jį buvau susidaręs visiškai neteisingą nuomonę: pasirodė, kad jo veikla ir asmeninės savybės, iš kurių aš taip šabloniškai šaipiausi, beveik visada yra kruopščiai apgalvotas, sąmoningas pasirinkimas. Buvo aišku, kad Džo Morganas niekada nežengs nė žingsnio, netars nė žodžio, iš pradžių giliai, visapusiškai neapgalvojęs savo žodžių ir veiksmų, ir todėl, net jeigu suklysta, jam nėra ko sau priekaištauti. Jis tikrai nebūtų sau leidęs atsidurti tokioje kvailoje padėtyje, kaip, pavyzdžiui, panelė Rankin, tikrai nebūtų apsikvailinęs kaip aš, kai pirmadienį raižiau ratus aplink koledžą. Toks neryžtingumas jam aiškiai buvo svetimas: jis visada tvirtai stovėdavo ant kojų, veikdavo greitai, aiškiai žinodavo, ką ir kodėl daro, todėl nesėkmės atveju nematydavo reikalo graužtis. Negana to, regis, jam buvo visiškai svetimos keturios ypač nelemtos mano savybės: drovumas, baimė pasirodyti juokingam, silpnybė visokiems niekams ir beveik absoliutus nenuoseklumas. Kita vertus, jis buvo, bent jau trečiųjų asmenų akivaizdoje, šiek tiek šventeiviškas (sprendžiu iš to, kad jam nepatiko mano istorija) ir, nepaisant jaudrumo, šiek tiek šaltokas ir nenatūralus, nors, be abejonės, jis turėjo priežasčių toks būti, lygiai

taip pat, kaip turėjo priežasčių būti skautų būrio vadas – šiaip ar taip, kritikuoti tokį žmogų būtų be galo sunku. Galiausiai – nežinau, ar tai gerai, ar blogai – jis, rodės, visiškai nemokėjo gudrauti ir apsimetinėti, ir šiuo atžvilgiu buvo paprastas kaip varinė moneta, nors jokiu būdu ne naivus, ir jam visiškai nerūpėjo karjera jokiais jos pavidalais.

Visa tai vargino, be galo vargino. Mes gyvai kalbėjomės iki pusės dviejų nakties (bet nors užmušk neprisimenu apie ką), ir kai Morganai išėjo, supratau, jog jau visą mėnesį nebuvau taip maloniai praleidęs vakaro, kad man buvo be galo įdomu susipažinti su Džo ir kad man jo buvo per akis – atsivalgiau mažiausiai savaitei.

Išeidama Renė tarstelėjo:

– Tiesa, Džeikai, pamiršome tave pasveikinti su nauju darbu. (Vėliau patyriau, kad toks užmaršumas Morganams buvo būdingas.)

– Ar ne per anksti sveikinate?

– Kaip tai per anksti? – nustebo Džo. – Argi ponas Šotas tavęs dar neinformavo?

– Ne.

– Žodžiu, tu priimtas. Komitetas šįryt susirinko ir patvirtino tavo kandidatūrą. Veikiausiai ponas Šotas skambino, kai buvai išvykęs arba miegojai.

Morganai nerangiai mane pasveikino – jiems sunkiai sekėsi reikšti simpatiją, draugiškumą ar tiesiog pasveikinti žmogų – ir išėjo. Aš vis dar jaučiausi pernelyg pakiliai, kad užmigčiau, todėl pradėjau skaityti *Pasaulio almanachą* ir, uždėjęs plokštelę su Mocarto *Ein Musikalischer Spass,* įjungiau patefoną. Šiame kambaryje ir apskritai Vaikomike pradėjau jaustis kaip namie; Morganai man patiko, o nuo patirto popietės seksualinio nuotykio ir Džo minčių buvau kiek susijaudinęs. Tačiau nuo viso šito, taip pat nuo saulės ir vandens procedūrų paplūdimyje buvau mirtinai pavargęs, todėl nė pats nepajutau, kaip užmigau. Miegojau ramiai ir pakirdau tik

pusę septynių ryto. *Pasaulio almanachas* gulėjo man ant kelių, atverstame 96 puslapyje buvo aprašomas susisiekimas orlaiviais tarp stambiausių pasaulio miestų, *Musikalischer Spass* grojo jau veikiausiai kokį penkiasdešimtą kartą, o saulė, kaip tik pasirodžiusi pro tarpą tarp dviejų tamsių plytinių pastatų kitoje gatvės pusėje, nukreipė tokį akinantį spindulių pluoštą tiesiai į Laokoono veidą, kad šis virto beforme balta dėme.

4 Atsistojau užtirpusiomis nuo sėdėjimo kėdėje kojomis

Atsistojau užtirpusiomis nuo sėdėjimo kėdėje kojomis, nusiprausiau po dušu, persirengiau ir patraukiau pusryčiauti. Gal todėl, kad vakarykštė diena man buvo neįprastai kupina įvykių, ar tiesiog todėl, kad palyginti mažai miegojau, galva buvo tuštut tuštutėlė. Visą kelią iki restorano, visą laiką, kol aš valgiau ir ėjau atgal namo, rodės, nebuvo jokio Džeikobo Hornerio. Papusryčiavęs grįžau į savo kambarį, atsisėdau į supamąją kėdę ir supausi, supausi tarsi kokia lėlė, apie nieką negalvodamas.

Kartą sapnavau, kad man kažkodėl labai svarbu sužinoti kitos dienos oro prognozę. Perverčiau visus laikraščius, bet tose vietose, kur paprastai spausdinamos oro prognozės, dabar jų nebuvo. Įsijungiau radiją, tačiau žinių diktoriai apie rytdienos orą net neužsiminė. Paskambinau informacijos apie orą numeriu (sapne veiksmas vyko Baltimorėje) – garso įrašas papasakojo apie esamas oro sąlygas, bet nieko nepranešė apie rytojaus orą. Galiausiai iš nevilties paskambinau tiesiai į meteorologinių prognozių centrą, tačiau buvo jau vėlyvas vakaras ir niekas nekėlė ragelio. Atsitiktinai sužinojau centro vadovo asmeninį telefono numerį ir paskambinau jam į namus. Ilgai laukiau, klausydamasis signalo ragelyje, paskui vyriausiasis meteorologas pagaliau atsiliepė: jo balsas man pasirodė keistokas.

– Kas atsitiko? – paklausė jis.

– Noriu sužinoti, koks rytoj bus oras, – pasakiau aš, stengdamasis, kad mano balsas skambėtų įtaigiai. – Tai labai svarbu: matote, aš...

– Man visai nesvarbu, kodėl jums taip parūpo rytojaus oras, – atšovė vyriausiasis meteorologas. – Verčiau sakykite, kas sukėlė jums įtarimų?

– Kokių dar įtarimų? Patikėkite, sere, aš tik noriu sužinoti, koks rytoj bus oras, ir tiek. Kuo čia dėti įtarimai?

– Rytoj nebus jokio oro, jeigu jau taip norite žinoti.

– Kaip tai – jokio?

– Ogi štai taip. Rytoj nebus jokio oro. Taip rodo visi mūsų prietaisai, ir nėra jokio pagrindo jais netikėti. Jokio oro.

– Bet juk taip nebūna!

– Girdėjote, ką sakiau, – rūsčiai atšovė meteorologas. – Norite tikėkite, norite – ne. Rytoj nebus jokio oro ir šventa. Dabar palikite mane ramybėje, aš noriu miego.

Sapnas nutrūko ir aš pabudau labai sunerimęs. Papasakojau šį sapną tam, kad parodyčiau skirtumą tarp nuotaikos ir oro: kiekvieną dieną būna koks nors oras, o štai nuotaikos, bent jau mano atveju, gali ir nebūti – dažnai pasitaikydavo dienų, kai neturėdavau jokios nuotaikos. Tokiomis dienomis Džeikobas Horneris visiškai nustodavo egzistuoti, nes aš būdavau be jokio charakterio, visiškai neasmeniškas: nebūdavo jokio *ego*, jokio aš, likdavo tik paprasčiausias funkcijas atliekantis kūnas. Tarsi tas mikroskopines būtybes, kurias biologai turi padažyti, kad jos būtų matomos, tokiomis dienomis mane irgi reikėdavo „paspalvinti“ kokia nors nuotaika, kad įgyčiau skiriamųjų bruožų. Supratau, kad mano skirtingus, vienas kitą keičiančius „aš“ sieja tik du netvirti saitai – kūnas ir atmintis; žinojau, kad Vakarų kalbose žodis *pokyčiai* suponuoja kažką, su kuo tie pokyčiai vyksta, suvokiau, kad net jeigu kokia nors būtybė nematoma be dažiklio, pats dažiklis anaiptol nėra būtybė – bet man visa tai nė kiek nerūpėjo.

Tokiomis dienomis „be oro“ aš tik egzistuodavau. Mano kūnas sėdėdavo supamojoje kėdėje ir supdavosi, supdavosi, supdavosi, o mano galva būdavo tuščia kaip tarpgalaktinė erdvė. Tokia diena buvo po Morganų vizito: iš pat ryto, pusę devynių, sėdau į supamąją kėdę ir supausi visą pirmąją dienos pusę – iki kokios antros valandos. Jeigu ir pažvelgdavau į Laokooną, jis būdavo beveidis. Tačiau antrą valandą suskambo telefonas ir iškvietė Džeikobą Hornerį iš nebūties – šis pašoko nuo kėdės ir pakėlė ragelį:

– Klausau.

– Džeikobai, čia Renė Morgan. Ar nenorėtumėte šiandien su mumis papietauti?

– Dėl dievo meilės, *kodėl*? – šis Džeikobas Horneris buvo irzlus tipas.

– Ką reiškia „kodėl“? – sutriko Renė.

– Kodėl, po galais, jūs taip norite pamaitinti mane pietumis?

– Jūs pykstate?

– Ne, nepykstu, tik noriu žinoti, kodėl jūs taip norite pamaitinti mane pietumis.

– Nenorite pas mus ateiti?

– Aš taip nesakiau. Tiesiog uždaviau klausimą – kodėl jūs taip norite pamaitinti mane pietumis?

Pauzė. Renė buvo iš tų žmonių, kurie kiekvieną klausimą priima rimtai. Ji negalėjo lepteleti, kas papuola ant seilės, ir pradėjo ieškoti „teisingo“ atsakymo. Manau, jog taip elgtis ją įpratino Džo. Kitas žmogus būtų gaižiai atšovęs: „O kodėl žmonės apskritai kviečia vieni kitus pietų?“ – ir taip aprengęs nežinojimą savaimingo akivaizdumo drapanomis. Patylėjusi kokią minutę, ji labai mąsliai, tarsi tuo pat metu vertindama savo žodžius, pateikė atsakymą:

– Manau, todėl, kad Džo labai nori geriau su jumis susipažinti. Jam patiko vakarykštis pokalbis su jumis.

– O jums – ne? – pertraukiau ją vien iš smalsumo. Nemačiau

jokių priežasčių, dėl kurių jai būtų turėjęs patikti mūsų vakarykštis pokalbis, nes mes kalbėjomės apie abstrakčius dalykus. Renė pokalbyje, be abejo, dalyvavo, tačiau jos dalyvavimas buvo ribotas – ir pirmiausia jos dalyvavimą ribojo mane apstulbinusi tyli, bet labai griežta jos vyro priežiūra. Visai nenoriu pasakyti, kad Renės susidomėjimas pokalbiu buvo apsimestinis, nors jis buvo kažkoks baisiai *sąmoningas*, arba kad Džo elgėsi kaip vyras, besidrovįs savo žmonos, ir atidžiai vertinantis jos išsakomas mintis – ne, Džo elgėsi veikiau kaip mokytojas, besiklausantis mylimo mokinio, ir jeigu suabejodavo jos nuomone, tai prieštaraudavo be susierzinimo, ramiai, švelniai ir taktiškai. Džo nebuvo pedantas.

– Man irgi patiko. Džeikobai, jūs manote, kad tarp vizitų turi būti tam tikra pertrauka?

Ji mane pribloškė.

– O *jūs* kaip manote?

Vėl trumpam įsivyravo tyla, paskui buvo pareikšta atsakinga nuomonė:

– Man regis, kad nėra jokių priežasčių daryti kažkokias pertraukas, jeigu tik kuris nors iš mūsų nesijaučia kurį laiką nenorįs matyti kitų. Manau, kartais žmogus jaučia tokį nenorą. Jūs norėtumėte kurį laiką su mumis nesusitikti?

– Nagi, pamąstykime, – rimtai pradėjau ir padariau mąslią pauzę. – Mano nuomone, jūs visiškai teisingai abejojate visuomenėje įsigalėjusių formalių elgesio taisyklių, tokių, kaip tam tikros pertraukos tarp vizitų, pagrįstumu – visos jos iš esmės neturi jokio racionalaus pagrindo. Tačiau tai, kad dalykas neturi racionalaus pagrindo, dar nereiškia, kad jis visiškai nereikalingas. Ir reikia turėti galvoje, kad žmogų, *nesilaikantį* tų taisyklių, netgi pačių kvailiausių, kartais pradeda kankinti nepaaiškinamas kaltės jausmas, nes taisyklės *yra* taisyklės. Toks kaltės jausmas, pavyzdžiui, gali apnikti žmones, ryte geriančius alų, su vyro žinia svetimaujančias moteris arba tuos, kuriems nesvetima eutanazijos idėja...

– Jūs šaipotės iš manęs? – švelniai paklausė Renė, tarsi teirautųsi vien iš smalsumo.

– Žinoma!

– Žinote, mano nuomone, iš kitų šaiposi tie žmonės, kurie nejaukiai jaučiasi dėl požiūrių skirtumo, tačiau nežino, kaip įrodyti savo teisumą. Jie supranta, kad *turėtų* tai žinoti, tačiau nežino, ir, užuot pripažinę savo nežinojimą ir pradėję nagrinėti problemą, kad atrastų būdą įrodyti savo požiūrio teisingumą, tiesiog išjuokia kito žmogaus argumentus. Išjuokti argumentus – labai lengva. Jūs, Džeikai, man regis, linkęs rinktis kaip tik tokį kelią.

– Tikrai, tikrai. Ir Džo taip sakė.

– Dabar tai jūs *tikrai* iš manęs šaipotės!

Nutariau nesileisti dar kartą apkvailinamas ponios Morgan. Tai iš tiesų būtų buvęs pernelyg lengvas kelias.

– Klausykite, aš ateisiu pas jus šįvakar ir suvalgysiu tuos jūsų pietus. Ateisiu šeštą valandą, kai jūs sumigdysite vaikus – sakėte, kad miegoti juos guldote šeštą, tiesa?

– Tačiau nei aš, nei Džo – nė vienas iš mūsų – nenori, kad jūs ateitumėte, jeigu pats nenorite, Džeikai. Turite...

– Pala, pala. O *kodėl* jūs nenorite, kad ateičiau, jeigu pats nenoriu ateiti?

– Ką?

– Paklausiau, kodėl nenorite, kad ateičiau, jeigu pats nenoriu ateiti? Matote, savo sprendimą nesilaikyti papročio išlaukti tam tikrą laiką tarp vizitų jūs galėtumėte pagrįsti tik samprotaudami taip: girdi, visuotinai priimtos elgesio taisyklės gal ir būtinos socialinės grupės stabilumui palaikyti, tačiau jos nėra vertingos savaime, todėl mes jų galime nesilaikyti ypatingais atvejais, kai to reikia mūsų tikslams pasiekti. Kitaip tariant, šiandien jūs kviečiate mane pietų ne siekdami palaikyti socialinį stabilumą, o todėl, kad turite kažkokių motyvų su manim susitikti. Puiku, tada tarkime, kad jūsų tikslas yra dar vienas pokalbis, ir jūs turite pagrindo

manyti, kad atėjęs aš su jumis kalbėsiuosi – kaip ir dauguma žmonių, atėję į svečius – net jeigu pats kalbėtis nenorėsiu. Bet juk tuomet nesvarbu, ar aš noriu ateiti, ar ne, nes jūsų tikslas bus pasiektas bet kokiu atveju.

– Jūs vėl iš manęs šaipotės.

– Ne, ne, taip lengvai neišsisuksite. Visai nesvarbu, ar aš šaipausi, ar ne. Aš jums uždaviau klausimą, ir jūs turite į jį atsakyti.

Renė tylėjo.

– Taigi susitarkime: šeštą valandą aš ateisiu pietų, nesvarbu, noriu ar ne, ir jeigu jūs iki to laiko nesugalvosite, ką man atsakyti, aš paskųsiu jus Džo.

– Vaikai eina miegoti pusę septynių, – patikslino Renė kiek įsižeidusi ir padėjo ragelį. Aš vėl atsisėdau į supamąją kėdę ir supausi dar keturiasdešimt penkias minutes. Kartkartėmis mįslingai šypsodavausi, tačiau nesu tikras, ar ši šypsena išreiškė kokius nors konkrečius jausmus. Tiesiog keletą kartų pričiupau save besišypsantį; dažnai panašiai save pričiupdavau, kai vaikštinėdamas vienas staiga pastebėdavau, kad įtemptai mąstančio žmogaus balsu skirtingu ritmu kartoju tą pačią frazę: „Pepsikola neapvils, pepsikola pilną pils." O savo žodžiams akompanuodavau antakių raukymu, padrikais lūpų trūkčiojimais ir kartkartėmis visa tai palydinčiais greitais dešinės rankos mostelėjimais. Praeiviai mane dažnai palaikydavo žmogumi, mintyse įtemptai ieškančiu kokios nors svarbios problemos sprendimo, ir kartais atsigręžęs atgal pasižiūrėti į kokį nors žmogų, su kuriuo prasilenkdavau, pastebėdavau, kad jis irgi greitai mostaguoja dešine ranka, tarsi ragaudamas šį judesį savo kūnu.

Pusę penkių paskambino daktaras Šotas ir pranešė, kad esu priimtas dirbti Vaikomiko valstybiniame mokytojų koledže gramatikos ir teksto komponavimo mokytoju ir kad man nustatytas 3200 dolerių per metus pradinis atlyginimas.

– Supraskite, negalime mokėti tiek, kiek didieji universitetai.

Tiesiog neturime lėšų. Tačiau tai dar nereiškia, kad mes priimame dirbti, ką papuola. Priešingai, mūsų kolektyvas – tarsi uždaras klubas, ir mes jus priėmėme dirbti todėl, kad, kaip mums atrodo, jūs pritariate mūsų požiūriui į dėstytojo darbą ir jo svarbą.

Patikinau jį, kad aš tikrai pritariu jų požiūriui į dėstytojo darbą ir jo svarbą, o jis patikino mane, kad ir taip buvęs tuo tikras. Tuo pokalbis ir baigėsi. Nelabai apsidžiaugiau, kad teks dėstyti ne tik gramatiką, bet ir teksto komponavimą – juk gydytojas primygtinai rekomendavo man dėstyti tik norminamąją gramatiką ir nieko daugiau. Tačiau pamaniau, kad geriau jau gramatiką derinti su teksto komponavimu negu neturėti jokio darbo.

Pas Morganus kažkodėl atkakau pusę šešių, pats nesuprasdamas, kurių galų atsibrukau taip anksti. Jau nebebuvau visiškai bespalvis, tačiau vis dar blankus. Nors popietė buvo išties karšta, Džo ir Renė pievelėje priešais namą tingiai žaidė futbolo kamuoliu. Pamatę mane jie pernelyg nenustebo, nuoširdžiai apsidžiaugė ir pakvietė kartu su jais pažaisti kamuoliu.

– Ne, ačiū, – atsisakiau aš ir nuėjau ten, kur du jų sūnūs (vienam jų buvo treji, kitam – ketveri metai) žaidė savo mažu futbolo kamuoliu – kaip pypliai, gana vikriai. Aš atsisėdau ant žolės ir stebėjau abi žaidėjų poras.

– Jeigu dėl šiandienos pokalbio telefonu jaučiatės nesmagiai, tai nesijaudinkite – aš nė kiek neįsižeidžiau, – linksmai šūktelėjo Renė laukdama, kol Džo mes jai kamuolį.

– Et, nekreipkite dėmesio į tai, ką kalbu telefonu, – atsakiau aš. – Matote, aš apskritai nemoku žmoniškai kalbėti telefonu.

Kaip gyvas nesu matęs, kad moteris taip techniškai taisyklingai mėtytų ir gaudytų futbolo kamuolį, kaip tai darė Renė Morgan. Apskritai ji buvo gana nerangus padaras, tačiau aktyviai judėdama atrodydavo vikri ir net grakšti. Ji kamuolį gaudė vien tik rankomis – veikiausiai bijodama pažeisti krūtinę. Tačiau mesdavo jį greitai ir taikliai – nė kiek ne prasčiau, nei meta treniruotas vyras.

– Tai nepakeitėte savo nuomonės dėl to, ką sakėte? – paklausė Džo, nenuleisdamas akių nuo kamuolio.

– O ką aš sakiau? Neprisimenu.

– Tikrai? O štai Renė visą pokalbį prisimena pažodžiui. Ar jūs tikrai neprisimenate, ar tik nenorite, kad ji pasijustų nejaukiai?

– Ničnieko neprisimenu, – patikinau aš, ir iš dalies tai buvo tiesa. – Jau pastebėjau, kad jūs nevengiate keblių situacijų. Aš tiesiog niekada neprisimenu argumentų, nei savųjų, nei kitų žmonių. Įsimenu tik išvadas.

Šis pastebėjimas, man pačiam pasirodęs gana įdomus, Džo kažkodėl nepatiko. Jis neteko noro kalbėtis ir vyresniajam sūnui pradėjo aiškinti, kaip taisyklingai mesti kamuolį. Ramų tėvo patarimą vaikis išklausė taip, tarsi patarti jam būtų teikęsis pats Knutas Roknė. Džo pažiūrėjo, kaip šis žaidžia toliau, įsitikino, kad berniukas suprato, kaip reikia taisyklingai mesti kamuolį, ir tik tada vėl atsisuko į mus.

– Gaudyk, Džeikai, – tarė jis ir metė man kamuolį. – Judu su Rene dar pažaiskite, aš paruošiu pietus, o paskui mes ko nors išgersime. Kam laukti pusės septynių, jūs vis tiek jau atėjote.

Kaip jau minėjau, aš buvau blankus. Pats nebūčiau pasiūlęs žaisti, tačiau ir spyriotis nepuoliau. Džo nuėjo namo, berniukai nuturseno jam įkandin, o mudu su Rene dar dvidešimt minučių žaidėme kamuoliu. Laimei – nes paprastai baisiai nemėgstu atrodyti juokingas – futbolą žaisti mokėjau: ne taip, kaip Džo, žinoma, tačiau ne prasčiau už Renę. Ji, rodės, neturėjo man nieko ypatinga pasakyti, aš jai irgi, taigi visą laiką, kol mudu žaidėme, pievelėje buvo girdėti tik kamuolio gurgždėjimas, sukeltas trinties su metančiojo rankomis, kojų tapenimas, mindomos žolės šiugždėjimas, kamuolio pliaukšėjimas į gaudančiojo rankas ir mudviejų tankus šnopavimas. Žaidimas nekėlė nei teigiamų, nei neigiamų emocijų.

Galiausiai iš prieangio šūktelėjo Džo, ir mes nuėjome pietauti. Morganai nuomojosi pusę pirmojo aukšto. Namuose buvo labai

švaru. Baldai buvo itin modernūs, paprasti ir patogūs, tačiau jų buvo labai nedaug, todėl palyginti dideli Morganų kambariai atrodė visiškai tušti. Ant medinių grindų nebuvo jokių kilimų, ant žvilgančių švara langų – jokių užuolaidų, baldai tik būtiniausi: kušetė, du šezlongai, dvi lempos, knygų spinta ir rašomasis stalas svetainėje, mažas valgomasis stalas ir keturios metalinės sudedamos kėdės virtuvėje, dviaukštė lova, dvi komodos ir darbo stalas su suoliukais vieninteliame miegamajame, kur miegodavo berniukai. Ir sienos, ir lubos buvo baltos, todėl svetainė nuo pro pakeltas žaliuzes plūstančios šviesos tiesiog tviskėjo. Aš net prisimerkiau: man šiame kambaryje buvo pernelyg šviesu.

Išgėrėme po bokalą alaus, vaikai nukurnėjo į miegamąjį, nusirengė ir patys, be jokios suaugusiųjų pagalbos, nusiprausė vonioje, į kurią Džo jau buvo pripylęs vandens. Aš garsiai nusistebėjau – girdi, dar visai mažyliai, o jau tokie savarankiški. Renė abejingai gūžtelėjo pečiais.

– Fizine prasme mes jų nelepiname, – pripažino Džo. – Nėra čia ko: antai Naujojoje Gvinėjoje vaikai plaukti išmoksta anksčiau negu vaikščioti, o sulaukę Džojaus amžiaus jau leidžiasi į jūrą ant bambukų rąstų. Mes nutarėme, kad kuo mažiau jie nuo mūsų priklausys, tuo geriau mes sutarsime.

– Tik nepamanykite, kad mes juos muštruojame, – įsiterpė Renė. – Iš tiesų mes pernelyg nesukame sau dėl to galvos, viskas išeina kažkaip savaime.

Džo šiek tiek nustebo, išgirdęs jos žodžius.

– Kodėl sakai, kad nesukame sau dėl to galvos? – sukruto jis.

Renė kiek sutriko, tokio klausimo ji aiškiai nesitikėjo.

– Na... turiu galvoje, *apskritai* ne taip jau svarbu, ar vaikai susitvarko patys, ar ne – tiesa? Tačiau *dabar* – žinoma, tai svarbu, nes jeigu jie nebūtų savarankiški, mes turėtume patirti tą patį košmarą kaip ir daugelis tėvų, o vaikams irgi būtų nesaldu, jei tektų dėl kiekvieno niekniekio prašyti mūsų pagalbos.

– Apskritai, viskas nelabai svarbu, – paskelbė Džo. – Kas svarbu dabar, tai ir yra svarbu, kad ir kaip žiūrėtume.

– Kaip tik tai ir turėjau galvoje, Džo.

– Noriu pasakyti, jog neturėtume dalykų laikyti nesvarbiais todėl, kad jie nėra absoliutūs, nes absoliučių vertybių tiesiog nėra. O tavo žodžiai apie tai, kad *iš tiesų* mes nesukame sau galvos dėl vaikų savarankiškumo, kaip tik ir reiškė, kad vaikų savarankiškumas nesvarbus, nes jis nėra absoliuti vertybė.

Dabar buvo Renės eilė mesti kamuolį – stebėjau juos per alaus bokalo viršų, taip, tarsi stebėčiau juos žaidžiančius kamuoliu kieme, – tačiau rungtynės nutrūko: suspigo viryklė virtuvėje. Renė nuėjo dengti stalo, o Džo nušluostė berniukus rankšluosčiu ir padėjo jiems apsivilkti pižamas: savarankiškumo samprata, regis, neaprėpė sagų nugaros pusėje segimo.

– Galėtumėte išmokyti juos pižamas užsegti vienas kitam, – mandagiai pasiūliau aš, stebėdamas tą procesą. Renė sutrikusi dėbtelėjo į mane iš virtuvės, kur aiškiai per mažu šaukštu nerangiai į lėkštes dėjo ryžius, o Džo smagiai nusikvatojo, tuoj atsagstė berniukų pižamų marškinius ir liepė jiems patiems užsegti vienas kitam. Sumanymas pavyko.

Virtuvėje buvo tik keturios kėdės, todėl Renė, berniukai ir aš valgėme sėdėdami už stalo, o Džo – stovėdamas prie viryklės. Šezlongo prie stalo pastatyti vis tiek nebūtų pavykę, nes virtuvėje buvo ankšta, o ir pietūs nebuvo verti triūso – suvalgyti lėkštę virtų ryžių su krevetėmis ir išgerti bokalą alaus galima ir stovint. Berniukams – sumaniems gerų manierų vaikiams – prie stalo buvo leista nevaržomai dalyvauti pokalbyje, ir jie šia teise naudojosi gyvai ir triukšmingai, kaip būdinga visiems žvitriems jų amžiaus vaikams, tik darė tai kur kas protingiau ir santūriau negu daugelis jų bendraamžių. Kai tik baigėme valgyti, jie nuėjo miegoti. Nors buvo dar šviesu, daugiau aš jų nei mačiau, nei girdėjau.

Morganai su kaimynais pirmajame aukšte buvo sutarę prižiūrėti vieni kitų vaikus – kuriai nors vienai sutuoktinių porai panorus išeiti pasivaikščioti, jie tiesiog palikdavo neuždarytas duris, jungiančias kaimynų butus, kad namuose likusioji suaugusiųjų pora girdėtų, ką daro vieni palikti vaikai. Mes pasinaudojome šio susitarimo teikiama nauda ir, išplovę indus, per dobilų lauką už namo ir mažą pušų giraitę patraukėme pasivaikščioti. Morganai ėjo gana greitai. Aš, apimtas romios nuotaikos, skubėti nenorėjau, tačiau ir atsisakyti eiti kartu su jais man neapsivertė liežuvis. Renė – vaikystėje veikiausiai lankiusi gamtos mėgėjų būrelį – eidama vis atkreipdavo mūsų dėmesį į pakelėje augančius augalus, pastebėtus vabzdžius ar praskrendančius paukščius, o Džo vis patvirtindavo jos žodžius: girdi, tavo pateikiama informacija teisinga. Nepasakyčiau, kad pasivaikščiojimas man buvo malonus, nors Morganai iš smagumo netvėrė savame kailyje. Kai distancija buvo įveikta, Renė nuėjo namo rašyti kažkokio laiško, o mudu su Džo susėdome pievelėje ant šezlongų. Džo, vėl prabilęs apie vertybes, iš karto pokalbį nukreipė ankstesne vaga.

– Tai, ką sakei Renei šiandien telefonu, anaiptol nėra kvailystė, – pamalonino jis mane. – Džiaugiuosi, kad su ja pakalbėjai ir pasakei jai, jog visai nesvarbu, šaipaisi tu iš jos ar ne. Ji vis dar niekaip negali išmokti neimti į širdį kitų žmonių nuomonės. Šiuo požiūriu ji baisiai jautri.

– Kaip ir tu, – atšoviau. – Pameni, kaip priekaištavai man, kam laidžiau pašaipias užuominas apie skautus.

– Ne, aš tikrai nekreipiu dėmesio į pašaipas, – užginčijo Džo tokiu tonu, kad bet kam būtų dingęs noras prieštarauti. – Dėl užuominų apie skautus papriekaištavau vien norėdamas geriau tave pažinti, be to, pamaniau, kad šaipokiškas tavo požiūris gali sukliudyti mums normaliai bendrauti. Ir viskas.

– Tai ir gerai, – pasiūliau jam cigaretę, tačiau jis pasakė nerūkąs.

– Man patinka, kad nors ir šaipaisi iš Renės, tačiau, regis, laikai

ją lygiaverčiu žmogumi. Vyrai paprastai į moteris rimtai nežiūri, o Renei kaip tik to labiausiai reikia.

– Tai, žinoma, ne mano reikalas, – romiai pasakiau, – tačiau Rene dėtas tikrai nenorėčiau, kad kas nors rūpintųsi *mano* poreikiais. Kalbi apie ją taip, tarsi tu būtum gydytojas, o ji – tavo pacientė.

Jis nusijuokė ir pirštu pastūmėjo akinius nosimi aukštyn.

– Tikriausiai tu teisus, bet man savaime taip išėjo. Kai mudu su Rene susituokėme, suvokėme, kad nė vienas iš mūsų nenorės gyventi kartu, jeigu visais atžvilgiais vienas kito negerbsime. Aš nesu iš tų žmonių, kurie pasiryžę santuoką saugoti bet kokia kaina, ir, esu tikras, Renė irgi ne tokia. Pati savaime santuoka nėra vertybė.

– O man pasirodė, kad tu net labai vertini *savąją* santuoką, – suabejojau aš.

Džo prisimerkė ir pažvelgė į mane nusivylusiu žvilgsniu, o aš suvokiau, kad jeigu būčiau jo žmona, pyla būtų buvusi kur kas griežtesnės negu ta, kurią jis man tučtuojau surengė.

– Tu darai tą pačią klaidą, kaip ir Renė prieš vakarienę: remiesi prielaida, kad jeigu vertybė nėra savaiminga, objektyvi ir absoliuti, tai ji ne visai *tikra*. Aš tik pasakiau, kad santuokinių ryšių, kaip ir visų kitų dalykų, nereikia suabsoliutinti. Tai nereiškia, kad aš jų nevertinu, priešingai, santykiai su Rene man aukščiausia vertybė pasaulyje. Tiesiog jeigu nelaikai santuokos absoliučia vertybe, tai pats turi nustatyti sąlygas, dėl kurių santuoka tau svarbi. Sutinki?

– Skamba įtikinamai, – abejingai burbtelėjau aš.

– Ne, tu pasakyk – sutinki ar ne?

– Žinoma, sutinku, – taip įvarytas į kampą aš pats patikėjau *sutinkąs*, tačiau sielos gelmėse miglotai suvokiau, jog nuo tokios sistemingos analizės, net jeigu pats ponas Dievas apreikštų, kad kaip tik taip ir reikia mąstyti, bėgčiau, kiek kojos neša.

– Matai, – tarė Džo, – aš nesu iš tų vyrukų, kurie santuoką stengiasi išsaugoti bet kokia kaina: priešingai, susiklosčius tam tik-

roms aplinkybėms – ir jei pradėčiau jas vardinti, susidarytų gana ilgas sąrašas – šeimyninius ryšius nutraukčiau. Viena iš sąlygų, kurios neįvykdžius šeimyninis gyvenimas man taptų nepakeliamas, yra ta, kad abu sutuoktiniai privalo vienas kitą vertinti rimtai, kaip lygiaverčius partnerius. Jeigu aš kartkartėmis pataisau Renę ir sakau, kad vienas ar kitas jos teiginys beviltiškai kvailas, ar net jeigu tiesiai šviesiai nutraukiu ją, tai elgiuosi taip tik todėl, kad gerbiu ją, o gerbti man reiškia nedaryti nuolaidų. Padaryti žmogui nuolaidų gal ir krikščioniška, tačiau, mano nuomone, tai reiškia, jog nežiūri į žmogų rimtai, nelaikai jo lygiaverčiu. Ir tavo šaipymasis iš Renės man nepatinka ne todėl, kad gali užgauti ją, o todėl, kad tavo pašaipa reiškia atlaidų požiūrį – girdi, ko iš jos norėti, juk ji *moteris*, ar panašiai.

– Ar tau neatrodo, kad tu suabsoliutini pačią rimto požiūrio į žmogų idėją? – paklausiau aš. – Tu, regis, nori, kad judu su Rene vienas į kitą rimtai žiūrėtumėte bet kokiomis aplinkybėmis.

Šis pastebėjimas Džo patiko, ir, savo apmaudui, pastebėjau, kad mane užplūdo nepaprasto džiaugsmo banga: pagaliau pasakiau kažką, kas jam pasirodė protinga.

– Taikliai pastebėta, – šyptelėjo jis ir drožė kalbą tarsi kunigas per pamokslą:

– Paprastai tokių žmonių kaip aš nuomonė kritikuojama pasitelkiant tokį argumentavimą: girdi, reliatyvių vertybių sąrašas galiausiai baigiasi, ir kad turi būti koks nors *tikslas* jį sudarinėti – kriterijai, pagal kuriuos vieni dalykai pripažįstami vertybėmis, o kiti – ne, tikslas, kuris ir suteikia visoms į sąrašą įtrauktoms vertybėms jų reliatyvią vertę, o tokio tikslo esą neįmanoma racionaliai pagrįsti, jeigu nėra jokių absoliučių vertybių. Tokie tikslai gali būti ir visuomeniniai, pavyzdžiui, valstybės gerovė, ir asmeniniai, pavyzdžiui, siekimas rimtai žiūrėti į žmoną. Bet kokiu atveju, jeigu sieki savo tikslo, mano manymu, nori nenori tenka pripažinti, kad jis subjektyvus. Tačiau tikslų ir negalima pagrįsti *logiškai*. Jie yra prigimtiniai,

psichologinės *duotybės*, ir daugeliui žmonių skirtingi. Vienybė, harmonija, amžinybė ir universalumas, – pridūrė jis, – man nėra vertybės. Pagal mano etiką žmogus gali elgtis taip, kaip atrodo teisinga jo požiūriu; nėra net bendrų priežasčių, dėl kurių jis turėtų įrodinėti savo teisumą, ir juo labiau viltis įtikinti kitus žmones – jis gali tik elgtis taip, kaip atrodo tinkama jo požiūriu, nes nieko daugiau tiesiog nėra. Jis turi suvokti, kad neišvengs konfliktų su institucijomis ar kitais žmonėmis – juk jie irgi yra teisūs *savo* požiūriu, tik jų požiūriai kitokie – ir su tuo susitaikyti.

– Įsivaizduok, pavyzdžiui, kad mano prigimties esmė yra pavydumas, kad aš be galo pavyduliauju Renės, – tęsė jis (aš, atvirai sakant, sunkiai įsivaizdavau, kaip tai įmanoma; Renė buvo ne iš tų moterų, kurių galima pavyduliauti). – Žinoma, taip nėra, aš anaiptol nesu pavyduolis, tačiau įsivaizduok, jog tai tiesa, kad iš prigimties esu linkęs pavyduliauti, o santuokinė ištikimybė man yra viena iš *duotybių*, subjektyvus absoliuto ekvivalentas, viena iš sąlygų, kuria užbaigiu savo etinių teiginių sąrašą. Dabar įsivaizduok, kad sužinau, jog Renė slapčiomis svetimauja. Mano požiūriu, santuoka prarastų *raison d'être,* ir aš veikiausiai trenkčiau durimis ir išeičiau iš namų, o gal net nužudyčiau ją ar nusižudyčiau pats. Tačiau, pavyzdžiui, valstybės požiūriu, jeigu ir išeičiau iš namų trenkęs durimis, vis tiek privalėčiau ją išlaikyti, nes toks durų trankymas kelia grėsmę visuomenei – kas gi būtų, jeigu visi apgaudinėjami vyrai išeitų iš namų. Valstybė, vadovaudamasi savo požiūriu, verstų mane skirti buvusiai žmonai lėšų pragyvenimui, o aš neturėčiau jokio pagrindo skųstis, kad valstybės požiūris skiriasi nuo manojo: šie požiūriai ir negali sutapti. O jeigu aš ją nužudyčiau, valstybė būtų teisi nuteisdama mane mirti arba kalėti – lygiai taip pat, kaip ir aš būčiau teisus nužudydamas Renę. Supranti? Arba, jeigu nusižudyčiau, Katalikų bažnyčia (tarkime, kad aš katalikas) būtų teisi atsisakydama mane laidoti šventoje kapinių žemėje, lygiai taip pat, kaip aš būčiau teisus nusižudydamas – juk santuokinė

ištikimybė man buvo svarbiausias dalykas gyvenime. Kvaila būtų tikėtis, kad kiti pateisins mano veiksmus vien todėl, kad aš galiu juos suprantamai paaiškinti.

– Štai kodėl aš niekada neatsiprašinėju, – apibendrindamas tarė Džo. – Neturiu teisės reikalauti, kad tu ar kas nors kitas pritartų tam, ką sakau ar darau, tačiau visada galiu *paaiškinti,* kodėl kalbu ar elgiuosi taip, o ne kitaip. Atsiprašinėti tiesiog beprasmiška, nes, kad ir kokio požiūrio laikytumeisi, jis nebus universalus ir vienintelis teisingas. Tačiau žmogus gali elgtis nuosekliai; jis gali elgtis taip, kad panorėjęs galėtų paaiškinti, kodėl taip elgiasi. Man tai svarbu. Žinai, pirmą mėnesį po sutuoktuvių Renė nuolatos atsiprašinėjo užsukdavusių draugų, kad mūsų namuose mažai baldų. Ji puikiai žinojo, kad mums nereikia daugiau baldų ir kad nepirktume jų, net jeigu turėtume pinigų, tačiau nuolatos atsiprašinėjo kitų žmonių dėl to, kad mūsų požiūris skiriasi nuo jų požiūrio. Vieną gražią dieną, kai ji puolė atsiprašinėti dar uoliau nei paprastai, aš palaukiau, kol svečiai išeis, ir tvojau jai į žandikaulį. Tvojau taip, kad ji prarado sąmonę. O kai atsitokėjo, labai išsamiai paaiškinau, kodėl ją mušiau. Ji pravirko ir ėmė atsiprašinėti manęs dėl to, kad atsiprašinėjo kitų žmonių. Užvožiau jai dar kartą.

Džo balse nebuvo jokio pagyrūniškumo; nebuvo ir apgailestavimo gaidų.

– Velniai griebtų, Džeikai, kuo sudėtingesnė žmogaus etika, tuo tvirtesnis jis turi būti, kad išsilaikytų ant kojų. Kai tik pasiunti velniop objektyvias vertybes, privalai nuolatos rengtis kovai ir būti akylas, nes pasikliauti gali tik savimi. Tam reikia *energijos*: ne asmeninės, o kultūrinės energijos, kitaip pralaimėsi. Energija – štai kas skiria amerikiečių pragmatizmą nuo prancūzų egzistencializmo. Kur dar, velniai griebtų, išskyrus Ameriką, įmanomas džiaugsmingas nihilizmas? Mušti Renę tikriausiai buvo žiauru, tačiau mačiau, kad pribrendo savotiška krizė. Šiaip ar taip, atsiprašinėti ji liovėsi.

– Šit kaip, – burbtelėjau aš.

Žinoma, labai galimas daiktas, kad Džo vienu ypu ir neišdrožė tokios ilgos ir nuoseklios kalbos. Tačiau kaip tik tokią nuomonę jis vienaip ar kitaip reiškė visą vakarą, o aš čia nenutrūkstamo monologo forma ją pateikiau dėl aiškumo, norėdamas parodyti, kokie dalykai jam rūpėjo, kaip jis mąstė, ir keliais brūkštelėjimais papildyti jo, kaip žmogaus, portretą. Viską, ką jis sakė, išklausiau ramiai ir neprieštaraudamas. Nors aš pats kartais mėgdavau reikšti panašų požiūrį (veikiau norėdamas taip manyti, nei iš tiesų manydamas), tačiau kai jis kalbėjo, širdyje prieštaravau beveik kiekvienam jo žodžiui. Jokiu būdu nedrįsčiau teigti, kad jis nebūtų atrėmęs mano prieštaravimų – manau, aš ir pats būčiau nuginčijęs savo argumentus. Kaip paprastai būna, kai susiduriu su kruopščiai apgalvota ir aiškiai išdėstyta pozicija, nenorėjau jos pripažinti, nebent teoriškai, bet neįstengiau suformuluoti alternatyvios, taip pat gerai apgalvotos pozicijos. Tokiose situacijose aš dažnai pasitelkdavau tai, ką psichologai vadina „pokalbio palaikymu“: tiesiog pasakydavau „Nejaugi?“ arba „Šit kaip?“ ir – kaip Dievas duos.

Tačiau istorija apie tai, kaip Renė pirmą kartą susidūrė su morganizmo filosofija ir kaip geležinė Džo retorika atvėrė jai tikrąją atsiprašinėjimų esmę, mane sudomino. Ji aiškiai parodė, kad ponui Morganui filosofavimas anaiptol ne žaidimas, kad savo filosofija jis griežtai vadovaujasi gyvenime, ir Renė man pasidarė šiek tiek įdomesnis personažas. Tiesą sakant, turiu pripažinti, kad kaip tik ši istorijėlė ir paskatino mane sutikti su siūlymu, kurį Džo pateikė kiek vėliau, kai į kiemą išėjo Renė.

– Ar mėgstate jodinėti, Džeikai? – tarp kitko paklausė ji.

– Nežinau, neteko.

– Jergutėliau, juk jodinėti taip smagu! Būtinai turite pabandyti – kad ir ant manęs.

Aš kilstelėjau antakius.

– Taip, manau, geriausia bus iš pradžių pajodinėti ant manęs ir tik paskui sėsti ant žirgo.

Renė sukikeno, linguodama galva, o Džo garsiai nusikvatojo, tačiau, kaip man pasirodė, nelabai nuoširdžiai. O paskui pamačiau, kaip jo suraukta kakta išsilygino ir sušvytėjo:

– Klausyk, juk tai idėja, – sušuko jis, kreipdamasis į Renę. – Išmokyk Džeiką joti. – Jis atsisuko į mane. – Renės tėvai netoliese turi fermą, kurioje laiko ristūnų, bet man retai pavyksta rasti laiko pajodinėti, o Renė labai nemėgsta jodinėti viena. Aš užsivertęs darbais nuo ryto iki vakaro, nes prieš paskaitas koledže renku medžiagą disertacijai. Kodėl judviem nepajodinėjus? Tu išmoksi joti, o Renė turės galimybę dažniau ištrūkti iš namų. Pabendrausite, pasišnekučiuosite.

Apgalvotas Džo užsidegimas šiuo sumanymu ir netaktiškumas – girdi, Renei bus į naudą pasikalbėti su tavim – mane apstulbino. Pajutau kiek iškrypėlišką malonumą, pamatęs, kad Renė irgi pasijuto truputį nesmagiai: Džo aiškiai dar nebuvo visiškai jos perauklėjęs ir jo paprastumas dar kartais trikdydavo auklėtinę, nors ji kruopščiai stengėsi, kad vyras nepastebėtų jos sumišimo.

– O kaip tu manai, Rene? – neatlyžo jis.

– Manau, sumanymas puikus, jeigu tik Džeikas sutinka, kad jį mokyčiau, – skubriai išpoškino Renė.

– Sutinki? – paklausė manęs Džo.

Gūžtelėjau pečiais.

– Galiu mokytis, man jokio skirtumo.

– Ką gi, jeigu tau jokio skirtumo, o mudviem su Rene atrodo, kad tai geras sumanymas, vadinasi, sutarta, – nusijuokė Džo. – Trumpai drūtai, nori tu ar nenori, tau teks mokytis joti. Jeigu tik nepradėsi ožiuotis, kaip tąsyk, kai pakvietėme pietų.

Mes nusijuokėme ir tą temą pamiršome, o Džo džiaugsmingai ėmė man aiškinti, jog mano atsakymas telefonu (kad ateisiu pietų nepaisydamas noriu ar ne) buvo nelogiškas.

– Jeigu tu savo šaipymusi nebūtum išmušęs Renės iš vėžių, ji tau būtų pasakiusi, – Džo nusišypsojo, – jog vienintelis patikimas žmogaus norų rodiklis yra jo veiksmai – kai kalbame būtuoju laiku. Ką žmogus padarė, to jis ir norėjo.

– Kaip tai?

– Negi nesupranti? – nusistebėjo Renė. Džo atsilošė ir atsipalaidavo. – Esmė ta, kad žmogui gali kilti prieštaringų norų ar nenorų – tarkim, tu nenorėjai eiti pas mus pietų ir nenorėjai mūsų įžeisti. Tačiau jeigu galiausiai atėjai, vadinasi, antrasis nenoras buvo stipresnis negu pirmasis: nesant kitų sąlygų, tu pas mus nebūtum atėjęs, tačiau visada būna kokių nors papildomų sąlygų, todėl tu visgi nutarei ateiti pietų, kad neįžeistum mūsų. Taigi tu atėjai pietų – vadinasi, toks buvo tavo *galiausias* noras. Tu buvai neteisus sakydamas, kad ateisi pas mus pietų nepaisydamas to, ar pats nori eiti, ar ne; tau derėjo pasakyti, kad ateisi pas mus, jeigu atsiras stipresnis noras ar nenoras, kuris įveiks tavo nenorą eiti pas mus pietų.

– Tai tarsi sudėti plius šimtą ir minus devyniasdešimt devynis, – įsiterpė Džo. – Rezultatas menkas, tačiau vis dėlto teigiamas – plius vienas. Tai dar viena priežastis, dėl kurios kvaila atsiprašinėti dėl to, ką padarei, teisinantis, kad, nenorėjai taip daryti. Jeigu padarei, vadinasi, ir *norėjai*. Šitą dalyką svarbu atminti studijuojant istoriją.

Pastebėjau, kad paminėjus atsiprašinėjimą Renė truputį išraudo.

– Hm, – atsakiau aš Džo, pasitelkęs „netiesiogines technikas“.

5 Nerangus Renės stiprumas mane viliojo

Nerangus Renės stiprumas mane viliojo dar keletą savaičių po tų pietų su krevetėmis, ryžiais, alumi ir vertybėmis, kurių mane primaitino Morganai. Ji buvo nerangi ir judėdama, ir kalbėdama: eidama už visko kliūdavo, kalbėdama vis lepteledavo, ką nereikia. Ir man buvo smalsu, kas slypi už šio nerangumo: netikšiškumas ar grubi jėga?

Bent jau per pirmąsias mūsų jojimo pamokas man rūpėjo kaip tik tai. Žiūrėjau į ją iš aukšto, save laikydamas tyrėju, o ją – tyrimo objektu, tačiau be arogancijos, ir ne vien su smalsumu, bet ir su tam tikra simpatija. Šis pranašumo jausmas man labai padėjo, be jo vargu ar būčiau ištvėręs pirmąjį mokymosi etapą. Mane gąsdino ne sunkumai, o bjaurus jausmas, kurį patiri mokydamasis naujų dalykų, absurdiška naujoko padėtis, ir veikiausiai būčiau taip ir neperpratęs jojimo gudrybių (juo labiau kad ši sporto šaka manęs niekada pernelyg nežavėjo), jeigu šis savotiškas smalsumas ir savotiškas pranašumo jausmas nebūtų numaldę mano įžeistos savimeilės.

Renė buvo puiki jojikė ir gera mokytoja. Dažniausiai mes išjodavome ryte, gana anksti, kartkartėmis vakarop; jodinėdavome kasdien, nebent sukliudydavo smarkus lietus. Aš pas Morganus atvažiuodavau pusę aštuonių ar aštuntą ryto ir pusryčiaudavau kartu

su jais. Paskui Džo sėsdavo prie savo knygų ir užrašų, o Renė, berniukai ir aš važiuodavome į jos tėvų fermą, esančią už keturių mylių. Ponia Makmehon, Renės motina, prižiūrėdavo vaikus, o mudu su Rene traukdavome jodinėti. Ji jodinėjo penkiolikos plaštakų (kalbant jos terminais) aukščio karštu penkiamečiu pelėku eržilu, vardu Tomas Braunas, o man atiteko septyniolikos pėdų aukščio septynmetė kaštonė kumelė su balta juosta ant snukio, vardu Siuzė – ir Renė, ir jos tėvai vienu balsu tvirtino, kad ji romi, nors man ji atrodė gana smarki. Renės tėvas šiuos žirgus laikė vien savo malonumui, tačiau retai kada rasdavo laiko tinkamai juos pamankštinti, taigi Džo sumanymas jam irgi patiko. Pirmieji žodžiai, kuriuos jis ištarė pamatęs mudu atžirgliojančius jojikų kostiumais (Renė primygtinai pareikalavo, kad įsigyčiau medvilnines jojimo kelnes ir specialius batus), buvo tokie: „Ėhė, Rene, matau, Džo tau surado kompanioną.“

– Tai Džeikas Horneris, tėti, – skubriai tarė Renė. – Mokysiu jį joti.

Renė puikiai suvokė, kad tėvo žodžiai atskleidė man tai, ką nuo manęs bandyta slėpti – kad Džo sumanymas buvo ne spontaniškas, o planuotas iš anksto, ir pasijuto nesmagiai. Ji tuoj patraukė į diendaržį, kur ganėsi abu žirgai, palikusi mus su ponu Makmehonu vienu du – mudviem teko patiems susipažinti ir savarankiškai atrasti temą mandagiam pokalbiui užmegzti.

Nėra reikalo išsamiai pasakoti apie mano mokymosi procesą: jis neįdomus ir mažai susijęs su mano tyrimu. Pradėdamas mokytis joti apie žirgų sportą žinojau tik tiek, kad sėsti ant žirgo reikia iš „artimosios“, tai yra iš kairiosios pusės; tačiau paaiškėjo, kad net šis jojikų išminties punktelis, priešingai nei maniau, galioja anaiptol ne visada. Aš buvau įšventintas į paslaptingą žąslų ir apynasrių, balnų ir pentinų, saitų ir vadelių bei įvairiausių žirgo eisenos variantų pasaulį. Dariau visas naujokams būdingas klaidas – tempdavau vadžias, spausdavau žirgą kojomis, lošdavausi balne – ir

pamažu mokiausi laikytis balne taisyklingai. Beje, pirmosiomis dienomis savo žvėries pašėlusiai bijojau, tačiau ši aplinkybė nesvarbi, nes iš visų jėgų stengiausi savo baimės neparodyti Renei.

Renė buvo smarki jojikė; ji taip mitriai darbavosi pentinais, kad žvitrusis Tomas Braunas jai paklusdavo kaip išdresuotas šuo šeimininko komandoms. Kai tuo tarpu mane mokydavo jais naudotis saikingai ir vis apibardavo: girdi, liaukis be perstojo baksnojęs žirgui šonus.

– Baik arti jai šonus, – būdavo, užrinka ji prijojusi artyn. – Tu gi kojomis jai sakai „Jok greičiau", o rankomis – „Neskubėk".

Uoliai treniravausi joti žingine, risčia ir lengvu galopu (abu žirgai buvo trieigiai), be balno ir be vadžių. Išmokau vesti už vadžių užsiaikštijusį žirgą, kuris nori eiti visai į kitą pusę, iš anksto nuspėti, kad jis tuoj pasibaidys, pradės šokinėti, bandydamas mane numesti, arba mesis į šalį, ir sužinojau, kaip to išvengti; įsimiklinau žirgą balnoti, kamanoti ir šukuoti.

Siuzė, mano kumelė, mėgdavo grybštelėti man dantimis, kai taisydavau balno pavaržą.

– Tvok jai kaip reikiant į nosį, – įsakė man Renė, – o kitą kartą kaire ranka stipriai suspausk jai sprandą, kad nesukiotų galvos.

Tomas Braunas, jos eržilas, turėjo įprotį išeidamas iš arklidžių du tris kartus aukštai tursteleti ant užpakalinių kojų. Kartą, kai jis taip padarė, Renė smarkiai atsilošė balne ir tempė vadžias tol, kol Tomas stodamasis piestu prarado pusiausvyrą ir unkšdamas bei kuldamas ore kanopomis pradėjo virsti aukštielninkas. Aš net nustėrau iš siaubo, o Renė mitriai it driežas šmurkštelėjo nuo balno akimirką prieš tai, kai vienuolika šimtų svarų sveriantis žirgo kūnas drėbėsi ant žemės; ji vadžias pagavo Tomui nespėjus atsistoti ir, trumpai kažką pakuždėjusi žirgui į ausį, akimirksniu jį nuramino.

– Kitą kartą nebeišdykaus, – šyptelėjo ji.

Tačiau kai Siuzė man kartą iškrėtė tokį pat pokštą, ji pareiškė:

– Tu pats kaltas. Siuzė žino, kad tu dar tik mokiniesi. Tik nesumanyk už tai jos versti ant nugaros – kai išmoksi žmoniškai joti, ji pati pradės elgtis geriau.

Ir ačiū Dievui, nes jeigu Renė būtų man pasakiusi, kad Siuzei reikia surengti tokią pat pamoką kaip ir Tomui, aš vien iš išdidumo būčiau surizikavęs pakartoti jos žygdarbį. Tiesą sakant, esu gana baikštus žmogus ir išsigąstu bet kokio menkniekio, tačiau tuštybė paprastai priverčia mane baimę pamiršti.

Šiaip ar taip, pamažu išmokau visai neblogai joti ir net pradėjau laisvai jaustis balne, tačiau žirgų sporto entuziastu taip ir netapau. Jodinėti smagu, tačiau tas smagumas nevertas didžiulio vargo, kurį tenka patirti mokantis. Per rugpjūtį mudu su Rene skersai išilgai išraižėme visas Vaikomiko apylinkes. Paprastai mudu apytikriai pusantros valandos pasikratydavome balnuose, paskui sustodavome, penkiolika ar dvidešimt minučių ilsėdavomės ir jodavome namolio. Kol mes nubalnodavome, iššukuodavome ir pašerdavome žirgus, ateidavo ir pusiaudienis. Tada sugaudydavome berniukus, važiuodavome atgal į Vaikomiką, pietaudavome kartu su Džo, kuris užtinusiomis nuo skaitymo akimis klausinėdavo Renę ir mane apie mano laimėjimus.

Tačiau nenukrypkime nuo svarbiausios siužeto linijos – nerangaus Renės stiprumo. Kai jojikas sėda ant žirgo, kiekvieną jo judesį reglamentuoja tam tikros pagrįstos taisyklės, todėl buvo vienas malonumas žiūrėti į jos stiprų, sunkoką kūną, stebėti, kaip ji valdo kiekvieną žingine einančio žirgo judesį, kaip paleidžia žirgą risčia – tiesi, tvirta, vėjo įrausvintais skruostais, spindinčiomis rudomis akimis, saulėje žvilgančiais šviesiais trumpai kirptais plaukais. Ant žirgo ji tapdavo net savotiškai graži – stipruolė gražuolė. Tačiau tose situacijose, kurių nevaržydavo griežtos taisyklės, jai valdyti savo kūną sekėsi sunkiai. Eidama ji nuolatos linkdavo į priekį, stovėdama nežinojo, kur dėti rankas, dažnai visą svorį perkeldavo ant vienos kojos, o kitą kažkaip nevėkšliškai atstatydavo į šalį. Trum-

pomis poilsio minutėmis, kai mudu sustodavome, nulipdavome nuo žirgų ir paprastai sėsdavome parūkyti, ji elgdavosi siaubingai negrakščiai ir gremėzdiškai: sėsdamasi ant žemės žnegtelėdavo kaip maišas, atsisėdusi vis kuisdavosi ir nerimdavo. Man regis, kaip tik nerangumo suvokimas ir skatino ją per mūsų pasijodinėjimus kalbėti laisviau ir atviriau negu paprastai, nes Morganai abu nebuvo dideli atviruoliai, o Renė Džo akivaizdoje apskritai buvo linkusi laikyti liežuvį už dantų. Tačiau tais rugpjūčio rytais mes kalbėdavomės daug – šiuo požiūriu Džo sumanymas pavyko puikiai – ir Renės kalbose dažnai pasireikšdavo toks pats nerangus stiprumas.

Dažniausiai mudu jodavome prie upeliuko, tekančio pro terpentininių pušų giraitę už kokių devynių mylių nuo fermos. Karštą dieną ten buvo galima pagirdyti žirgus, o mudu dažnai po jojikų kostiumais apsivilkdavome maudymosi kostiumėlius, taigi nusigavę iki upeliuko išsimaudydavome, o paskui labai padoriai, paėję atokiau vienas nuo kito, persirengdavome miško tankmėje. Vieta buvo nuostabi: upeliuko vanduo tyrutėlis, aplinkui nė gyvos dvasios, vėsi pušų paunksmė, žemė nuklota minkštu, slidžiu jų spyglių kilimu. Kartą tarstelėjau Renei, girdi, gaila, kad Džo negali čia pasidžiaugti gamta kartu su mumis.

– Nekalbėk kvailysčių, – pyktelėjo ji.

– Mandagumo frazės visos kvailokos, – šyptelėjau aš. – Aš tik mandagiai išreiškiau apgailestavimą, kad jis džiūsta prie knygų, o mudu skrajojame po laukus ir pliuškenamės upelyje.

– Jam geriau taip nesakyk, jis nepakenčia gailesčio.

– Argi tai ne kvaila? – švelniai pastebėjau aš. – Tas tavo Džo tikras juokdarys.

– Ką tuo nori pasakyti, Džeikai?

Mudu ilsėjomės po maudynių; aš gulėjau patogiai išsidrėbęs ant nugaros po pušimi ant kranto, kramtydamas žalią pušies spyglį ir šnairuodamas į Siuzę su Tomu Braunu, pririštus netoliese. Renė, kuri tarsi pupų maišas drybsojo atsirėmusi į tą pačią pušį ir

rūkė, dabar kilstelėjo, atsisėdo ir įsistebeilijo į mane nustėrusiu žvilgsniu:

– Kaip tau liežuvis apsiverčia vadinti Džo kvailiu?

– Tau įdomu, kaip aš vartau liežuvį tai sakydamas ar kaip sudedu lūpas?

– Liaukis kvailioti, puikiai supranti, ko klausiau: kaip gali vadinti Džo kvailiu? Dieve šventas.

– Vaje, vaje, – nusijuokiau aš. – O kas gali būti kvailiau, negu įsižeisti dėl to, kad žmogus stengiasi būti mandagus? Jeigu man iš tiesų jo gaila, tai mano reikalas, o ne jo; o jeigu sakau, kad man jo gaila, vien iš mandagumo, tai jaudintis dar mažiau priežasčių, nes aš tik drebinu orą.

– O argi ne absurdiška tuščiai drebinti orą?

– Žinoma, absurdiška. Tačiau kodėl judu su Džo taip įsitikinę, kad jeigu vienas ar kitas dalykas absurdiškas, tai jam neturi būti vietos pasaulyje? Juk tai akivaizdi kvailystė. Bet ko čia stebėtis – siekti gyventi nuosekliai, pagal kartą ir visiems laikams pasirinktą logiką, mano manymu, gali tik visiškas pakvaišėlis.

Iš karto prisipažinsiu, jog aš puikiai supratau, ką ir kaip į tai man būtų atsakęs Džo; leiskite pirmajam pripažinti savo argumentų sistemos neskaidrumą ir nelogiškumą. Man rūpėjo ne įrodyti kokią nors doktriną, o stebėti Renę. O ją tarsi perkūnas iš dangaus trenkė.

– Tu juokauji, Džeikai? Negali būti, kad kalbi rimtai.

– O po vienu stogu du žmonės, kurie bando taip gyventi, tai jau, po šimts, *tikrų tikriausias* beprotnamis.

Renė, netekusi žado, pašoko. Jos veidas buvo toks, kokie, man regis, buvo atėniečių veidai tą rytą, kai jie pamatė, kad Alkiviadas išniekino visus marmurinius dievus mieste.

– Sėskis, ko stovi kaip stulpas, – pasakiau aš, juokdamasis iš jos nustėrimo. – Reikalas tas, Rene, kad bet kokia pozicija atrodys kvaila, jeigu sumanysi ją išjuokti, ir kuo ji nuoseklesnė, tuo kvai-

lesnė atrodys. Žinoma, ji anaiptol nekvaila Džo požiūriu, jeigu padeda jam siekti jo tikslų, kad ir kokie jie būtų. Tačiau, atvirai kalbant, bijau, kad jis ir iš kitų žmonių laukia, kad šie sektų paskui jo vėliavą.

– Nieko jis nelaukia, – suriko Renė. – Jis niekam nieko neprimeta.

– O kodėl jis tąsyk smogė tau už tai, kad atsiprašinėjai – tiksliau, du kartus smogė? Norėjo pasimankštinti? Kodėl tu neišdrįstum jam pasakyti, kad tau jo gaila, net jeigu tau iš tiesų būtų jo gaila?

Paklausiau visiškai nenorėdamas jos įskaudinti, tiesiog truputį provokuodamas, tačiau Renė, mano nuostabai, prapliupo raudoti.

– Nagi, liaukis, – švelniai pradėjau ją raminti. – Labai atsiprašau, kad tave užgavau, Rene.

Paliečiau jos ranką, o ji krūptelėjo, tarsi aš irgi būčiau jai smogęs.

– Dėl Dievo meilės, juk aš atsiprašiau.

– Džeikai, liaukis, – sukliko ji, ir aš supratau, kad galvos lingavimas stipriai užmerktomis akimis gali reikšti ne tik linksmumą, bet ir sielvartą, be to, kur kas įtikinamiau. Vargais negalais atgavusi savitvardą, ji paklausė :

– Tau mūsų šeima tikriausiai atrodo keista?

– Pašėlusiai, tokių keistuolių dar nesu regėjęs, – džiugiai pripažinau aš. – Bet nieku gyvu nemanau, kad judviejų šeima prastesnė už kitas.

– Bet manai, kad aš visiškas nulis? Prisipažink, juk manai?

Hm... Kažkas mano sielos gelmėse smarkiai sujudo, kažkas garsiu aidu atsišaukė į šį nelabai jaudinantį Renės klausimą.

– Nežinau, Rene. O kaip tu pati manai?

Renė pabandė atsakyti, ir jos atsakymas virto juodviejų su Džo pažinties ir bendro gyvenimo istorija. Jos veidas, ir taip gana stambių bruožų, nuo ašarų išraudo ir ištino. Ir jeigu tąsyk būčiau žvelgęs į ją kritiškiau, veikiausiai būčiau pajutęs pasibjaurėjimą; tačiau

taip jau atsitiko, kad mane jos sielvarto proveržis smarkiai sujaudino, be to, kažkaip sukilo ir pradėjo stiprėti simpatija, kurią pajutau sužinojęs, kaip Džo ją nokautavo – simpatija, kuri turi mažai bendra su abstrakčia užuojauta moteriai. Iš kažkokios kitos savojo „aš" dalies stebėjau šią simpatiją, kaip ir Renę, nešališkai, su tam tikra nuostaba, ir ta kita manojo „aš" dalis tuoj atkreipė dėmesį, kad ašarotas, išpurtęs Renės veidas, nors ir keista, pasibjaurėjimo man nekelia.

– Žinai, visą gyvenimą, nuo tos dienos, kai išvydau šį pasaulį ir kol sutikau Džo, gyvenau tarsi tirštame rūke, – pasakojo ji. – Žmonės mane mėgo, man netrūko dėmesio, tačiau prisiekiu, kad ir mokyklos, ir koledžo laikai man buvo tarsi sapnas. Niekas man nerūpėjo, niekada dėl nieko nesukau sau galvos, niekada nebuvau užsidegusi *ką nors* padaryti – net gyvenimu niekada labai nesidžiaugiau. Tiesiog miegojau, visa tarsi didelis miego gniužulas. O jeigu kartkartėmis ir susimąstydavau, tai man atrodydavo, kad gyvenu taip, kaip ir dera mano gebėjimų žmogui – nepasitenkinimo savimi tikrai niekada nejausdavau.

– Nuostabi istorija, – paguodžiau aš, bet nenuoširdžiai, nes nieko banalesnio už Jaunos Amerikietės Gyvenimo Istoriją turbūt nė su žiburiu nerastum. Ir domino ji mane tik todėl, kad puikiai derėjo su nubalnotos kumelaitės vaizdiniu, kuris man kartais kildavo prieš akis, žvelgiant į Renę.

– Nekalbėk niekų, – kategoriškai nesileido guodžiama Renė. – Nebuvo mano gyvenime nieko nuostabaus, ir apskritai nieko nebuvo. Kai baigiau koledžą, išvykau dirbti į Niujorką, vien todėl, kad mano kambario draugė susirado ten darbą ir norėjo, kad važiuočiau kartu su ja. Ten aš ir sutikau Džo – jis mokėsi Kolumbijos universitete, magistrantūroje. Mudu kurį laiką susitikinėjome, gana nereguliariai: man jis nelabai terūpėjo, ir nemaniau, kad jis rimtai manimi žavisi. Ir štai vieną vakarą jis nusišiepė ir pasakė daugiau su manim nebesusitikinėsiąs. Paklausiau, kodėl, o jis atsakė:

„Tik nemanyk, kad tave šantažuoju – tiesiog nematau prasmės." „Todėl, kad negulu su tavim į lovą?" – tariausi žinanti aš, o jis atšovė: „Jeigu man rūpėtų pasidulkinti, susirasčiau kokią nors puertorikietę ir nešvaistyčiau laiko su tavim."

– Tik pamanykit, koks praktiškas vaikinas, – pastebėjau aš.

Jis pasakė, kad bendravimas su moterimi savaime jam nerūpi: bendravimas jam reiškia tikrą tarpusavio supratimą visais lygmenimis, seksas savo ruožtu irgi svarbus, o aš jam negaliu suteikti nei viena, nei kita. Tik nepamanyk, kad jis man bandė kabinti makaronus ant ausų. Jis kalbėjo tai, ką iš tiesų galvojo. Jis sakė, kad nors aš ir žavi, tačiau lėkšta kaip plekšnė, ir jis nesitikįs, kad aš kada nors dėl jo pasikeisianti; jis negalįs pasiūlyti nieko, kas man atrodytų vertinga, o jam savo ruožtu neįdomi tokia mergina, kokia aš tada buvau.

– Ir tu tučtuojau puolei jam ant kaklo...

– Ne. Aš įsižeidžiau ir atrėžiau, kad jis ir pats anaiptol ne likimo dovana.

– Ir teisingai pasakei.

– Džeikai, liaukis kalbėti kvailystes.

– Atsiimu savo žodžius.

– Negi nesupranti, kad dabar elgiesi taip, kaip Džo niekada nesielgtų? Tavo tos pastabos beprasmės, ir tik erzina mane. Taigi: Džo tik gūžtelėjo pečiais, atsistojo ir nudrožė savais keliais – jis kaip visada nesivargino vaidinti kavalieriaus ir paliko mane vieną ant suolelio.

– Ant kokio suolelio?

– Ak, tiesa, pamiršau tau papasakoti. Tą vakarą, kai visa tai įvyko, mudvi su kambario drauge kažkokia proga surengėme vakarėlį, į kurį susirinko visi mūsų draugai Niujorke – paprasti, niekuo neypatingi žmoneliai. Mes gėrėme, tauškėme visokius niekus, siautėme ir šėliojome: net neprisimenu, ką darėme, nes tuomet vis dar skendėjau rūke. Linksmybėms įpusėjus Džo pareiškė norįs pasi-

vaikščioti, ir aš, nors neturėjau ypatingo noro išeiti iš vakarėlio, sutikau. Mudu ilgai maklinėjome po Riversaido parką, paskui pagaliau prisėdome ant suolelio, ir aš pamaniau: na, dabar pradės kibti. Anksčiau jis retai kada net apkabindavo mane, ir tai truputį stebino. Tačiau vietoj to savo kalbomis tarsi kirvapente tvojo man per galvą ir nuėjo sau. Tada aš pirmą kartą supratau, kokia esu tuščiavidurė ir bespalvė.

– Grįžusi į vakarėlį puoliau gerti kaip patrakusi, ir kuo girtesnė dariausi, tuo labiau atstumiantys man atrodė aplinkiniai. Suvokiau, kad anksčiau niekada neįsiklausydavau į tai, ką kalba žmonės, o dabar atidžiai klausiausi ir baisėjausi. Jie kalbėjo visiškas kvailystes. Mano draugė buvo kvailiausia iš visų; anksčiau laikiau ją labai protinga mergina, tačiau dabar klausiausi ir negalėjau atsistebėti – kaip galima nepaliaujamai taukšti tokias nesąmones. Rodės, dar žodis, ir ji savo kvailumu mane pribaigs.

– Galiausiai, kai priliuobiau kaip reikiant, draugė suskato įkalbinėti mane nusitempti į lovą vieną bernužėlį. Beveik visi svečiai jau buvo išsiskirstę, liko tik du vaikinai – mano draugės vaikinas ir dar vienas vyrukas – jiedu puoselėjo viltis permiegoti su mumis. Kambario draugė buvo nieko prieš ir laukė mano pritarimo. Man nuo jos vemti norėjosi, ir ne dėl to, ką ji norėjo padaryti, bet dėl to, kad buvo pernelyg buka ką nors padaryti sąmoningai. Tačiau Džo, atvėręs man akis, privertė pasijusti tokia tuščia ir niekinga, kad man jau buvo vis tiek, kas bus toliau; džiaugiausi, kad jo nebėra.

– Paskui prasidėjo tikras cirkas. Buvau skaisti, tačiau man dėl to buvo nei šilta, nei šalta. Tas vaikinukas buvo visai neblogas – toks liesutis, eilinis berniokas, kažkokios įstaigos tarnautojas. Jis smarkiai apgirto ir pradėjo mane graibyti ir čiupinėti, norėdamas pasirodyti esąs kietuolis. Kai man pasidarė visiškai vis vien, kas bus toliau, abiem rankom sugriebiau jį už plaukų ir įsisiurbiau burna į jo burną. Buvau stambesnė, jis neišlaikė mano svorio ir griuvo ant sofos.

– Mano draugė ir jos vaikinas jau buvo spėję užimti miegamąjį, taigi aš čia pat svetainėje numoviau tam mirtinai išsigandusiam vargšeliui kelnes. Jis norėjo įšjungti šviesą, paleisti muziką ir nurengti mane tamsoje, gerą pusvalandį pasiglamonėti ir tik tada pereiti prie reikalo – bet aš apšaukiau jį liurbiu, nutraukiau ant grindų ir įkandau iki kraujo. O jis, įsivaizduok, tik gulėjo, verkšleno ir prašė liautis.

– Dievulėliau, vargšelis, – pasibaisėjau aš.

– Žodžiu, supratau, kad jeigu jis greitai ko nors nepadarys, bus per vėlu, nes aš sulig kiekviena sekunde vis labiau savęs nekenčiau. Tačiau vargšas berniukas ėmė ir nualpo kur gulėjęs. O man šovė į galvą, kad būtų labai smagu atsisėsti ant jo raičiomis ir padaryti dirbtinį kvėpavimą...

– Viešpatie Jėzau.

– Nepamiršk, kad buvau girtutėlė. Šiap ar taip, man nieko neišėjo, negana to, mane supykino ir aš išsivėmiau – tiesiai ant jo.

Iš pasibaisėjimo net pasipurčiau.

– O paskui man pasidarė taip šlykštu, kad kiek įkabindama nešiau iš ten kudašių ir nudūmiau tiesiai pas Džo: aš gyvenau Šimtas dešimtojoje, o jis – Šimtas tryliktojoje, visai šalia Brodvėjaus. Po to, ką padariau tam vaikinukui, man visiškai nerūpėjo, ką *jis* man padarys.

– Verčiau nesakyk, ką jis tau padarė.

– O padarė jis štai ką – pažvelgė į mane ir tuoj pat su visais drabužiais nutempė į dušą: pamenu, aš buvau visa išsitepusi vėmalais. Paskui atsuko šaltą vandenį ir paliko mane blaivytis, o pats išvirė man sriubos ir įpylė stiklinę pomidorų sulčių. Paskui apvilko mane pižama, ant viršaus užmetė dar kažkokią drapaną ir liepė valgyti. Štai ir viskas. Tąnakt aš su juo net miegojau...

– Klausyk, Rene, tu visai neprivalai man viso to pasakoti.

Renė nustebusi pažvelgė į mane.

– Turėjau galvoje, kad mudu *miegojome*. Jis nebandė su manim

mylėtis, bet nė nemanė visą naktį kankintis ant krėslo – jam visada buvo nusispjaut į padorumą... O gal tu nenori šito klausytis?

– Žinoma, kad noriu, jeigu tik tu nori pasakoti.

– Taip, noriu tau viską papasakoti. Niekada niekam nesu apie tai pasakojusi, mudu su Džo irgi niekada apie tai neužsimename vienas kitam, tačiau anksčiau niekas niekada nesakė, kad mūsų šeima trenkta. Be to, man pačiai svarbu tau viską iškloti, nors anksčiau, kol nepradėjai iš mūsų šaipytis, man nė mintis tokia į galvą nebūtų atėjusi.

Pasijutau nejaukiai ir grąžinau ją prie ankstesnės temos:

– Žaviuosi Džo savitvarda.

– Džo tam tikrais atžvilgiais yra tikras skautas, tačiau jis turėjo ir kitų priežasčių taip elgtis. Kai prasiblaiviau, jis pasakė ne taip jau norėjęs moters, kad būtų pasinaudojęs mano bejėgiška būkle. Sakė, kad norėtų su manim pasimylėti, tačiau jam rūpįs ne tik seksas: viską, ką mudu darome kartu, turime daryti tuo pačiu lygmeniu, vienodai vertindami tai, ką darome, siekdami to paties tikslo, nedarydami vienas kitam jokių nuolaidų – kitaip jis tiesiog nematąs prasmės. Dar jis sakė, jog norėtų užmegzti su manim tvirtus ryšius.

– Nori vesti mane, – paklausiau aš. Jis atsakė: „Tiesą sakant, man nusispjaut į tuos formalumus, nors, žinoma, geriau susituokti, kad išvengtume nesusipratimų, kuriuos paprastai sukelia neįteisinti meilės ryšiai. Tačiau tu turi suprasti, kaip aš įsivaizduoju daugiau ar mažiau pastovius santykius." Jis turėjo galvoje, kad mudu liksime kartu tik tol, kol gerbsime vienas kitą visais atžvilgiais, ir pelnyti šią pagarbą turi būti mūsų pagrindinis uždavinys. Jam rūpėjo ne šiaip vesti ar susirasti meilužę, o užmegzti tokius ryšius, kurie atitiktų visas minėtas sąlygas – tai jam buvo be galo svarbu.

– Žinai, ką darėme paskui? Ogi kalbėjomės apie tai beveik dvi dienas ir dvi naktis iš eilės, ir per visą tą laiką jis pats neprisilietė

prie manęs ir man neleido prie jo liestis. Aš nėjau į darbą, o jis nėjo į paskaitas, nes abu supratome, kad šis pokalbis mums svarbesnis už viską pasaulyje. Džo labai kruopščiai ir išsamiai išaiškino man, kaip jis žiūri į pasaulį, ir daug klausinėjo apie mane – tokių dalykų, apie kokius pati net nepagalvodavau. „Šiame pasaulyje pilna visokiausio šlamšto, niekam nereikalingų, beprasmiškų dalykų, – sakė jis. – Tik keletas dalykų man vertingi, ir tai yra vienas iš jų." Mes aptarėme visus įmanomus kiekvieno klausimo punktus, kad ir kokie smulkūs ir akivaizdžiai trivialūs jie atrodė, visiškai objektyviai lyginome savo mintis ir kruopščiai jas analizavome, kad bent jau pirmuosius metus nekiltų jokių nesutarimų. Jis iš karto perspėjo mane, kad kol neišmoksiu labai aiškiai reikšti savo minčių – kol nesuprasiu, *kaip* reikia jas reikšti – didžiąją dalį pagrįstų minčių išsakys jis. Mes tiesiog pamiršime mano mintis... Jis išreiškė norą, kad tęsčiau mokslus, nes man dar daug ko reikią išmokti – ne dėl diplomo ir ne dėl paties išsilavinimo, kuris nesąs toks jau svarbus, o dėl to, kad sutaptų mūsų veiklos sritys, nes kitaip laikui bėgant mudu neišvengiamai pradėsime tolti vienas nuo kito. Ir kad nebūtų jokių tuščių kalbų, jokio skirstymo į *mano* ir *jo* interesus. Tai, kas vienam iš mūsų atrodo svarbu, turi būti svarbu ir kitam, ir mūsų santykiai turi būti prioritetinė vertybė, aukštesnė už karjerą, ambicijas ar panašius dalykus. Jis pasakė: „Noriu, kad keltum tokius pat aukštus reikalavimus sau ir man, kokius aš keliu sau ir kelsiu tau, ir kad tie reikalavimai visuomet būtų tokie patys."

– Dievulėliau.

– Supranti, ką jis turėjo galvoje? Džo visai neturėjo draugų, nes draugams irgi kėlė tokius pat, gal tik ne tokius griežtus, reikalavimus: aiškiai reikšti mintis, būti protingiems ir santūriems. Aš irgi pamažu nutraukiau ryšius su visais savo draugais, nes jiems visada reikėdavo taikyti vienokias ar kitokias nuolaidas – ar galima į tokius žmones žiūrėti rimtai? Aš visiškai pakeičiau nuo-

monę ne tik apie savo tėvus, bet ir apie savo vaikystę. Anksčiau maniau, kad mano vaikystė buvo tiesiog ideali, o dabar mačiau, kad praleidau ją kažkokiame šiltnamyje, tarsi vabzdžio lėliukė. Pradėjau visiškai kitaip mąstyti, visus ankstesnius požiūrius teko atmesti, nes negalėjau jų pagrįsti. Man regis, Džeikai, kad aš visiškai save ištryniau, nepalikdama nė menkausio pėdsako, pradėjau gyventi iš naujo, nuo nulio. Ir žinai, Džeikai, matau, jog net sunaikinusi ankstesnę Renę netapau tokia, kokia mane nori matyti Džo – aš visada dvejoju, nemoku paaiškinti savo pozicijos taip, kaip jis. Tačiau kito kelio vis tiek nėra. Kaip sako Džo, yra tik tai, kas yra.

Aš pakinkavau galvą:

– Labai jau niūrus vaizdelis, Rene.

– Visai ne, – puolė protestuoti ji. – Džo nuostabus. Net jei galėčiau grąžinti viską atgal, vis tiek nenorėčiau gyventi kaip anksčiau. Nepamiršk, kad aš pati pasirinkau tokį gyvenimą: bet kada galėjau jį palikti, ir jis būtų išlaikęs mane ir vaikus.

Tačiau man atrodė, kad gyvenimą ji rinkosi panašiai kaip aš apžiūrų ir konsultacijų kabinete rinkausi sėdėsenos būdą.

– Džo – puikus žmogus, – pasakiau aš, – jeigu tau patinka žmonės, turį tokių keistenybių.

– Džeikai, jis nuostabus, – pakartojo Renė. – Kaip gyva nesu sutikusi tokių žmonių kaip Džeikas, prisiekiu. Jis tiesus kaip strėlė, tiesiai mąsto, tiesiai elgiasi. Kartais pagalvoju, jog šiame pasaulyje nėra tokių dalykų, kurie būtų verti jo aštraus proto dėmesio. Tau mano žodžiai pasirodys juokingi, tačiau aš apie Džo mąstau kaip apie Dievą. Net jeigu jis suklysta, jo elgesio priežastys visuomet aiškesnės ir protingesnės, negu visų pasaulio gudruolių kartu sudėjus. Tik nesijuok iš manęs.

– Jis nepakantus, – neatlyžau aš.

– Dievas irgi nepakantus. Tačiau tu gi žinai, kam Džo nepakantus: jis nepakantus jam brangių žmonių kvailumui. Džeikai, man

dabar kur kas geriau negu anksčiau; anksčiau manęs apskritai nebuvo. Tai ką gi aš praradau?

Aš šyptelėjau.

– Veikiausiai turėčiau ką nors pasakyti apie tavo individualumą, Rene. Šiais laikais žmonės brangina savąjį individualumą.

– Mudu su Džo kalbėjomės ir apie tai, Džeikai. Dievulėliau, tik nelaikyk jo naivuoliu. Jis sako, kad vienas iš sunkiausių ir esmingiausių dalykų yra suvokti visas galimas savosios pozicijos alternatyvas.

– Ką jis tuo norėjo pasakyti?

– Tarkim, kad kiekviena asmenybė iš tiesų unikali. Tačiau ar visi unikalūs dalykai yra vertingi savaime? Tu sakai, kad geriau būti tikra Rene Makmehon negu Džo Morgano imitacija, tačiau juk tai anaiptol nėra akivaizdu. Romantiški tauškalai ir tiek. Jau verčiau būsiu prasta Džo Morgano kopija negu pirmarūšė Renė Makmehon – velniop išdidumą. O visi tie plepalai apie asmenybės unikalumą ir vertingumą irgi ne absoliuti tiesa.

– Atsakysiu tau, Rene, citata iš Evangelijos, – pasakiau aš. – Tai taip pat nereiškia, kad neabsoliutūs dalykai nėra vertingi.

– Džeikai, liaukis, – Renė vėl pradėjo nervintis.

– Bet kodėl? Juk tu gali manyti ir kitaip: Renė Makmehon nebuvo ypatinga vertybė, tačiau ji buvo, o yra tik tai, kas yra. Leisk paklausti, Rene: kaip manai, kodėl Džo susidomėjo mano kukliu asmeniu? Juk jis puikiai suprato, kad aš niekada nepereisiu į jo tikėjimą. Aš visiems pasirengęs daryti nuolaidų, ir pirmiausia sau pačiam. Velniai griebtų, o argi pačiam Džo aš nedarau nuolaidų? Jis tai leidžia, vadinasi, savo ruožtu nuolaidžiauja man. Kodėl jis taip stengėsi, kad mudu dažniau bendrautume? Negi jis nesuprato, ką tau pasakysiu apie visą šį reikalą: kad visa tai arba juokinga, arba pasibaisėtina – priklausomai nuo nuotaikos.

– Džeikai, tu veikiausiai tiesiog nesuvoki, koks Džo stiprus. Svarbiausia jo savybė – stiprybė. Jis toks stiprus, kad seniai būtų mane

metęs, jeigu pirmas sutiktasis galėtų įtikinti mane, jog padariau klaidą.

– Jokios ypatingos stiprybės šiuose iš anksto suplanuotuose pasijodinėjimuose nematau. Žvelgiant iš šalies galima pamanyti, jog jis nori, kad tarp mūsų užsimegztų nedidelis romanas.

Renė nė nemirktelėjo.

– Jis toks stiprus, kad gali sau leisti kartkartėmis atrodyti silpnas. Tokių stiprių žmonių apskritai daugiau nėra.

– Jis superskautas, skautų skautas, – džiugiai sutikau aš.

– Tas pats ir šiuo atveju, – tarė Renė. – Jis toks stiprus, kad gali kartais sau leisti pabūti karikatūra, stiprybės parodija, ir jam į tai nusispjaut. Retas kuris tai įstengtų.

– O aš tokiu atveju pakviestas atlikti šėtono advokato vaidmenį? Ką gi, iš manęs išeis velnioniškai geras šėtono advokatas.

Renė kažkaip nervingai sukruto.

– Nežinau... Tau tai gali nepatikti, Džeikai. Aš tikrai nesuprantu, kuo tu taip patraukei Džo dėmesį. Anksčiau jo niekas nedomino – mes visiškai neturėjome draugų, jie mums buvo tiesiog nereikalingi, – tačiau po tavo pakalbio priėmimo komisijoje jis pasakė, kad tu jam įdomus, o po judviejų pirmųjų pokalbių apskritai buvo labai susižavėjęs. Jis sakė, kad man bus naudinga arčiau susipažinti su tokio įstabaus proto žmogumi, visiškai kitokiu nei jis pats, tačiau, regis, yra dar kažkokių priežasčių.

– Aš be galo pamalonintas, – pasakiau pykdamas pats ant savęs, nes tai buvo tiesa. – O tu jautei esant dar kažkokių priežasčių todėl, kad pati nieko įstabaus manyje neįžvelgei, tiesa?

– Eik tu velniop. Žinai, tu mane gąsdini, nes kartais būni ne jo *priešingybė,* o lygiai toks pats kaip ir jis. Aš net esu girdėjusi iš jūsų visiškai vienodų frazių, tik skirtingu metu. Ir dažnai remiesi tokiomis pat prielaidomis kaip ir jis.

Kalbėdama Renė darėsi vis nervingesnė. Galiausiai ji suvirpėjo ir tėškė:

– Džeikai, tu man nepatinki.

Šie žodžiai mane atvėsino: sulig jais užuojauta ir gailestis iš mano širdies dingo, o nuotaika pasikeitė, tarsi kas būtų mostelėjęs burtų lazdele. Dabar aš buvau stiprus, ramus, niūrokas Džeikobas Horneris, neturintis nieko bendra su tuo gudročiumi pižonu, kuris klausėsi ankstesnės Renės istorijos dalies. Nusišypsojau jai.

– Tikiuosi, tai neįėjo į Džo ketinimus, – tarė ji. – Man apskritai nepatinka šis sumanymas. Nenoriu būti tau neteisinga, Džeikai, tačiau prieš mėnesį, kai tavęs dar nepažinojome, buvau kur kas laimingesnė.

– Pasakyk tai Džo.

Ji stipriai užsimerkė ir palingavo galva, ne iš smagumo.

– Nesu tiek pažengusi, kaip mano Džo, – karčiai atkirto ji. – Jau gailiuosi, kad per daug tau papasakojau. Pasidaviau silpnybei, jaučiuosi tarsi būčiau buvusi jam neištikima.

– Tada aš jam pasakysiu, – pasiūliau. Renė trūkčiojamai atsiduso ir papurtė galvą.

– Viskas ne taip paprasta. Supranti, negaliu liepti tau jam nesakyti, bet jeigu pasakysi – man galas. Niekada neatsipirksiu.

Nereikėjo didelio įžvalgumo, kad suprastum: maža Renės Makmehon dalelė yra išlikusi ir kaip tik ji man viską pasakojo.

– Bet juk negalėjai nesuprasti, kad kai kurių žmonių akimis didingas Morgano planas atrodys tiesiog visiška nesąmonė.

– Žinoma, supratau. Bet tai buvo tik šiaip „kai kurie žmonės". Tačiau man tikrai pasidarė baisu, kai sutikau žmogų, kuris pritaria Džo prielaidoms – mūsų prielaidoms, supranta jas, laiko teisingomis ir *vis tiek* juokiasi iš mūsų.

– Galbūt Džo kaip tik to ir norėjo.

– Galbūt, tačiau tokiu atveju jis mane pervertino. Negaliu ramiai to priimti. O jis gali – pameni, kaip kartą, kai jis kalbėjo apie vaikų savarankiškumo ugdymą, tu ėmei ir pasiūlei išmokyti juos užsegti vienas kitam pižamas? Štai ką turėjau galvoje sakydama,

jog jis pakankamai stiprus, kad leistų sau būti savo paties karikatūra – kreipti dėmesį į tokius dalykus, dėl kurių tu iš jo šaipaisi. Kai tu tai pasiūlei, aš rimtai išsigandau. Nežinojau, kaip jis reaguos. Dievulėliau, Džeikai, tu nežinai, koks jis kartais būna pasiutęs. Tačiau jis tik nusijuokė ir, paklausęs tavęs, liepė vaikams pabandyti užsegti vienas kitam pižamas.

– Juk tu jo mirtinai bijai, Rene. Veikiausiai todėl, kad tąsyk tau smogė?

Kiekvieną kartą, kai tik paminėdavau tą atsitikimą, Renė prapliupdavo ašaromis. Smūgis išėjo stipresnis, nei Dievas manė.

– Man tiesiog trūksta stiprybės, Džeikai, – pro ašaras tarė ji. – Esu per silpna jam ir dėl to graužiuosi.

O aš pareiškiau:

– Viskas aišku – Dievas yra viengungis.

Kaip ir anksčiau minėti Džo išvedžiojimai apie vertybes, ši istorija apie Morganų šeimynines problemas man anaiptol nebuvo papasakota taip glaustai ir nuosekliai, kaip ją pateikiau jums – iš tiesų Renė kalbėjo gana padrikai ir painiai. Po šio pokalbio mūsų kasdieniai pasijodinėjimai pasikeitė. Dabar mudu paprastai jodavome tylėdami ir keistai tikslingai – visada tiesiai prie upeliuko pušų giraitėje, kur kalbėdamiesi praleisdavome jau ne dvidešimt minučių, o gerą valandą. Įdomu pastebėti, kad Renė apie rimtus dalykus niekada nekalbėdavo jodama, o Tomą Brauną rytais balnodavo aiškiai nenoromis. Tačiau jodavome mes visada į vieną ir tą pačią vietą; manau, jeigu būtume davę valią žirgams, jie ir patys iš įpročio būtų nuėję kaip tik ten, nors, turiu pripažinti, mudu su Siuze ne kartą ėmėmės iniciatyvos ir būdavome vedliais.

Kai grįždavome namo, į Morganų butą, Renė tylėdavo kaip žuvis, ir prabildavo tik jeigu Džo pradėdavo kamantinėti, kaip praėjo rytas. O kamantinėdavo jis, savaime suprantama, dažnai, ir, priremta prie sienos, Renė liūdnai meluodavo jam, pasakodama apie

mūsų pokalbių turinį. Liūdnai ir gremėzdiškai: vaizdas būdavo nekoks. Džo klausydavosi atidžiai, dažniausiai sunkiai perprantama veido išraiška, kartais šypsodamasis. Veikiausiai jis suprato, kad ji meluoja, nors tam, kuris žino tiesą, sunku įvertinti meluojančiojo įtaigumą. Tačiau jeigu Džo ir suprato, kad Renė meluoja, tai dėl to nesijaudino. Jis išties buvo labai stiprus.

Mudu su juo sutarėme vis geriau. Gyvai diskutuodavome apie politiką, istoriją, muziką, principingumą, logiką – žodžiu, apie viską. Žaisdavome tenisą, pliekdavome kortomis; aš patikrinau, ar nėra gramatinių klaidų jo disertacijoje – neįprastoje, puikioje studijoje apie gelbstintį naivumo ir energijos vaidmenį Amerikos politinėje ir ekonominėje istorijoje. Keletą aptikau ir ištaisiau. Mano požiūris į Džo, Renę ir visą likusį pasaulį keitėsi taip dažnai, kaip ir Laokoono šypsena: vieną dieną aš būdavau prisiekęs kairuolis demokratas, kitą – užkietėjęs konservatorius, tarsi maro bijantis bet kokių pokyčių; vieną dieną buvau asketas, kitą – hedonistas, vieną dieną – aršus racionalistas, kitą – įsitikinęs racionalizmo priešininkas. Ir kiekvieną kartą aš įrodinėdavau savo tiesas net užkimęs (išskyrus letargiškąsias dienas), o Džo juokdavosi ir sutriuškindavo mane kaip kiaušinį. Man buvo gana malonu taip su juo vakaroti, tačiau Renė, rugpjūčiui einant į pabaigą, darėsi vis niūresnė. Pušų giraitėje ji tai virpėdama tylėdavo, tai puldavo ką nors įrodinėti, tai smagiai plepėdavo, tai verkdavo.

Ji įkliuvo.

O aš vis dar negalėjau suprasti, ar Renės savojo „aš“ atsisakymas liudijo nepaprastą silpnumą, ar didžiulę stiprybę; tokius sudėtingus procesus sunku įvertinti, ypač kai jie nuėję taip toli. Tačiau apskritai, nors ne visada, ji man atrodė vis patrauklesnė, ir susižavėjusioji manojo „aš“ dalis vis dažniau sulaukdavo stebinčiosios dalies supratimo (nors daugybei kitų „dalių“ į visa tai buvo absoliučiai nusispjaut): manau, Renė žavėjo mane tuo, kad iš visų moterų, o gal ir iš visų žmonių, kuriuos aš pažinojau, ji vienintelė

pervėrė save atidžiu žvilgsniu ir pamatė – viduje nėra *nieko*. O kai žmogaus viduje nieko nėra, kelti klausimą apie asmenybės integralumą beprasmiška.

1953 m. rugpjūčio 31 d. jos elgesys pasikeitė. Visą pirmąją dienos pusę lijo lietus, todėl pajodinėti mudu išsirengėme tik po vakarienės, o Džo tuo metu buvo išvykęs į skautų susirinkimą Vaikomike. Tąvakar ji vis prilaikydavo Tomą Brauną, kad tas neįsibėgėtų ir eitų žingine, jojo beveik baikščiai, netekusi ankstesnio užmojo ir grakštumo, atsainiai pliaukšdama visokius niekus. Tačiau kai atjojome į pušų giraitę, ji tapo tyli ir rami.

– Viskas gerai, Džeikai, – tarė ji ir šaltokai nusišypsojo.

– Kas gerai?

– Man iki šiol nesmagu, kad tąsyk paleidau liežuvį, tačiau daugiau tai nepasikartos.

– Kaip tai suprasti?

– Žinai, anksčiau kurį laiką iš tiesų tavęs bijojau. Kartais nesuprasdavau, kas gi iš judviejų stipresnis – tu ar Džeikas. Kai jis savo argumentais įvarydavo tave į kampą ir, atrodydavo, tuoj tuoj pribaigs, tu staiga imdavai ir išgaruodavai lyg dūmas, tarsi tavęs ten nė nebūtų buvę, negana to, net kai jis sutriuškindavo tave ir tavo pozicijas sugriaudavo iki pamatų, atrodė, kad iš tiesų jis tavęs nė nekliudė – nes tau nusispjaut į tas pozicijas, tavęs tiesiog nebuvo už jas supusių barikadų.

– Kokia tu pasidarei įžvalgi, – nusijuokiau aš.

– Taigi, taigi, – skubriai pertarė ji, – tu tik juokeisi, stebėdamas, kaip jis tavo argumentus daužo į šipulius. O paskui pradėjau galvoti: „Jeigu jo mintys nėra jis, tai kas tada yra jis?“

– Gramatiškai labai netaisyklingas sakinys.

Renė į mano ironiją nekreipė dėmesio.

– Ir žinai, kokios išvados priėjau, Džeikai? Ogi, kad tavęs iš viso nėra. Tavųjų „aš“ pernelyg daug. Ir tai ne kaukės, kurias tu užsidedi ir nusiimi – mes visi turime kaukių, bet tu keitiesi pats, visiškai

keitiesi. Tu atšauki save. Tu tarsi sapno personažas. Tu nei stiprus, nei silpnas. Tu niekas.

„Jeigu jau aš niekas, tai nieko ir nesakysiu“, – pamaniau aš.

– Atsitiko du dalykai, – šaltai drožė Renė. – Pirmasis yra tas, kad aš vėl pastojau – esu velniškai tikra, nes mėnesinės vėluoja, o jos man visada prasideda vos ne minučių tikslumu. Antrasis – nusprendžiau daugiau apie tave negalvoti ir apskritai neturėti su tavim reikalų, nes tavęs nėra. O Džo yra – štai koks jo pranašumas.

– Vieną dieną praeitą savaitę, – tęsė ji, – sapnavau – o gal tai man pasivaideno, – kad Džo jau keletą savaičių bičiuliaujasi su Šėtonu ir smagindamasis ginčijasi su juo, žaidžia tenisą, kad išbandytų savo jėgas. Nesijuok.

– Aš ir nesijuokiu, – palyginimas su šėtonu paglostė mano savimeilę, todėl juoktis išties nenorėjau.

– Pamaniau, kad Džo Šėtoną pakvietė norėdamas išbandyti ir mane – veikiausiai todėl, kad tąsyk paminėjai *šėtono advokatą*. Tačiau šis Šėtonas išgąsdino mane, nes aš nebuvau pakankamai stipri, ir tai, kas Džo buvo žaidimas, man tapo žūtbūtine kova, – Renė pradėjo truputį mikčioti. – Paskui, kai Džo pamatė, kur link pakrypo reikalas, jis man pasakė Šėtoną sukurpęs iš savo paties galios, kaip ir dera Dievui. Tada jis vėl apvaisino mane, kad suprasčiau – tik *jis* vienas yra realus, kad nebijočiau ir kad...

(Šį gana savotišką pasakojimą Renė pradėjo ramiai, tačiau pasakodama pamažu įsijaudrino – visus šiuos dalykus ji veikiausiai nesąmoningai prasimanė, kad apgautų pati save ir pateisintų save už tai, jog nuolatos melavo Džo, – ir galiausiai jos tariama naujai įgyta savikontrolė neatlaikė: ji apsipylė ašaromis.)

– ...kad tapčiau tokia pat stipri kaip ir jis ir stipresnė už kažką, kas net nėra realus.

Tačiau stipresnė ji netapo. Pagloščiau jai galvą. Ji taip drebėjo, kad net kaleno dantimis.

– O Dieve, kaip norėčiau, kad čia būtų Džo, – sušuko ji.

– Tu pati žinai, ką jis pasakytų, Rene. Verkti beprasmiška: verkdama tu tik vilkini klausimo sprendimą. Prasimanymai apie šėtoną tau nepadės išsisukti. Jie tik leidžia tau atsikratyti manęs melagingu pretekstu.

– Tu *netikras*, o Džo tikras. Jis visada toks pat – šiandien jis toks pat, kaip buvo vakar, o ryt bus toks pat kaip šiandien. Jis autentiškas – štai kuo jis skiriasi nuo tavęs.

Ji sėdėjo ant žemės, nuleidusi galvą ant kelių, o aš vis glosčiau jai plaukus.

– O aš neautentiškas, – pritariau.

– Ne, netikras.

– O tu?

Užuot atsakiusi, ji krestelėjo galvą.

– Nežinau. Tikiuosi, Džo pakankamai stiprus, kad manimi pasirūpintų. O aš nekvaršinsiu sau galvos.

Tai buvo absurdiška, ir mudu abu tai supratome. Norėdamas tai įrodyti apsiribojau jos plaukų glostymu, nuo kurio ji krūpčiojo. Netardami nė žodžio mudu sėdėjome kokias penkias minutes. Paskui Renė atsistojo.

– Tikiuosi, supranti, ką darai pats ir kur tempi mane, Džeikai, – tarė ji. Aš tylėjau.

– Džo pakankamai tikras, kad nurungtų tave. Jis gerokai tikresnis už mus abu.

– Niekas plius vienas lygu vienas, – nė nemaniau ginčytis aš.

Renė suspaudė lūpas ir nervingai pasitrynė pilvą.

– Visiškai teisingai.

Tačiau įdomiausi dalykai prasidėjo netrukus po to. Mudu nuvedėme žirgus į arklidę ir nuvažiavome namo, pakeliui netarę jokio nereikalingo žodžio. Atrodė, kad pasaulis aplinkui pakibo trapioje pusiausvyros būsenoje – tamsėjančiame ir visiškai tuščiame vasaros danguje greitai kaupėsi debesys, ir skubėdami be

garso taip čiuožė skliautu, jog, rodės, baiminosi atsiliksią nuo Žemės sukimosi, – ir mane apėmė toks jausmas, kad bet koks neatsargus mano žodis suardys visatos tvarką. Kai privažiavome prie Morganų namų, jau buvo tamsu, ir aš palydėjau Renę per pievelę durų link.

– Džo jau namie, – pasakiau aš pamatęs šviesą, sklindančią pro užtrauktas žaliuzes svetainėje. Išgirdau, kaip šniurkštelėjo Renė, ir supratau, kad ji verkė dar ir pakeliui.

– Gal verčiau kiek luktelėkime, neikime iš karto.

Renė nieko nesakė, tačiau sustojo ir mudu tyliai truputį pastovėjome prie durų. Neturėjau jokio noro prie jos liestis. Aš atsainiai sūpavausi ant kulnų, mintyse niūniuodamas: „Pepsikola neapvils, pepsikola pilną pils." Pastebėjau, kad nors žaliuzės užtrauktos, tačiau iki galo nenuleistos: pro siaurutį plyšelį palei pat palangę ant žolės krito šviesa.

– Gal pašnipinėjam? – pašnabždomis impulsyviai pasiūliau Renei. – Nagi, juk tai smagu. Pažiūrėkime, kaip gyvūnai elgiai natūralioje aplinkoje.

Renė pasibaisėjusi įsistebeilijo į mane:

– Kurių galų?

– Nori pasakyti, visada buvai gerietė ir niekada slapčia nežiūrėjai, ką žmonės veikia likę vieni? Juk tai tikras smagumėlis. Eikš, pabūk blogiuke. Juk tai pats bjauriausias poelgis – šnipinėti kitą žmogų.

– Tu tikras šlykštynė, Džeikai, – sušnypštė. – Jis tiesiog skaito. Juk pažįsti Džo.

– Na, ir kas, kad pažįstu?

– *Tikri* žmonės visada tokie patys – nesvarbu, ar jie su žmonėmis, ar vieni. Jie nenaudoja jokių kaukių. Jie yra autentiški – kokius juos matai, tokie jie yra iš tiesų.

– Kas per nesąmonės. Autentiškų žmonių nebūna. Nagi, pažiūrėk.

– Nežiūrėsiu.

– Tada aš žiūrėsiu.

Aš prisėlinau prie lango, pasilenkiau, žvilgtelėjau į svetainę ir tučtuojau rankos mostais ėmiau kviesti Renę.

– Kas ten?

– Greičiau, greičiau, – blogiukai turi kam nors krėsti šunybes: aš ir iškrėčiau.

Ji nenoriai priėjo prie lango, atsistojo šalia manęs ir žvilgtelėjo vidun.

Tikra tiesa, stebėti žmogų, kai jis mano esąs vienui vienas – pasibaisėtina kiaulystė. Džo Morganas, grįžęs iš skautų susirinkimo, iš tiesų veikiausiai ruošėsi imtis darbo, nes ant rašomojo stalo ir grindų prie knygų spintos gulėjo atverstos knygos. Tačiau Džo neskaitė. Jis stovėjo pačiame tuščio kambario viduryje, apsirengęs skautų uniforma, ir vikriai vykdė kariškas komandas. A-a-plink! Deši-i-nėn! Ly-y-giuot! Ra-a-miai! Jis šauniai saliutavo švytinčiu veidu, iš uolumo net iškišęs liežuvio galiuką, o paskui ėmė šokinėti po kambarį – sukdamasis, darydamas piruetus, lankstydamasis, šokinėdamas, pasispardydamas. Tarsi pakerėtas stebėjau jo vaidinimą, nes net pagautas didžiausių pakvaišimo priepuolių (o viengungiai visi kartais elgiasi kaip kvaištelėję) niekada nepasiekiau tokių keisto kvailiojimo aukštumų. Renė virpėjo kiekviena kūno dalele.

O, ką aš matau! Strykčiodamas pro sieninį veidrodį, Džo pagavo savo žvilgsnį. Ką sakote? Jis priėjo arčiau, meilikaudamas nusišypsojo savo atvaizdui, žemai jam nusilenkė ir prikišo veidą prie pat stiklo. Ponas Morganas? Malonu susipažinti, pone Morganai. Tralialia, trampampam. Ūhūhūūū, ėhėhėėėė! Jis pats sau rodė grimasas, iškišo liežuvį, pirštais išplėsdamas į šalis lūpas, vartė akis, pūtė žandus. Be-be-be, poni Morgi. Pyškt pokšt oi lia-lia. Bildu bildu tra-ta-ta. Aaa-bumbt! Pur-pur-pur, panuli.

Staiga jis neteko susidomėjimo savo atvaizdu, pirštu pastūmėjo

akinius arčiau akių. Gal jis ką nors išgirdo? Ne. Jis grįžo prie rašomojo stalo, atsisėdo, atsukęs mums nugarą ir, rodės, pagaliau susiruošė skaityti – viskas, bičiuliai, vaidinimas baigtas. Oi ne, luktelėkite dar minutėlę, parodysiu jums dar šį tą. Jis kiek pasisuko ir mudu pamatėme: pro suspaustas lūpas ryžtingai prabrukęs liežuvio galiuką, tuo pat metu rakinėdamas sau nosį, Džo masturbuojasi. O panosėj – mano manymu – jis niūniavo kokią nors žvalią melodiją, atitinkančią atliekamo darbo ritmą.

Renė buvo sunaikinta. Ji užsimerkė ir kakta atsirėmė palangės. Aš stovėjau šalia jos, pasitraukęs nuo pro plyšį iš ryškiai apšviesto kambario prasiskverbiančios šviesos ruožo, glosčiau jai plaukus ir švelniai šnabždėjau į ausį ta bežode, beryše kalba, kurios ji mane išmokė žirgams raminti.

6 Rugsėjį buvo laikas apsilankyti pas gydytoją

Rugsėjį buvo laikas vėl apsilankyti pas gydytoją, ir vieną dieną, pirmąją mėnesio savaitę, iš ryto išvykau į Remobilizacijos Fermą. Kadangi oras buvo puikus, daugelis kitų Gydytojo pacientų, smarkiai senstelėjusių vyrų ir moterų, laukė kieme sėdėdami savo vežimėliuose su ratukais arba ant senovinių pintų suolelių, pastatytų palei įėjimą. Kai žengiau įėjimo link, jie, kaip paprastai, kiek įtariai sužiuro į mane; lankytojai, ypač mano amžiaus, į fermą užklysdavo retai ir tikrai nebuvo labai laukiami. Nepaisydamas jų akmeninių žvilgsnių įėjau į vidų pasisveikinti su ponia Doki, registratūros sesele. Radau ją priimamajame; Gydytojas irgi buvo ten.

– Labą dieną, pone Horneri, – sušvytėjo Gydytojas.

– Labas rytas, sere. Labas rytas, ponia Doki.

Ponia Doki, didelė vyriškos išvaizdos moteris, atsakydama – savo papratimu – linktelėjo netarusi nė žodžio, o Gydytojas liepė palaukti jo apžiūrų ir konsultacijų kabinete, kuris, kartu su valgomuoju, virtuve, priimamuoju, vonios kambariu, užėmė pirmąjį šio seno karkasinio namo aukštą. Viršutiniame aukšte, nugriovus pertvaras, anksčiau skyrusias miegamuosius, buvo įrengti du dideli kareivinių tipo dormitoriumai – vienas vyrams, kitas moterims. Gydytojas viršutiniame aukšte turėjo atskirą mažą miega-

mąjį, ten taip pat buvo įrengti du vonios kambariai. Tuo metu aš dar nenutuokiau, kur miega ponia Doki, ir apskritai nežinojau, ar ji nakvoja čia ar kur kitur. Ji buvo labai nešneki moteris.

Pirmą kartą Gydytoją visiškai atsitiktinai sutikau – sakyčiau, tai buvo laimingas atsitiktinumas – Baltimorėje, Pensilvanijos geležinkelio stotyje, patalpoje, kuri laikoma pagrindine laukiamąja sale, 1951 metų kovo 17 dieną, kitą rytą po savo gimtadienio. Aš sėdėjau ant vieno iš suolelių laukiamajame, šalia pasistatęs savo lagaminą. Mano būklė buvo neįprasta: aš negalėjau judėti. Dieną prieš tai aš išsiregistravau iš viešbučio „Bredfordo būstai“, Džono Hopkinso universitetui priklausančios apgyvendinimo paslaugų įstaigos. Ten kambarį nuomojausi nuo pernykščių metų rugsėjo, kai be ypatingo noro įstojau į doktorantūrą Džono Hopkinso universitete ir pradėjau studijas, kurias pagal grafiką turėjau baigti kitą birželį.

Tačiau kovo 16 d., per savo gimtadienį, išlaikęs egzaminus žodžiu, tačiau net nepradėjęs rašyti daktaro disertacijos, susikroviau savo mantą, atsisakiau kambario nuomos ir patraukiau kur nors pasivažinėti. Kadangi išmokau nesidomėti veiksmų priežastimis ir biografinėmis detalėmis, savo romantišką poelgį esu linkęs aiškinti paprasčiausiu gimtadieniniu liūdesiu – jis pažįstamas daugeliui žmonių, todėl nėra reikalo gilintis. Gimtadieninis liūdesys, pavyzdžiui, priminė man, kad aš neturiu jokių man pačiam įtikinamų priežasčių toliau eikvoti savo gyvenimą tam, ką dariau iki to 1951 metų kovo 16-osios vakaro. Kišenėje turėjau trisdešimt dolerių ir šiek tiek smulkių; susikrovęs lagaminą aš išsikviečiau taksi, atvykau į Pensilvanijos stotį ir atsistojau į eilę prie bilietų kasos.

– Klausau, – tarė kasininkas, kai atėjo mano eilė.

– Hm... Jums mano žodžiai tikriausiai nuskambės nenatūraliai, – pasakiau kiek sutrikęs, – tačiau aš kelionei turiu trisdešimt dolerių su trupučiu. Ar negalėtumėte nurodyti keleto vietovių, į kurias iš čia galėčiau nuvykti už, tarkim, dvidešimt dolerių.

Kasininkas nė kiek nenustebo išgirdęs mano prašymą. Jis pažvelgė į mane užjaučiančiu, o gal net pritariančiu žvilgsniu ir įniko nagrinėti popiergalį su kažkokiais grafikais.

– Galite nukakti iki Sinsinačio, Ohajo valstijoje, – informavo jis. – Arba iki Kreslaino, Ohajo valstijoje. Ir – žiūrėkime toliau – net iki Deitono, Ohajo valstijoje. Arba važiuokite į Limą, irgi Ohajo valstijoje. Tai puikus miestas, mano žmonos giminaičiai kaip tik gyvena Limos apylinkėse. Važiuosite?

– Sinsinatis, Kreslainas, Deitonas ir Lima, Ohajo valstija, – abejodamas pakartojau aš. – Labai jums ačiū. Aš pagalvosiu, o paskui grįšiu nusipirkti bilieto.

Taigi aš nuėjau nuo bilietų kasos ir atsisėdau ant vieno iš suoliukų vidury laukiamosios salės pamąstyti. Štai ten man tiesiog išseko motyvai, visai kaip automobiliui baigiasi degalai. Nebuvo jokių priežasčių vykti nei į Sinsinatį, nei į Deitoną, nei į Kreslainą, nei į Limą – nė į vieną iš šių miestų Ohajo valstijoje. Nebuvo ir jokių priežasčių grįžti į „Bredfordo būstų" viešbutį ar trenktis dar kur nors. Nebuvo jokių priežasčių apskritai ką nors daryti. Mano akys, remiantis vokiečių klasicisto Vinkelmano netiksliu pastebėjimu apie graikų statulų akis, buvo nereginčios, žvelgė į amžinybę, vėrė pagrindų pagrindus, o kai taip atsitinka, nėra jokios priežasties ką nors daryti – netgi keisti žvilgsnio židinį. Veikiausiai kaip tik todėl statulos stovi taip ramiai. Yra tokia liga, vadinama cosmopsis, kosminis žvilgsnis – ji ir sukaustė mane. Jos pakirstas žmogus sustingsta tarsi varlė kvarkuolė, kai medžiotojo žibintuvėlio šviesa plyksteli jai tiesiai į akis, tik *cosmopsis* atveju nėra jokio medžiotojo, nėra jo godžios rankos, griebiančios grobį ir nutraukiančios šią būseną – yra tik šviesa.

Aplink mane zujo trumparegiai gyvūnai, varstė duris į platformas, skubėjo išvažiuoti arba grįžti namo; traukiniai atvykdavo ir išvykdavo. Moterys, vaikai, prekeiviai, kareiviai ir nešikai lakstė per salę, bijodami pavėluoti į netrukus išvykstančius traukinius, o

aš nė nekrustelėdamas sėdėjau ant suolelio. Po kurio laiko Sinsinatis, Kreslainas, Deitonas ir Lima išgaravo iš mano galvos, o jų vietą užėmė lėtai, iškilmingai ir pranašiškai mintyse skambanti frazė „Pepsikola neapvils, pepsikola pilną pils", kuri tapo mano sąmonės užsklanda. Tačiau paskui ir ji nuburbėjo į tuštumą, o jos vietoje neatsirado nieko.

Jeigu jūs atrodote kaip valkata, vargu ar jums pavyktų ramiai prasėdėti geležinkelio stotyje ant suoliuko visą naktį, net kai laukiamojoje salėje pilna žmonių, tačiau jeigu jūs pakankamai tvarkingai apsirengęs, šalia turite pasistatęs lagaminą, sėdite tiesiai, policininkai ir geležinkelio stoties darbuotojai jūsų netrikdys. Kai kitą rytą man į veidą plykstelėjo pro purvinus stoties pastato langus prasiskverbę saulės spinduliai, aš sėdėjau toje pačioje vietoje, tokia pat poza ir, žinant ligos ypatumus, manau, būčiau taip sėdėjęs dar visą amžinybę, tačiau apie devintą valandą priešais mane sustojo nedidukas, dabitiškas kokių penkiasdešimties metų vyriškis ir įdėmiai pažvelgė tiesiai man į akis. Jis buvo plikas, tamsiaakis, orus juodaodis žilstelėjusiais ūsais ir puikiai sukirptu tvido kostiumu, kuris jam puikiai tiko. Tas faktas, kad aš visiškai nereagavau į jo įdėmų žvilgsnį – net mano akių vyzdžiai nekrustelėjo, puikiai rodo, kokios buvau būklės, nes paprastai sutikęs nepažįstamo žmogaus žvilgsnį tuoj nusuku akis į šalį.

– Ar tik ne jūs čia sėdėjote ir vakar vakare? – garsiai ir aiškiai paklausė jis. Aš tylėjau. Jis priėjo arčiau, pasilenkė prie pat mano veido ir man priešais akis – vos kokių dviejų colių atstumu – pamojavo iškeltu pirštu. Tačiau mano žvilgsnis paskui jo pirštą nenusekė. Jis žengė žingsnį atgal, kritiškai nužvelgė mane ir, vos nekliudydamas nosies galiuko, staigiai spragtelėjo pirštais man prieš akis. Aš nevalingai mirktelėjau, nors galvos atgal netruktelėjau.

– Aha-a, – nutęsė jis su pasitenkinimu ir vėl ėmė apžiūrinėti. – Ir dažnai jums taip nutinka, jaunuoli?

Galbūt dėl praktiško ir savim pasitikinčio jo balso tono man iš

vidaus tarsi raugulys pradėjo kilti „ne". Ir, sąmoningai neišleisdamas jo į išorę (gerai pagalvojus, nebuvo jokių priežasčių atsakyti į jo klausimą), supratau, kad nuo šios akimirkos aš jau savo noru nebesistengiu atsikratyti anksčiau mane apėmusio tikro nevalingo sąstingio. Nesirinkti jokio susidariusios situacijos sprendimo būdo buvo nebeįmanoma: anksčiau, situacijos užuomazgoje, aš nieko nedariau, nes buvau apimtas sąstingio. Tačiau dabar laikyti „ne" pakibusį pusiaukelėje darėsi vis sunkiau – norint sulaikyti žodį, užpildžiusį man gerklę, reikėjo, kaip sakoma, vis „sąmoningesnio pasirinkimo", taigi po kurio laiko aš raugtelėjau: „Ne."

Tada, savaime suprantama, transas praėjo. Sumišau, skubriai pakilau nuo suolelio ir užtirpusiomis kojomis ėmiau kėblinti šalin.

– Ir kurgi einate? – šypsodamasis paklausė atkaklus nepažįstamasis.

– Kaip tai kur? – susiraukiau aš. – Na... sėsiu į autobusą ir važiuosiu namo. Viso geriausio.

– Palaukite, – jo balsas buvo švelnus, tačiau labai įsakmus. Aš sustojau. – Gal išgertumėte su manim kavos? Aš esu gydytojas, ir man būtų įdomu su jumis pasikalbėti apie jūsų atvejį.

– Nėra jokio mano atvejo, – burbtelėjau aš. – Aš tiesiog... buvau prisėdęs keletą minučių pailsėti.

– Netiesa. Mačiau jus čia praėjusį vakarą, apie dešimtą valandą, kai atvykau iš Niujorko, – tarė gydytojas. – Sėdėjote tokia pat poza. Jūs *buvote* paralyžiuotas, tiesa?

Aš trumpai nusikvatojau.

– Na, jeigu jūs poilsį vadinate paralyžiumi, tada taip, tačiau jaučiuosi gerai. Nežinau, kas man buvo užėję.

– Aišku, kad nežinote, užtat aš žinau. Esu įvairių fizinio sąstingio formų specialistas. Jums pasisekė, kad šįryt ėjau pro šalį.

– Ne, jūs neteisingai...

– Juk aš ištraukiau jus iš ten, kur buvote įstrigęs, tiesa? – draugiškai tarė jis. – Štai, imkite.

Jis išsitraukė penkiasdešimties centų monetą ir ištiesė man – aš paėmiau, nespėjęs suvokti, ką jis padarė.

– Man negalima eiti į barą. Eikite, atneškite du puodelius kavos, tada mudu pasėdėsime čia valandėlę ir nutarsime, ką daryti.

– Klausykite...

– Ko jūs bijote? – nusijuokė jis. – Nagi, eikite. Aš palauksiu jūsų čia.

Iš tiesų, kodėl nepasikalbėjus?

– Aš pats turiu pinigų, – neįtikinamai pasakiau, tiesdamas jam jo monetą, tačiau jis numojo ranka ir prisidegė cigarą.

– Paskubėkite, – ramiai, bet įsakmiai paragino jis pro sukąstą cigarą. – Judinkitės, kitaip galite vėl užstrigti. Negalvokite apie nieką, tik apie kavą, kurios prašiau atnešti.

– Gerai. – Aš apsisukau ir oriai nužingsniavau baro, įrengto šalia laukiamosios salės, link.

– Greičiau! – nusijuokė gydytojas man pavymui. Aš paraudau ir impulsyviai paspartinau žingsnį.

Laukdamas kavos pabandžiau stebėtis tuo, kas atsitiko – kad susirgau kažkokia keista liga ir kad kažkoks nepažįstamasis atskubėjo man į pagalbą, – nes man atrodė, jog kaip tik nuostaba ir yra adekvačiausias jausmas tokiais atvejais, tačiau mano protas ir kūnas buvo pernelyg išvargę ir nepajėgė nieku stebėtis. Nesakau, kad mano būklė buvo nemaloni – jaučiausi taip, tarsi būtų pradėjusi veikti bendroji narkozė, ir šis pojūtis buvo net malonus. Tačiau tai ir vargino, kaip vargina pernelyg ilgas miegas, ir neužteko jėgų jos nusikratyti, kaip neužtenka jėgų išsiropšti iš lovos ir nusikratyti mieguistumo, kai pramiegi visą parą. Kaip Gydytojas ir buvo įspėjęs (kaip tik tada, nežinodamas savo geradario vardo, pradėjau apie jį galvoti didžiąja raide „G“), stoties bare, belaukiant kavos, mane vėl pradėjo kaustyti sąstingis; mintys pradėjo strigti, ir tik įsakmus barmeno balsas – „Trisdešimt centų, pone!“ – privertė mane sukrusti, ir jeigu ne jis, man būtų buvę riesta, nes Gydytojas nega-

lėjo įeiti į baltiesiems skirtą barą ir man padėti. Aš atsiskaičiau su barmenu, paėmiau popierinius puodelius su kava ir grįžau prie suolelio.

– Puiku, – tarė Gydytojas. – Sėskitės.

Aš svyravau. Stovėjau tiesiai priešais jį.

– Čia! – nusijuokė jis. – Iš šitos pusės. Jūs tarsi asilas tarp dviejų šieno kupetų!

Aš atsisėdau kur lieptas, ir mudu ėmėme gurkšnoti kavą. Maniau, kad Gydytojas tuoj ims kamantinėti apie gyvenimą, tačiau jis nekreipė į mane jokio dėmesio.

– Ačiū už kavą, – pasakiau sutrikęs. Jis kurį laiką abejingai žiūrėjo į mane – tarsi į kalbėti nemokėjusią papūgą, kuri staiga nei iš šio, nei iš to ėmė ir išpoškino kažkokią nesąmonę, o paskui vėl ėmė stebėti stotyje besibūriuojančius žmones.

– Važiuosime autobusu, bet iš pradžių man dar reikia šen bei ten užsukti, – pareiškė jis, net nepažvelgęs į mane. – Ilgai neužtruksiu. Prieš išvažiuodamas iš miesto norėjau pažiūrėti, ar jūs dar čia.

– Kaip suprasti „važiuosime autobusu“?

– Jums teks pavažiuoti į mano fermą – mano Remobilizacijos Fermą netoli Vaikomiko; reikės pabūti ten keletą dienų, kol atliksime tyrimus, – šaltai paaiškino jis. – Juk nesate užsiėmęs, tiesa?

– Na, man reikėtų grįžti į universitetą. Esu studentas.

– Vajetau, – sukikeno jis, – mokslus keletui dienų galima atidėti į šalį, nieko neatsitiks. Paskui, jeigu norėsite, galėsite grįžti.

– Luktelėkite, man regis, jūs susidarėte neteisingą nuomonę apie tai, kas mane buvo ištikę. Nesu paralitikas, tikrai. Tiesiog kažkas užplaukė. Jeigu tik norite, viską jums paaiškinsiu.

– Nereikia, nesivarginkite. Nenoriu jūsų įžeisti, tačiau veikiausiai tie dalykai, kurie jums atrodo svarbūs, iš tiesų neturi jokios reikšmės. Aš apskritai nesidomiu savo pacientų gyvenimo istorijomis. Nėra prasmės jų klausytis, nes pacientai paprastai viską

apverčia aukštyn kojom. Galų gale koks skirtumas, kodėl žmogus susirgo, jeigu jis vis tiek jau susirgo? – šyptelėjo jis. – Mano ferma šiuo požiūriu tarsi moterų vienuolynas – pacientų niekas neklausia, kodėl jie čia atsidūrė. Palikime priežastis ramybėje, juk aš ne psichoanalitikas.

– Kaip tik tai aš ir turiu galvoje, sere, – paaiškinau, nenatūraliai juokdamasis. – Fizinių negalių aš neturiu.

– Išskyrus tai, kad negalite judėti, – atšovė Gydytojas. – Kuo jūs vardu?

– Džeikobas Horneris. Esu Džono Hopkinso universiteto doktorantas...

– Gana, gana, – nutraukė jis. – Nereikia biografijų, Džeikobai Horneri. – Jis baigė gerti kavą ir atsistojo. – Eime, dabar truputį pavažiuosime taksi. Nepamirškite savo lagamino.

– Bet palaukite...

– Ką?

Aš ieškojau dingsties atsisakyti jo siūlymo: važiuoti nežinia kur su šituo keistu žmogėnu – kažkokia nesąmonė.

– Bet... bet juk tai kažkokia nesąmonė!

– Taip. Ir ką?

Aš svyravau, mirksėdamas ir nervingai seilindamas lūpas.

– Nagi – ką? – šiurkščiai riktelėjo Gydytojas.

Mano protas įnirtingai bandė veikti – kaip automobilio motoras išjungus sankabą bando varyti ratus. Atsakymo neišspaudžiau.

– Klausykite, ar jūs įsitikinęs, kad viskas gerai? – suveblenau aš, pats nežinodamas, ką mano klausimas reiškia.

Gydytojas pašaipiai prunkštelėjo (iš jo burnos išsklido kažkas panašaus į „Pfuf!“) ir nusisuko. Aš papurčiau galvą, paėmiau savo lagaminą ir – tuo pat metu tarsi iš šalies su nuostaba stebėdamas, ką darau – nupėdinau paskui jį taksi, stovinčių prie šaligatvio krašto, link.

Taip ir prasidėjo mano *alliance* su Gydytoju. Pirmiausia mes

užvažiavome į vieną įstaigą Šiaurės Hovardo gatvėje, kur jis užsakė dvi kėdes su ratukais, tris poras ramentų ir kažkokių dar įrenginių savo ligoniams, paskui užsukome į farmacijos prekių bazę Pietų Pakos gatvėje, kur jis irgi kažko užsisakė. Tada mudu nuvažiavome į „W. B. ir A." autobusų stotį prie Hovardo ir Redvudo gatvių kampo ir sėdome į „Red Star" autobusą, vykstantį prie Rytų pakrantės. Gydytojo mikroautobusiukas „Mercury" stovėjo Vaikomiko autobusų parke; juo nuvažiavome iki Vainlendo, mažos gyvenvietės, įsikūrusios trys mylios į pietus nuo Vaikomiko, ten pasukome į šalutinį kelią, paskui į vingiuotą dulkėtą kaimo keliuką, ir dar ilgokai teko pasikratyti, kol pagaliau pamačiau Remobilizacijos Fermą, seną, bet prižiūrėtą nusklembtomis lentomis apkaltą ir baltais dažais išdažytą medinį namą ant ąžuolais apaugusios kalvelės netoli kažkokio upelio. Verandoje sėdėję pacientai, senyvi vyrai ir moterys, niurzgliais, bet tuo pat metu entuziastingais balsais suskato sveikintis su Gydytoju, šis irgi jų neignoravo. Į mane jie žvelgė labai įtariai, beveik priešiškai, tačiau Gydytojas nesiteikė paaiškinti, kas aš per paukštis ir iš kur atsiradau – supratau, kad aiškinti teks pačiam.

Įėjome į vidų; aš buvau pristatytas raumeningajai poniai Doki ir nuvestas į apžiūrų bei konsultacijų kabinetą pirmojo pokalbio. Apie dešimt minučių laukiau šiame kambaryje, švariame ir tuščiame, bet vis dėlto nelabai panašiame į įprastą daktaro kabinetą – tai buvo tiesiog tuščias, baltai dažytas kaimo sodybos kambarys, – paskui įėjo Gydytojas ir atsisėdo tiesiai prieš mane, beveik akis į akį. Dabar jis buvo apsivilkęs baltą, panašią į mediko, palaidinę ir atrodė be galo oficialus ir išmanantis.

– Labai trumpai jums šį tą paaiškinsiu, Džeikobai, – tarė jis, palinkęs į priekį, rankas pasidėjęs ant kelių. Pauzėse tarp sakinių cigarą iš vieno lūpų kampučio jis nuridendavo į kitą. – Ferma, kaip matote, skirta paralitikams gydyti. Dauguma mano pacientų yra pagyvenę žmonės, tačiau nepamanykite, kad tai kažkas pana-

šaus į senelių namus. Čia ne senelių namai. Kai privažiavome prie namo, veikiausiai pastebėjote, kad pacientai mane myli. Jie iš tiesų mane myli. Anksčiau, dėl įvairių priežasčių, keletą kartų keičiau fermos dislokaciją. Kadaise mes buvome įsikūrę netoli Trojaus, Niujorke, paskui persikraustėme į fermą Fon diu Lako apylinkėse, Viskonsine, dar vėliau persikėlėme į Biloksį, esantį Misisipėje. Visų vietovių ir neišvardinsi. Beveik visi pacientai, kurie dabar gyvena čia, gydytis pradėjo dar Fon diu Lako laikais, ir jeigu rytoj nutarsiu persikraustyti į, tarkim, Heleną, įsikūrusią Montanoje, arba į Far Rokvėjų, dauguma jų seks paskui mane, ir ne todėl, kad jie neturi kur gyventi. Tačiau nemanykite, kad aš juos myliu taip pat. Man jie tik daugiau ar mažiau įdomios judėjimo funkcijų sutrikimo problemos – man tiesiog įdomu ieškoti jų sprendimo būdų. Jiems to nesakau, o jums – pasakiau, nes jūsų problema tokia, kad ši informacija nepakenks. Be to, juk jūs vis tiek nežinote – ir nežinosite, ar sakau jums tiesą, ar mano žodžiai tik dalis jums skirto gydymo kurso. Jūs netgi nežinote, kurių galų dabar sukėliau jums abejonių – tik norėdamas informuoti ar gydymo tikslais; siekimas sužinoti tiesą, Džeikobai, ir net vien tikėjimas, kad kažkokia tiesa egzistuoja, savaime gali sukelti arba gydomąjį, arba žalingą poveikį, tai priklauso nuo konkrečios problemos. Vienintelis dalykas, kuriuo galite būti tikras, yra tas, kad jūsų problema tikrai egzistuoja.

– Taip, sere.

– Kam jūs tai pasakėte? – paklausė Gydytojas.

– Ką pasakiau?

– „Taip, sere". Kam jūs pasakėte „Taip, sere"?

– Hm... aš tiesiog pripažinau tai, ką jūs sakėte.

– Pripažinote, jog tai, ką sakiau, yra tiesa, ar tik kad aš tai sakiau?

– Na... – sutrikęs svyravau aš, – nežinau, sere.

– Nežinote, ar pasakyti, jog tai, ką sakiau, yra tiesa, nors iš tiesų

taip nemanote, ar pasakyti, kad pripažįstate tik tai, jog aš kažką sakiau, ir galbūt įžeisti mane? Taip?

– Na, manau, jog tai, ką jūs sakėte, iš *dalies* yra tiesa, – patikinau jį.

– Kuriai daliai mano žodžių jūs pritariate? Kokiems teiginiams?

– N... nežinau, gal... – aš karštligiškai rausiausi savo galvoje, bandydamas prisiminti nors vieną jo frazę. Jis kokią minutę luktelėjo, šaltai žvelgdamas į mane, paskui savo monologą tęsė taip, tarsi nebūtų buvę jokio intarpo.

– Agaroterapija – gydymas prisirišimu – dažnai naudotina senyvo amžiaus pacientų atžvilgiu, – tarė jis. – Jų gebėjimą judėti padeda atkurti prisirišimas prie kokio nors žmogaus – gydytojo arba kokio nors administracijos darbuotojo. Tai leidžia jiems sutelkti dėmesį. Kaip tik todėl aš kartkartėmis vis keičiu fermos dislokaciją, tai darau, net jeigu kitais atžvilgiais nepageidautina. Apsisprendimas sekti paskui mane pacientams į naudą. Agaroterapija yra tik viena iš daugybės terapijų, kurias taikau savo pacientams: kai kurias jų naudoju paeiliui, kai kurias – vienu metu. Kiekvienam pacientui nustatytas individualus gydymo kursas, nes kiekvienas žmogus yra paralyžiuotas savaip. Medicininių vadovėlių autoriai, – pridūrė jis truputį niekinamai, – darydami apibendrinimus ignoruoja daugybę individualių dalykų. Jie apie paralyžių ir paralitikų gydymą kalba taip, tarsi liga žmones kaustytų griežtai laikydamasi jų aprašymų. Nėra tokio dalyko kaip *paralyžius,* Džeikobai. Yra tik paralyžiuotas Džeikobas Horneris. Aš *negydau* paralyžiaus: aš skiriu gydymo kursą, kuris ant kojų turi pakelti konkretų žmogų – šiuo atveju Džeikobą Hornerį. Štai kodėl nenoriu klausytis jūsų kalbų, kad jūs nesate paralyžiuotas kaip tie žmonės verandoje. Aš gydau ne paralyžių, o paralyžiuotą žmogų – jus. Tik nesakykite „Taip, sere“.

Atsispirti potraukiui pritarti buvo veik neįmanoma, tačiau aš prisiverčiau – netariau nė žodžio, net nelinktelėjau.

– Jūs, mano manymu, turite keletą problemų. Ar žinote, kiek sėdimųjų vietų yra Klivlendo municipaliniame stadione? Veikiausiai nežinote?

– *Ką*?

Gydytojas nenusišypsojo.

– Norite pasakyti, kad mano klausimas absurdiškas, bet kuo remdamasis jūs galite spręsti, ar jis absurdiškas, ar ne? Jūs puikiai girdėjote mano klausimą ir jį supratote. Veikiausiai jūs norite atitolinti tą akimirką, kai aš įsitikinsiu, kad jūs nežinote, kiek sėdimųjų vietų yra Klivlendo municipaliniame stadione, nes jeigu klausimas neabsurdiškas, ir net jeigu jis absurdiškas, bus užgauta jūsų savimeilė. Džeikobai Horneri, visai nesvarbu, ar mano klausimas absurdiškas, ar ne: tai klausimas, kurį uždavė jūsų Gydytojas. Taigi ar yra nors kokių priežasčių, dėl kurių Klivlendo stadione negalėtų būti penkiasdešimt septyni tūkstančiai keturi šimtai aštuonios sėdimosios vietos?

– Neįžvelgiu nė vienos, – šyptelėjau aš.

– Neapsimeskite, kad jums juokinga. Žinoma, nėra jokių priežasčių. O ar yra kokia nors priežastis, dėl kurios ten negalėtų būti aštuoniasdešimt aštuoni tūkstančiai keturi šimtai septyniasdešimt penkios vietos?

– Ne, sere.

– Žinoma, nėra. Apskritai nėra beveik jokių Priežasčių, kurios galėtų riboti stadiono talpumą. Logika nepadės atsakyti į mano klausimą. Atsakyti į jį gali padėti tik Pasaulio Pažinimas. Nėra jokių priežasčių, dėl kurių Klivlendo stadione būtinai turėjo būti įrengta tiksliai septyni tūkstančiai septyni šimtai sėdimųjų vietų, tačiau kaip tik tiek buvo įrengta – taip jau susiklostė. Įsigilinę nerastume jokių priežasčių, dėl kurių Italija būtinai turėjo įgauti bato, o ne, tarkim, dešrelės formą, bet taip jau susiklostė, kad ji bato, o ne dešrelės formos. ***Pasaulyje viskas yra taip, kaip yra susiklostę,*** o tai, kas jau susiklostė, nėra logikos objektas. Jeigu jūs tiesiog

nežinote, kiek sėdimųjų vietų Klivlendo minicipaliniame stadione, nėra jokių pagrįstų priežasčių rinktis vienokį ar kitokį skaičių ir dėtis kad jūs apskritai galite rinktis – suprantate? Tačiau jeigu Pasaulio Pažinimas jus apginklavo informacija, galite imti ir pasakyti: septyniasdešimt septyni tūkstančiai septyni šimtai – taškas. Ir pasirinkimas čia niekuo dėtas.

– Luktelėkite, – pasakiau aš, – net jeigu žinau, kiek tame stadione sėdimųjų vietų, juk vis tiek turiu rinktis, ar atsakyti į jūsų klausimą, ar ne, ar sakyti teisingą atsakymą, ar tiesiog imti ir lepteléti kokią nesąmonę. Argi aš neteisus?

Ramus Gydytojo žvilgsnis bylojo, kad kalbu kvailystes, nors man atrodė, jog mąstau gana logiškai.

– Pirmiausia, – tarė jis sausai, – turite nusipirkti 1951 m. išleistą *Pasaulio almanachą* ir pradėti jį kruopščiai studijuoti – tai jums darys disciplinuojantį poveikį. Turite studijuoti uoliai ir ilgai, galbūt net kelerius metus. Informacinė terapija yra viena iš daugelio terapijų, kurias turime pradėti taikyti nedelsdami.

Papurčiau galvą ir nuoširdžiai nusijuokiau.

– Ar visi jūsų pacientai mintinai kala *Pasaulio almanachą,* Gydytojau?

Galėjau ir neaušinti burnos – rezultatas būtų buvęs toks pat.

– Ponia Doki parodys jums lovą, – tarė Gydytojas stodamasis. – Netrukus dar su jumis pasikalbėsiu.

Jau tarpdury jis stabtelėjo ir pridūrė:

– Kai kurie pagyvenę vyrai naktį dormitoriume gali bandyti jums meilintis. Jiems taikoma Seksualinė terapija, ir jų atveju man atrodė naudingesni ir tinkamesni homoseksualiniai nei heteroseksualiniai santykiai. Tačiau jeigu jums pačiam tokie dalykai nepatinka, nemanau, kad verta priimti jų meilinimąsi. Turite stengtis kuo mažiau komplikuoti sau gyvenimą, bent jau kurį laiką. Mandagiai pasakykite jiems, kad tokie dalykai jums malonumo neteikia, ir jie grįš myluotis vienas su kitu.

Nesugalvojau, ką jam pasakyti. Netrukus ponia Doki nuvedė mane į vyrų dormitoriumą ir parodė mano lovą. Ji manęs ten gyvenantiems vyrams nepristatė, o pats jiems irgi neprisistačiau. Per visas tris dienas, kurias gyvenau fermoje, su jais persimečiau vos keliais žodžiais (nors paskui susipažinome kiek geriau), ką jau kalbėti apie homoseksualinius priekabiavimus. Kai išvykau, jie visi sutartinai su palengvėjimu atsiduso.

Gydytojas kasdien du ar tris kartus skirdavo po valandą pokalbiams su manimi. Jis beveik nieko neklausinėjo apie mane; per pokalbius jis dažniausiai keiksnodavo profesionalius medikus, nič-nieko neišmanančius apie paralyžių, ir kaldavo man į galvą, jog dėl mano būklės kaltas netikęs charakteris ir protinio išsivystymo defektai.

– Jūs teigiate, jog daugelyje situacijų nepajėgiate apsispręsti ir pasirinkti, – kartą tarė jis. – O aš tvirtinu, kad situacijos čia niekuo dėtos – jeigu nėra kam rinktis, tai situaciją su nepajėgumu rinktis galima susieti tik teoriškai. Jeigu yra konkretus besirenkąs žmogus, situacijų, kuriose jis negalėtų pasirinkti vienokio ar kitokio sprendimo, tiesiog nebūna – o jūs tam tikrose situacijose vis dėlto nepajėgiate pasirinkti nė vieno sprendimo. Vadinasi, dėl to kaltos ne situacijos – sprendimas nepasirenkamas todėl, kad nėra kam rinktis. Jeigu žmogus renkasi, vadinasi jis egzistuoja: taigi jeigu jūs nesirenkate, tai jūs ir neegzistuojate – jūsų nėra. Todėl turime daryti viską, kad paskatintume jus rinktis ir veikti. Nesvarbu, ar veikdamas elgiatės protingiau negu nesiimdamas jokių veiksmų, ar ne – svarbu, kad veikla yra neveiklumo priešingybė.

– Tačiau kodėl žmogus būtinai turi rinktis veiklą? – paklausiau aš.

– Nėra jokių priežasčių, dėl kurių turėtumėte pirmenybę teikti veiklai, – atšovė jis, – lygiai taip pat, kaip nėra jokių priežasčių, dėl kurių jūs turėtumėte teikti pirmenybę neveiklumui. Jūs ligoniu laikomas tiesiog todėl, kad mieliau renkatės tokią būklę, kurią jūs galite pasiekti tik gydydamasis, o ne todėl, kad viena būklė savaime

geresnė už kitą. Viso mano gydymo kurso tikslas yra priversti jus suvokti ir pajusti savo egzistavimą. Nesvarbu, ar jūsų veikla bus konstruktyvi, ar destruktyvi, ar nuosekli, ar padrika, svarbu, kad veiktumėte. O dar esmingesnis dalykas jūsų atveju yra charakteris: nesvarbu, ar jūsų charakteris bus vertas susižavėjimo ar pasmerkimo, svarbiausia, kad turėtumėte nors kokį charakterį.

– Vieno nesuprantu – kodėl jūs pasirinkote gydyti kitus, Gydytojau? – pasidomėjau aš.

– Ne jūsų reikalas.

Taip viskas ir prasidėjo. Aš buvau kaltinamas, tiesiogiai ir netiesiogiai, įvairiausiomis nuodėmėmis – sukčiavimu mąstant, tuštybe ir, gražiausia, tuo, kad manęs nėra. Jeigu aš priešgyniaudavau, Gydytojas pareikšdavo, kad mano prieštaravimai rodo, jog aš pripažįstu jo teiginių teisingumą. Jeigu niūriai tylėdavau, Gydytojas pareikšdavo, kad mano niūrumas rodo, jog taip pat pripažįstu jo teiginių teisingumą.

– Na, gerai jau, gerai, – kartą pasakiau, pagaliau nutaręs pasiduoti. – Viskas, ką jūs sakėte, yra tiesa. Nuo pirmo iki paskutinio žodžio.

– Jūs pats nesuprantate, ką kalbate, – atsakė Gydytojas, ramiai manęs išklausęs. – Kas per daiktas ta tiesa? Tiesos – taip, kaip jūs ją suvokiate – apskritai nėra.

Šie aiškiai beprasmiai pokalbiai buvo ne vienintelė mano veikla fermoje. Kiekvieną kartą prieš valgį visi pacientai, tarp jų ir aš, vadovaujami ponios Doki turėjo atlikti įvairius ritminės gimnastikos pratimus. Vyresnio amžiaus pacientams paprastai būdavo skiriami labai paprasti pratimai – pavyzdžiui, linksėti galva arba kilnoti rankas, – nors kai kurie senoliai skeldavo tikrus cirko triukus: vienas į aštuntą dešimtį įkopęs ponas mitriai kabarojosi lynu aukštyn, o dvi senyvos ponios šauniai versdavosi per galvą. Kiekvienam pacientui ponia Doki skirdavo kitokius pratimus; man ji nurodė be paliovos judėti – nesvarbu, kaip, svarbu, kad judesiai būtų

matomi. Net ir sėdėdamas prie stalo turėjau krutinti pirštą arba tapsėti koja (sudėtingesni judesiai būtų trukdę valgyti). Man buvo nurodyta visą naktį lovoje vartytis nuo šono ant šono: nurodymas, priešingai nei kiti, buvo gana protingas, nes aš ir taip nuo pat vaikystės miegodamas vis vartausi nuo šono ant šono.

– Judėti, judėti ir dar kartą judėti! – šūkčiodavo Gydytojas, pagautas beveik religinės ekstazės. – Jūs turite nuolatos suvokti judąs!

Kai kuriems pacientams buvo sudarytos specialios dietos, didžiajai daliai jų buvo skiriama ir specialių vaistų. Aš sužinojau, kad egzistuoja Maisto terapija, Vaistų terapija, Chirurginė terapija, Dinaminė terapija, Informacinė terapija, Bendravimo terapija, Seksualinė terapija, Darbo ir nuolatinio susirūpinimo terapija, Dorybių ir ydų terapija, Dievotumo ir bedieviškumo terapija – ir, galiausiai, Mitoterapija, Filosofijos terapija, Rašymo terapija ir dar daugybė kitų terapijos rūšių, skirtinga seka ir įvairiai jas derinant naudojamų pacientams gydyti. Gydytojas viską pasaulyje skirstė į tris kategorijas: terapinį, žalingą poveikį darančius dalykus ir pašalinius dalykus. Jis buvo tiesiog pašėlusiai pragmatiškas.

Mūsų paskutinio pokalbio pabaigoje – Gydytojas nutarė atlikti eksperimentą ir leido man grįžti į Baltimorę, norėdamas pažiūrėti, ar mano judėjimo funkcijų sutrikimas nepasikartos, o jeigu pasikartos, tai po kiek laiko – jis davė man baigiamuosius nurodymus.

– Jūsų atveju tikėti Dievą nesveika, – mokė jis. – Religija jus tik slėgs. Tačiau kol neparinkome ko nors, kas jums tiktų, būtų naudinga susižavėti kokia nors filosofine sistema. Siūlyčiau skaityti Sartrą ir tapti egzistencialistu – tai privers jus judintis, kol surasime ką nors tinkamesnio. Studijuokite *Pasaulio almanachą*: tegul kurį laiką jis tampa jūsų maldaknyge. Susiraskite dieninį darbą, geriausia kokioje nors gamykloje, tačiau nepernelyg paprastą – tokį, kad darbo metu turėtumėte nuosekliai mąstyti. Iš kelių viena

paskui kitą einančių operacijų susidedantis darbas jums tiks kuo puikiausiai. Vakarais išeikite pasižmonėti; loškite kortomis su žmonėmis. Pirkti televizoriaus kol kas nerekomenduočiau. Jeigu skaitysite ne tik *Almanachą*, bet ir dar ką nors, primygtinai rekomenduoju skaityti tik pjeses – jokių romanų, jokios publicistikos. Dažnai mankštinkitės. Daug vaikštinėkite, tačiau visuomet eikite iš anksto pasirinktos vietos link, o kai ją pasieksite, tučtuojau grįžkite namo. Ir susiraskite naują būstą, negyvenkite ankstesniajame – prisiminimai jums kenksmingi. Kol kas neveskite ir neužmegzkite romano: jeigu jums neužtenka drąsos naudotis prostitučių paslaugomis, kurį laiką masturbuokitės. Bet, svarbiausia, veikite impulsyviai: neleiskite sau įstrigti tarp alternatyvų, kitaip jums galas. Jūs nesate pakankamai stiprus. Jeigu alternatyvos susijusios su erdve, rinkitės tą, kuri iš kairės; jeigu – su laiku, rinkitės ankščiausią. Jeigu šie du pasirinkimo principai netinka, rinkitės tą alternatyvą, kurios pavadinimo pirmoji raidė pirmesnė abėcėlėje. Tai Kairiapusiškumo, Eiliškumo ir Abėcėlinės tvarkos pricipai. Yra ir kitų principų, tačiau jie sąlygiški, nors ir naudingi. Viso gero.

– Viso gero, Gydytojau, – pasakiau aš, truputį pritrenktas, ir pakilau eiti.

– Jeigu jus vėl ištiks priepuolis, kai tik galėsite, tučtuojau susisiekite su manim. Jeigu nieko neatsitiks, atvykite po trijų mėnesių. Mano paslaugos jums kainuos dešimt dolerių už vizitą – šis buvo nemokamas. Tiesą sakant, Džeikobai, jūsų atvejis man ne itin įdomus, kaip ir tas vakuumas vietoj jūsų „aš". Tai *jūsų* atvejis. Atminkite – judėkite, judėkite ir dar kartą judėkite. Būkite *engagé*. Stenkitės visur dalyvauti.

Išėjau kiek apstulbęs ir sėdau į autobusą, vykstantį į Baltimorę. Ten, pagaliau paliktas ramybėje, turėjau progą pabandyti apibendrinti, ką aš manau apie Gydytoją, apie Remobilizacijos Fermą, beglinį terapijų sąrašą ir kam man visko šito reikia. Vienas dalykas nekėlė abejonių: Gydytojo veikla buvo arba nelegali, arba beveik

nelegali. Ko verta jau vien Seksualinė terapija – vargu ar ją patvirtino Amerikos medikų asociacija. Be abejo, kaip tik todėl jis taip dažnai ir kilnojasi iš vienos vietos į kitą. Taip pat akivaizdu, kad jis fanatikas – nors tai dar nereiškia, kad jis prastai gydo – ir kyla abejonių, ar jis apskritai turi leidimą verstis medicinine veikla. Kadangi – jeigu nepaisysime jo išvedžiojimų – aš aiškiai skyriausi nuo kitų pacientų, savaime piršosi mintis, kad aš jam kažkuo ypač įdomus: galimas daiktas, kad jis koks nors nepavykęs psichoanalitikas. Blogiausiu atveju jis galėjo būti šarlatano ir pranašo hibridas – Tėvas Dangiškasis, Sesuo Kenė ir Bernaras Makfadenas (visi jie buvo gana talentingi žmonės) viename asmenyje, turintis įtaigos galią ir šiokių tokių psichologijos žinių, varantis savo pusiau legalų versliuką iš poilsio namų ekscentriškiems senoliams; vis dėlto jo įtikinėjimai visai nekėlė juoko, o įžvalgos dažnai būdavo tokios taiklios, kad net šiurpas nupurtydavo. Todėl man taip ir nepavyko susidaryti aiškios nuomonės nei apie jį, nei apie jo fermą, nei apie jo terapijas.

Tokio ekstravagantiško Gydytojo dar niekada nebuvau sutikęs. Nors nuolatos kartojau sau, kad jo nurodymus vykdau tik dėl juoko, aš iš tiesų galutinai atsisakiau kambario „Bredfordo būstuose" ir susiradau būstą Rytų Čeiso gatvėje, įsidarbinau surinkėju „Chevrolet" fabrike Breningo plente, kur pneumatiniu veržliarakčiu tvirtinau kairiuosius automobilių sparnus, įstojau į Automobilių pramonės darbininkų sąjungą. Pradėjau skaityti Sartrą, nors niekaip negalėjau suprasti, kaip jo filosofiją galima pritaikyti konkrečiose situacijose (pasakykite, dėl Dievo meilės, kaip egzistencializmas gali padėti apsispręsti, pavyzdžiui, ar neštis į darbą sumuštinių, ar pirkti pietus fabriko valgykloje? Ne, filosofija – ne mano arkliukas). Žaidžiau pokerį su kolegomis surinkėjais, vaikštinėjau nuo Čeiso gatvės iki pakrantės ir atgal, eidavau į kinus žiūrėti „B" klasės filmų. Laikytis Gydytojo nurodymų vengti religinių jausmų buvo nesunku – dėl savo temperamento aš ir taip beveik visada buvau ateistas, o ir draudimas turėti ryšių su moterimis didesnių

sunkumų nekėlė, nes seksas man paprastai nelabai rūpi. Aš šventai laikiausi Kairiapusiškumo, Eiliškumo ir Abėcėlinės tvarkos principų (nors kartais man būdavo sunku apsispręsti, kuris principas geriau tinka susidariusioje situacijoje). Ir dvejus metus iš eilės kartą per ketvirtį aš važinėdavau į Remobilizacijos Fermą konsultuotis. Neaušinsiu tuščiai burnos ir nebandysiu aiškinti, kodėl aš nepasiunčiau velniop to Gydytojo su visa jo ferma, nors bendravimas su juo mane dažniausiai tik žeidė ir skaudino – jeigu jums įdomu, jūs ir pats daug įžvelgsite iš ankstesnio pasakojimo.

Kiek pamenu, sustojome ties tuo momentu, kai 1953 metų rugsėjį aš vėl atvykau konsultuotis ir, įleistas į apžiūrų ir konsultacijų kabinetą, ėmiau laukti Gydytojo. Tą rytą mano nuotaika buvo neįprasta; šiaip tuo metu, kai įžengiu į fermą, aš būnu beveik „beoris“, ir, man regis, beoriškumas yra ideali būsena išklausyti konsultaciją, tačiau tą rytą, nors beveik nejaučiau jokių emocijų, „oras“ vis dėlto buvo. Nuotaika buvo sausa ir giedra, mane persmelkė pasitikėjimo savimi jausmas ir, nežinia dėl kokių priežasčių, tapau ironiškas ir pagyrūniškas. Kalbant meteorologų terminais, mano oras buvo *sec Supérieur*.

– Kaip jūsų reikalai, Horneri? – meiliai pasiteiravo Gydytojas žengdamas į kabinetą.

– Tiesiog puikūs, Gydytojau, – nerūpestingai atsakiau aš. – O jūs kaip laikotės?

Gydytojas atsisėdo ant savo kėdės, praskėtė kelius ir, neatsakęs į klausimą, mane kritiškai nužvelgė.

– Ar jau pradėjote dėstyti?

– Dar ne. Pradėsiu kitą savaitę. Man skirti du gramatikos ir du teksto komponavimo kursai.

– Hm, – jis paritinėjo cigarą iš vieno lūpų kampučio į kitą. Nors atidžiai žvelgė į mane, mano pasakojimas jo nelabai tedomino. – Teksto komponavimo jums nevertėtų dėstyti.

– Juk negalėjau pateikti jiems užsakymo kaip restorane, – linksmai atšoviau aš, ištiesdamas kojas po kėde ir sunerdamas rankas už galvos. – Reikėjo rinktis – arba sutikti dėstyti abu dalykus, arba iš viso negauti darbo, tai aš ir sutikau.

Gydytojas stebėjo mano pozą.

– Kas tas savim pasitikintis vyrukas, su kuriuo jūs susidraugavote? – paklausė jis. – Koks nors tenykštis dėstytojas? Velnioniškai pasipūtęs tipas!

Aš išraudau: man staiga toptelėjo, kad aš mėgdžioju Džo Morganą.

– Iš kur ištraukėte, kad aš kažką mėgdžioju?

– Argi aš taip sakiau? – nusišypsojo Gydytojas. – Aš tik paklausiau, kas tas įtaigus vyrukas, su kuriuo jūs, matyti, susibičiuliavote.

– Ne jūsų reikalas, sere.

– Čia tai bent! Labai gerai. Tik gaila, kad jūs jo manierų negalite perimti kartą ir visiems laikams – tada mano paslaugų jums nebereikėtų. Tačiau tam jūs dar nepakankamai sutvirtėjęs, Džeikobai. Be to, juk jūs negalite elgtis kaip jis, kai esate jo draugijoje? Šiaip ar taip, džiaugiuosi, kad išmokote vaidinti vaidmenis. Veikiausiai vaidinimą parengėte specialiai man: toks personažas, kaip jūsų draugas, niekuomet nesileistų įžeidinėjamas kažkokio pamišėlio, apsėsto idiotiškų terapijų manijos, tiesa?

– Jūs teisus, Gydytojau, – pasakiau aš; jo įžvalga mano įkarštį gerokai atvėsino.

– Tai man rodo, kad esate pasirengęs Mitoterapijai, nes, pats to nesuvokdamas, jūs jau ją taikote, ir gana sėkmingai. Tačiau geriau būtų, jeigu suvoktumėte, ką darąs, nes nežinojimas jums gali pakišti koją. Andai sakiau jums tapti egzistencialistu. Ar skaitėte Sartrą?

– Šiek tiek paskaitinėjau. Atvirai kalbant, egzistencialistas iš manęs išėjo nekoks.

– Sartras jūsų nepatraukė? Ką gi, dabar tai jau nesvarbu. Mi-

toterapija pagrįsta dviem prielaidomis: kad žmogaus egzistencija pirmesnė už žmogaus esmę – jeigu šie terminai iš tiesų ką nors reiškia – ir kad žmogus savo nuožiūra gali rinktis ne tik savąją esmę, bet ir panorėjęs ją keisti. Tai labai naudingos egzistencialistų prielaidos; jos teisingos ar ne, mums nesvarbu – jūsų atveju jos *naudingos*.

Jis ėmė aiškinti, kuo pagrįsta Mitoterapija.

– Gyvenime nebūna pagrindinių ir antraeilių, šalutinių, personažų. Šiuo atžvilgiu visi literatūros kūriniai, biografijos ir istoriniai veikalai yra melagingi. Kiekvienas žmogus yra savo gyvenimo istorijos herojus. *Hamletas* galėjo būti parašytas iš Polonijaus pozicijų ir pavadintas *Danijos kamerhero Polonijaus tragedija*. Drįstu teigti, kad jis savęs anaiptol nelaikė šalutiniu personažu. Arba įsivaizduokime, kad jūs esate vyriausiasis pabrolys vestuvėse. Jaunikio požiūriu, pagrindinis veikėjas vestuvėse yra jis, visi kiti vaidina antraeilius vaidmenis, net ir nuotaka. Tačiau jūsų požiūriu, tos vestuvės viso labo tik nedidelis epizodas labai įdomioje *jūsų* gyvenimo istorijoje, taigi ir nuotaka, ir jaunikis jums yra šalutiniai veikėjai. Jūs pats savo noru apsiėmėte *vaidinti* antraeilio personažo *vaidmenį*: vaidinti antraeilius vaidmenis kartais visai malonu, nes jūs *apsimetate esąs* mažiau reikšmingas nei – kaip žinote – esate iš tiesų, panašiai kaip Odisėjas, norėdamas būti neatpažintas, apsimeta kiauliaganiu. Ir kiekvienas vestuvių ceremonijos dalyvis save laiko protagonistu, malonėjusiu pasirodyti šiame spektaklyje. Taigi šiuo požiūriu literatūros kūriniai yra visai ne melas, o tikroviška gyvenimo iškraipymų, kuriuos daro kiekvienas, reprezentacija.

– Eikime toliau. Mes esame ne tik savo gyvenimo istorijų herojai – mes esame tie, kurie jas sugalvoja ir kitiems žmonėms priskiria antraeilių veikėjų vaidmenis. Tačiau paprastai žmonių gyvenimo istorijos nebūna vientisos, vieno nuoseklaus siužeto; mums tenka nuolatos keisti pagrindinį vaidmenį, išgalvoti herojų iš naujo, ir tik antraeiliai vaidmenys, kuriuos priskiriame kitiems žmo-

nėms, lieka pastovūs. Tai – taisyklė. Jeigu koks nors žmogus kasdien metų metus vaidina beveik tą patį personažą, vadinasi, jis arba neturi vaizduotės, kaip tie aktoriai, kurie moka vaidinti tik vieną vaidmenį, arba jo vaizduotė tokia talpi, kad jis kiekvieną atskirą savo gyvenimo situaciją mato kaip kažkokio didžiulio supersiužeto epizodą ir moka taip iškraipyti situacijas, kad su jomis susidorotų tas pats herojus. Tačiau tokie žmonės – reta išimtis.

– Toks vaidmenų priskyrimas yra mitų kūrimas; kai sąmoningai arba nesąmoningai kuriame mitus siekdami išaukštinti ar apginti savąjį ego – o tai, siekdami šių tikslų, darome nuolatos – tokia veikla tampa Mitoterapija. Dabar svarbiausias dalykas: užstrigti, prarasti gebėjimą judėti, kaip jūs tąsyk stotyje, gali tik žmogus, kuris nustojo sau taikyti Mitoterapiją. Sėdėdamas laukiamojoje salėje ant suolelio jūs nebuvote nei pagrindinis, nei antraeilis veikėjas: jūs apskritai nebuvote veikėjas. Todėl, kad taip neatsitiktų dar kartą, turiu išaiškinti jums tam tikrus dalykus, nors kitiems žmonėms viskas išeina savaime. Jūs tarsi paralitikas, kurį reikia iš naujo mokyti vaikščioti.

– Klausykitės toliau. Daugelis gyvenimo krizių žmones ištinka todėl, kad herojaus vaidmuo, kurį jie sau priskyrė vienoje situacijoje arba situacijų komplekse, nebetinka naujai susiklosčiusiose situacijose arba – nors iš esmės tai tas pats – todėl, kad jiems nepakanka vaizduotės iškraipyti situaciją taip, kad ji tiktų vaidinti senąjį vaidmenį. Taip atsitinka, pavyzdžiui, tėvams, kai jų vaikai užauga, arba įsimylėjėliams, kai mylimojo jausmai atšąla. Jeigu nauja situacija yra tokia slegianti, kad jos neįmanoma ignoruoti, ir žmogus neįstengia surasti jai tinkančios kaukės, jis gali tapti šizofreniku – tai paskutinė, juodos dienos, kaukė – arba tiesiog sielvarto palaužtu žmogumi. Kalbant apie asmenybės integralumą šių dalykų ignoruoti nevalia, nes žmogaus integralumas yra ne kas kita, kaip ištikimybė sau pačiam parašytam scenarijui.

– Kaip jau sakiau, jūs dar nepakankamai sutvirtėjęs ir jums

nepakaks jėgų visą laiką vaidinti vieną ir tą patį vaidmenį – be to, jūs neturite vaizduotės, todėl jūsų atveju tokias krizes patartina spręsti keičiant scenarijų tiek kartų, kiek tik prireiks. Jums tai neturėtų būti sunku; svarbiausia, kad suvoktumėte, ką darote, ir kad visada turėtumėte kokį nors scenarijų, tinkamą konkrečiai situacijai. Kaip pradedantysis, jūs, pavyzdžiui, prieš valandėlę visai neblogai vaidinote savim pasitikintį, beveik arogantišką, vyruką, o man priskyrėte šarlatano vaidmenį. Tačiau jūs turite išmokti iš karto pakeisti kaukę, jeigu dėl vienokių ar kitokių priežasčių pasirinktoji pasirodys netinkama, kaip atsitiko šįsyk. Šiuo atveju jūs galėjote, tai tik pirma, kas man šovė į galvą, apie mane pradėti galvoti kaip apie Įžvalgų Seną Globėją, makiavelišką Nestorą, o apie save – kaip apie Naivoką Bet Perspektyvų Jauną Globotinį, jaunąjį Aleksandrą, kuris vieną gražią dieną įgytas žinias pritaikys praktiškai ir toli pranoks savo mokytoją. Suprantate, ką noriu pasakyti? Arba galėjote pradėti vaidinti Tylaus Pasipiktinimo Kupiną Jaunuolį – papuvęs vaidmeniūkštis, tačiau blogiausiu atveju galima pasitelkti ir jį, – kuris sukandęs dantis klausosi Seno Pamišėlio kliedesių, tačiau išeina jų nepaveiktas. Aš šį vaidmenį papuvusiu vadinu todėl, kad jeigu kada nors jį pasitelksite, taip ir neišmoksite daugelio dalykų, kurių dar nežinote.

– Labai svarbu, kad išmoktumėte įsijausti į vaidmenis, o kaukes laikytumėte savo veidu. Tik nemanykite, kad už jų kažkas yra: anapus jų – ničnieko. *Ego* reiškia *aš*, *aš* reiškia ego, o *ego* pagal apibrėžimą yra kaukė. Kur nėra ego – o jūs, sėdėdamas ant suolelio stotyje, jo neturėjote – ten nėra *aš*. Jeigu jus kartais apima jausmas, kad jūsų kaukė *nenuoširdi* – na ir žodis! – tai tik todėl, kad viena iš jūsų kaukių visai nedera su kita. Niekada nesidėkite dviejų kaukių vienu metu. Tarp jų kyla konfliktas, o kilus konfliktui tarp kaukių, kaip ir neturėdamas jokios kaukės, galite prarasti gebėjimą judėti ir vėl užstrigsite. Kuo aiškiau surežisuosite savo situacijas, kuo tiksliau apibrėšite savo ir kitų vaidmenis, tuo saugesnis būsite. Mito-

terapija gydant paralitikus nesvarbu, ar jų vaidmuo pagrindinis, ar antraeilis, svarbu, kad jis būtų aiškiai suvoktas, nors paprastai žmogus priskiria sau pagrindinį vaidmenį – taip jau sutvarkytas pasaulis. Dabar pasakykite ką nors.

Aš nesugalvojau ką atsakyti.

– Pasakykite ką nors! – įsakė Gydytojas. – Nagi! Vaidinkite kokį nors vaidmenį!

Iš visų jėgų bandžiau ką nors sugalvoti, bet taip ir nesugalvojau.

– Velniai jus griebtų! – suriko Gydytojas. Jis nuspyrė kėdę šalin, šoko ant manęs, parvertė ant grindų ir pradėjo smarkiai kumščiuoti.

– Ėė! – užblioviau aš, apstulbintas jo poelgio. – Tučtuojau liaukitės! Kas per velniava! – Buvau stambesnis ir stipresnis, todėl netrukus nubloškiau jį nuo savęs. Mes stovėjome priešpriešiais, varstydami vienas kitą įtariais žvilgsniais ir sunkiai šnopuodami.

– Galvokite, ką darote! – karingai pagrasinau aš. – Kitą kartą kaip reikiant aplamdysiu jums šonus, prisiekiu!

– Ar viskas gerai? – paklausė ponia Doki, kyštelėjusi galvą pro duris. Štai su ja aš tikrai neturėjau jokio noro susiremti.

– Kol kas viskas gerai, – šyptelėjo Gydytojas, nupurtydamas savo baltas kelnes. – Pritaikiau Džeikobui Horneriui trumpą Kumštynių terapijos seansą. – Ji uždarė duris.

– Tai kaip, tęsime pokalbį? – paklausė jis, žybtelėjęs akimis. – Mes, regis, sustojome ties šonais, kuriuos jūs drąsiai pažadėjote man aplamdyti.

Tačiau aš jau neturėjau ūpo dalyvauti šiame cirke. Nebenorėjau daugiau matyti to seno bepročio – bent jau artimiausius tris mėnesius.

– O gal šiandien jūs jau sotus Seno Pamišėlio kvailojimų? Ką pasakysite?

– Įdomu, ką Vaikomiko šerifas pasakytų apie šią fermą? – suniurnėjau aš, drovėdamasis savo žodžių. – Įsivaizduokite, kas būtų,

jeigu čia apsilankytų policija – labiausiai jai turbūt patiktų Seksualinė terapija.

Gydytojui mano grasinimai nepadarė jokio įspūdžio.

– Ketinate pranešti policijai? – maloniai pasiteiravo jis.

– Manote, nepranešiu?

– Iš kur aš žinau? – atsakė jis, vis dar ramus.

– Manote, mano blauzdos tam per skystos?

Šis klausimas kažkodėl aiškiai jį sunervino: jo akys sužaibavo.

– Ne, nemanau – esu tikras, kad nepasidrovėsite! – atšovė jis, neieškodamas žodžio kišenėje. – Atsiprašau, kad stengdamasis jus mobilizuoti išvedžiau iš kantrybės. Dariau tai jūsų labui. Matote, jūs vėl *buvote* paralyžiuotas.

– Asilas! – suniurzgiau aš. – Liaukitės malti tą mėšlą apie paralyžių!

– Matau, šiandien jums jau *tikrai* gana, Horneri! – konstatavo Gydytojas. Dabar jis irgi kaip reikiant supyko. – Nešdinkitės iš čia! Tikiuosi, kad kitą kartą paralyžius jus ištiks automobilyje, kai namo važiuosite šešiasdešimties mylių per valandą greičiu! – jis pradėjo šaukti. – Lauk iš čia, pusproti nelaimingas!

Jo pyktis, iš pažiūros neapsimestinis, tuoj išsklaidė manąjį ir po akimirkos pasirodė esąs tik eilinė kaukė.

– Atleiskite, Gydytojau, nesusitvardžiau, – pasakiau aš. – Daugiau taip nesielgsiu.

Mudu nusišypsojome vienas kitam.

– Kodėl gi ne? – nusijuokė jis. – Pasitaiko situacijų, kuriose nesitvardyti ir malonu, ir naudinga terapiniu požiūriu. – Jis iš naujo prisidegė cigarą, per mūsų grumtynes nukritusį ant grindų. – Per pastarąsias dvi minutes išryškėjo du įdomūs dalykai, Džeikobai Horneri. Kol kas negaliu pasakyti, kokie – sužinosite per kitą apsilankymą. O kol kas – viso gero. Nepamirškite susimokėti poniai Doki.

Jis išžingsniavo, ramut ramutėlis, o po kelių sekundžių išėjau ir aš: Truputį Sukrėstas, Tačiau Pasitikintis Savo Jėgomis.

7 Sekso šokis: net jeigu nebūtų kitų priežasčių tapti

Sekso šokis: net jeigu nebūtų kitų priežasčių tapti froidizmo šalininku, kaip atsispirti žavingai pagundai į visą pasaulio vodevilį, visą svaiginantį istorijos cirką žiūrėti tik kaip į keistą piršlybų šokį? Niekaip neperprantate, kurių galų diktatoriai degina žydus, kodėl verslininkai balsuoja už respublikonus, kodėl vairininkai stovi prie laivo vairo, moterys žaidžia bridžą, merginos kala gramatiką, o berniukai studijuoja inžineriją? Tapkite froidistu ir viskas bus aišku kaip dieną – jie tai daro tiesiog paklusdami Absoliučios Genitalijos įsakymui. O kai užplūsta filosofinės mintys – girdi, žmonės stato miestus, šventoves, kuria eilėraščius, rašo mokslinius veikalus, siekia sporto aukštumų, dėl kažko kovoja, daro mokslinius atradimus, steigia profsąjungas ir universitetus, o aš ką nuveikiau, kam gyvenu šiame pasaulyje? – ar gali būti kas maloniau negu visažinio veidu numoti: pamanykite, didelio čia daikto, juk jie tai daro tik vedami apgailėtino, visą žmoniją valdančio troškimo kergtis! O įsivaizduokite, kad sutinkate kokį nors ateivį iš kitos planetos – kaip reikėtų paaiškinti tai, kas dedasi mūsų Žemėje, jeigu nebūtų Froido teorijos? Oi kaip būtų striuka! Bet jeigu jūs froidistas, toks uždavinys būtų vieni niekai: pasimėgaudamas savo išmanymu, jūs viską paaiškintumėte keliais sakiniais: „Mūsų planetoje, sere, vyriškos ir moteriškos lyties atstovai kergiasi, ir

jiems tai labai patinka. Tačiau dėl įvairių priežasčių jie negali kergtis kada panorėję, kur panorėję ir su kuo panorėję. Štai todėl jie ir sukūrė visa tai, ką matote aplinkui. Na, kaip jums mūsų pasaulis?“ O kur dar terapinis tokio požiūrio poveikis?! Būti froidistu labai sveika!

Ugdyti jaunuosius mokytojus pradėjau rugsėjo septintąją. Dienelė pasitaikė nuostabi, giedrutėlė, dangus nuo šviesumo net traškėjo, tarsi iškrakmolytos palaidinukės, kuriomis buvo pasidabinusios studentės, sugužėjusios į mano auditoriją ir baikščiai sutūpusios į suolus. Lygiai aštuntą stojau prie katedros, it čiuožyklos ledas išlygintu kostiumu, iki žvilgėjimo nuskustais skruostais; jaučiau – mano šnervės kilnojasi kaip veislinio žirgo, užuosdamos jų stangrius, šviežius kūnus, virpančius ir švarutėlius, sudrėkusius ir kikenančius. Mano šlaunys įsitempė ir aš nirtulingai nusižiovavau. Vaikinai, liekni ir jaunučiai, beūsiai ir lankstūs, irgi virpėjo ir netvėrė savame kailyje vien nuo jaunų krūtų ir užpakaliukų, viliojančių it vos prisirpusios kriaušės, artumo. Pirmąją naujų mokslo metų dieną atmosfera auditorijoje seksualumo buvo persmelkta tarsi vasariškas oras po griaustinio. Visi jautė tą patį, bet ne visi suvokė šio jausmo prigimtį: žvitrios skaisčiaskruostės sėdėdamos vis timpčiojo sijonų kraštus žemyn, bandydamos uždengti apvalučius keliukus, liauni bernužėliai tai kūprinosi, tai atsitiesdavo, tai braukdavo ranka per trumpai kirptą pakaušį, o aš susikryžiavau rankas ant krūtinės, įtempiau sėdmenis ir, šiek tiek palinkęs į priekį, kelnių užtrauktuku švelniai atsirėmiau į stalo kraštą, kuris prie mano tarpukojo prigludo tarsi švelni ranka. Ankstyvas šviesus rytmetys – erotiškas paros laikas, mokslo metų pradžia – erotiškas metų laikas, ir tik paskutinis paršas tokią dieną nepagerbtų šviesaus Froido atminimo.

Studentai vertindami žvelgė į mane, o aš – į juos. Glaustai, kaip ir dera mokslo žmogui, informavau juos: „Mano vardas Džeikobas Horneris, prireikus mane rasite dvidešimt septintame kabine-

te – pirmos durys už kampo, – ant durų pakabintame grafike nurodytomis valandomis." Paskui nurodžiau, kokių knygų jiems reikės, trumpai apibūdinau savo kursą ir pareiškiau: „Viskas, šiam kartui užteks." Mano mokslingas dalykiškumas ir jų studentiškas uolumas (jie taip pagarbiai puolė rašytis mano pavardę ir kabineto numerį, tarsi būčiau apreiškęs jiems Stebuklą) trenkte trenkė mėgėjiško spektaklio apie mokyklą dirbtinumu, ir mes visi suvokėme vaidiną; bandyti tęsti paskaitą būtų buvę absurdiška. Kiekvienam vyrui, pamačiusiam tokį rinkinį skalsių krūtų ir smagių užpakaliukų, būtų tikras vargas nulaikyti rankas ramiai – juk pirštai patys skečiasi čiupti už apvalaus atsikišimo. Jergutėliau, kaip norėjau nusišvilpti ant visų kvailų ceremonijų, pulti ant šių mergyčių ir čia pat jas patvarkyti. Įdomu, kaip reaguotų tauta, jeigu vieną gražią dieną garsiai prasiveržtų visų jaunų koledžo dėstytojų sielos klyksmas: „Velniop tas nesąmones, vyručiai! Patvarkykim jas!" Tai bent būtų smagumėlis!

– Šiandien tiek. Nusipirkite knygas, ir kitą kartą rašysime diktantą – noriu patikrinti jūsų žinias.

O kaipgi kitaip! Diktuosiu kokio šimto žodžių diktantą, pakankamai greitai, kad jos negalėtų pakelti galvos, o pats stovėsiu atsirėmęs stalo ir iš viršaus savo širdelę džiuginsiu, gaudydamas kiekvieną moteriškumo suliulėjimą auditorijoje (tebūnie pašlovintos Amerikos pradžios mokyklos, kur mergiūkštes įpratina sėdėti pirmuose suoluose!). Paskui, atsigrožėjęs saldžiaisiais vaizdais, gal ir įstengsiu pradėti dėstyti. Kaip prie naujų baldų neįpratęs žmogus negali susikaupti ir skaityti, taip ir aš negalėjau pradėti mokyti griežtų anglų kalbos taisyklių neįpratinęs savo akių prie vešlių mergiotiškų grožybių.

Tą patį ritualinį pranešimą kartojau keturis kartus – aštuntą ir devintą valandą ryto ir antrą bei trečią valandą popiet. Per pertrauką aš išsidrėbiau krėsle už stalo savo kabinete, ir, mėgaudamasis dieviška erekcija, iš savo generoliškos vietos stebėjau šmirinėjančių

pro duris jaunųjų kareiviukų paradą. Neturėjau jokio darbelio, taigi mintyse, tarsi kino mechanikas juostą, sukau tingias svajas apie absoliučią valdžią – tokią, kokią turėjo Neronas ar Kaligula, tokią, kuri leistų susikviesti į kabinetą visą būrį pirmakursių merguželių, karštų ir nuolankių. O, jaunosios stropuolės, kad jūs tik žinotumėt, apie ką svajoja dėstytojai!

Ketvirtą valandą, kai baigėsi mano pirmoji darbo diena, aš taip prisišokau, taip prisišokau – net visą kūną maudė. Įmečiau tuščią portfelį į automobilį ir nukūriau tiesiai prie vidurinės mokyklos ieškoti panelės Pegės Rankin. Kyštelėjęs galvą į direktoriaus kabinetą ir truputį pakamantinėjęs sekretorę, pričiupau Pegę išeinančią iš mokytojų kambario.

– Eime! – pareikalavau aš. – Turiu labai svarbų reikalą!

Ji atpažino mane, visa nukaito ir protestuodama kažką suveblenо.

– Nagi, eikš! – išsišiepiau aš. – Net neįsivaizduoji, kaip tai svarbu! – Griebiau ją už rankos ir nusitempiau automobilio link.

– Kas darosi, Džeikai? Kur tu mane nori vežtis?

– Kur tik panorėsi, – pasakiau, atvėręs jai automobilio dureles.

– Džeikai, dėl Dievo meilės, juk tu vėl nori tik mane išdulkinti! – nustėrusi sušuko ji.

– Ką reiškia *tik*? Tokiuose reikaluose nebūna jokių „tik“.

– Na, žinoma! Ne, tai tiesiog neįtikėtina! Kuo tu mane laikai, Viešpatie šventas?!

Aš paspaudžiau akseleratoriaus pedalą.

– Kur važiuosime – pas tave ar pas mane?

– Pas mane! – tūžmingai riktelėjo ji. – Ir kuo greičiau! Per visą savo gyvenimą nesu sutikusi tokio pabaisos kaip tu! Tu tiesiog *pabaisa*!

– Aš ne šiaip *pabaisa*, Pege: aš *dar ir* pabaisa.

– Tu neįtikėtinas chamas! Kitaip tavęs ir nepavadinsi – tikrų tikriausias chamas! Tu taip įsimylėjęs save, kad nė per nago juodymą negerbi kitų! Čia pasuk į kairę.

Aš pasukau į kairę.

– Ketvirtas namas dešinėje pusėje. Aha, šitas.

Aš pastačiau automobilį.

– Dabar pažvelk į mane, Džeikai. *Pažvelk į mane!* – užriko ji. – Negi nesupranti, kad aš toks pat žmogus, kaip ir tu?! Kaip tu iš viso drįsai pažvelgti man į akis po to karto? Net jeigu būtum atėjęs atsiprašyti, būčiau apstulbusi, kad turėjai įžūlumo pasirodyti man į akis, o jau *tai*...

– Klausyk, Pege, – griežtai nutraukiau ją. – Sakai, kad tavęs negerbiu. Kodėl tau taip atrodo? Todėl, kad tada Oušen Sityje tau nesimeilinau, todėl, kad paskui neatsiprašiau, ar todėl, kad vakar nepaskambinau ir iš anksto nepaskyriau pasimatymo?

– Žinoma dėl to, kad nepaskambinai! O kaip tu *manei*? Tau turbūt visiškai svetimas elementarus mandagumas, elgiesi kaip koks laukinis! Aš... aš tiesiog pritrenkta! Tikras vyras taip nepasielgtų.

– Dabar klausykis atidžiai, nes daugiau nekartosiu, – iškilmingai pareiškiau aš. – Maniau, kad tu pakankamai brandi ir pati be jokių paaiškinimų viską suprasi, nes tokių dalykų aiškinti nereikia.

– Ką čia paistai?

– Veikiausiai būsiu tave pervertinęs, Pege, – pareiškiau aš. – Kai tave sutikau, pagalvojau: štai ta nepaprasta moteris, kokios visada ieškojau; toks buvo pirmas mano įspūdis. Tačiau dabar matau, kad tu pati pilkiausia pilkybė.

Ji net žado neteko.

– Negi nesupranti, – nusišypsojau aš, įveikdamas maudimą sėklidėse, – kad seksas man rūpi mažiausiai?

– O Jėzau!

– Žinoma, man patinka mylėtis, kaip patiktų turėti daug pinigų, tačiau aš nesu iš tų, kurie dėl sekso ar pinigų krečia visokias nesąmones.

– Elementari pagarba moteriai, tavo nuomone, yra nesąmonė?!

– Velnioniška nesąmonė, – ramiai atsakiau aš. – Elementari

pagarba, elementarus mandagumas, elementarus tas, elementarus anas. Viską sudėjus išeina elementarūs santykiai, o tokio dalyko aš nevartoju. Buvau įsitikinęs, kad tu mano skonio mergina, Pege, tačiau, regis, suklydau. Mano skonio merginai nereikia elementarios pagarbos – ji nori tikros pagarbos, o kai tikrai gerbi žmogų, nedarai jam jokių nuolaidų.

– Netikiu tavim, – tarė Pegė, apstulbusi ir sutrikusi.

– Tuo blogiau tau, – ramiai pareiškiau. – Negi nesupranti, kad visas tas kvailas meilikavimo ir galantiškumo cirkas – visi tie spektakliai, kuriuos vyrai vaidina moterims – yra *nepagarba*? Melas yra nepagarba, o santykiai, pagrįsti tomis nesąmonėmis, yra melas. Galantiškumas yra fikcija, kurią vyrai išgalvojo, kad nereikėtų vargintis žiūrėti į moterį rimtai. Tą pačią akimirką, kai tik vyras ir moteris pradeda žaisti tuos žaidimus, jie nustoja žiūrėję vienas į kitą kaip į visavertes asmenybes: ir ima žaisti kaip tik todėl, kad nenori galvoti apie savo partnerį. Tai, žinoma, labai patogu, jeigu žmogui rūpi tik seksas ir niekas daugiau. Nors tai jau nebeturi reikšmės, Pege, pasakysiu, kad tu esi vienintelė moteris, kurią aš išdrįsau gerbti, vienintelė, į kurią žiūrėjau rimtai ir kuriai taikiau tokius pat standartus, kaip ir sau. Jokio melo, jokių mitų, jokio veidmainiavimo. Tik tokie santykiai su moterimi man daro ją įdomią tiek vertikaliu, tiek horizontaliu lygmeniu.

Pegė prapliupo nervingai juoktis.

– Kaip gali juoktis iš tokių dalykų, Pege? – prislėgtu balsu paklausiau aš.

– Dievulėliau! – kvatojosi ji. – Viešpatie aukštielninkas!

Aš pasisukau į vairą šonu ir gerai nusitaikęs rėžiau jai kumščiu tiesiai į skruostą. Nuo smūgio ji pakaušiu trenkėsi į langą ir iš karto apsižliumbė.

– Kaip matai, aš vis dar žiūriu į tave rimtai, – pasakiau.

Ji sudejavo.

– Pabandyk suprasti, Pege, kad nusitempti moterį į lovą man *ne*

taip jau ir svarbu. Kaip nors išsiversiu ir be to. Tačiau aš neleisiu tyčiotis iš savo Svarbiausių Vertybių! Tikrai nesu iš tų vyrų, kurie muša moteris. Velniop moteris. Man reikalingas moteriškos lyties žmogus, į kurį galėčiau žiūrėti taip pat rimtai, kaip ir į save. Jeigu tau tai neįdomu, gali nešdintis sau, tačiau nesijuok iš vienintelio per visą tavo suknistą gyvenimą vyro, pabandžiusio žiūrėti į tave rimtai.

– Džeikai, dėl Dievo meilės! – sukūkčiojo Pegė ir puolė veidu man ant kelių ir visko, kas tarp jų nekantriai laukė savo valandos. – Atleisk man, atleisk! – Ji vėl sukūkčiojo. – Kaip siaubinga būti moterimi!

– Mūsų visuomenėje net nuoširdžiausi žodžiai skamba kaip pati didžiausia veidmainystė, – patapšnojau jos galvą.

– Džeikai...

– Ką?

Kadangi vasariškas įdegis jau buvo išblukęs, jos akys atrodė dar raudonesnės nei tąsyk liepą.

– Mirsiu, jeigu pasakysi, kad tai jau neturi reikšmės.

– Bet aš smogiau tau, o juk tai labai negalantiška, – tariau braukdamas ranka per jos plaukus.

– Ir ačiū Dievui, kad smogei, – narsiai nusišypsojo ji ir apžiūrėjo veidrodyje ištinusį skruostą. – Norėčiau, kad žymė niekada nedingtų.

– Beje, Pege, aš *tik* pavėžėjau tave namo, – nusišypsojau aš, vaidindamas, kad ranka siekiu atidaryti jai dureles. – Kada mudu pasimatysime?

Ją tarsi žaibas trenkė.

– Kaip tai „kada pasimatysime“? Ne, ne – turi užeiti pas mane tučtuojau.

Visą kelią, kol ėjome panelės Pegės buto durų link, mintyse saliutavau Džozefui Morganui, *il mio maestro,* ir daktarui Froidui, šio kosminio šokio autoriui. *Pas de deux, entrechat* ir šiaip, ir taip,

ir anaip. Prižadėjęs Pegei, kad šiandien buvo tik pradžia, kad šauniausia jos laukia priešaky, aš visai negalvojau, ar kada nors imsiuosi tesėti pažadus, ar ne – paprasčiausiai nekvaršinau sau dėl to galvos.

Tą popietę jis man išties šauniai pasitarnavo, ir labai gaila, kad atėjus tam vakarui, kai pirmą kartą tikrai paslapčia atėjau pas Renę, jau nebeturėjau parako būti Džo Morganu ar kokiu nors kitu šokėju. Seksas man niekada pernelyg nerūpėjo. Su moterimis paprastai mylėdavausi retai, ir net jeigu visai neturėdavau seksualinių santykių, nelabai dėl to krimsdavausi. Toks erotinis susijaudinimas, kokiu mėgavausi pirmąją mokslo metų dieną koledže, mane apimdavo retai, panašiai kaip ir pakvaišimai, ir taip pat greitai praeidavo. Kartą kaip reikiant pasidžiaugęs, tapdavau nesujaudinamas kaip kastratas.

Renė po pirmosios svetimavimo su manim patirties (o svetimauti mes pradėjome netrukus po to, kai taip įdomiai pažaidėme mažus šnipelius) veikiausiai apie mane susidarė kitokį įspūdį – nes kartais man vis dėlto pavyksta savyje iššaukti aistringam meilužiui būtiną energiją, nors ir sunkiai, – tačiau kai tą vakarą ėjau pas ją, seksas man buvo nė motais. Nebuvau nei pasibodėjęs, nei pavargęs, nei liūdnas, nei energingas, nei laimingas: tiesiog ramus, taikus gyvūnas, neturintis nei aistrų, nei troškimų.

Mūsų pirmoji sueitis buvo tiesiog etaloninis atsitiktinumo vaisius. Praėjus trims dienoms po mūsų vojaristinio nuotykio, Džo išvyko į Vašingtoną pasirausti Kongreso bibliotekoje, ir prieš išvažiuodamas – kaip ir dera tikram morganistui – paprašė manęs pasirūpinti, kad Renė neliūdėtų, kol jo nebus. Aš nuėjau ten ir visą popietę žaidžiau su berniukais. Man visai nebuvo *būtina* eiti, tačiau nieko akivaizdžiai smerktina mano vizite ir neįžvelgtum. Renė visai neįtaigiai pakvietė mane pasilikti pietų, ir aš sutikau, nors puikiausiai galėjau kaip visada papietauti restoranėlyje. Mudu

beveik nesikalbėjome. Kartą Renė tarė: „Be Džo jaučiuosi vieniša“, tačiau aš nesumojau, ką į tai atsakyti, ir, tiesą sakant, iki galo nesupratau, ką ji turėjo galvoje. Po pietų aš įsipiršau prižiūrėti berniukus, kol jiedu maudysis, pasekiau jiems kraują stingdančią pasaką ir paguldžiau miegoti. Galėjau iš karto išeiti, bet pasilikau su Rene išgerti alaus. Pokalbis nelabai rišosi: kalbėjome apie kažkokius niekus, dažnai ilgam abu nutildavome, nors nė vienas dėl to nesijautėme nejaukiai ar kvailai. Tiesą sakant, beveik neprisimenu mūsų pokalbio, išskyrus tai, kad Renė skundėsi esanti pavargusi ir dėkojo už tai, kad prižiūrėjau vaikus.

Šiuos dalykus pasakoju tam, kad suprastumėte – nė vienas iš mūsų nei veiksmais, nei žodžiais neišreiškė aiškaus noro atlikti lytinį aktą. Žinoma, negaliu neigti, kad tądien Renė man atrodė patraukli. Ji atrodė kaip pavargusi stipruolė: visą popietę jos judesiai buvo labai sunkūs ir atsargūs, kaip darbininko, dirbusio dvi pamainas iš eilės; vakare ji sėdėjo beveik nejudėdama, mirkčiodama vokus judino lėtai, ilgais intervalais – ilgam, kokiai pusei minutės, užmerkdavo akis, o paskui plačiai jas atmerkdavo ir smarkiai iškvėpdavo orą. Jos stipruoliškas nuovargis mane žavėjo, tačiau tik kaip stebėtoją, o lytinis potraukis, jeigu jis apskritai sukildavo, irgi buvo gana abstraktus. Apie Džo mudu kalbėjomės mažai, o apie tai, ką tąsyk matėme pro svetainės langą, net neužsiminėme.

Paskui, apie pusę dešimtos, Renė tarė: „Einu nusiprausiu po dušu ir jau eisiu miegoti, Džeikai“, o aš atsakiau: „Teisingai.“ Kad patektų į vonios kambarį, ji turėjo pereiti mažytį prieškambarį, susijungiantį su svetaine. Norėdamas pasiimti švarką, aš turėjau nusigauti iki kabyklos tame pačiame prieškambaryje, todėl nėra ko čia stebėtis, kad mudu abu nuo kėdžių pakilome ir į tą prieškambarį nuėjome kartu. Ir paskui, kai ji akimirkai atsisuko į mane žengdama pro vonios kambario duris, kas drįstų teigti, kad mudu nenorėjome tiesiog palinkėti vienas kitam labos nakties? Tačiau

taip jau atsitiko, kad, užuot nuėję savais keliai, mudu ėmėme ir apsikabinome – bet, manau, net sulėtintai atsuktas vaizdas neparodytų, kuris pirmas ištiesė rankas; tada (bet nepasakyčiau, kad *po to*) mūsų atskiri keliai mus nuvedė tos pačios lovos link. Jeigu mudu abu tuo metu būtume apmąstę susidariusią padėtį – o bent jau aš tikrai nieko nemąsčiau, – esu tikras, kad būtume priėję prie išvados, jog pirmieji žingsniai jau žengti, kad ir kas būtų žengęs pirmasis. Kalbu apie tai vien todėl, kad taip būna dažnai, ir ne man vienam: daugelis žmonių, analizuodami situacijas, dėl kurių jiems vėliau tenka apgailestauti, niekaip neįstengia suprasti, kada ir kaip įvykiai pakrypo apgailestautina linkme. Galima nuo ryto iki vakaro akių neatplėšiant stebėti dangų arba iki pakvaišimo analizuoti spalvų spektrą nuo infraraudonosios iki ultravioletinės, bet vis tiek niekada nepavyks tiksliai nustatyti konkretaus momento, konkretaus taško, kada įvyksta kokybinis pokytis – girdi, štai tokią ir tokią valandą, tokią ir tokią minutę, tokią ir tokią sekundę vakaras virsta naktimi, štai šioje vietoje mėlyna spalva virsta violetine, štai nuo šios akimirkos atsiranda kaltė. Narpliok nenarpliojęs, analizuok neanalizavęs tokias situacijas, vis tiek niekada negalėsi pasakyti – štai tas žodis, štai tas gestas, nuo kurio viskas ir prasidėjo! Galiausiai suvoki: mąstyk nemąstęs, bet lemtingasis pokytis vis tiek jau įvyko, jis jau istorija; tada, manydamas, kad vis tiek jau nieko nepakeisi, vis tiek jau per vėlu, matyt, taip buvo lemta, imi ir pasiduodi inercijai, plauki pasroviui, net jeigu ir matai kokią nors išeitį, bet dėl vienos ar kitos priežasties laikai ją netinkama.

Šį fenomeną galėčiau iliustruoti, savo konkrečią situaciją aprašydamas nuo pradžios iki pabaigos – pavyzdžiui, iki to momento, kai Džo Morganui ant galvos galutinai prasikalė ragai, – tačiau man kažkaip nekyla ranka, mat dažniausiai esu linkęs elgtis taktiškai. Naktį praleidome audringai: netardami nė žodžio vartaliojomės, tvatinomės sudėtingiausiomis, net išties akrobatinėmis pozomis, kurių aprašinėti nesiimsiu, nes išbandyti jas jums gal ir

patiktų, bet skaityti jų aprašymą tikrai būtų nuobodu. Nenorėdamas pakliūti į akis kaimynams, išėjau dar saulei netekėjus.

Mudviejų svetimavimui tiek mažai vietos skyriau ne taupydamas rašalą, o todėl, kad tiek jis man ir tereiškė. Kas dedasi Renės sieloje, visiškai nenutuokiau ir – tuo metu – neturėjau jokio noro brautis pro jai įprasto nekalbumo barikadas, kad išsiaiškinčiau; tikra tik tai, kad manoji buvo visiškai tuščia. Ir lėmė tai ne „beorė" nuotaika. Mano nuotaika buvo gana aistringa: mane buvo užvaldęs stiprus bendrasis, ir kiek silpnesnis specifinis troškimas, be to, jaučiau gana stiprų, nors nepasakyčiau, kad kažkuo ypatingą, vyrišką smalsumą – kitaip tariant, pirmiausia aš norėjau kergtis, antra, norėjau kergtis su Rene, ir galiausiai man buvo smalsu ne tik sužinoti, „kokia ji lovoje", bet ir kokie bus mūsų intymūs santykiai (kalbu ne apie lytinius santykius), kurie, kaip aš maniau, tarp mūsų turėjo užsimegzti po sueities. Nors šiaip esu gana uždaro būdo, nelabai mėgstu bendrauti, tačiau sugebu visapusiškai domėtis kokiu nors vienu žmogumi, kartais net dviem žmonėmis tuo pat metu.

Štai ir viskas. Išskyrus šiuos iki galo neįsisąmonintus troškimus ir smalsumą, nejaučiau nieko ir niekas daugiau man nerūpėjo. Renė pasirodė esanti labai sportiška sekso partnerė, net šiek tiek per daug sportiška, taigi ji su kaupu patenkino mano troškimus – ir bendrąjį, ir specifinį, – o mano smalsumą patenkino įsitikinimas, kad laikui bėgant jis būtinai bus patenkintas. Negaliu sakyti, kad aš buvau visiškai nesuinteresuota lytinio akto pusė tuo požiūriu, kad neturėjau jokios motyvacijos jį atlikti – visą laiką puikiai suvokiau, kam ir ką darau, – tačiau, prisiekiu, nebuvau iš anksto sumanęs patenkinti savo troškimų (bent jau specifinio) ir jau tikrai neplanavau savo veiksmų. Tas vyrukas, kuris privirė košės, troško ir tenkino savo troškimus, bet galvelė jam nė kiek nepadėjo.

Kitą dieną, vykdydamas Gydytojo paliepimą, įnikau skaityti pjeses, kurių rinkinius – keletą tomų – pasiskolinau iš koledžo biblio-

tekos, o apie tą epizodą net neprisiminiau. Jis buvo nesvarbus, nereikšmingas ir, bent jau man, ničnieko nekeitė. Nebuvau knygius, bet kartais mane pagaudavo skaitymo šišas – skaitydavau, skaitydavau ir vis negalėdavau prisiskaityti; keturias dienas beveik nekėliau kojos iš savo kambario, net pavalgyti sunkiai išsiruošdavau, ir perskaičiau septynis pjesių rinkinius – iš viso septyniasdešimt ar aštuoniasdešimt pjesių. Kita diena, kai pabaigiau skaityti paskutinį tomą, buvo pirmoji mano darbo diena, šio skyriaus diena, ir, manau, kad tuomet mane apėmusią erotišką nuotaiką sukėlė visai ne penkių dienų senumo meilės žygdarbis, o veikiau nutraukta griežta dieta, sudaryta iš svetimų emocijų.

Vakare, po vakarienės, jaučiausi kaip vėžliukas ar net veikiau kaip kerpė, ir jeigu niekas manęs nebūtų trikdęs, būčiau sėdėjęs sau sūpuodamasis supamojoje kėdėje, pasilaidojęs jaukiame apsnūdime, iki pat išnaktų, o paskui nuėjęs sau miegoti. Ši inercija, kurią privalu skirti nuo „beoriškumo“ ir sąstingio, kuris mane ištiko geležinkelio stotyje, yra maloniai euforiška – mano protas nei tuščias, nei sustingęs, tačiau neapkrautas, ir jį apgyvendinusi nerūpestinga minčių skrajūnių tauta tingiai sklando po kažkokį visapersmelkiantį, kosminį *žinojimą*, beveik apčiuopiamą ir girdimą, kurį galima palyginti nebent su Šionenbergo Antrojo styginių kvarteto tekstu „Jaučiu kitų planetų kvėpavimo dvelksmą“ arba, jeigu ezoterinį krūvį sumažinsime, nė kiek nesumenkindami vaizdingumo, su atmosferiniu traškesiu radijo imtuve, kai įjungiame jį visu garsu. Tokio inertiško apsnūdimo panorėjęs galiu nusikratyti pats, tačiau paprastai nenoriu. Nenorėjau ir šį kartą, tačiau, kaip ir tąsyk, kai liepą mėgavausi savo manija, jį išsklaidė Renės skambutis.

– Džeikai, man regis, tau reikėtų pas mane atvažiuoti, – tarė ji. – Man reikia su tavim pasikalbėti.

– Gerai, – jos prašymas atžvažiuoti man nesukėlė jokių jausmų, išskyrus jau minėtą smalsumėlį. – Kada?

– Dabar. Džo skautų susirinkime.

– Važiuoju.

Daug nevargindamas savęs samprotavimais, nutariau, kad veikiausiai ji nori papoliruoti ragų karūną, kuria mudu jau papuošėme Džo galvą. Važiuodamas Morganų namų link gana uoliai bandžiau mėgautis situacijos ironija – mano dauguižis sprendžia skautų judėjimo problemas, o tuo metu... Tačiau jokio malonumo pajusti nepavyko. Priešingai, jaučiausi kažkoks suirzęs, neturėjau jokių geismų; jaučiausi esąs paprastas žmogelis, paklūstąs visuomenės sąlyginumams, toks ir norėjau būti; visai nenorėjau galvoti apie save. Galbūt kaip tik todėl, pirmą kartą nuo to laiko, kai susipažinau su Morganais, mane staiga apėmė nuostabus kaltės pojūtis.

Įkandin šio pojūčio nirtulinga banga atgarmėjo ir kaltė – man atvipo smakras, pradėjo svaigti galva, kaktą ir delnus išmušė prakaitas, net pradėjo šiek tiek pykinti. Dievulėliau, ką aš darau?! Viešpatie šventas, ką gi aš pridirbau?! Mane apėmė siaubas. Tas Džeikobas Horneris išdavė vienintelį žmogų, kurį galėjo laikyti draugu ir, negana to, dar niekšiškai slėpė savo poelgį! Dar niekada per visą gyvenimą manęs nebuvo draskęs toks sielvartas. Ir, be to, beveik natūralus sielvartas – aš iš tiesų sielvartavau, o ne iš vidaus stebėjau sielvartaujantį Džeikobą Hornerį. O jeigu būčiau stebėjęs, veikiausiai būčiau pamatęs veidą, panašų į Laokoono veidą.

Staigiai užgriuvęs kaltės kalnas mane sutriuškino. Norėjau grįžti atgal arba, dar geriau, važiuoti, važiuoti tolyn, dingti iš Merilendo ir niekada nebegrįžti. Man tai buvo naujas jausmas, bet neturėjau tiek stiprybės ir drąsos, o gal ir užmojo platumo, kad bent jau susidomėčiau juo, kaip paprastai susidomiu patiriamais intensyvesniais jausmais, nors jie ir labai retai mane aplanko. Pabėgti man nepakako kvapo. Aš pastačiau automobilį priešais Renės namą ir, kiek palūkuriavęs, pasibeldžiau. Neįsivaizdavau, ką darysiu toliau, tačiau tikrai nebuvau pajėgus dar kartą pakartoti iškrėstą niekšybę.

Renė duris atidarė mirtinai išbalusi. Pamačiusi mane ji pabandė kažką pasakyti, bet žodžiai užstrigo jai gerklėje ir ji prapliupo raudoti.

– Kas atsitiko, Rene? – suėmiau ją už pečių ir norėjau apkabinti – tik bandydamas paguosti ir ją, ir pats save, – tačiau ji pasibaisėjusi išsprūdo man iš rankų ir susmuko ant kėdės. Matydamas, kokia ji susijaudinusi, ir pats pasijutau blogiau: pradėjo dar stipriau pykinti, visą kūną išmušė šaltas prakaitas, pakirto kojas. „Kad tik neapsivėmus", – pamaniau.

– Tai kažkokia velniava, Rene! – sušukau aš. Ji pažvelgė į mane, bet neįstengė nieko ištarti, ir aš vos nepravirkau. Teko atsisėsti.

– Viešpatie, kodėl aš toks silpnas! – sudejavau. Atrodė, kad skausmas dėl Džo atžvilgiu padarytos niekšybės mane tuoj sudraskys į gabalus. Man prieš akis iškilo Džo paveikslas – štai jis kažką kalba skautų susirinkime – ir dar niekada jis man neatrodė toks nuostabus ir toks stiprus. – Kur, velniai griebtų, buvo mano *protas*?! Kur *aš* buvau?!

Renė užsimerkė ir palingavo galva iš šono į šoną. Po kurio laiko ji truputį nusiramino ir atbula ranka nusibraukė ašaras.

– Ką darysime, Džeikai?

– Ar jis jau žino?

Ji papurtė galvą, atrėmusi kaktą į per riešą sulenktą ranką.

– Jis Vašingtone triūsė iki devinto prakaito, kad surinktų medžiagos ilgesniam laikui, o kai parvyko namo – ji užspringo žodžiais, – man buvo toks švelnus kaip niekad. Nebenorėjau gyventi. O kai pagalvodavau... kad nešiojau jo vaiką, kai tai atsitiko...

Norėjau kiaurai žemės prasmegti iš gėdos...

– Žinai, ką aš padariau? Nuėjau šįryt pas gydytoją ir paprašiau ergotrato tablečių, kad sukelčiau persileidimą. Jis mane taip apšaukė... Jis pažįsta mane nuo pat vaikystės, ir labai supyko, sakė, kad man turi būti gėda.

– Viešpatie...

– O paskui paaiškėjo, kad jokio „Ergotrato“ man nereikia. Po pietų man prasidėjo mėnesinės. Pasirodo, nebuvau pastojusi, tiesiog mėnesinės užtruko.

Ji vėl pradėjo verkti. Mačiau, jog sužinojusi, kad nebuvo nėščia, ji kažkodėl pasijuto dar šlykščiau.

– Ar ketini pasakyti Džo? – paklausiau aš.

– Nežinau, – atsakė ji bespalviu balsu. – Neįsivaizduoju, kaip galėčiau gyventi nieko nepasakiusi. Viešpatie, juk mudu niekada nieko vienas nuo kito neslėpėme! Šios penkios dienos man buvo tikras pragaras, Džeikai. Visą laiką turėjau apsimetinėti esanti linksma ir guvi. Prisiekiu, nenusižudžiau tik todėl, kad nusižudydama dar labiau jį apgaučiau.

– O kaip, tavo manymu, jis reaguos? – paklausiau besipinančiu liežuviu.

– Nežinau! Ir tai baisiausia. Jis gali padaryti bet ką: gali tiesiog pasijuokti, o gali imti ir nušauti mus abu. Baisiausia, kad aš tikrai visiškai nenumanau, *ką* jis padarys, nes mudviem niekada net mintis apie neištikimybę nebuvo atėjusi! Manai, turiu jam pasakyti?

– Nežinau, – atsakiau aš, bet kaltė mane buvo taip prislėgusi, kad tokia perspektyva kėlė pasibaisėjimą.

– Tu jo bijai? – paklausė Renė.

Gerai, kad ji šito paklausė: nors jos balse nuskambėjęs priekaištas buvo gana švelnus – tikroji Renės žodžių prasmė buvo ta, kad ji pati irgi bijo, – tačiau tai buvo fundamentalus, bene fundamentaliausias, priekaištas, kurį vienas žmogus gali mesti kitam. Aš tuoj pat susiėmiau.

– Bijau prievartos, – pasakiau aš. – Visada bijojau prievartos bet kokiu jos pavidalu, net pernelyg stiprių jausmų. Tačiau turi suprasti: jeigu reikalas rimtas, aš tikrai nedumsiu į krūmus, pabūgęs prievartos. Baimė yra viena, o bailumas – visai kas kita. Nenoriu, kad papasakotum Džo, kas atsitiko, nes jis gali griebtis prievartos, o aš jos bijau, tačiau tikrai tavęs neatkalbinėsiu. Žmo-

gus negali imti ir liautis bijojęs, tačiau gali nesielgti kaip bailys – tai jo valioje.

Galima sakyti, kad kalbėjau nuoširdžiai – bent jau tuo metu iš tiesų taip maniau. Paprastai nesielgdavau kaip bailys, nebent užkluptas netikėtai. Tačiau aš jaučiausi esąs silpnas, apgailėtinas ištižėlis: pasidaviau silpnybei ir permiegojau su Rene, neturėjau parako iš karto prisipažinti Džo, ką pridirbau, o dabar štai drebu, kad tik jis visko nesužinotų. Ir bijojau ne tik gauti kumščiu į sprandą ar kulką į kaktą; ne ką mažiau bijojau, kad jis manim nusivils, kad jis mane pasmerks, kad jis pasibjaurės manimi – kaip tik todėl ir jaučiausi silpnas, nes paprastai į tokius dalykus man būdavo nusispjaut. Viską galėjau sau atleisti, viską galėjau pateisinti, tik ne tai, kad taip vėjavaikiškai išdaviau Džo, nes viena silpnybė gimdo kitas silpnybes, kaip viena stiprybė gimdo kitas stiprybes; pradžios silpnybė buvo neatperkama. Jaučiausi apgailėtinas.

Po kurio laiko Renė tarė:

– Greitai grįš Džo.

Aš pakilau, rengdamasis išeiti.

– Rene – Viešpatie, atleisk man. Daryk, kaip tau atrodo geriau.

Ji nė nepažvelgė į mane.

– Aš nežinau, ką daryti. Kartais pabundu ryte jausdamasi puikiai: jis – o mudu visada miegame apsikabinę... – ji kurį laiką atrodė tiesiog fiziškai sugniuždyta, – ...paskui prieš savo valią prisimenu *tai* ir tada man norisi mirti. Geriau jau būčiau niekada neatsibudusi, pagalvoju. Man niekaip galvoj netelpa, kad *tai* iš tiesų atsitiko. To *negalėjo* atsitikti, Džeikai: negalėjau taip jo išduoti.

– Aš irgi taip jaučiuosi, – tariau. Vos nepradėjau jai aiškinti, kaip Džo bus skaudu, jeigu jis sužinos tiesą, bet spėjau susilaikyti, pabijojęs, kad jeigu taip kalbėsiu, ji pamanys, jog bandau ją įtikinti neatskleisti tiesos – beje, kaip tik to aš ir norėjau – ir todėl pasielgs priešingai. Visa širdimi troškau, kad ji jam nieko nesakytų.

– Daryk, kaip išmanai, – pasakiau. – Pasistenk būti stipri.

Aš išėjau, sėdau į automobilį ir grįžau namo, į savo kambarėlį. Bandžiau skaityti, užmigti, bet tuščiai: pabėgti į svetimą pasaulį arba kaip nors atsikratyti savojo, kuris mane sugriebė už gerklės, nepavyko. Negalėjau liautis galvojęs apie Renę: kaip ji dabar jaučiasi – juk Džo jau grįžęs, o gal juodu jau net guli lovoje, kirbėjo man galvoje. Svarsčiau, ar ilgam jai užteks jėgų atsilaikyti prieš jo glamones, švelnumą, miegojimą apsikabinus. Mano širdis vienu metu buvo kupina ir giliausios užuojautos Renei, kurią, kaip maniau, pats ir buvau įvaręs į nepavydėtiną padėtį, ir baimės, kad tik ji nepasakytų Džo, ką mudu padarėme. Jis turėjo grįžti apytikriai po dešimties minučių, kai aš išėjau – pagalvojęs apie tai, kad mudu galėjome kaktomuša susidurti tarpdury, net išprakaitavau.

Paskui staiga susiprotėjau: jeigu jau taip giliai užjaučiu Renę, puoselėju jai tokius švelnius jausmus, taip dėl jos nerimauju, galėjau pats pasitikti Džo ir viską jam papasakoti. Ir sulig kiekviena praeinančia minute mano melo kamuolys vis augo, kaltė darėsi vis sunkesnė. Atrodė, jog dingti nėra kur: turėjau pripažinti esąs bailys – ne tik svetimautojas, apgavikas, draugų išdavikas, bet dar ir bailys. Tada sąmoningumas grįžo – vėl atgavau gebėjimą į save žvelgti iš vidaus tarsi iš šalies; žiūrėjau ir mačiau, kad nenoriu pastebėti šalia lovos esančio telefono, kuriuo galėjau imti ir paskambinti Džo Morganui, kad „pamiršau“ turįs „Chevrolet“, kuriuo galėjau pas jį nuvažiuoti. Bailumas, matyt, progresuoja ne ką lėčiau nei silpnybė. Paimti telefono ragelį ir surinkti numerį – atrodytų, kas gali būti lengviau ir paprasčiau, – bet man nekilo ranka.

Kartu su sąmoningumu, gebėjimu žvelgti į save iš vidaus tarsi iš šalies, grįžo ir smalsumas. Padėjau ranką ant telefono ragelio ir kurį laiką susidomėjęs stebėjau išraudusį, sutrikusį vyruką, niekaip neįstengiantį jo pakelti.

8 Tokios kaltės, tokios paniekos sau, kokią jaučiau aš, neįmanoma ištverti

Tokios kaltės, tokios paniekos sau, kokią jaučiau aš, neįmanoma ištverti. Nužudyti šiuos jausmus miegu negalėjau, nes miegas neėmė, o jeigu ir pavykdavo užmigti, tai po kelių minučių vėl pašokdavau, tarsi kas būtų perpylęs šaltu vandeniu. Nebuvo ir nežadėjo būti jokios svarbios veiklos, jokių dvasinių sukrėtimų, kurie būtų galėję leisti man užsimiršti. Pasibjaurėjimas savimi sutrikdė virškinimą ir maistas į skrandį gulė tarsi molis, apnuodijo mano sąmonę – prasiblaškyti bandžiau skaitydamas ar žiūrėdamas filmus, bet visos pastangos buvo perniek, – be to, dar turėjau dalyvauti tame idiotiškame farse – vaidinti profesorių. Tarsi akompanuodamas mano nuotaikai kitas tris dienas kiaurai pliaupė lietus: kol nubėgdavai iš automobilio iki pastato ir iš pastato iki automobilio, peršlapdavai iki siūlelio. Auditorijose tvyrojo priplėkusių drabužių, drėgnos kreidos ir pelėsių kvapas. Studentai blausiai spoksojo pro langus, o aš kaip pakvaišusi papūga kažką tratėjau apie būdvardžius ir prieveiksmius, ir pats sau atrodžiau atgrasus; niekas į mano paistalus nekreipė dėmesio. Grįžęs į savo kambarėlį ir likęs vienas tiesiog kraustydavausi iš proto.

Manau, kad jeigu toks savęs neigimas būtų trukęs savaitę, veikiausiai būčiau neištvėręs ir nusižudęs: tiesą sakant, beveik visą tą laiką tik

apie savižudybę ir galvojau. Pavydėjau visoms negyvoms būtybėms – sutraiškytiems riebiems sliekams, kurie mėtėsi ant šlapių kelių, gyvūnams, kurių keptą mėsą žiaumodavau per pietus, žmonėms, pūvantiems kapinių purve, – tačiau pats nesugalvojau tokių susinaikinimo priemonių, kurias panaudoti man būtų užtekę drąsos.

Stendalis teigė savižudybę kartą atidėjęs vien iš smalsumo: norėjęs sužinoti, kaip toliau klostysis Prancūzijos politinė raida. Mane nuo savižudybės sulaikė irgi ne tik bailumas, bet ir panašūs kaip Stendalio motyvai – nuo to laiko, kai paskutinį kartą kalbėjausi su Rene, Džo nebuvo pasirodęs koledže. Širlė, daktaro Šoto sekretorė, paskelbė, kad ponas Morganas sergąs, bet ryt poryt grįšiąs. Jo nesant, jaučiausi nei pakartas, nei paleistas: mane draskė abejonės – ar jis iš tiesų susirgo, ar Renė prisipažino svetimavusi? Kaip Renės prisipažinimas susijęs su jo neatvykimu į darbą? O svarbiausia – kaip jis reagavo? Klausimai buvo šiurpinantys, tačiau nors ir vertė mane krūpčioti, primindami, kad galų gale vis tiek teks su Džo susitikti akis į akį, veikė ir kaip atsvaras, vertęs susilaikyti nuo savižudybės. Negalėjau nusižudyti, nesulaukęs atsakymų į juos – juk kitaip niekaip nebūčiau sužinojęs, ar *būtina* buvo žudytis.

Trečią dieną, po pietų, Džo atvyko į koledžą skaityti vakarinių paskaitų. Per pertrauką atsitiktinai sutikau jį koridoriuje ir perbalau. Kadangi turėjome laiko tik pasisveikinti, pradėjau dar labiau nervintis. Jis buvo visiškai ramus, o mano veido išraiška veikiausiai iš karto išdavė, ką jaučiu. Man galvoje netelpa, kaip įstengiau skaityti likusias dvi paskaitas.

Ketvirtą valandą į savo kabinetą nuėjau patikrinti pirmosios rašinių partijos, ir po kelių minučių atėjo Džo. Kiti du dėstytojai, su kuriais kartu naudojomės kabinetu, buvo išėję namo. Džo prisėdo ant gretimo stalo krašto.

– Kaip sekasi?

Aš pakraipiau galvą, tvinkčiodamas troškimu prisipažinti, kol jis dar nespėjo pasakyti viską žinąs. Tačiau tuo metu aš jau bu-

vau visiškai demoralizuotas ir pripažindamas savo silpnumą puoselėjau miglotą viltį, kad jis dar nežino, kas atsitiko. Kadangi tokia viltis vis dar egzistavo, prisipažinti neturėjau jėgų, nors puikiausiai supratau – kai tik ji išsisklaidys, prisipažinimas neteks prasmės.

– Pirmasis rašinių derlius, – pasakiau, nepakeldamas akių nuo popierių. – O kaip tu jautiesi? Širlė sakė, kad buvai susirgęs.

– Buvau, – atsakė Džo. Jo veidas, be abejo, būtų pasakęs man, kaip suprasti jo atsakymą, tačiau aš neįstengiau pakelti akių. Apsimečiau įdėmiai skaitąs rašinį ir įsitvėriau vilties, kad jis kalba tiesiogine prasme.

– O tu kaip? – paklausė jis. Jo balse nebuvo girdėti jokio sarkazmo, vien tik susidomėjimas. Man atlėgo širdis.

– Et, kaip visada.

– Nepersišaldei per tokį lietų?

– Ne. Aš atsparus peršalimo ligoms, – Viešpatie, koks palengvėjimas! Man norėjosi garsiai kvatotis. Neabejojau, kad vėliau man bus gėda, bet dabar tiesiog džiūgavau: stebuklas, išsisukau! Jis nežino! Mintyse visa širdimi dėkojau Renei – tą akimirką beveik mylėjau ją.

– O tave kokia liga buvo pakirtusi? – paklausiau draugiškai, beveik nusiraminęs. – Infekcinė mononukleozė ar gonorėja? – dabar aš net išdrįsau pažvelgti į jį, norėdamas pažiūrėti, kaip jis reaguos į mano juokelį.

– Horneri, – skausmingu balsu tarė jis, – dėl Dievo meilės, kurių galų tu išdulkinai Renę?

Klausimas krito ant manęs tarsi akmuo iš dangaus: man pradėjo svaigti galva, skrandis susitraukė į špygą. Kurį laiką neįstengiau išspausti nė žodžio. Jis luktelėjo, žiūrėdamas į mane, mano manymu, ir su susižavėjimu, ir su pasibjaurėjimu.

– Viešpatie, Džo... – sukriokiau aš. Jau spausdamas pirmuosius garsus vien iš fizinės įtampos išraudau, išprakaitavau, akys paplūdo ašaromis. Neturėjau ką pasakyti.

Džo pastūmėjo akinius aukščiau ant nosies.

– Kodėl tu panorai tai padaryti? Kokia buvo priežastis?

– Džo, dabar negaliu kalbėti.

– Gali, – ramutėliu balsu tarė jis. – Kalbėk dabar arba aš tuoj išmušiu iš tavęs visus negalėjimus.

Paklusdamas savo tiesmukiškai prigimčiai ir taip atvirai grasindamas Džo padarė, sakyčiau, dvigubą taktinę klaidą. Pirmiausia, nepaisant to, kad grasinimas imtis prievartos mane išgąsdino, jis taip pat tuoj paskatino gintis, ir nors gindamasis žmogus parodo suvokiąs savo kaltę, jis tuo pat metu išsilaisvina nuo kaltės jausmo: žudikas, sukantis galvą, kaip išvengti bausmės, neturi laiko mąstyti, koks niekšiškas jo nusikaltimas. Antra, man regis, kad apskritai vienintelis būdas paskatinti kitą žmogų išties nuoširdžiai atsakyti į visus klausimus ir būti tikram, kad jis sako tiesą, – patikinti jį, kad bet koks jo atsakymas bus priimtas širdingai, be jokių bausmių.

– *Nenorėjau* to daryti Džo. Nežinau, kodėl tai padariau.

– Mėšlas. Gal tu ir *nesidžiaugi* tuo, ką padarei, bet tikrai norėjai tai padaryti, kitaip nebūtum padaręs. Jeigu žmogus ką nors pradeda ir užbaigia daryti, vadinasi, jis norėjo tai padaryti ir turi prisiimti visą atsakomybę. Ką tai darydamas *galvojai*?

– Nieko negalvojau, Džo. Jeigu būčiau galvojęs, nebūčiau taip padaręs.

– Ar manei, kad man tai patiks? Gal manei, kad aš koks iškrypėlis?

– Džo, aš nieko nemaniau.

– Tu apsimeti kvailiu, Horneri, ir tai mane nervina.

– Tikrai neapsimetu – gal aš tikrai kvailas... Nežinau, kokiems nesąmoningiems motyvams paklusau, tačiau kad ir kokie jie buvo, buvo nesąmoningi, taigi nieko apie juos nežinau. – Ir pridūriau mintyse: nesu už juos atsakingas. – Tačiau prisiekiu, kad jokių sąmoningų motyvų neturėjau.

– Tu *neprisiimi* atsakomybės? – nepatikliai paklausė Džo.

– Prisiimu, Džo, patikėk, prisiimu, – pasakiau truputį meluoda-

mas. – Tačiau negaliu pasakyti tau savo poelgio priežasčių, nes jų nebuvo. Nori, kad jas išgalvočiau?

– Ką tu esi prisigalvojęs apie mudu su Rene, velniai tave rautų? – įtūžo Džo. – Kas dėjosi tavo makaulėje, kad iškrėtei tokią kiaulystę? Mane tiesiog pasiutimas ima, kai pagalvoju, kokių nesąmonių veikiausiai esi prisisvaigęs apie mano ir Renės santykius. Žinau, kad iš mūsų šaipeisi – tau daug kas mūsų santykiuose atrodė juokinga, – tačiau visuomet atlaidžiai į tai žiūrėjau, nes tu man buvai įdomus. Tau pasirodė, kad Renė yra lengvas grobis, nes laikau ją už trumpų vadžių? O jeigu grobis lengvas, vadinasi, žaisti sąžiningai jau nebūtina? Negi iš tiesų manei galėsiąs taip ją nuo manęs atplėšti, kad ji bandys tokį dalyką nuslėpti?

– Džo, dėl Dievo meilės, žinau, kad esu paskutinė kiaulė! Man pačiam šlykštus ir svetimavimas, ir melas.

– Tačiau tu ir svetimavai, ir melavai. Kodėl taip elgeisi? Manai, man rūpi, ką tu manai apie septintąjį Dievo įsakymą? Man visai nesvarbu, kad tu nusidėjai svetimavimo ir melo nuodėme – man nepatinka, kad tu įsiropštei į lovą pas Renę ir dar bandei įtikinti ją nuslėpti šį faktą nuo manęs. Klausyk, į tave man nusišvilpt. Jeigu manei galįs jos tikėtis, tu praradai visas teises į mano draugystę. Jokių ryšių su tavim turėti nenoriu. Gali būti, kad nutrauksiu ryšius ir su Rene, tačiau noriu išgirsti tavąją įvykių versiją, jeigu tu ją turi. Renės versiją jau išklausiau – štai ką veikiau pastarąsias tris dienas. Tačiau jos atmintis netobula, be to, kaip ir visų žmonių, selektyvi. Todėl, savaime suprantama, jos įvykių versija iš geriausios pusės parodo jos veiksmus, ir iš blogiausios – tavuosius. Nepamiršk, vaikine, kad *aš ten nebuvau.* Renė nevaidina nekaltos, tačiau aš noriu žinoti visus faktus ir išgirsti visas šių faktų interpretacijas.

– Džo, neįsivaizduoju, ką tau pasakyti.

Jis lengvai nušoko nuo stalo.

– Užsuksiu pas tave po vakarienės, – tarė jis. – Norėčiau pasikalbėti akis į akį, be Renės. Ir nesijaudink, – pridūrė jis šiek tiek

niekinamai, – nenušausiu tavęs, Džeikai. Nebūčiau prašnekęs apie tai, bet Renė minėjo, kad tu baiminaisi prievartos.

Pavakarieniavau, nors maistas strigo gerklėje. Nepaisant to, mintys apie savižudybę iš galvos išgaravo. Tarsi simbolizuodamas mano vidinio „oro" pokytį, lietus popiet aprimo, o šeštą valandą iš viso liovėsi, nors dangus vis dar buvo apsiniaukęs. Aš net pastebėjau, kad anksčiau jaustą didelės kaltės jausmą ėmiau priskirti prie kitų savo silpnybių ir apmaudauti dėl jos kaip ir dėl visų kitų. Tačiau tai nereiškia, kad lioviausi smerkęs save dėl to, ką padariau – sanguliauti su draugų žmonomis, o paskui meluoti jiems, mano požiūriu (kai turėdavau kokį nors požiūrį), buvo negerai, tačiau į savo poelgį pradėjau žiūrėti *kitaip*. Dabar, kai viskas išaiškėjo, pajutau didelį palengvėjimą, o priverstas aiškintis pačiam Džo dėmesį nuo savo kaltės nukreipiau savigarbos gelbėjimo link. Ketinau gyventi toliau ir supratau, kad teks gyventi su pačiu savim, o kadangi didžiąją laiko dalį aš buvau moralus gyvūnas, gelbėjimosi darbai tapo pirmaeiliai. Kas padaryta, padaryta, tačiau praeitis juk egzistuoja tik žmogaus, kuris apie ją mąsto, mintyse – taigi jo interpretacijose. Šiuo požiūriu su praeitimi visada galima ką nors *padaryti*. Tai nereiškia, kad norėjau perkurti incidentą *à la Moscow,* sau palankia linkme: bėda buvo ta, kad neturėjau noro teisintis ir nepajėgiau paaiškinti to, ką padariau. Džeikobas Horneris, kurį karštai troškau ginti, buvo nebe tas asilas, kuris įsirioglino į lovą pas Džo Morgano žmoną, ir nebe tas bailys, kuris prieš keletą dienų nerado sau vietos iš gėdos ir puoselėjo viltį išvengti atsakomybės; šis Džeikobas Horneris buvo dabartinis Horneris – Džo pasibjaurėjimo objektas – ir visi būsimieji Horneriai. Ir nežinau, tai gerai ar blogai, vyrukas, kuris susirengė gintis, vis dar atgailavo – nuoširdžiai atgailavo, – tačiau žemintis jau tikrai nebuvo nusiteikęs.

Džo į mano kambarėlį atėjo šiek tiek po septintos ir kažkaip nerangiai atsisėdo ant vienos iš mano groteskiškų kėdžių – mačiau,

kad jis jaučiasi gana nejaukiai. Pats faktas, kad jis atėjo čia, o ne pasikvietė mane pas save, buvo, kaip man atrodė, dar viena jo taktinė klaida – bent jau elgėsi jis kur kas nuolaidžiau negu popiet. Tačiau, kaip jis pats būtų paprieštaravęs, jeigu aš būčiau galėjęs tai pasakyti, Džo iš prigimties nepaisė jokios taktikos. Jis visai neketino pateikti man kokį nors ieškinį, ir tai labai apsunkino mano gynybą, gal net padarė ją beprasmišką.

– Leisk paaiškinti tau manąją poziciją, Džeikai, – pradėjo jis.

– Viešpatie, Džo, tau tai tikrai nereikia dėl nieko aiškintis!

– Tu neteisus. Tas faktas, kad tu nesupranti, kodėl man reikia aiškinti savo poziciją, tik dar kartą parodo, kad tu neteisingai supranti mudviejų su Rene santykius.

– Džo, aš puikiai suprantu, jog tu turi teisę sutalžyti mane kaip obuolį ar net ištaškyti man smegenis. Nė trupučio neneigiu savo kaltės.

– Man visai nerūpi tavo kaltė, – atsakė jis. – Gana tų gedulingų giesmių apie tavo kaltę ir mano teisę rūstauti – juk tai problemos supaprastinimas. Apsimesdamas, kad visas sąmyšis kilo dėl Dievo įsakymų pažeidimo, tu leidi sau į viską žiūrėti pro pirštus, nes mudu abu puikiai suprantame, kad religinės moralės normos nėra absoliučios. Nieko nesirengiu niekuo kaltinti – man tai visai neįdomu. Jeigu būtum mus tikrai supratęs, tu tai žinotum – bet, žinoma, jeigu būtum tikrai mus supratęs, nieko panašaus apskritai nebūtų atsitikę.

– Jėzau, kaip norėčiau atsukti laiką atgal ir viską atitaisyti! – karštai šūktelėjau aš.

– Niekus paistai. Jei jau taip, tai aš džiaugiuosi, kad taip atsitiko, nes atsiskleidė tikros problemos, apie kurių egzistavimą anksčiau nė nenumaniau. Prašau atminti, kad tu man dabar visiškai nebeįdomus ir tavo bėdos man visiškai nerūpi. Jeigu tai užgauna tavo išdidumą, paguosdamas galiu pasakyti tik tiek, kad dabar turiu rimtesnių rūpesčių negu tavo užgautas išdidumas. Jeigu pavyks išaiškinti tau mūsų problemą, galbūt tu suprasi, kas reikšminga, o kas – ne.

Ir jis pradėjo aiškinti:

– Man svarbiausias dalykas – sakykime, vienas iš mano absoliutų – yra santykiai su Rene. Renė jau papasakojo viską, ką pasakojo tau per judviejų pasijodinėjimus – kiek įstengė prisiminti. Tas faktas, kad ji tau atvėrė širdį, yra viena iš mano problemų, tačiau kadangi ji jau vis tiek tai padarė, gal bus geriau, jeigu išgirsi ir manąją versiją.

– Kaip žinai, su Rene susipažinau Niujorke, kai studijavau Kolumbijos universitete. Renė mane patraukė tuo, kad ji buvo *savarankiškiausia* iš visų merginų, kurias man teko sutikti, gal net vienintelė savarankiška, nes mūsų kultūroje tokių merginų reta. Renei nereikėjo kitų žmonių, jai pakako savęs pačios. Jai netrūko gerbėjų, tačiau atrodė, kad jai visai nereikia kitų dėmesio ir net draugystės. Jeigu ji kada ir pasijusdavo vieniša, tai, manau, tik todėl, kad gerai nesuvokė savo savarankiškumo – be to, veikiausiai ji retai kada ir jausdavosi vieniša. Tai mane patraukė. Prieš įstodamas į Kolumbijos universitetą tarnavau armijoje, o dar anksčiau mokiausi koledže ir gyvenau studentiškame bendrabutyje, taigi esu išdulkinęs visą tuntą moterų – pakankamai daug, kad skirčiau vienos rūšies potraukį nuo kitokio pobūdžio potraukio. O tu ar daug moterų esi patvarkęs, Džeikai?

– Nepasakyčiau, kad labai daug, – kukliai atsakiau aš.

– Paklausiau tik norėdamas sužinoti, ar kartais nepainioji skirtingo pobūdžio potraukių: maniau, gal į lovą su Rene įvirtai neatskyręs vienokio pobūdžio potraukio nuo kitokio. Renė tai tikrai galėjo neatskirti: juk ji mylėjosi tik su manim.

Aš net susigūžiau iš atgailos.

– Kaip tik dėl jos savarankiškumo, kurį tariausi joje įžvelgęs, aš ir nutariau galėsiąs užmegzti su ja tokius santykius, kaip ji tau pasakojo – daugiau ar mažiau pastovius. O tokie santykiai įmanomi tik tarp dviejų visiškai nepriklausomų žmonių, labai gerbiančių vienas kito savarankiškumą. Tas faktas, kad mudviem *nereikėjo*

vienas kito įprastiems „esminiams“ poreikiams patenkinti, mano manymu, reiškė, kad mudu galime velnioniškai puikiai patenkinti vienas kitą visais kitais lygmenimis. Tačiau tu visa tai jau veikiausiai girdėjai. Beje, kaip tik todėl man nuostabą bei susirūpinimą kelia tai, kad Renė tau viską papasakojo toje pušų giraitėje – ne todėl, kad privatumas man svarbus savaime: jis yra tos nepriklausomybės, kurią mudu manėme abu turį, ženklas.

– Tik nepamanyk, kad aš laikausi kokių nors griežtų nuostatų seksualinės moralės atžvilgiu. Mudu su Rene apie tai niekada net nekalbėjome. Tačiau aš manau, jog mes be žodžių sutarėme, kad apie seksą už šeimos ribų negali būti nė kalbos, kaip negali būti net kalbos apie melavimą vienas kitam ar homoseksualinius ryšius: mums šito tiesiog visiškai nereikėjo. Neturiu jokio aiškaus filosofinio požiūrio į seksualinę moralę – ir šiais klausimais man nekildavo jokių savaimingų jausmų. O štai Renei kildavo, ir labai stiprių. Esu tikras, kad ji nebūtų įstengusi pagrįsti jų racionaliai – etinėms nuostatoms apskritai sunku atrasti racionalų pagrindą. Veikiausiai tokias nuostatas jai įdiegė tėvai. Šiaip ar taip, ji buvo griežtai nusistačiusi prieš šeimyninę neištikimybę, ir to visai pakako apibrėžti mūsų bendro gyvenimo būdui: jos jausmai neprieštaravo mano nuostatoms ir puikiai derėjo su ta tarpusavio santykių struktūra, kokios mudu pageidavome – viskas tik tarp mūsų.

– Toks buvo manasis Renės idealas: savarankiškumas, stiprybė (galėčiau daug ką papasakoti apie jos stiprybę) ir privatumas. Šio idealo ir tikrovės santykis ir yra problema. Jeigu Renė būtų tokia, kaip ją įsivaizdavau, to, kas atsitiko, nebūtų atsitikę. Jeigu ji būtų tokia, kaip pati save įsivaizdavo, to irgi nebūtų galėję atsitikti. Vis dėlto tai atsitiko. Štai kodėl net dabar mums sunku patikėti, kad tai *iš tiesų* atsitiko: juk mes turime pripažinti ne tik patį jos svetimavimo faktą, bet ir tą faktą, kad ji to *norėjo* – kuo jau kuo, o išprievartavimu tavęs neapkaltinsi. Pripažinus įvykusį faktą būtina koreguoti bendrą Renės versiją, ir dabar mes nesuprantame, kaip

skirtingas jos versijas, kurios, pasirodo, suderinamos su tuo, kas įvyko, suderinti su tokiais santykiais, kokius mes įsivaizdavome susikūrę. O šie santykiai buvo gairė, pagal kurią mudu nustatydavome visų kitų savo gyvenimo aspektų – visko, ką darėme – vertę. Man jie kur kas svarbesni negu mokslinė karjera ar panašūs dalykai. Jeigu tokių santykių nebebus, visa kita man neteks prasmės. Taip kalbėdamas aš anaiptol nepasiduodu emocijoms – stengiuosi kiek galėdamas nuosekliau ir išsamiau nusakyti, kaip įsivaizduoju ligšiolinį mudviejų su Rene gyvenimą, ir paaiškinti, kodėl dabartiniu metu viską suspendavome iki tol, kol išsiaiškinsime, kaip vertinti tai, kas atsitiko. Renės požiūris toks pat. Štai apie ką mudu kalbėjomės pastarąsias tris dienas – ir kalbėsimės dar ilgai, jeigu tik ji nepasidarys sau galo, kol aš čia šnekuosi su tavim.

Visa širdimi priklausiau jam.

– Džo, negaliu tau apsakyti, kaip gailiuosi.

– Atgailaudamas man nepadėsi, – nelinksmai nusijuokė jis. – Tavo vaidmuo šiame incidente man rūpi tik dėl vienos vienintelės priežasties: turiu žinoti, kokiu mastu tavo veiksmai paskatino jos veiksmus; ir tik dėl šios priežasties klausinėju, ką buvai prisimąstęs apie Renę ir mane, kad tau šovė į galvą mintis išbandyti jos tvirtumą.

– Džo, prisiekiu, prisiimu visą atsakomybę dėl visko, kas atsitiko.

– Matau, nenori man padėti. Kaip gali dėl visko prisiimti atsakomybę? Negi sakysi, kad vienas esi atsakingas už tai, kad Renė pirmą kartą per visą gyvenimą dulkinosi raitomis? O į petį gal pats sau įsikandai? Velniai tave rautų, juk sakiau, Renė anaiptol nevaidina nekaltos avelės! Tai, ko vyras ir moteris nori vienas iš kito, įmanoma tik tuo atveju, jeigu jie abu veikia laisva valia – ar bent jau *apsimeta* veikią laisva valia, net jeigu kitai pusei ir kyla įtarimų. Kurių galų taip atkakliai vaidini šitą komediją, Džeikai? Juk aš su tavim buvau visiškai atviras. Dėl Dievo meilės, liaukis pagaliau vaidinęs ir pasikalbėk su manim tiesiai ir atvirai!

– Stengiuosi kaip įmanydamas, Džo, – pasakiau, jausdamasis baisiai nesmagiai.

– Bet juk tu nė akimirkai nenori pamiršti savęs! Ko tu nori? Jeigu sieki susigrąžinti mano palankumą, prisiekiu, pasirinkai netinkamą kelią. Nežinau, ar kas nors tau gali padėti jį susigrąžinti, bet vienintelė tavo galimybė – būti visiškai nuoširdžiam.

– Žinai, manau, kad ir ką pasakyčiau, tau viskas atrodys nenuoširdu, nebent sakyčiau tai, ką pats nori išgirsti – o aš nežinau, ką tu nori išgirsti, kitaip jau seniai būčiau tai pasakęs. Klausinėk manęs, o aš pabandysiu atsakyti į tavo klausimus.

– Kodėl iškrušai Renę?

– *Nežinau*!

– Kaip manai, kokios priežastys galėjo paskatinti tave taip pasielgti?

– Negaliu įvardinti nė vienos priežasties, kuri man atrodytų įtikinama.

– Trauk tave devynios, Horneri, kaip galima kažką daryti šiaip sau? Kokios mintys sukosi tavo makaulėje?

– Mano makaulėje nebuvo jokių minčių.

Džo pradėjo širsti.

– Klausyk, Džo, gal tu ir teisus, gal ir tikrai viską, ką žmonės daro, lemia kažkokios psichologinės priežastys, – maldaujamu balsu puoliau įtikinėti jį. – Gal aš tikrai turėjau kažkokių nesąmoningų motyvų taip pasielgti – rinkis, kokį tik nori. Tačiau tiesa ir tai, kad jeigu ir turėjau motyvų, tai jie buvo nesąmoningi, taigi tik psichoanalitikas galėtų juos atkapstyti – kadangi jie nesąmoningi, tai jau pats žodis sako, kad aš negaliu jų žinoti. Anaiptol neneigiu psichologinio determinizmo – mūsų elgesį veikiausiai iš tiesų lemia tam tikros psichologinės priežastys, tačiau mes jų veikimo nejaučiame, nejaučiame, kad tai jos skatina mus veikti, taigi *iš esmės* mūsų veiksmai apskritai nėra iš anksto nulemti. Be to, net jeigu koks nors psichoanalitikas ir atskleistų, kodėl taip pasielgiau, mano nesąmonin-

gų motyvų išaiškinimas šiuo atveju vis tiek nepadėtų. Jeigu ketini spręsti, ar mudviejų su Rene elgesys vertas pasmerkimo, teks apsiriboti vien sąmoningais motyvais, nes tik jie gali būti vertinami etiniu požiūriu. Žinoma, gali sau jų ieškoti – tikėjimas psichologiniu determinizmu nė kiek nekliudo reikalauti elgtis moraliai, – tačiau negali neigti fakto, kad visi žmonės, išskyrus nebent tave, kartais elgiasi nemąstydami, neartikuliuodami mintyse savo motyvų hierarchijos. Kiekvienas žmogus bent retkarčiais ima ir iškrečia ką nors tokio, ko paskui pats negali paaiškinti. O kai šaukštai jau popiet, žmogus pradeda išsigalvoti visokias protingas savo elgesio priežastis – tau veikiausiai jos kaip iš gausybės rago pasipila, vos tik pagalvoji, ką padarei prieš akimirką, – tačiau bet kokiu atveju šios *post factum* išmąstytos priežastys veiksmų atžvilgiu yra aposteriorinės.

– Tebūnie, – neatlyžo Džo, – bet net jeigu viskas, ką dabar pasakei, yra tiesa, žmogus vis tiek atsakingas – privalo *laikyti* save atsakingu – už savo veiksmus, nes jie vis tiek turi priežastis: nors ir aposteriorines, nors ir išmąstytas *post factum*. Kitaip jis negali laikyti savęs moralia būtybe.

– Gerai, dar truputėlį įtempk vaizduotę: juk būna atvejų, kai žmogus net neįsisąmonina to, ką padarė, neįstengia net apmąstyti ir analizuoti savo veiksmų – jam tiesiog niekas neateina į galvą. Tau neužtenka, kad aš prisiimu atsakomybę dėl visko, kas įvyko, ir tau nepatiktų, jeigu aš kratyčiausi bet kokios atsakomybės. O šiuo atveju nematau jokio tarpinio varianto.

Aš prisidegiau cigaretę. Džiaugiausi ir tuo pat metu pykau ant savęs, kad nors ir nervinausi, jaučiausi puikiai, mąsčiau aiškiai ir gebėjau nuosekliai vaidinti vaidmenį, kuris, kaip man atrodė, buvo neišvengiamas, nors ir bjaurokas. Taip taip, supratau, kad aš tik vaidinu, tačiau nebuvau tikras, kad elgdamasis kaip nors kitaip būsiu pats savimi, o ir geresnio vaidmens sugalvoti neįstengiau. O jeigu taip, jeigu geresnio vaidmens nėra, jeigu nieko daugiau suvaidinti negaliu, tai kodėl mano vaidybos negalima pavadinti *nuoširdumu*?

– Visa tai visai nesusiję su reikalu, – tarė Džo. – Man visai nerūpi, kiek atsakomybės tu prisiimi. Aš tik noriu žinoti, kas atsitiko, o atsakomybę jau kaip nors pats paskirstysiu, ir neklausiu, ar tau toks paskirstymas atrodo teisingas, ar ne. Kada tau kilo mintis, kad neblogai būtų pasimylėti su Rene?

– Nežinau. Gal kai mes jau buvome lovoje, gal iš karto, kai su jumis susipažinau, o gal kažkada tarp šių dviejų atskaitos taškų. Aš nesuvokiau, kad man kilo tokia mintis.

– Ką ji padarė ar pasakė, kad tau kilo tokia mintis?

– Nesu tikras, kad man apskritai ji *kilo*. Tądien, kai tu išvykai, jūsų namuose buvau visą popietę ir vakarą, ir viską, ką ji sakė ir darė, galėčiau interpretuoti kaip įrodymą, kad ji norėjo su manim pasimylėti, arba, priešingai, kaip įrodymą, kad ji apie tai nė negalvojo. Tačiau tuo metu, man regis, aš apskritai nieko niekaip neinterpretavau.

– Ką ji kalbėjo?

– Viešpatie, aš neįsimenu pokalbių – negi Renė tau šito nesakė?

– Žinoma, sakė. Ar tu tikrai neprisimeni, ar vėl apsimeti kvaileliu?

– Tikrai neprisimenu.

– Na, ir ką gi man daryti? – užriko Džo. – Tu dievažijiesi neturėjęs jokių sąmoningų motyvų, o nesąmoningų motyvų tu negali žinoti. Kodėl įvyko tai, kas įvyko, tu nemąstei. Renės veiksmų sąmoningai neinterpretavai. Ir neprisimeni, apie ką judu kalbėjotės. Ar aš, kaip ir Renė, turiu pradėti manyti, kad tavęs nėra, kad tu neegzistuoji? Kas dar daro žmogų žmogumi, išskyrus šiuos dalykus?

– Galėčiau pateikti ir daugiau įrodymų, kad manęs nėra, – gūžtelėjau aš.

– Nesivargink. Negi nesupranti, Horneri: jeigu įrodytum man, kad Renė tiesiog pasidavė tavo įtakai, nieko gero iš to nebūtų, nes ji neturėjo taip lengvai pasiduoti svetimai įtakai. O jeigu įtikinsi mane, kad tavo įtaka buvo labai menka, iš to irgi nebus nieko gero, nes

manojo idealo Renė pati nebūtų taip pasielgusi. Kad ir kaip paskirstysiu atsakomybę, problema vis tiek nebus išspręsta. Bėda ta, kad nežinau ir negaliu sužinoti, kokia tai problema, pirma nesužinojęs, kas atsitiko ir kaip tai atsitiko – su visomis smulkmenomis.

Tada pasijutau pakankamai stiprus pareikšti:

– Man regis, tavo problemų gerokai sumažėtų, jeigu bent kiek gerbtum atsakymą „Nežinau". Toks atsakymas gali būti velnioniškai sąžiningas, Džo. Kai artimas žmogus nei iš šio, nei iš to tave įskaudina, ir į tavo klausimą „Kodėl, po galais, taip pasielgei?" atsako „Nežinau", toks atsakymas, mano nuomone, nusipelno pagarbos. O jeigu tau taip atsako žmogus, kurį tu myli ir kuriuo pasitiki, tada, mano galva, apskritai galima padėti tašką.

– Tačiau jei mylimas žmogus taip sako, – atkirto Džo, – jeigu jam jau *teko* taip atsakyti, kaip gali pasakyti, ar tavo meilė ir pasitikėjimas, kurie leido pasitenkinti tokiu atsakymu, yra pateisinami – ar jie nebuvo apvilti?

Iš tiesų, kaip? Ką galėjau jam atsakyti? Nebent kad aš asmeniškai tokio klausimo niekada nebūčiau išmąstęs – toks klausimas gali kilti tik Džo Morganui.

– Ne, Džeikai, manęs toks atsakymas netenkina, – pareiškė Džo, kildamas eiti. – Jeigu man gali pasakyti tik „Nežinau", neįsivaizduoju, kaip galėčiau su tavim bendrauti, o jeigu Renė taip pat įstengs pasakyti tik „Nežinau", vargu ar galėsiu bendrauti ir su ja. Toks atsakymas tiesiog netelpa į Džo Morgano visatą. Galbūt mano visata neteisinga, tačiau tik joje matau galimybę puoselėti rimtus santykius. O dar, vyruti, tau derėtų žinoti, kad Renė kone viskuo kaltina tave.

Aš šiek tiek nustebau, tačiau tik suraukiau kaktą ir, caktelėjęs kairiuoju lūpų kampučiu, pareiškiau:

– Jeigu ji taip sako, vadinasi, taip ir yra. Kodėl ja netiki?

– Nori pasakyti, kad kitko iš jos ir nesitikėjai? Atseit ji *moteris*, o moterys visada viskuo kaltina vyrus?

– Neturiu nuomonės šiuo klausimu, – atsakiau aš. – Arba, veikiau, laikausi abiejų nuomonių iš karto.

Išgirdęs tokią mano pastabą Džo iš pasibjaurėjimo net nusipurtė ir nėrė pro duris.

Galėčiau pasakyti, kad šis pokalbis mane sujaudino, tačiau tuometinę mano būseną tiksliau nusako kitas žodis – jis mane be galo įaudrino: susijaudinimą sukėlė ne tiek kaltės jausmas, kiek pokalbio įtampa. Toks susijaudinimas – jis nei malonus, nei nemalonus, tiesiog gaivinantis tarsi šalto vandens kibiras, išlietas ant galvos, – visuomet lieka po sudėtingų ginčų, tų skirtingų artikuliacijų dvikovų, kuriose kovotojai įnirtingai gina svarbias jiems vertybes ir, net jei špagas kryžiuoja vien dėl žaidimo, visada žaidžia rimtai.

Artikuliacija – štai koks, anot Džo, buvo *manasis* absoliutas, jeigu apskritai galėjau teigti turįs absoliutą. Šiaip ar taip, tai vienintelis dalykas, kuriam kartais jausdavau jausmus, kokius žmonės paprastai puoselėja savo absoliutams. Transformuodami patyrimą į kalbą – tai yra jį klasifikuodami, skirstydami į kategorijas, pritempdami prie koncepcijų, gramatikos, sintaksės – neišvengiamai jį išduodame, falsifikuojame; tačiau tik toks – išduotas, apdorotas – patyrimas tinka „vartoti“, ir tik „vartodamas“ jį jaučiausi esąs žmogus, gyvas ir krutantis. Štai kodėl taip patrakusiai džiugiai, kaip ir kiekvienas menininkas, atsiduodavau šiai veiklai, taip mėgau šį rafinuotą falsifikavimą, suktą ir kruopštų mitų kūrimą (kai, žinoma, apskritai pagalvodavau apie tokius dalykus). Kai mano mitoplastiniai skalpeliai būdavo išaštrinti kaip skustuvo ašmenys, koks smagumėlis būdavo jais pasišvaistyti, pakapoti realybę smulkiais tvarkingais griežinėliais ir kubeliais.

O šiaip, kitais atžvilgiais, man į visa tai nusišvilpt.

9 Vienas iš dalykų, kurių nutariau verčiau nesakyti Džo Morganui

Vienas iš dalykų, kurių nutariau verčiau nesakyti Džo Morganui (nes nenorėjau, kad jis prie mano pavardės pasižymėtų dar vieną minusą), buvo tas, kad aš be didelio vargo ir nejausdamas dvasinio diskomforto galėjau vienu metu laikytis vienas kitam prieštaraujančių, ar bent jau priešingų, požiūrių į vienus ir tuos pačius dalykus. Žinant mano judėjimo sutrikimus, toks požiūrių slankumas buvo tiesiog stulbinantis. Laikiau Gydytoją trenktu ir žavėjausi jo įžvalgos gilumu; gėrėjausi Džo proto šviesumu ir baisėjausi pritrenkiančiu jo kvailumu; Renė, mano nuomone, buvo ir stipri, ir silpna, o Džeikobas Horneris – apuokas, povas, chameleonas, asilas ir papūga, kažkoks hibridas, pabėgęs iš viduramžių bestiariumo, milžinas ir nykštukas tuo pat metu, tobulos pilnatvės ir visiškos tuštumos įsikūnijimas, vertas susižavėjimo ir paniekos. Jeigu apie tai būčiau papasakojęs Džo, jis tuoj būtų įsegęs šią istoriją į bylą – prie įrodymų, kad aš neegzistuoju: o man pačiam atrodė, kad iš šios aplinkybės vienodai sėkmingai galima padaryti ir tokią, ir visiškai priešingą išvadą. Visa tai pasakoju vien norėdamas, kad aiškiai suprastumėte, ką turiu galvoje sakydamas, jog apstulbau ir nė kiek nenustebau, pasibaisėjau ir apsidžiaugiau, susidomėjau ir pasibodėjau, kai kitą vakarą po pokalbio su Džo į

mano kambarėlį atsidangino Renė. Per paskaitas tądien pasirodžiau puikiai, mikliai žongliravau gerundijais, dalelėmis ir infinityvais, o manasis iškalbingumas mane blaškė tarp gilios atgailos bei kaltės suvokimo ir visiško nerūpestingumo Morganų bylos atžvilgiu.

– Viešpatie aukštielninkas, čia tai bent! – šūktelėjau pamatęs ją. – Užeik, užeik! Ar tavasis popiežius tave jau ekskomunikavo?

– Aš nenorėjau pas tave važiuoti, – trumpai ir atžagariai rėžė Renė. – Ir apskritai daugiau nenorėjau tavęs matyti, Džeikai.

– Šit kaip. Tačiau jeigu žmogus kažką daro, vadinasi, jis to nori.

– Džo mane privertė, Džeikai. Tai jis liepė važiuoti pas tave.

Po šių žodžių pagal scenarijų turėjo įvykti „sprogimas“, tačiau tądien, regis, sproginėti nebuvau nusiteikęs.

– Ir kurių galų?

Spektaklio pradžią Renė suvaidino gana neblogai, iškilmingai ir tvirtai, tačiau dabar užsikirto, nežinodama, ką man atsakyti – arba nedrįsdama atsakyti.

– Jis išvarė tave iš namų?

– Ne. Negi nesupranti, ko jis mane čia atsiuntė? Prašau, neversk manęs to sakyti!

Ji vos laikėsi nepravirkusi.

– Tikrai nesuprantu, Rene. Gal mudu turime atkurti nusikaltimo sceną, kad jis galėtų ją analizuoti?

Jos savitvarda išseko, galva pradėjo linguoti iš vienos pusės į kitą. Ir taip jau atsitiko, kad Renė pasirodė man be galo graži. Mačiau, kad ji labai kentėjo pastarąsias kelias dienas ir išsekusi stiprybė darė ją be galo patrauklią seksualiai – jeigu pastebėjote, iškankintos moterys dažnai atrodo labai seksualios. Mano širdyje suspurdėjo švelnus, į meilę panašus jausmas.

– Visa tai tiesiog siaubinga, negaliu sau atleisti už tai, ką pridariau, – pasakiau aš ir padėjau jai ant peties ranką. – Neįsivaizduoji, kaip išgyvenu dėl Džo, o dar labiau dėl tavęs. Tačiau, man regis, jis

elgiasi kaip visiškas pamišėlis. Didesnės nesąmonės negu atsiųsti tave čia nė nesugalvosi. Jis taip tave baudžia?

– Jo elgesys visai nejuokingas, jeigu iš anksto nesi nusiteikęs jo išjuokti, – tarė Renė verksmingai, bet karštai. – Tu tiesiog *stengiesi* išjuokti Džo, kad nereikėtų žiūrėti į jį rimtai – tu vengi žiūrėti į jį rimtai.

– Tai paaiškink, dėl Dievo meilės, kurių galų jis surengė tokį cirką?

– Aš nenorėjau tavęs daugiau matyti Džeikai. Sakiau tai Džo. Jis papasakojo man apie judviejų vakarykštį pokalbį, ir iš pradžių man pasirodė, kad tu jam viską melavai. Tu veikiausiai numanai, kaip nekenčiau tavęs visą laiką po to, kai mudu pasimylėjome; kai pasakojau apie tai Džo – o pasakojau aš išsamiai, nepraleisdama nė vienos smulkmenos, – visą kaltę suverčiau tau.

– Ir teisingai padarei. Aš pats šiuo klausimu neturiu jokios aiškios nuomonės.

– Tačiau daugiau negaliu kaltinti tik tavęs, – tęsė Renė. – Versdama visą kaltę tau renkuosi lengviausią kelią ir nieko neišsprendžiu. Manau, aš irgi neturiu aiškios nuomonės – Džo taip pat.

– Jis neturi nuomonės? Tiesiog neįtikėtina.

– Jis prislėgtas, labai prislėgtas. Kaip ir aš. Bet Džo vis tiek pasiryžęs spręsti problemą iš esmės – jis tikrai neslėps galvos į smėlį ir tikrai nesirinks mažiausiai skausmingo sprendimo. Tu neįsivaizduoji, kaip tai jam svarbu – apie nieką kitką jis nė pagalvoti negali. Visą savaitę gyvenome tikrame pragare – kartais man net atrodydavo, kad mudu tuoj tuoj išprotėsime. Tačiau Džo veikiau leisis sukapojamas į gabalus, negu sutiks palikti neatsakytą bent vieną neaiškų klausimą. Štai kodėl aš čia.

– Ir kas toliau?

Ji nuleido galvą.

– Pasakiau jam, kad nenoriu daugiau tavęs matyti, kad man tai būtų nepakeliama, nesvarbu, tu kaltas ar ne. Jis supyko ir pareiškė,

kad aš elgiuosi tarsi melodramų herojė, vengiu spręsti problemą. Maniau, kad jis vėl man smogs. Tačiau jis nurimo, net pasimylėjo su manim, ir paaiškino, kad jeigu norime iš šio mėšlo išsikepurnėti, turime būti labai atsargūs ir neišsigalvoti jokių versijų, kurios trukdytų stoti į akistatą su faktais. Be to, patys visomis išgalėmis turime šturmuoti faktus, kad ir kiek užsidirbtume mėlynių. Jis sakė, jog kol kas mudu pralaimime, ir vienintelis būdas nors ką išgelbėti – nė akimirkai nepaleisti problemos iš akių. Pasakiau jam, kad toks gyvenimas netruks mane pribaigti, o jis atsakė: „Aš irgi ilgai netversiu, bet kito kelio tiesiog nėra." Tau turbūt ir tai atrodo juokinga?

– Neturiu nuomonės, – atšoviau aš, turėdamas galvoje nuomonių daugybiškumą ir prieštaringumą.

– Jis mano, kad, Dieve gink, neturime paleisti tavęs iš akių ir stengtis, kad tu nuo mūsų nepaspruktum. Štai kodėl jis atsiuntė mane čia. Jo manymu, vengdama susitikti su tavim vengiu problemos.

– Ką gi, velnioniškai džiaugiuosi tave matydamas, tačiau turiu pasakyti, jog aš visai nenoriu klampoti po skaudžių ir neišsprendžiamų problemų liūną. Geriau jį apeiti. O tu kaip manai?

Ji irgi norėjo, visa širdimi troško, jį apeiti – nekilo jokių abejonių.

– Ne, tikrai ne geriau, – ryžtingai tarė ji. – Aš visiškai pritariu Džo.

– Ne, tai ne. Gerai, tai ką dabar mudu turime daryti? Kalbėtis apie filosofiją?

Jos galva vėl sušvysčiojo iš šono į šoną.

– Džeikai, būk žmogus, pasakyk *nuoširdžiai* – ką manai apie Džo?

– Nuoširdžiai kalbant, apie jį turiu ne vieną nuomonę, – nusišypsojau aš.

– Ir kokios gi jos?

– Na, pirmoji – bet ne pirmesnė už kitas – ta, kad jis velniškai kilnus.

Renė vienu metu nusijuokė ir sukūkčiojo.

– Jis kilniausias, tvirčiausias ir narsiausias žmogus iš visų, kuriuos man kada nors yra tekę sutikti. Jo sukeliamos bėdos – tai proto, intelektualumo ir civilizuotumo bėdos, nes jis yra visų šių dalykų kvintesencija. Tokių kaip jis Jungtinėse Valstijose daugiau nėra. Kalbu visiškai rimtai.

Renė tiesiog tirpte tirpo – jeigu būčiau norėjęs, būčiau galėjęs ją apkabinti, ir ji nebūtų tarusi nė žodžio prieš.

– Antroji nuomonė, – tęsiau aš, – tokia: tavo Džo tikrų tikriausias juokdarys. Visiška menkysta. Kažkoks klounas, sofistas ir stuobrys. Arogantiškas, smulkmeniškas, netolerantiškas, žiaurokas, net apykvailis. Jis logiką ir tą savo vaikišką nuoširdumą naudoja kaip lazdą ir skydą tuo pat metu. Jį net galima pavadinti bepročiu, maniaku, įsikalusiu sau į galvą naftalininę idėjūkštę, kad protas ir intelektas gali išspręsti visas problemas.

– Bet juk tu puikiai žinai, kaip jis į tai atsikirstų.

– Žinau, žinau, jis puikiai moka ginti savo poziciją ir metodus, bet žinau ir tai, kad jie nė velnio nepadeda jam išspręsti vienos konkrečios problemos – taip, kad visi galėtų su palengvėjimu atsikvėpti ir pamiršti apie ją. Tačiau šios Džo versijos negali egzistuoti viena be kitos – tai tarsi du priešingi poliai. O dar viena mano nuomonė, kurios laikausi ne ką stipriau negu pirmųjų dviejų, yra ta, kad jis ir vienoks, ir kitoks, truputį šioks, truputį anoks, bet apskritai drungnas, niekuo neišsiskiriantis, niekuo neypatingas vyrukas, veikiau apgailėtinas negu vertas užuojautos, veikiau juokingas negu niekingas. Jis gana groteskiškas personažas, gana nepatrauklus, net šiek tiek atstumiantis. Kvailokas ir pasibaisėtinai naivus. Štai koks tas tavo Džozefas. Į tokį žmogų tikrai neverta žiūrėti pernelyg rimtai, nes jis nesugeba įtikinamai reprezentuoti savo pozicijos, net neįstengia būti pakankamai nuoseklus. Galiausiai turiu pridurti, kad panašiai vertinu ir pats save, tik gerokai kritiškiau.

– Džeikai, bet juk tu puikiai žinai, kaip jis galėtų atremti tavo kaltinimus.

– Neabejoju, kad atremtų. Tačiau smagiausia tai, kad visai nesvarbu, ar jis atremtų, ar ne, nes tai visai ne kaltinimai – tai tik nuomonė. Velniai griebtų, Rene, nesuprask manęs neteisingai: garbės žodis, Džo man labai patinka.

– Tu apie jį kalbi labai iš aukšto.

Aš nusijuokiau.

– Viena iš mano nuomonių yra ta, kad aš visa galva aukštesnis už Džo, bet ji nė kiek nekliudo egzistuoti kitai – kad aš nė iš tolo jam neprilygstu. O dabar tavo eilė kalbėti nuoširdžiai: pasakyk tiesiai šviesiai, kurių galų Džo tave čia atsiuntė, ką jis sumanė?

– Mums teko pripažinti, kad net jeigu tu vienas užvirei šį jovalą, aš nebūčiau pasidavusi tavo įtakai, jeigu nebūčiau norėjusi pasiduoti. Tu pasinaudojai mano silpnumo akimirka, tačiau manęs neprievartavai. Džo visiškai teisus sakydamas, jog tai, kad aš galų gale atsidūriau su tavim lovoje, reiškia, kad kalbėjau ir elgiausi taip, kaip pati *norėjau,* ir nesvarbu, kad dabar man net pagalvoti apie tai bjauru. Jis paklausė manęs, kaip būčiau reagavusi, jeigu prieš tris savaites jis būtų pasiūlęs su tavimi permiegoti, ir aš buvau priversta atsakyti: „Nežinau." Tada jis paklausė, ką pasakyčiau, jeigu jis pasiūlytų man tai dabar, ir aš pasakiau, kad tokia mintis man atrodo pasibaisėtina ir atstumianti. Jis pareiškė, kad tokių reakcijų reikia vengti, nes jos kliudo aiškiai matyti problemą. Mes turį kuo sąžiningiau pripažinti savo tikrąsias nuomones ir nepainioti jų su tuo, kaip, mūsų nuomone, manyti saugiau ar protingiau, ir veikti tik vadovaujantis tikraisiais jausmais, kad neprarastume pagrindo po kojomis. Kadangi su tavimi mylėjausi, veikiausiai – taip pasakė Džo – aš manau, kad nieko bloga mylėtis su kitais vyrais, bent jau su tavimi, nors ir nenoriu sau prisipažinti.

– Viešpatie aukštielninkas!

– Džeikai... jis atsiuntė mane čia, kad dar kartą tai padarytume.

– Bet juk tu nenori, tiesa?

Žinoma, ji nenorėjo, kaip nenorėjo ir nepaliaujamai knaisiotis po visą šį reikalą, tačiau ji jau prisivertė tai daryti, taigi sutiko daryti ir visa kita, ko tik prireiks. Kiek patylėjusi, neįstengdama iš karto atsakyti, ji tarė:

– Sumanymas man atrodo pasibaisėtinas. Man bjauru net pagalvoti apie tai, Džeikai! Tačiau šis jausmas panašus į mano jausmus tavo atžvilgiu. Niekas neturi man nurodinėti. Džeikai, aš visiškai sutrikusi! Nesu tokia stipri kaip Džo, net tu stipresnis už mane. Nebežinau, ką daryti.

„Kuo toliau, tuo smagiau", – pamaniau aš. Man toptelėjo, kad Džo požiūris, nors ir visiškai nelogiškas (tai, kad Renė vieną kartą buvo jam neištikima, visai nereiškė, kad mylėtis su kitais vyrais apskritai ar su vienu manim, jai atrodo „normalu" *apskritai*; daugių daugiausia, galima buvo teigti, kad ji panoro pasimylėti vieną kartą), suteikė man visišką veiksmų laisvę. Panorėjęs galėjau daryti su Rene ką tinkamas. Kilo didžiulė pagunda baigti tuos išvedžiojimus ir tėkšti: „Ką gi, pupuliuk, eime pasipliauškinti"; tačiau tąsyk kankinti Renės nebuvau nusiteikęs.

– Tai tu nori su manim mylėtis ar ne? – paklausiau jos.

– Ne! Ko jau ko, o vėl atsidurti su tavim lovoje tikrai nenoriu!

– Tas tavo Džo tikras beprotis. Žinai, kartais man atrodo, kad jis kažkoks iškrypėlis.

– Ką dar prasimanysi? Nesivaržyk, prisigalvok daugiau nesąmonių, tada nereikės stengtis jo suprasti.

– Tavo požiūris mane tiesiog žavi, – nusijuokiau aš. – Nepakenti jokios kritikos jo atžvilgiu – viskas, kas bent kiek nepalanku Džo, tau yra nesąmonė ir prasimanymas. Tavo įsitikinimas, kad apie Džo galima kalbėti tik gerai arba nieko, kad jis toks stiprus, jog gali leisti sau pabūti savo paties karikatūra, iškelia jį aukščiau už bet kokią kritiką.

– Aukščiau ar ne, jo vis tiek nėra už ką kritikuoti, – neatlyžo Renė.

– Kada jis atvažiuos tavęs pasiimti?

– Mudu manėme, kad tu parveši mane namo, – išsisukinėdama tarė ji.

– Kai užbaigsime darbą?

– Prašau, liaukis!

– Tai ką, gal varom? Turiu galvoje, namo.

Ji įbedė į mane nustėrusį žvilgsnį.

– Iš kur jis žinos, ar mes atlikome užduotį, ar ne? – šyptelėjau aš. – Negi surengs tau medicininę apžiūrą? Tiesiog duok jam skautės garbės žodį, kad savo pareigą įvykdėme sąžiningai.

Štai tada ji pagaliau suvokė, su kokia dilema susidūrė: arba gultis su manim į lovą, nors jai tai bjauru, arba meluoti Džo, nors jai tai irgi bjauru, arba rinktis trečiąjį kelią – ginti savo nuomonę ir tiesiog atsisakyti vykdyti jo politinius sprendimus; tačiau pasirinkti pastarąjį kelią jai aiškiai trūko jėgų.

– Viešpatie! O kaip tu pasielgtum manim dėtas?

– Pasiųsčiau jį velniop! – linksmai pareiškiau aš. – Pirmiausia tavim dėtas apskritai nebūčiau čia atėjęs. Tačiau jeigu tu jau atėjai, tai tavim dėtas aš nė sekundės nedvejodamas pripūsčiau jam į akis miglos. Papasakočiau tokią vaizdingą istoriją, su tokiomis pikantiškomis smulkmenomis, kad maža nepasirodytų. Pasakyk jam, kad išdulkinau tave penkis kartus, ir dar du kartus iškreiptu būdu. Pats prisiprašė. Duodu galvą nukirsti, kad jeigu tik papasakosi vaizdingą istoriją su šiurpuliukais, daugiau jis tavęs čia nebesiųs. Juk tai senas triukas – jeigu nori atsikratyti blogo įstatymo, tiesiog perdėtai uoliai jį vykdyk.

Renė sukando savu krumplius ir palingavo galva.

– Negaliu jam meluoti. Ir negaliu dar kartą su tavim pergulėti.

– Tada pasiųsk jį velniop.

– Tu neįsivaizduoji, kaip smarkiai šitas atsitikimas jį paveikė,

Džeikai. Jis tikrai neišprotėjo, ir net neurasteniku jo nepavadinčiau. Manau, kad dabar jis mąsto daug aiškiau ir giliau nei kada nors anksčiau. Tačiau jis pašėlusiai nori šį reikalą išnarplioti iki galo. Jam tai gyvybės ir mirties klausimas – mums abiem tai gyvybės ir mirties klausimas. Tai rimčiausia krizė mūsų gyvenime.

– O ką jis padarytų, jeigu pasakytum, kad štai šiuo konkrečiu vieninteliu atveju jam nepritari?

– Ką tik nori. Jis gali išeiti iš namų – visiems laikams, gali nužudyti mus abu arba nusižudyti pats. Manau, jis net galėtų vėl atvežti mane pas tave ir pats ateiti čia, kad įsitikintų...

– Kad įsitikintų, jog tikrai atliksime namų darbus? Jergutėliau, juk tai juokinga!

– Jis pamanys, kad galutinai jį išdaviau. Nuleidau rankas.

– Dievulėliau, jeigu jau taip, tai eime į lovą. Jeigu negali apsimesti, kad žiūri į jį rimtai, tada imkime ir iš tiesų žiūrėkime rimtai. Ir užtikrinu – daugiau jis čia tavęs nebesiųs. – Aš atsistojau. – Eikš, mergyte: galėsi papasakoti vaizdingą istoriją su pikantiškomis smulkmenomis, kaip ir siūliau, tik sakysi gryną tiesą. Nagi, pamokykime senuką Džo, parodykime jam, ką sugebame.

– Ar tu visai pakvaišai? Aš net *pagalvoti* apie tai negaliu! – sušuko Renė.

Tiesą sakant, mano jausmai kaip visada buvo dvilypiai. Renę draskė klasikiniai prieštaravimai tarp to, ką ji laikė savo pareiga, ir nenoro jos vykdyti – tai yra tarp jos nenoro dar kartą būti neištikimai ir nenoro meluoti Džo. Aš irgi išgyvenau konfliktą, tik man abi priešingos alternatyvos atrodė vienodai priimtinos ir vienodai pageidautinos. Norėjau visiems laikams atsisakyti dalyvauti šioje istorijoje, sugriovusioje neįprastus Morganų santykius (kuriuos, turiu pastebėti, laikiau tiesiog idealiais, bet visiškai netinkamais tokiam permainingų nuotaikų žmogui kaip aš), ir tuo pat metu norėjau padėti Džo – nes, pirma, žadėjau jam padėti, o antra, buvau įsitikinęs, kad gavęs gerą dozę paties pasiskirtų vaistų jis pako-

reguos gydymo kursą. Be to, nors kartais seksualinis sadizmas man teikia malonumą, dabar visai nebuvau nusiteikęs kankinti Renės, o mylėtis su manimi jai būtų buvusi tikra kankynė; vis dėlto, kaip jau minėjau anksčiau, jos kančia mano akyse darė ją labai seksualiai patrauklią. Ir taip jau atsitiko, kad mano kaltės jausmas – nors jo pagrįstumu nė kiek neabejojau – pasimetė toje sumaištyje, kurią sukėlė melodramiškas Džo sumanymas. Aš buvau taip nustebęs ir suintriguotas, kad beveik pamiršau esąs kaltas.

– Nedarysiu jokių sprendimų, – pareiškiau aš. – Aš vengiu problemų, noriu pasprukti nuo jų. Spręsk tu – kaip nutarsi, taip ir bus.

– Negaliu gultis į lovą! – sudejavo Renė.

– Tada grįžk namo.

– *Negaliu*! Džeikai, *prašau* – išprievartauk mane arba išspirk lauk! Pati nieko negaliu padaryti!

– Nesirengiu spręsti už tave, – atšoviau aš.

Atsisakydamas spręsti veikiausiai irgi elgiausi gana sadistiškai, užtat sąžiningai. Tikrai nebūčiau galėjęs noriai, su tvirtu įsitikinimu, kad elgiuosi teisingai, padaryti nei viena, nei kita, o kai neturi didelio noro ką nors daryti ir nesi įsitikinęs, kad tai padaręs pasielgsi teisingai, verčiau tyliai sėdėti kamputyje. Renė geras dvi minutęs paraudojo, susmukusi ant kėdės: jai buvo tikrai velnioniškai bloga. (Velniai mane rautų, juk galima buvo sugalvoti daugybę kitų būdų, kaip išsikapstyti iš susidariusios situacijos!)

„Labai galimas daiktas, – pagalvojau aš, – kad galiausiai abu Morganai nusibaigs vien dėl vaizduotės stokos." Pažvelgiau į Laokooną: jo kančia buvo abstrakti ir neįtikinanti.

10 Renės savigrauža tą rugsėjį buvo ne pats maloniausias reginys

Renės savigrauža tą rugsėjį buvo ne pats maloniausias reginys, nes (nors, kaip ji pati sakė, asmenybė nėra vertinga vien dėl unikalumo) dažniausiai nejaučiu jokio džiaugsmo didindamas man artimais tapusių žmonių nelaimes. Ir humanizmas čia niekuo dėtas: man giliai nusispjaut į žmoniją kaip visumą, ir, turiu prisipažinti, net konkrečių žmonių, pavyzdžiui, Pegės Rankin, bėdos man rūpi kaip pernykštis sniegas. Tai tik mano reakcijų aprašymas – jokiu būdu nesiimčiau savo abejingumo ginti kaip apmąstytos ir sąmoningai pasirinktos pozicijos.

Mano manymu, bėda ta, kad kuo geriau pažįsti konkretų žmogų, tuo sunkiau priskirti jam vienokį ar kitokį charakterį, kuris leistų būti tikram, kad emociškai sudėtingose situacijose su juo reikia elgtis vienaip arba kitaip. Trumpiau tariant, kuo geriau pažįsti žmogų, tuo sunkiau taikyti Mitoterapiją, nes esi priverstas pripažinti, kad vaidmenys, kuriuos jam priskiri, aiškiai neadekvatūs. Egzistencija ne tik pirmesnė už esmę – žmogiškųjų būtybių atveju ji net meta iššūkį esmei. Kai tik pažįsti žmogų taip gerai, kad gali susidaryti apie jį prieštaringas nuomones, visa Mitoterapija kažkur išgaruoja ir sugrįžta tik trumpam, kai būni tarsi ne visai pakirdęs iš miego.

Tokių momentų būdavo, bet retai. Baigiamoji ką tik aprašyto vakaro dalis klostėsi taip: aš pagaliau nunešiau Renę į lovą (stebėdamasis, kad ji tokia sunki), tai ryžausi padaryti tik todėl, kad proto aiškumas priblėso, leisdamas susiklosčiusią situaciją režisuoti kaip romantišką simbolių kovos misteriją. Džo buvo Protas arba Būtis (vietoj scenos naudojau Renės visatą), aš buvau Neracionalumas arba Nebūtis ir mudu žūtbūtinai kovojome dėl Renės, kaip Dievas ir Šėtonas dėl Žmogaus sielos. Šis grynai ontologinis manicheizmas, aišku, nebūtų atlaikęs jokios rimtesnės kritikos, tačiau jis turėjo tris privalumus: pirma, išvadavo mane nuo būtinybės priskirti Renei konkrečią esmę (aš tuojau tuo pasinaudojau ir pasitenkinau savaime jai būdinga bendrine Žmogiškosios Būtybės esme), antra, leido man su ja sanguliauti su išties mefistofelišku pasimėgavimu ir, trečia, galėjau nesukti sau galvos dėl savo elgesio motyvų, nes tai, ką aš dariau, buvo mano esmių esmė – juk Šėtono irgi niekas neprašytų paaiškinti, kodėl jis elgiasi taip, kaip elgiasi.

O štai Renė tuo metu buvo beveik paralyžiuota ir, manau, su savotišku palengvėjimu leido man priskirti jai Žmonijos vaidmenį; kokia drama vyko jos galvoje, nežinau. Paskui aš nuvežiau ją namo.

– Gal užsuksi minutėlei? – paklausė ji negyvu balsu.

Tačiau noras vaidinti spektaklius man išgaravo seksualinio įkarščio įkandin ir aš buvau abejingas tarsi daržovė.

– Ne, gal kitą kartą.

Šiaip jaučiau kažkokią nuasmenintą, bendrinę užuojautą Morganams, ypač Renei. Džo, šiaip ar taip, labai nuosekliai laikėsi savo pozicijos, o suvokimas, kad esi ištikimas sau, net jeigu dėl to galiausiai pralaimi ir prisišauki bėdą, – kaip atsitinka bridžo žaidėjui, kuris tobulai taiko beviltišką strategiją, arba Otelui, kurio meilė neišmintinga, bet begalinė, – būna labai paguodžiantis. O štai Renė nebeturėjo jokios pozicijos, kuria būtų galėjusi nuosekliai

vadovautis veikdama, netgi negalėjo prisileisti minties, kad kartais galima elgtis nenuosekliai, o juk ji, priešingai nei aš, iš prigimties turėjo poreikį po kojomis jausti tvirtą pagrindą, kad bent jau nepažirtų į šipulius.

Ji pas mane buvo atėjusi tris kartus rugsėjį ir kartą spalį. Pirmąjį vizitą aš jau aprašiau. Antrasis, kitos savaitės trečiadienį, buvo visiškai kitoks: Renė atrodė žvali, stipri, net linksma ir šiek tiek patrakusi. Mudu iš karto audringai pasimylėjome – ji tiek įsismagino, kad net pradėjo mane erzinti, esą velniams jai reikalingas toks meilužis, kuris lovoje neprilygsta jos vyrui, – paskui sėdome pagurkšnoti jos atsinešto kalifornietiško muskatelio, ir ji gerą valandą smagiai tauškė, vargiai leisdama man įterpti savo trigrašį.

– Dievulėliau, kokia aš buvau kvailiukė! – juokėsi ji. – Maklinėjau apsižliumbusi tarsi kokia mokinukė!

– Mm...

– Ir kurių galų taip rimtai į tą reikalą žiūrėjau?! Būta čia ko! Žinai, kas man atsitiko praeitą naktį?

– Ne.

– Aš pašokau lovoje trečią valandą nakties – kai užvirė ši košė, aš kasnakt pašoku trečią valandą ir nors mirk nebegaliu užmigti. Paprastai mane tada pradeda purtyti drebulys ir aš arba prasėdžiu virpėdama iki ryto, arba žadinu Džo ir mudu vėl pradedame tūkstantąjį kartą narplioti viską iš pradžių. Ir vakar aš pabudau kaip įprasta; švietė mėnulis ir aš mačiau miegantį Džo – miegodamas jis atrodo visai kaip paauglys! Kol aš į jį žiūrėjau, jis per miegus kažkodėl ėmė krapštytis nosį! – Ji sukikeno ir truputį raugtelėjo nuo vyno. – Atsiprašau.

– Nieko tokio.

– Na, aš prisiminiau, kaip tąnakt mudu slapčia stebėjome jį pro svetainės langą, tik šį kartą man buvo ne skaudu, o juokinga! Visas šis reikalas man pasirodė juokingas, juokinga pasirodė ir tai, kaip mudu į jį žiūrėjome. Džo pasirodė man esąs nebrendyla,

darantis tragediją iš kažkokių niekų, o tu – tiesiog visiškas nevykėlis. Na, ką, supykai? – Ji nusikvatojo.

– Žinoma, ne.

– O aš pati – snarglėta mergiūkštė, kuri amžiais žliumbia ir leidžia dviem puspročiams kankinti ją dėl kažkokios kvailystės. Panašiai jaučiuosi, kai leidžiuosi vaikų išmušama iš pusiausvyros ir nusileidžiu iki jų lygio. Kai jie visą dieną pešasi ir rėkauja, aš taip pavargstu, kad galop pati dažnai pradedu šaukti ir verkti, o paskui jaučiuosi visiška kvaiša ir susigėstu. Ir kaip suaugęs žmogus gali taip blaškytis dėl kažkokių menkniekių, juo labiau turintis šeimą, vaikų?

– Dėl vargano, trumpučio susikergimo, – šyptelėjau aš. Atvirai šnekant, giedras Renės nusiteikimas man kėlė visiškai priešingą jausmą: kuo linksmesnė atrodė ji, tuo niūresnis dariausi aš, ir kuo lengvabūdiškiau ji vertino susidariusią situaciją, tuo rimtesnė ši atrodė man.

– Juk tai nesąmonė – sureikšminti tokią smulkmeną! Apie ją net galvoti neverta, ką jau kalbėti apie skyrybas! Galiu pergulėti nors su šimtu vyrukų, ir mano požiūris į Džo dėl to nepasikeis nė per nago juodymą!

– Žinoma, – niurzgliai pertraukiau ją, – savaime tai neturi jokios reikšmės, tačiau tampa reikšminga, jeigu žmogus tokius dalykus vertina rimtai ir teikia jiems reikšmės. Kas čia juokinga, jeigu žmogui tai atrodo rimta?

– Liaukis, tavęs man tetrūko! – sušuko Renė. – Tu visai kaip Džo, niekuo ne geresnis! Mano manymu, visos mūsų bėdos kyla iš to, kad per daug galvojame ir per daug kalbame. Patys įsikalbame sau ligą. – Ji išmaukė dar vieną, toli gražu ne pirmą – ketvirtą ar penktą, taurę vyno, nors aš vis dar kankinau pirmąją. – Žinai, ką aš manau? Manau, kad nieko panašaus nebūtų įvykę, jeigu mes neturėtume tokios galybės laisvo laiko. Štai tu dievažijiesi nežinąs, koks velnias tave nešė į šią galerą, bet aš manau, kad tas velnias buvo ne kas kita kaip nuobodulys.

– Nejaugi...

– Tu nieko nesieki, tu nesi labai apsikrovęs darbais, gražuoliu tavęs nepavadinsi, gyveni tik sau. Veikiausiai dienų dienas riogsai savo kambaryje, supiesi savo supamojoje kėdėje, snūduriuoji ir iš nuobodulio prisimąstai visokių šunybių. Mano manymu, raktas į tavo charakterį labai paprastas: tau tiesiog nuobodu.

– Aš ne vien toks ar anoks, Rene. Gal man ir nuobodu, bet ne *tik* nuobodu.

Buvo akivaizdu, kad Renė surengė sau nedidelį mėgėjiškos Mitoterapijos seansą: jeigu kažkas pradeda kalbėti apie kažkokius raktus į žmonių charakterį, jis akivaizdžiai kuria mitus, nes jokie raktai nepadės perprasti žmogaus sielos paslapties. Tačiau aš buvau toks niūrus, kad šykštėjau bent kiek gilesnės jos, kaip scenaristės, gebėjimų analizės ir apsiribojau paviršutiniškiausiomis pastabomis.

– O aš manau, kad tau tiesiog nuobodu, ir man nusispjaut, ką pats manai. Man neberūpi, kokia judviejų su Džo nuomonė apie visą šitą reikalą ir apie mane: aš į tai nebežiūriu rimtai. Aš apskritai apie tai nebegalvoju.

– Ir labai teisingai darai.

– Tave tai siutina, tiesa? – nusikvatojo ji. – Aišku: juk jeigu aš nebesikankinsiu, dings visas smagumas. Na, tai ir eik velniop! Daugiau tokio smagumo nebesuteiksiu, nesitikėk! Ko čia taip pasipūtei? Galima pamanyti, kad į kelnes pridirbai, – jai pačiai pasidarė juokinga ir ji, girtutėlė, sukikeno. – Džo šįryt atrodė lygiai taip pat – niūrus kaip koks pranašas. Aš sugadinau jums žaidimą, štai judu ir pučiatės. Dabar arba pralinksmėk, arba pasigerk su manim, o jeigu nenori, tai vežk mane namo.

Aš pabaigiau gerti savąją taurę ir įsipyliau dar vyno.

– Tikiuosi, supranti, kad netikiu nė vienu tavo žodžiu. Skamba šauniai, bet neįtikinamai.

– Tu tiesiog nedrįsti patikėti, – pasityčiojo Renė.

– Ir aš nedrįstu, ir tu nedrįstum, net jeigu nuo to priklausytų tavo gyvybė.

– Tarškėk, tarškėk – man nusišvilpt, – pareiškė Renė.

– Be to, nemanau, kad tu Džo pasakei bent žodelį iš to, ką prisuokei man.

– Na, ir kas.

– Jeigu būtum pasakiusi, jis nebūtų šiaip paniuręs. Jis būtų trenkęs durimis ir tave palikęs.

– Tai tu taip manai. Mus pernelyg daug kas sieja. Ir apskritai nesuprantu, ko iš pradžių taip panikavau; toks niekniekis mudviejų su Džo negalėtų išskirti. Tu tam per silpnas, Džeikai. Juk tu nieko nežinai apie mudu su Džo. Ničnieko.

– Jau praeitą kartą sakiau tau, kad pasiųstum jį velniop.

– Imsiu ir pasiųsiu – kartu su tavim.

– Puiku, mergužėle, siųsk kur tik nori, su kuo nori, tik prieš tai užsisakyk dirbtinius dantis kairiajam žandikauliui.

Ši pastaba ją išblaivino mažiausiai trim taurėmis muskatelio.

– Nemanau, kad Džo dar kada nors man smogtų, – rimtai tarė ji.

– Tada šuoliuok namo, kol neprablaivėjai, nusuk jam ausį ir pasakyk, kad daugiau neketini rimtai žiūrėti į tokius niekus kaip jūsų seksualinis gyvenimas, – pasiūliau aš. – Ir paaiškink – girdi, visos problemos, Džo, kyla iš to, kad tu per daug galvoji.

– Jis nesmogs man, Džeikai. Jis niekada daugiau manęs nemuš.

– Jis išmals tau visus dantis. Tik užsimink, kad jis elgiasi kaip mokinukas, ir kaipmat atsidursi ligoninėje sulaužytais žandikauliais. Bet ką čia burną aušinti – tu ir pati puikiai tai žinai... O gal nori patikrinti? Važiuojam, išrėžk jam viską į akis – aš tau pritarsiu. Jeigu tu teisi, mes visi trys smagiai pasijuoksime, pasikvatosime ir nušluostysime vienas kitam snargliukus. O paskui apsikabinsime, išbučiuosime vienas kitą ir pamiršime viską, kas mus lig šiol taip žeidė.

Dabar Renė visiškai išsiblaivė.

– Nekenčiu tavęs, – tarė ji. – Negi negali net minutei leisti man vėl pasijusti bent šiek tiek laimingai? Neleidi man net apsimesti, kad esu laiminga.

Ir (*mirabile dictu*) kai tik ji vėl paniuro kaip anksčiau, aš tučtuojau pralinksmėjau – sakyčiau, jos linksmumas perėjo man – ir įsipyliau sau dar muskatelio.

– Dabar tu patenkintas, tiesa? – užraudojo Renė.

– Ką padarysi, tokie jau mes, iškrypėliai, esame. Atleisk, Rene, aš iš tiesų labai tave užjaučiu.

– Betgi tu tiesiog spinduliuoji iš džiaugsmo! – pasipiktino ji, linguodama galvą iš šono į šoną.

Tačiau tokie keisti linksmumo priepuoliai, kaip ką tik aprašytasis, Renę ištikdavo retai, o ir aš retai kada būdavau toks beprasmiškai žiaurus. Kaip antrasis jos vizitas skyrėsi nuo pirmojo, ir trečiasis (paskutinis rugsėjį) neturėjo nieko bendra su antruoju. Tuo metu aš jau gana smarkiai įsitraukiau į darbą, taigi mano nuotaikos vis dažniau ir dažniau susiformuodavo auditorijoje. Tą dieną, paskutinį rugsėjo penktadienį, jaučiausi žvalus, pakylėtas, aštriõs tarsi skustuvo ašmenys įžvalgos vien todėl, kad per gramatikos paskaitas tąryt aiškinau įvardžių linksniavimą: žmogų apima nuostabus prašviesėjimo ir giedrumo, tiesiog nenugalimumo jausmas, kai jis gali ne šiaip pasakyti, bet ir iki galo suprasti, kad kopuliacinio veiksmažodžio bendraties predikatinis papildinys be išreikšto veiksnio vartojamas vardininko linksniu, o kopuliacinio veiksmažodžio bendraties predikatinis papildinys su išreikštu veiksniu vartojamas objektiniu linksniu. Pasidalinau šiuo pastebėjimu *su* baimingos pagarbos apimtais jaunaisiais moksliukais ir triumfuodamas apibendrinau:

– Taigi moki žodį, žinai kelią. Klausimų turite?

– Aš turiu klausimą, – subruzdo vienas nenaudėlis, sėdėjęs, savaime suprantama, paskutiniame suole; jau anksčiau buvau nutaręs

už akiplėšiškumą jį per egzaminus, jeigu tik pasitaikys proga, sukirsti. – Sakykite, o kas atsirado anksčiau – knygos ar gramatikos vadovėliai?

– Ką turite galvoje, Bleiksli? – reikliai paklausiau aš. Visai nesirengiau žaisti pagal jo taisykles.

– Na, galima pagrįstai teigti, kad žmonės kalbėti pradėjo anksčiau negu rašyti gramatikos vadovėlius, taigi vadovėliai turėtų tik aiškinti, kaip kalba žmonės. Pavyzdžiui, kai mano kambario draugas kam nors paskambina, aš jo klausiu: „Kam skambinai?" Kiekvienas šioje auditorijoje paklaustų: „Kam skambinai?" Galvą duodu nukirsti, kad devyniasdešimt devyni procentai amerikiečių paklaustų: „Kam skambinai?" Niekas nesakytų: „Su kuo ką tik kalbėjaisi telefonu?" Lažinuosi, kad ir jūs taip nepasakytumėt. Juk toks klausimas net skamba keistai, sutinkate? – Per auditoriją nuvilnijo juokas. – Juk mes gyvename demokratinėje šalyje; jeigu tik saujelė mokslinčių paklaustų: „Su kuo ką tik kalbėjaisi telefonu?", tai kodėl turime manyti, kad mes visi kalbame netaisyklingai, o jie vieni – taisyklingai? Kodėl nepakeitus taisyklių?

Rupūs miltai, tas vaikiščias – iš akies trauktas Džo Morganas: kelius reikia tiesti ten, kur vaikšto žmonės. Nekenčiau jo visa širdimi.

– Pone Bleiksli, sakykite, ar keptą viščiuką valgote rankomis?

– Žinoma. O ką? Jūs valgote kitaip?

Auditorija, susidomėjusi dvikova, ėmė kikenti, tačiau po pastarojo nepadoriai įžūlaus išpuolio jau nebe taip vieningai sirgo už akiplėšą Bleikslį.

– O kaip valgote kiaulieną per pusryčius? Rankomis ar šakute, pone Bleiksli?

– Rankomis, – atsakė jis iššaukiamai. – Rankos juk irgi atsirado prieš šakutes, kaip ir anglų kalba – anksčiau už gramatikos vadovėlius.

– Tačiau, leiskite pastebėti, ne jūsų rankos, – šaltai šyptelėjau aš, –

ir, patikėkite, ne jūsų anglų kalba! – Auditorija darniomis gretomis perėjo į mano pusę: norminamoji gramatika mūšį laimėjo.

– Reikalas tas, – apibendrinau aš, kreipdamasis į visą auditoriją, – kad jeigu mes iki šiol būtume laukiniai, ponas Bleikslis turėtų neginčijamą teisę valgyti kaip kiaulė ir taip elgdamasis nepažeistų jokių taisyklių, nes taisyklių tiesiog nebūtų; jis galėtų kiek tinkamas piktintis: „Net skamba keistai!" ir niekas nekaltintų jo neraštingumu, nes raštingumo – gramatikos taisyklių – tiesiog nebūtų. Tačiau kai tik įsitvirtina tam tikra taisyklių sistema, nesvarbu, ar tai etiketo, ar gramatikos taisyklės, ir kai tik jos pradedamos laikyti norma – kalbu apie savotišką idealą, o ne apie vidutinę normą, – jūs galite jas pažeidinėti, bet tik tuo atveju, jeigu sutinkate, kad visi kiti jus laikys laukiniu ar visiškai neraštingu žmogumi. Kad ir kokios dogmatiškos bei nelogiškos būtų šios taisyklės, jos – tam tikras visuotinis sąlyginumas. O kalbos atveju yra ir dar viena priežastis laikytis egzistuojančių taisyklių, net pačių kvailiausių. Pone Bleiksli, ką reiškia žodis „arklys"?

Pono Bleikslio veidas apsiniaukė kaip debesis, tačiau jis atsakė:

– Tai gyvūnas. Keturkojis gyvūnas.

– *Equus caballus,* – pritariau aš. – Liekanagis, žoliaėdis gyvūnas. O ką reiškia algebros simbolis „x"?

– „x"? Bet ką. Tai nežinomasis.

– Nuostabu. Tokiu atveju mes simboliui „x" galime priskirti bet kokią reikšmę, kokią tik norime, su sąlyga, kad duotoje lygtyje jo reikšmė visada tokia pati. Tačiau juk žodis „arklys" yra toks pat simbolis – tam tikras kalbos padargų sukeliamas triukšmas arba tam tikra brūkšnelių sistema ant lentos. Ir, teoriškai, jam irgi galime priskirti bet kokią reikšmę. Tarkime, mudu susitarėme, kad žodis „arklys" mums reiškia gramatikos vadovėlį; tada galėsime sakyti: „Atsiverskite dvidešimtąjį savo arklio puslapį" arba: „Ar atsinešėte į paskaitas savo arklį?" Ir mudu abu puikiai vienas kitą suprasime. Sutinkate?

– Taip, žinoma, – ponas Bleikslis visa širdimi nenorėjo sutikti. Jis jautė esant kažkokią klastą, tačiau neturėjo kur dėtis.

– Jokios abejonės. Tačiau daugiau niekas mūsų nesupras – tokiu principu pagrįsti visi šifrai. Vis dėlto apskritai nėra jokios priežasties, dėl kurios žodis „arklys" negalėtų visais gyvenimo atvejais reikšti gramatikos vadovėlio, o ne *Equus caballus*: žodžių reikšmės su žodžių forma susietos daugiausia visiškai atsitiktinai, žmogaus valia – jų sąsajas nulėmė grynas istorinis atsitiktinumas. Tačiau susitarimas dėl to, kad žodis „arklys" reiškia *Equus caballus,* o ne ką kita, buvo pasiektas gerokai anksčiau, negu mes su jumis apskritai įgijome balso teisę, ir jeigu norime, kad mūsų kalba būtų suprantama pakankamai dideliam būriui žmonių, susitarimų turime laikytis. Kai galvoje turime *Equus caballus,* mums tenka sakyti „arklys", o kai štai šį kuklų daiktą ant mano stalo – „gramatikos vadovėlis". Jeigu jums nesvarbu, kad jus suprastų aplinkiniai, taisyklių galite nesilaikyti, tačiau jeigu jums tai vis dėlto svarbu, tada vienintelis būdas „išsilaisvinti" nuo taisyklių – įvaldyti jas taip tobulai, kad jos taptų antrąja jūsų prigimtimi. Yra toks paradoksas: kiekvienoje sudėtingos sąrangos visuomenėje žmogus paprastai laisvas tokiu mastu, kokiu jis įsisavino egzistuojančias taisykles ir normas. Kas laisvesnis Amerikoje, – apibendrindamas paklausiau aš, – ar žmogus, kuris maištauja prieš visokeriopas nuostatas, ar tas, kuris laikosi jų automatiškai, nė nesusimąstydamas?

Pastarasis klausimas, aišku, buvo smūgis žemiau juostos, tačiau aš juk visai nesiekiau nieko niekuo įtikinti, ir gražbyliauti ėmiausi tik gelbėdamas norminamąją gramatiką nuo to klaidatikio pono Bleikslio purvinų letenų ir norėdamas, jeigu pasitaikys proga, sumalti į miltus jį patį.

– Bet, pone Horneri, – pasigirdo jaunatviškas balsas – iš pirmojo suolo, savaime suprantama, – juk žmonės nuolatos siekia viską daryti vis geriau ir geriau. Tiesa? O norint ką nors tobulinti,

paprastai taisykles tenką keisti. Jeigu niekas ir niekada nemaištautų prieš taisykles, nebūtų jokios pažangos.

Aš maloningu žvilgsniu nužvelgiau jaunuolį: į tokią dirvą savojo mėšlo galiu primesti kiek tinkamas.

– Tai dar vienas paradoksas, – pasakiau jam. – Visais laikais maištininkais ir radikalais tampa žmonės, kurie mato, kad taisyklės dažnai yra paprasčiausiai prasimanytos – apskritai jos visos prasimanytos, – ir kurie negali pakęsti prasimanytų taisyklių. Tokie yra laisvosios meilės šalininkai, tokios yra moterys, rūkančios cigarus, arba tie tipai iš Grinvič Vilidžo, kurie iš principo nesikerpa plaukų, ir apskritai bet kokie reformatoriai. Tačiau bet kokioje visuomeninėje sistemoje didžiausias maištininkas yra tas, kuris kiaurai permato normų ir socialinių nuostatų sąlyginumą, tačiau taip jas niekina, taip nevertina jį supančios visuomenės, kad visą tą niekų kalną priima su šypsena. Didžiausias maištininkas tas, kuris jokiu būdu neims keisti socialinių normų.

Šit kaip. Jaunasis šviesuolis, galvą guldau, ne juokais nuliūdo, likusi auditorijos dalis nė velnio nesuprato, o aš jau pasiektą ir įtvirtintą įžvalgumo jausmą dar pagardinau šiek tiek ironiško paradoksalumo prieskoniu. Tokia nuotaika truko visą dieną: iš koledžo aš išėjau tarsi koks Janusas, besigėrintis būties ambivalentiškumu, ir per švelnią Visatos pusiausvyrą, per visa smelkiantį gaivalų priešybės dvelksmą nužingsniavau namo, kur devintą valandą atėjusi Renė mane ir aptiko – besisupantį supamojoje kėdėje ir besišypsantį savo draugui Laokoonui, kurio veido išraiška buvo pats grožis.

Renė nervinosi, bet nervinosi tyliai. Mes pasisveikinome. Prieš atsisėsdama ji kokią minutę nerangiai stypsojo vidury kambario, ir aš supratau: pasiekta kažkokia nauja stadija.

– Ir kas dabar?

Užuot atsakiusi, ji truktelėjo skruostu ir vangiai mostelėjo dešine ranka – taip ir nesupratau, ką reiškė šis gestas.

– Kaip Džo?

– Kaip ir anksčiau.

– Aišku... O tu?

– Nežinau. Pamažu kraustausi iš proto.

– Džo vis taip pat tave kankina?

Ji pažvelgė į mane. Nusuko žvilgsnį.

– Jis Dievas, – pareiškė ji. – Jis tiesiog Dievas.

– Aš taip ir maniau.

– Visą šią savaitę jis buvo toks... toks geras. Kitoks negu tada, kai grįžo iš Vašingtono – tada jis buvo visai į save nepanašus. Žinai, galima pamanyti, kad jis viską užmiršo, kad apskritai nieko nebuvo atsitikę.

– Kodėl gi ne? Aš ir pats taip jaučiausi jau kitą dieną po to, kai tai įvyko.

Ji atsiduso.

– Na, tai aš ėmiau ir pasakiau – lyg tarp kitko, – kad nenorėčiau daugiau pas tave lankytis, kad nematau prasmės tai daryti.

– Suprantu.

– Jis netarė nė žodžio. Tiesiog ilgai žvelgė į mane tokiu žvilgsniu, kad panorau tučtuojau kristi negyva. O šiandien naktį pasakė, kad jau priprato į tai žvelgti; kaip į dalį manęs, nors ir ne visai supranta, kaipgi čia taip atsitiko kad jis mane labiau gerbs, jeigu aš, užuot bandžiusi išsižadėti to, ką padariau anksčiau, elgsiuosi nuosekliai. O paskui jis pasakė, kad nemato reikalo daugiau apie tai kalbėti. Ir tiek.

– Rupūs miltai, ir ką gi tai reiškia? Kad problema išspręsta?

– Problema ta, kad aš juo nepatikėjau. Ir net jeigu patikėjau, pati savęs nebeatpažįstu.

– Nieko baisaus. Aš beveik kiekvieną dieną savęs neatpažįstu.

– Užtat Džo visada atpažįstamas. Nieko neišeis, kol netapsiu tokia pat vienalytė asmenybė kaip ir jis, kol visų savo veiksmų nematysiu taip aiškiai kaip jis. Džo visada atpažįstamas.

– Beveik visada, – šyptelėjau aš.

– Kalbi apie tą vakarą, kai mudu slapčia jį stebėjome? Viešpatie švenčiausias. – Ji palingavo galva. – Žinai ką, Džeikai? Man regis, verčiau jau tada prieš pažvelgdama pro langą būčiau apakusi. Nuo to viskas ir prasidėjo.

Paradokso saldybė:

– Galima pasakyti ir kitaip – kad viskas tuo ir baigėsi. Tačiau tas viskas prasidėti ir baigtis galėjo tik visokiems morganams. O horneriams būtų buvę nei šilta, nei šalta. Mano visatoje visi truputį šimpanzės, ypač kai būna vieni, ir niekas pernelyg nesistebi tuo, ką daro kitos šimpanzės.

– Džo joks šimpanzė.

– O tau niekada neateina į galvą mintis, kad žmogus, kuris pripažįsta, kad mes visi tiesiog kvailiojame, galbūt mąsto blaiviausiai?

O, tu neprilygstama paradokso saldybe!

– Manau, mudu su Džo pakartojome Marselio Prusto žygdarbį, – su liūdesiu balse tarė Renė. – Mes savo problemą nagrinėjome visais požiūriais, kokius tik įstengėme sugalvoti. Kartais man atrodo, kad aš per visą gyvenimą dar nieko nesu taip giliai supratusi, o kartais – panašiai kaip praeitą kartą, kai buvau pas tave, arba štai dabar – staiga suvokiu, kad nei dabar, nei anksčiau ničnieko nesupratau, nesuprantu ir veikiausiai nesuprasiu. Klaidžioju kažkokioje neperžvelgiamoje paslapties migloje. Ir mane visą tarsi į gabalus plėšo, nors, tarytum, ir nėra dėl ko.

– O ką Džo pastaruoju metu mano apie mane?

– Nežinau. Nemanau, kad jis vis dar tavęs nekenčia. Veikiausiai jis tiesiog nebeturi noro matytis su tavimi, ir tiek. Jis mano, kad tu suvaidinai vaidmenį, kuris labai panašus į tave patį.

– Į kurį mane, įdomu? – nusijuokiau aš. – O tu ką manai?

– Tikriausiai aš tave vis dėlto niekinu, – ramiai atsakė Renė.

– Labai?

– Visa širdimi.

Aš pašiurpau – nuo galvos iki kojų. Iki šios frazės Renė šian-

dien manęs visiškai nedomino, o dabar staiga užsidegiau susidomėjimu ja.

– Ir nuo kada gi taip mane niekini? Nuo to laiko, kai mudu įvirtome į vieną lovą?

– Aš nežinau, Džeikai, kas buvo tada, o ką sugalvojau paskui; dabar man atrodo, kad tu man nepatikai iš pat pradžių, bet veikiausiai tai netiesa. Tu man keldavai kažkokį keistą jausmą, bent jau nuo tada, kai mudu kartu pradėjome jodinėti, ir, kaip dabar sprendžiu, tai buvo antipatija. Ne, veikiau pasibjaurėjimas – šis žodis tikslesnis. Netikiu nuojauta, bet, prisiekiu, jau tada, rugpjūtį, man atrodė, kad geriau jau tu būtum mūsų kelyje nepasipainiojęs, nors nežinau kodėl.

Pasijutau stovįs ant pasaulio viršūnės, mąsčiau plačiai ir aiškiai; šimtaakis Argusas, palyginti su manimi, buvo pusaklis tamsuolis.

– Lažinuosi, kad žinau vieną tokį požiūrį, kokio judu su Džo išmąstyti neįstengėte.

– Mes išnagrinėjome visus, – atšovė ji.

Pasijutau tarsi Elerio Kvino romano herojus kūrinio pabaigoje.

– Bet tik ne šį. O pagal paprastumo principą jis tiesiog tobulas, nes remiasi mažiausiu įmanomu prielaidų skaičiumi ir paaiškina daugiausia žinomų faktų. Viskas labai paprasta, Rene: mudu ne šiaip kergėmės, o mylėjomės. Jausmas, kurį visą laiką man jautei ir jokiu būdu nenorėjai atpažinti – tai meilė, Rene.

– Tu teisus, – atsiduso ji, verdama tiesiu žvilgsniu.

– Bet juk tokia galimybė egzistuoja. Kalbu taip ne iš tuštybės. Bent jau ne vien iš tuštybės.

– Ne, aš ne tai turėjau galvoje, – pasakė Renė, sunkiai, pamažu stumdama iš savęs žodžius. – Norėjau pasakyti, tu neteisus sakydamas... kad aš apie tai negalvojau.

Dabar jos akyse išties atsispindėjo pasibjaurėjimas, tik nežinia kam ar kuo. Man darėsi pašėlusiai įdomu.

– Velniai mane rautų!

– Tai vienas iš dalykų, kurie mane tiesiog žudo, – pasakė Renė. – Mintis, kad aš tave pamilau, visą laiką sukasi man galvoje, kaip ir daugybė kitų: kad aš tave niekinu, kad apskritai negaliu jausti tau jokių jausmų, nes tu neegzistuoji. Supranti, ką turiu galvoje? Nežinau, kuri iš šių minčių teisinga.

– Mano nuomone, jos visos teisingos, Rene, – pareiškiau aš. – Jei jau prašnekome apie tai, leisk paklausti: tau niekada neateina mintis, kad jei kas ir neegzistuoja, tai Džo?

– Ne, – ji lėtai palingavo galva. – Nežinau.

– Neverta bijoti minties, kad jauti man jausmą, panašų į meilę. Jis niekaip nepaveiks tavo jausmų Džo, jeigu tik neketini pažaisti romantikos. Tiesą sakant, mano nuomone, šio jausmo pripažinimas nesukels visiškai jokių pasekmių, nebent padarys visą šį reikalą mažiau paslaptingą, negu mes manėme, ir galbūt prasklaidys negerą kvapelį, tvyrojusį virš jo.

Tačiau Renė akivaizdžiai manė visiškai kitaip.

– Džeikai, šiandien su tavim nesimylėsiu.

– Nesimylėsi tai nesimylėsi. Nuvešiu tave namo.

Automobilyje aš ją švelniai pabučiavau.

– Man regis, tai nuostabu. Ir pašėlusiai juokinga.

– Kad juokinga, tai tikrai.

– Ar minėjai įtarianti meilę, kai su Džo kalbėjotės apie šį reikalą?

– Ne, – ji nudelbė akis. – Liežuvis neapsiverčia. Tai ir yra visa bėda, Džeikai, – tarė ji, vėl žiūrėdama į mane. – Aš vis dar myliu jį labiau, nei jis ar kas kitas gali įsivaizduoti, tačiau to, kas tarp mūsų buvo anksčiau, nebėra. Nebeįmanoma – dėl to jausmo tau. Net jeigu iš tiesų tavęs nemyliu, pati galimybė, kad galėčiau, tai yra faktas, kad nesu tikra, jog nemyliu tavęs, nušluoja viską. Jausmas tau neišsprendžia jokių problemų – jis *ir yra* problema. Kaip, tavo manymu, turiu jaustis girdėdama, esą jis susitaikęs su mano ryšiais su tavimi, ir matydama, kaip jis stengiasi elgtis taip, tarsi nieko nebūtų atsitikę? Nuo to laiko, kai pirmą kartą prisipažinau

sau, jog galiu būti tave pamilusi, viskas, absoliučiai viskas yra melas.

– Rene, dar niekas neprarasta.

– Viskas jau prarasta, viskas, kas tarp manęs ir Džo buvo anksčiau, o tai buvo nuostabiausi santykiai, kokie tik gali užsimegzti tarp vyro ir moters. Juose nebuvo vietos melui ir pusėtiniems jausmams. Jaučiuosi taip, tarsi iš manęs būtų pavogę milijoną dolerių! Net jeigu būčiau jį nužudžiusi, nesijausčiau taip klaikiai kaip dabar.

– Gal nori, kad užeičiau kartu su tavim? – paklausiau aš.

– Ne.

– Klausyk, man regis, tu tiesiog delsi...

– Taip, delsiu, delsiu kaip įmanydama, – atšovė ji. – Ir delsiu kiek galima ilgiau. Aš aklavietėje, man norisi trankyti galvą į sieną – daugiau nieko ir nepajėgčiau daryti.

– Džo veikiausiai bus svarstęs ir šitą galimybę, – pasakiau aš. – Jis tikrai nepabijotų apsvarstyti net skaudžiausių variantų.

– Tai nieko nepakeistų.

– Aš tiesiog nematau jokios aklavietės. Mano pasaulyje tokia situacija tikrai nebūtų beviltiška.

– Nė kiek neabejojau, – atkirto Renė. Taip ir nesupratau, ar ji verkė, ar ne, nes automobilyje buvo tamsu. Veikiausiai verkė. Mes dar kelias minutes pasėdėjome netardami nė žodžio, paskui ji atidarė dureles ir išlipo lauk.

– Viešpatie, Džeikai, ir kuo visa tai baigsis...

– Net Džo šito nežino, – jau linksmiau tariau aš. – Tai pirmiausia, ką jis man pasakė.

– Dėl Dievo meilės, kad ir kaip būtų, atmink viena: net jeigu aš tave myliu, tai *ne tik* myliu. Prisiekiu, kad aš tavęs taip pat labai nuoširdžiai, visa širdimi, nekenčiu!

– Atminsiu, – pasakiau aš. – Labanakt, Rene.

Nieko neatsakiusi ji žengė durų link, o aš grįžau namo pasisū-

puoti ir apmąstyti naujojo patyrimo. Jaučiausi be galo pamalonintas – aš visada labai džiaugsmingai ir net kiek perdėtai atsiliepdavau į bet kokį palankumo ženklą, jeigu jį parodydavo žmonės, kuriais žavėjausi ar kuriuos tiesiog gerbiau. Tačiau... Atleiskite, jeigu įkyrėjau savo detalėmis ir subtilybėmis – tokia jau pedantiškų mokovų prigimtis. Reikalas tas, kad tuometinė mano nuotaika lėmė, jog nieko ypač paradoksalaus Renės jausmuose neįžvelgiau, ir tai žeidė mano savimeilę. Mokovas (o apytikriai nuo pusės dešimtos ryto aš toks ir buvau) iš paradokso – jeigu šis paradoksas vertas lengvos šypsenos, pagal kurią ir atpažįstamas mokovas – tikisi kažko daugiau negu paprasto dviprasmiškumo, sukelto vienokių ar kitokių kalbinių išraiškos priemonių netikslumo; idealiu atveju paradoksas turi būti kvapą gniaužiantis konceptų prieštaravimas, kuris įveikiamas tik su subtilių ir grakščių samprotavimų pagalba. Regimas Renės jausmų man prieštaringumas – kaip ir manųjų vienu metu susiformuojančių nuomonių, kuriomis aš paprastai smagindavausi laisvalaikiu, prieštaringumas – veikiausiai buvo apgaulingas, tariamas, nes kilo iš kalbos, o ne iš konceptų, slypinčių už jos simbolinės prigimties. Aš, tiesą sakant, tvirtai įsitikinęs, kad Renės jausmai nebuvo nei prieštaringi, nei labai sudėtingi: jie buvo vienalyčiai ir paprasti, kaip ir visi jausmai, tačiau, kaip ir visi jausmai, unikalūs bei asmeniški, taigi visos bėdos prasidėjo tada, kai ji pabandė prikabinti jiems etiketę kokio nors bendrinio daiktavardžio – tokio kaip *meilė* arba *pasibjaurėjimas*. Pasitelkdami bendrinius daiktavardžius vieniems ar kitiems reiškiniams įvardinti neišvengiamai ignoruojame skirtumus tarp jų; tačiau kaip tik šie skirtumai, jeigu giliai juos pajaučiame, ir atskleidžia vartojamų daiktavardžių neadekvatumą ir įperša mėgėjui (bet ne mokovui) mintį, kad jis susidūrė su paradoksu, su ambivalentiškumu, nors iš tiesų viskas paprasta – „x“ iš dalies yra ir arklys, ir gramatikos vadovėlis, bet nei vienas, nei kitas iki galo. Priskirdami reiškiniams pavadinimus elgiamės taip

pat kaip ir priskirdami vaidmenis žmonėms – iškraipome esmę, tačiau iškraipyti būtina, jeigu norime suvaldyti siužetą, ir mokovui toks kraipymas yra vienas malonumas.

Renė ir mylėjo mane, ir nekentė manęs, taigi jautė man tam tikrą jausmą – pavadinkime jį jausmu „x“, ir jo ambivalentiškumas jai visai neatrodė smagus.

Per šį mėnesį, nors mudu su Džo ir nebebendravome, aš, savaime suprantama, daugybę kartų mačiau jį koledže. Jeigu būtų buvę įmanoma, apskritai būčiau vengęs jį susitikti, ir ne todėl, kad nebepuoselėjau jam šiltų jausmų, nebesižavėjau juo ar nebegerbiau jo, – priešingai, dabar jis man atrodė dar patrauklesnis, be to, nusipelnantis užuojautos, – o todėl, kad vien pamatęs jį be galo sutrikdavau ir, nepriklausomai nuo to, ką galvodavau apie jį nematydamas jo, liepsnote suliepsnodavau iš gėdos. Norint, kaip Džo, nesigailėti dėl nieko, ką padarei praeityje, reikia bent jau jaustis visiškai vienalyte asmenybe, o man vidinės vienovės jausmo, kaip ir daugelio kitų dalykų, visada trūko. Tą konfliktą tarp skirtingų individualių požiūrių, kurį Džo laikė viena iš kertinių savo subjektyvizmo atramų, aš sureikšminčiau net dar labiau, nes subjektyvizmas kyla iš „aš“, o kai žmogus jaučia susidedąs iš daugelio „aš“, jis pasmerktas išgyventi tokį pat konfliktą, tik giliai viduje, nes kiekvienas jo „aš“ įnirtingai gina savuosius požiūrius, savąsias tiesas – lygiai taip pat, kaip, pagal Džo teoriją, savuosius požiūrius ir savąsias tiesas gina atskiri žmonės ir visuomeninės institucijos. Kitaip tariant, kaip galiu spręsti iš savosios patirties, žmogaus individualumas yra lygiai tokia pat sąlyginė sąvoka kaip ir atomo nedalomumas: kaip atomą galima skaidyti į kitas elementariąsias daleles, ir individą galima suskaidyti į kitus individus, o tikrasis subjektyvumas įmanomas tik nustačius, kas gi tas subjektas. Turiu pripažinti, kad jeigu man atrodytų kitaip, aš iš visos širdies pritarčiau Morgano etikai. Tačiau aš manau taip, kaip manau, todėl kartais

jo etikai pritariu, o kartais – ne. Ir neįžvelgiu savo žodžiuose jokio prieštaringumo – toks pasakymas ne mažiau nuoseklus negu teiginys: „Kai kurie žmonės sutinka su Morganu, o kai kurie – ne.“ Lygiai taip pat kai sutikdavau Džo koridoriuje, kavinėje arba kabinete, man pasidarydavo siaubingai gėda, kad pridariau jam tiek bėdų, nors giliai širdyje ne tik gailėjausi nusidėjęs su Rene, bet ir negalėjau šio nusidėjimo prisiimti: buvau įsitikinęs, kad aš tikrai nebūčiau pasielgęs taip, kaip tas asilas Džeikobas Horneris, ir jaučiausi neturįs su juo nieko bendra. Tačiau grynai iš puikybės (kuri kai kam iš mano Hornerių draugijos vis dėlto buvo būdinga) aš šį pliuralizmą slėpiau, bijodamas, kad jeigu pasakysiu, Džo tai palaikys išsisukinėjimu. Tik vieną kartą per visą rugsėjį mudu pasikalbėjome kiek ilgėliau. Tai atsitiko pačioje mėnesio pabaigoje; jis pamatė, kad aš kabinete vienas, ir užėjo šnektelėti. Jis atrodė kaip visada: šviežutėlis, pasitempęs, protingas ir energingas.

– Ponas Makmehonas skundžiasi, kad jo žirgai tunka, – tarė jis. – Nenorėtum pratęsti jojimo pamokų?

Aš paraudau.

– Mano manymu, jojimo kursas baigtas.

– O gal vis dėlto pratęstum? Juk žirgus reikia pavaikyti, pamankštinti, o jis tokiems dalykams visai neturi laiko.

– Ne, ačiū. Aš kažkaip praradau susidomėjimą jojimu, o ir Renei, manau, neteiktų didelio malonumo jodinėti su manimi.

– Tikrai nebenori jodinėti? O kodėl manai, kad jai...

Jo balse nebuvo girdėti nė gaidelės pasityčiojimo, tačiau negalėjau atsikratyti įspūdžio, kad jis sąmoningai stato mane į kvailą padėtį.

– Džo, juk tu puikiai žinai, kodėl. Ir kaip tau šovė į galvą pateikti tokį pasiūlymą? – man staiga pasidarė apmaudu dėl Renės. – Man baisiai nesmagu tave kritikuoti, tačiau niekaip negaliu suprasti, kodėl tu ją taip spaudi – juk jai ir taip nesaldu.

Jis pastūmėjo akinius arčiau akių.

– Dėl Renės nesijaudink.

– Nori pasakyti, kad pernelyg vėlai susigriebiau? Sutinku. Tik niekaip nesuprantu, kurių galų verti ją eiti pas mane į namus – gal čia kokia nors rafinuota bausmė?

– Nė nemaniau ko nors bausti, Džeikai, ir tu tai žinai. Tiesiog bandau ją suprasti, ir tiek.

– Negi nesupranti, kad visą šį laiką ji gyvena tarsi ant adatų? Aš apskritai stebiuosi, kad ji dar galo sau nepasidarė.

– Ji – stipri moteris, – šyptelėjo Džo. – Tau veikiausiai bus sunku suprasti, tačiau tam tikru atžvilgiu mudu dabar dar laimingesni nei anksčiau – jau seniai, labai seniai, buvome tokie laimingi kaip pastarąsias kelias savaites.

– Ir kaipgi jums tai pavyksta?

– Pirmiausia, kai tik prasidėjo šis sąmyšis, aš atidėjau į šalį disertaciją ir mudu kur kas daugiau laiko praleidžiame drauge. Mudu kur kas daugiau kalbamės – tiek daug dar niekada nesikalbėjome, ir būtų galima išvardinti dar daug kitų dalykų.

Man net kvapą užgniaužė.

– Į ją pažvelgęs nepasakytum, kad ji plyštų iš laimės.

– Aš kalbu apie kitokią laimę, ne tą, kurią tu veikiausiai turi galvoje. Žinoma, mes turime rūpesčių, bet argi gyvenimas be rūpesčių ir laimė yra tas pats? Reikalas tas, kad mudu labai glaudžiai ir be jokių išankstinių nuostatų bendraujame ir mėginame prasiskverbti vienas į kitą kiek įmanoma giliau. Šiuo požiūriu mūsų santykiai tiesiog nuostabūs. Dabar mudu dažnai ir ilgai vaikštinėjame, nes neketiname žudyti sveikatos dėl viso šito jovalo. Man regis, net tapome daug artimesni negu anksčiau, nepaisant to, pažengėme spręsdami savo problemas ar ne.

– Tu įsitikinęs?

– Aš įsitikinęs, kad šį tą mes tikrai *supratome*. Pirmiausia pavyko atskleisti daug mus siejančių dalykų, apie kuriuos anksčiau nė nenutuokėme, taigi labai galimas daiktas, kad mudu neišsiskirsime,

net jeigu ir ne viskas susitvarkys. Žinoma, nebegalėsiu gerbti Renės taip, kaip anksčiau – būtų keista, jeigu mano požiūris į ją nepasikeistų, sutinki? Bent jau nebegalėsiu gerbti jos už tai, už ką gerbdavau anksčiau. Tačiau laikosi ji šauniai. Ji velnioniškai stipri – bent jau dažniausiai, ir už tai ją vertinu. O tu ką pastarosiomis dienomis manai apie mano draugę Renę?

– Aš? – aš visai nesusimąstydavau, ką apie ją manau, bent jau po jos atviravimo prieš dvi dienas. Taigi teko improvizuoti, ir labai greitai. – Na, nežinau, – pabandžiau išlošti laiko.

– Anksčiau tau apie mus veikiausiai susidarė kiek keistokas įspūdis. Labai norėčiau žinoti, ką apie ją manai dabar. Tavęs neerzina, kad ji kartais pati nesusigaudo savo jausmuose?

Aš atsilošiau į krėslo atlošą ir įsistebeilijau į raudoną pieštuką, kuriuo taisiau gramatikos pratimus.

– Tiesą sakant, – pasakiau aš, – visai gali būti, kad aš ją myliu.

– Tikrai? – sukruto jis, be galo susidomėjęs.

– Nenustebčiau, jeigu taip ir būtų. Prieš keletą dienų tai būtų buvusi grynų gryniausia tiesa. Dabar jau nesu toks tikras, kad ją myliu, tačiau nesu tikras ir dėl to, kad nemyliu.

– Juk tai nuostabu! – nusijuokė Džo. Man regis, jis galvoje turėjo: „*Tai labai įdomu.*“ – Todėl tu ir lindai pas ją į lovą – tada, pirmąjį kartą? Kodėl iš karto nepasakei?

– Tada aš dar šito nejaučiau.

– O Renė žino?

– Ne.

– O kokia jos nuomonė apie tave?

– Prieš kurį laiką ji mane niekino. O praeitą savaitę pasakė, kad jai vis vien.

– Ji tave myli? – paklausė Džo šypsodamasis.

Kaip jau ne kartą sakiau, Džo buvo be galo tiesus žmogus, kuriam svetima bet kokia klasta, tačiau patikėti, kad žmogus yra toks, kokį jį matai, be galo sunku, beveik neįmanoma. Galbūt didžiau-

sia mano kaltė yra ta, kad aš taip ir neįstengiau patikėti atvira Džo šypsena ir skaisčia jo kakta, tačiau prisipažįstu – nepatikėjau.

– Esu beveik tikras, kad ji mane niekina, – atsakiau aš.

Džo atsiduso. Jis sėdėjo ant sukamosios kėdės, greta manęs, ir po šių mano žodžių užsikėlė kojas ant priešais stovėjusio jį stalo ir sunėrė rankas už pakaušio.

– O ar tau niekad nekilo mintis, kad, galimas daiktas, dėl visko, kas atsitiko, kaltas ne kas kitas, o aš? Daugelį dalykų galima sklandžiai paaiškinti, tarus, kad visą šią košę užviriau aš, skatinamas kažkokių iškrypėliškų paskatų. Juk galimas ir toks paaiškinimas. Tai kaip, ar nekyla tokia mintis?

– Apie iškrypėliškas paskatas? Nežinau, Džo. Man tavo elgesys neatrodo iškrypėliškas – nebent tai, kad verti Renę lankytis pas mane.

Jis nusijuokė.

– Man regis, iškrypėlišku elgesiu galėtum pavadinti tai, kad skatinau judu daugiau bendrauti – juk žinome, kas iš to išėjo. Tačiau jeigu tada ir turėjau nesveikų paskatų, tai jos buvo nesąmoningos. Bet negi iš tiesų manai, kad ją lankytis pas tave verčiu todėl, kad man tai teikia iškreiptą malonumą? Taip elgiuosi tik norėdamas ją patikrinti, išbandyti. Ji turi apsispręsti kartą ir visiems laikams, ką ji iš tiesų jaučia tau, man ir pačiai sau, ir tu gi pats ne blogiau už mane supranti, kad jeigu ne tie apsilankymai pas tave, ji tučtuojau visus prisiminimus apie šį reikalą nubruktų į tolimiausią smegenų kertelę arba apskritai pasistengtų ištrinti viską iš atminties.

– O man regis, tu tiesiog kliudai užgyti jos žaizdoms.

– Taip, veikiausiai. Tiesą sakant, kaip tik tai aš ir darau. Šiuo atveju mes negalime leisti žaizdoms užsitraukti, kol nežinome, kokios tai žaizdos ir ar giliai pažeistas audinys.

– O man atrodo, kad svarbiausia užgydyti žaizdas, ir nesvarbu kokiomis priemonėmis.

– Tu pernelyg susižavėjai analogija, – nusišypsojo Džo. – Juk tai ne kūniškos žaizdos. Jeigu liausiesi kreipęs į jas dėmesį, gali pasi-

rodyti, kad jos išnyko, tačiau santykiuose tarp dviejų žmonių tokių žaizdų neišgydysi tiesiog jas ignoruodamas – o jeigu ir bandysi ignoruoti, jos vis tiek anksčiau ar vėliau atsivers. – Jis pakeitė temą. – Tai tu Renę myli?

– Nežinau. Kartą ar du kartus man buvo taip pasirodę.

– Ar vestum ją, jeigu ji nebūtų ištekėjusi už manęs?

– Nežinau. Prisiekiu – nežinau.

– O kaip pasielgtum, jeigu paaiškėtų, kad geriausia išeitis – jums palaikyti pastovius seksualinius santykius? Turiu galvoje meilės trikampį be jokių pykčių, slapukavimų ar pavydo.

– Nemanau, kad tai būtų išeitis. Aš gal ir galėčiau taip gyventi, o štai judu su Rene – vargu.

Ir su susidomėjimu pastebėjau, kad vien paminėjus vedybas ir nuolatinius seksualinius santykius pajutau pasibodėjimą Rene. Būti iškrypėliu gal ir smagu, o štai vyru – tikrai ne mano amplua.

– Sutinku. Tai ką, tavo nuomone, reikia daryti, Džeikai? Dabar tu siūlyk savąjį išeities variantą.

Aš papurčiau galvą.

– O gal man imti ir nušauti judu abu? – nusiviepė jis. – Kaip tik ir ginklą turiu – keturiasdešimt penkto kalibro koltą ir kokį tuziną kulkų. Kai mudu su Rene pradėjome knaisiotis po šį jovalą, aš atkapsčiau jį rūsyje, užtaisiau ir padėjau į lentyną svetainės spintoje, tam atvejui, jeigu kam nors iš mūsų kiltų noras pašaudyti – į save ar į kitus.

Išgirdęs šiuos žodžius sunerimau, ir kaip reikiant – rupūs miltai, gal iš tiesų aš įsimylėjęs visai ne Renę, o Džo Morganą? Jis atsistojo ir meiliai apkabino mane per pečius:

– Tai ką, atsakymo nėra?

Aš vėl tik papurčiau galvą.

– Po perkūnais, Džo, nežinau, ką tau pasakyti.

– Žodžiu, – tarė jis rąžydamasis ir žengdamas durų link, – jis vis dar ten, spintoje. Gal kartais prisireiks.

Keturiasdešimt penktojo kalibro koltas, Jungtinių Valstijų armijoje nešiojamas pritvirtintas prie perpetės diržo, – didelis, sunkus ir šiurpokai atrodantis pistoletas. Jo atatranka išmeta šaunančiojo ranką aukštyn, o stora švininė kulka, kurią jis iššauna, lupa taip stipriai, kad numuša žmogų nuo kojų. Šios klaikios pabaisos paveikslas visiškai užvaldė mano vaizduotę, kai tik Džo apie ją užsiminė, ir nėjo man iš galvos kokias tris ar keturias dienas: veikiausiai apie ją galvojo ir Džo su Rene, mintyse matydami, kaip ji guli, kaip riogso spintos lentynoje, dieną ir naktį, kol jie analizuoja ir nagrinėja kiekvieną mudviejų svetimavimo smulkmenėlę, ir laukia, kol kas nors pagaliau apsispręs. Nenuostabu, kad Renė naktimis negali miegoti! Kai tik ši priemonė taip atsainiai, lyg tarp kitko buvo įmestas į mūsų siužetą, mane irgi pradėjo kankinti nemiga. Net mano kambarėlyje jis apsireiškė tarsi sutirštėjęs, beveik matomas Pasirinkimo įsikūnijimas: pats jo egzistavimo faktas iš esmės keitė žaidimo sąlygas ir mano apmąstymams užduota tema suteikė aktualumo bei neatidėliotinumo prieskonį, kurį, esu įsitikinęs, Morganai pajuto tuoj pat, o aš, dėl to, kad gyvenau atskirai – o gal ir dar dėl kokių nors priežasčių – kurį laiką jo išvengiau.

Šis pistoletas sapnavosi man naktimis, šmėkščiojo prieš akis ir dieną. Mano vaizduotėje jis iškildavo stambiu planu, tarsi išdidintoje nuotraukoje: sunkus, plokščias, jis gulėjo sau spintos lentynoje, o per dureles sklido Džo ir Renės balsai – jiedu vis kalbėjosi ir kalbėjosi, dienų dienas, kiauras naktis. Aš girdėjau tik intonacijas: Renės balse išskirdavau tai santūrumą, tai neviltį, tai isteriją, o Džo balsas visada skambėjo ramiai ir apgalvotai, kad ir kiek jis kalbėdavo – valandų valandas liejosi visiškai vienodas, be jokios bangelės ramus mąslumas, galiausiai virsdavęs beprotybe, nakties košmaru. Prisiekiu, dar niekas niekad nebuvo taip užvaldęs mano minčių, kaip šis ginklas – jis mano galvoje užėmė visą vietą, nepalikdamas nė menkiausio tarpelio. Jis pasirodydavo man nė kiek ne mažiau įvairiomis išraiškomis negu Laokoono šypsena, tik kur kas

įtaigesnėmis ir lemtingesnėmis. Kaip tik lemtingumas ir teikė koltui kraupaus gyvybingumo. Jis su manim buvo visur ir visada.

Ir kai po kurio laiko aš su šiuo pistoletu tiesiogiai susidūriau savo kambarėlyje, kur jis jau ne pirmą dieną buvo apsigyvenęs nelemtos dvasios pavidalu, pasijutau tarsi košmare, kuris tapo realybe; kaip tik todėl pamatęs jį aš perbalau ir pajutau, kaip nutirpo pakinkliai, mat iš principo aš pistoletų nesibaidau. Renė atėjo aštuntą, o prieš tai, apytikriai prieš valandą, paskambino ir pasakė, kad jai reikia su manim pasikalbėti. Mano nuostabai, kartu su ja atėjo Džo, o kartu su Džo atvyko koltas – popieriniame pakete. Renė veikiausiai neseniai verkė – jos skruostai buvo išblyškę, akys patinusios, o Džo atrodė visai žvalus. Vos aš su juo pasisveikinau, jis tuoj iš paketo išėmė pistoletą ir atsargiai padėjo ant mažyčio peleninės stovelio, o šį savo ruožtu pastatė per patį kambario vidurį.

– O štai, Džeikobai, ir jis, – nusijuokė Morganas. – Visa, ką turime – tavo.

Aš pistoletu pasigėrėjau iš tolo, nedrįsdamas prie jo prisiliesti, sukrizenau reaguodamas į jo lėkštą juokelį, ir, kaip jau minėjau, perbalau. Įtaisėlis buvo kaip reikiant, tarsi iš mano nakties košmarų plaukęs – toks pat didžiulis ir lemtingas. Džo stebėjo mano veidą.

– Gal alaus? – pasiūliau aš. Kuo kruopščiau stengiausi slopinti savo nerimą – ko jau ko, o pasiduoti nerimui dabar tikrai nenorėjau, – tuo aiškiau girdėjau jo gaideles savo balse.

– Mielai. O tu, Rene, – gersi?

– Ne, ačiū, – atsiliepė Renė, ir jos balsas skambėjo visai kaip manasis.

Ji atsisėdo ant visokia manta užverstos kėdės prie lango, o Džo – ant mano baisingosios lovos kraščiuko, taigi kai aš atkimšau butelius ir užėmiau vienintelę likusią laisvą sėdėti tinkamą vietą – supamąjį krėslą, mes išsidėstėme idiotiškai taisyklingu trikampiu,

kurio centre atsidūrė pistoletas. Džo šią aplinkybę pastebėjo tą pačią akimirką kaip ir aš: nežinau, kaip tiksliai įvardinti jo šypsnį, tačiau manasis buvo visai nelinksmas.

– Tai kas atsitiko? – paklausiau jo.

Džo pastūmėjo akinius arčiau akių ir užsimetė koją ant kojos.

– Renė nėčia, – pranešė jis lygut lygutėliu balsu.

Jeigu esi permiegojęs su moterimi – nesvarbu, kokiomis aplinkybėmis, – tokios naujienos visada pribloškia ne mažiau negu arklio spyris. Pistoletas grėsmingai padidėjo, ir man prireikė keleto sekundžių susikaupti ir suvokti, kad jeigu kam ir reikia dėl to jaudintis, tai tikrai ne man.

– Sveikinu!

Ant Džo veido stirksojo vis ta pati visai nemeili šypsena, Renė stebeilijosi į kilimėlį ant grindų. Tylos minutė.

– Tai ko jūs tokie surūgę? Kas nors negerai? – pasiteiravau aš, bandydamas išsiaiškinti, ar man reikia ko nors bijoti.

– Pirmiausia negerai tai, kad mes nesame įsitikinę, ką vertėtų šia proga pasveikinti, – iškošė Džo.

– Kaip tai neaišku? – nustėrau aš. – Negi baiminatės, kad Renė galėjo pastoti nuo manęs?

– Šiaip tai aš nieko nebijau, – atsakė Džo. – Tačiau pastoti ji galėjo ir nuo tavęs.

– Rupūs miltai, Džo, patikėk, dėl šito gali visiškai nesukti sau galvos, – patikinau jį ir su nuostaba pažvelgiau į Renę, kuriai, mano galva, papildomų problemų išsigalvoti nederėjo.

– Nori pasakyti, kad visada saugojaisi? Žinau. Taip pat žinau, kiek kartų tau teko tai daryti ir kokioms kontraceptinėms priemonėms tu teiki pirmenybę, Džeikobai.

– Tai kur tada šuo pakastas? – paklausiau aš, truputį net pyktelėjęs.

– Reikalas tas, kad aš irgi kiekvieną kartą mylėdamasis naudojausi apsaugos priemonėmis – negana to, tokiomis pačiomis kaip ir tu.

Aš nusterau. Šalia gulėjo pistoletas.

– Vadinasi, – tęsė Džo, – jeigu, kaip mane tikina mano mieloji draugė Renė, mūsų trikampis niekada nebuvo virtęs stačiakampiu, ir jeigu nemeluoja akušeris, sakydamas, kad prezervatyvai suteikia garantiją apytikriai aštuoniasdešimčia procentų, mudu abu galime pasveikinti vienas kitą. Faktiškai, jeigu nėra kitų veiksnių, šansas, kad Renė pastojo nuo tavęs, yra vienas prie keturių.

Nei Džo balsas, nei jo veidas neišdavė, kaip jam patinka ši tikimybė, o man baisiai rūpėjo žinoti.

– O tu įsitikinusi, kad iš tiesų pastojai? – paklausiau Renės. Mano balsas, kad jį kur, virpėjo.

– Man... man ilgai neprasideda mėnesinės, – pasakė Renė, du ar tris kartus krenkštelėjusi. – Ir pastarąsias dvi dienas mane nuolatos pykina.

– Bet juk tau ir anąsyk, palyginti neseniai, atrodė, kad pastojai, nors nieko nebuvo. Gal ir dabar taip?

Ji papurtė galvą.

– Tąsyk aš pati sau nėštumą įsikalbėjau, – ji sekundei užsikirto, paskui pratęsė: – Tąsyk norėjau pastoti.

– Abejoti rimtesnio pagrindo nėra, – pasakė Džo, – taigi neverta ir abejonėmis grįsti vilčių. Jeigu Renė pastojo ne anksčiau kaip prieš mėnesį, akušeris, žinoma, negali būti visiškai tikras, tačiau Renė savo simptomus pažįsta.

Aš atsidusau ir miglotai – juk Džo dar net neužsiminė ir niekaip neleido suprasti, ką jis jaučia – numykiau:

– Hm... padėtis darosi kiek keblesnė...

– Nejaugi? Ir kokius gi naujus keblumus tu įžvelgi?

– Man regis, viskas priklauso nuo jūsų – nuo to, kaip jūs patys vertinate susidariusią padėtį.

– O kodėl tik nuo mūsų? Klausyk, Horneri, tau teks pagaliau apsispręsti. Ir nuo manęs, ir nuo tavęs Renę skiria vienodas atstumas, o mus visus skiria vienodas atstumas nuo kolto.

– Jums veikiausiai reikėjo pagalvoti apie tokią galimybę, – surizikavau pastebėti aš.

– Nori pasakyti, kad apie tokią galimybę turėjau pagalvoti prieš siųsdamas Renę pas tave? Aš pagalvojau – svarsčiau įvairius variantus. Tačiau tai visai nereiškia, kad turiu džiaugtis, jeigu ji nešios tavo vaiką. Įsikalk į galvą, manęs tokia perspektyva visiškai nedžiugina, ir nieko panašaus aš nenorėjau ir nelaukiau. Tačiau apie tokią galimybę pagalvojau jau tą pačią minutę, kai pirmą kartą išgirdau, kad tu ją išdulkinai. O jeigu judu nepagalvojote, tai dėl to kaltas tik jūsų kvailumas.

– Apskritai negalvoju apie tokias galimybes, – liūdnai nusišypsojau aš. – Jeigu viengungiai apie tai galvotų, jų gyvenimas būtų labai vienišas.

– Tiesiog širdis plyšta klausantis, – sausai burbtelėjo Džo.

Gūžtelėjau pečiais. Man buvo neaišku, ar turiu teisę būti suirzęs: situacija tapo pernelyg paini. Mes vėl patylėjome. Džo neskubėdamas kramtė didžiojo piršto nagą, Renė kaip ir anksčiau stebeilijosi į kilimėlį, o aš vis stengiau iš regėjimo lauko ir apskritai iš galvos išstumti pistoletą.

– Tai ką tu siūlai, Džo?

– Ar liausies kartą su tuo „tu“? – įtūžo Džo. – Tas vaikas ne tik mano. Ką tu siūlai?

– Ką galiu pasiūlyti, jeigu net nežinau, ar judu ketinate pasilikti tą vaiką, ar atiduoti jį įvaikinti, ar dar ką nors daryti? Tu puikiai supranti, kad aš sumokėsiu už akušerio paslaugas, už kliniką ir visa kita, ir padėsiu, jeigu nutarsi jį pasilikti, o jeigu nutarsi atiduoti įvaikinti, irgi prisidėsiu kuo galėdamas. Jeigu galėčiau pats jį auginti ir auklėti, taip ir padaryčiau.

– Bet vemti už Renę tu juk negalėsi, ir pusės gimdymo skausmų neperimsi.

– Ne, čia iš manęs naudos kaip iš ožio pieno.

– Tu viską pernelyg supaprastini; „jeigu tu nutarsi tą, jeigu tu

nutarsi aną" – visą atsakomybę krauni ant mano pečių. Žadi prisiimti išlaidas, tačiau pinigai čia visai ne esminis dalykas, ir tu puikiai tai supranti. Perkelti problemą į pragmatišką lygmenį – už tą sumokėsiu, prie ano prisidėsiu – pernelyg didelis supaprastinimas. Labai jau pigiai bandai atsipirkti. Aš būčiau tau labai dėkingas, jeigu prisiimtum savąją dalį atsakomybės. Neprašau, kad prisiimtum ir manąją – tai irgi būtų pernelyg didelis supaprastinimas.

– Ir kaipgi tai padaryti – prisiimti sau dalį atsakomybės? – pasidomėjau aš. – Paaiškink, aš pasirengęs.

– Ogi užimk nors kokią poziciją ir laikykis jos, kad mes žinotume, su kuo turime reikalą! Ir nespardyk kamuolio į mano aikštės pusę. Pasakyk, ką, *tavo galva*, aš turiu daryti? Pasakyk, ką, tavo nuomone, turi daryti Renė? Pasakyk savo nuomonę, o paskui mes pasakysime savąją. Ir tada pagaliau galėsime spręsti problemą iš esmės! Nebūk kaip medūza!

– Džo, aš neturiu aiškios nuomonės, – kategoriškai pasakiau aš. Bėda, žinoma, buvo ta, kad turėjau tiesiog per daug nuomonių, ir visos jos man atrodė vienintelės teisingos.

Džo pašoko nuo lovos, pačiupo pistoletą ir nukreipė jį man į veidą.

– O jeigu pasakysiu, kad nuspausiu gaiduką? Gal bent šiuo klausimu turėsi nuomonę?

Manęs vos nesupykino.

– Nesivaržyk, spausk gaiduką, kalės vaike, – praveblenau aš.

– Velnias, vadinasi, tu apskritai niekada ir nieko negalėsi nuspręsti, – jis vėl padėjo pistoletą ant stovelio. Renė šią sceną stebėjo su ašaromis akyse, tačiau sielvartavo ji ne dėl mūsų.

– O *tu* ką ketini daryti? – paklausė jos Džo gana aštriai, ir kai ji atsakydama palingavo galva, pastebėjau, kad nors veido išraiška ir nepakito, jo akys irgi sudrėko. Ne, prieš mane nukreiptos sąjungos nebuvo: kiekvienas apraudojo savo sielvartą.

– Man vis tiek, – atsakė Renė. – Darykite, ką tinkami.

– Ar jūs susimokėte, nelabieji! – subliuvo Džo, ir jo skruostai pasruvo ašaromis. – Neketinu galvoti nei už jį, nei už tave. Galvok pati už save, arba tarp mūsų viskas baigta! Aš nejuokauju!

– Aš nenoriu šito vaiko, – pareiškė jam Renė.

– Nori atiduoti jį įvaikinti?

Ji papurtė galvą.

– Neišeis. Išnešiojus vaiką su juo taip lengvai neišsiskirsi. Jeigu nešiosiu vaiką devynis mėnesius, vis tiek jį pamilsiu, o aš nenoriu jo mylėti. Nenoriu nešioti jo devynis mėnesius.

– Ką gi, puiku. Štai, imk pistoletą. Nusišauk.

Renė liūdnai pažvelgė į jį.

– Jeigu nori, nusišausiu.

– Kas per velniava, vėl aš turiu norėti!

– Nori pasakyti, kad reikia daryti abortą, Rene? – paklausiau aš.

Renė linktelėjo.

– Noriu to vaiko atsikratyti, nenoriu jo nešioti.

– Judu tikri gudročiai – negi manote, kad šioje skylėje rasite gydytoją, kuris sutiks daryti abortą? – su pasibjaurėjimu tarė Džo. – Čia jums ne Niujorkas.

– Nežinau, – atšovė Renė, – bet neketinu šio vaiko nešioti. Aš jo nenoriu.

– Ką gi, vėl eik pas gydytoją Volšą, kaip praeitą kartą – jis mėgsta paburnoti, paskaityti moralus, – nusišaipė Džo. – Jis gi tave nuo laiptų nuspirs! Ir apskritai nemanau, kad visoje grafystėje atsirastų bent vienas abortus darantis daktaras.

– Man nerūpi, – suaimanavo Renė. – Žinau viena – arba pasidarysiu abortą, arba nusišausiu. Džo, aš apsisprendžiau.

– Skamba, žinoma, drąsiai, bet pažvelkime tiesai į akis, Rene: ar pažįsti kokį nors gydytoją, kuris darytų abortus?

– Ne.

– Teisingai, nepažįsti: nei Baltimorėje, nei Vašingtone, ir ap-

skritai niekur. Ir pažįstamų, kurios būtų pasidariusios abortą, tu, savaime suprantama, taip pat neturi?

– Ne.

– Puiku. Tai sakai, arba pasidarysi abortą, arba nusišausi? Tarkime, pradėti reikia nuo rytdienos: ką ketini daryti, kaip ieškosi specialisto?

– Nežinau! – prapliupo raudoti Renė.

– Rupūs miltai, dabar mums visiems kaip niekad svarbu mąstyti blaiviai, tačiau kaip tik mąstyti tu akivaizdžiai nenori. Tavo kalbos apie tuos hipotetinius „arba-arba" – visiški niekai, nes nei viena, nei kita iš tiesų įvykdyti negalėsi.

Renė tyliai riktelėjo ir puolė prie stovelio, tačiau aš ne prasčiau už Džo supratau, kur link viskas krypsta, ir puoliau jai sukliudyti stačia galva. Nėriau iš krėslo, bandydamas pasiekti koltą. Pasiekti jo, žinoma, nesugebėjau (kūno judesių koordinacija niekada nebuvo stiprioji mano pusė), tačiau krisdamas pirštais nusitvėriau stovelio ir užsiverčiau jį kartu su pistoletu ir dar kažkokiais daiktais ant savęs. Renė iš inercijos batelio smaigaliu spyrė man į galvą – smūgis buvo toks stiprus, kad man net akyse aptemo – ir taip pat dribtelėjo ant kelių. Ji įnirtingai bandė brautis prie pistoleto, kuris krisdamas nuo stovelio bumbtelėjo man ant kairiojo peties ir nuslydo kažkur po pažastimi. Aš persiverčiau ant pilvo, uždengdamas ginklą kūnu, paskui pats jį sugraibiau ir atitvėriau nuo jos nugara. Kai atsistojau, ji jau net nebandė atimti iš manęs pistoleto – tiesiog nusliūkino šalin, vėl atsisėdo ant kėdės ir užsidengė rankomis veidą. Visas tirtėdamas aš palikau stovelį gulėti ten, kur jis gulėjo, o pistoletą laikiau rankose.

– Judu – tikri bepročiai! – užrikau.

Džo visą šį laiką nė nekrustelėjo iš vietos, nors buvo matyti, kad jis irgi smarkiai sukrėstas.

– Kodėl bepročiai? Paaiškink! – jo nervai irgi nebeatlaikė.

– Eik švilpt! – atšoviau aš. – Ar nori, kad ji sau smegenis ištaškytų?!

– Aš noriu, kad ji pati už save galvotų, – atsakė Džo. – O tu – jeigu jau jai sukliudei – gal pagaliau išgimdei kokią nors nuomonę? Ar tiesiog nenorėjai, kad ji tau kambarį suterštų? Gerai, mudu su Rene trauksime namolio, o ten jau galėsime smegenimis taškytis į valias!

– Dėl Dievo meilės, Džo, ar nemyli savo žmonos?

– Čia ne argumentas. O *tu* ją myli? Kodėl jai sukliudei?

– Šią minutę aš nieko nemyliu. Manau, kad judu abu bepročiai.

– Nekalbėk apie dalykus, apie kuriuos nė velnio nerauki. Negi manai, kad jai būtų geriau pagimdyti vaiką, kurio ji nenori?

– Nieko aš nemanau, ir apskritai man nusišvilpt, ką judu darysite, bet pistoleto jums neatiduosiu.

– Tauški visiškus niekus, – piktai tarė Džo. – Tu nenori mąstyti. Visą laiką kalbi apie *mudu abu*, nors puikiai žinai, kad toks pasakymas pritemptas. Sakai, kad tau nerūpi, ką darys Renė, kaip jos reikalai klostysis toliau, bet tuo pat metu atimi iš jos galimybę rinktis. Elgiesi tarsi kokio suknisto Holivudo filmo personažas – viską sujauki ir supainioji.

– Tai ko, velniai rautų, tu nori? – subliuvau aš.

– Noriu, kad tu aiškiai suvoktum, kaip susiklosčiusioje situacijoje dera elgtis ir kaip nedera! – įnirtingai atrėmė Džo. – Žmonės imasi veikti tada, kai jie pasirengę veikti, ir tai nepriklauso nuo to, ar jie aiškiai mąsto, ar ne, ir jeigu aš sumanysiu tave nukepti, Horneri, žinau, už ką tai padarysiu: tu įsigudrini taip viską supainioti, kad mums tenka iš pradžių veikti, ir tik paskui galvoti – taigi negalime racionaliai rinktis ir priimti apgalvotų sprendimų. Ir nemanyk, kad aš švaistausi tuščiais žodžiais: už tai tave tikrai nužudyčiau.

– Tai kaip tokiu atveju nedera elgtis?

– Nedera visko supaprastinti – tai pirmiausia, nedera be paliovos klausinėti mano nuomonės – girdi, *tu gi jos vyras,* tu ir spręsk; nedera su manim ir Rene kalbėti kaip su vienu žmogumi, tarsi

mes būtume surezgę prieš tave sąmokslą; nedera trukdyti jai imtis veiksmų, ir nedera kalbėti apie kažkokius iškrypimus ir pamišimus.

– Po perkūnais, Džo, juk jeigu aš nebūčiau pašokęs, ji dabar *jau* būtų lavonas! Negi tu šito norėtum?!

– O mes, Džeikai, čia ne *žaidimą žaidžiame*! Pamiršk visus savo žiūrėtus filmukus, visus skaitytus romaniūkščius. Viską pamiršk, išskyrus mūsų problemą. Visa kita tik drumsčia regėjimą ir temdo akis. Ir liaukis stebeilytis į mane, tarsi aš būčiau kokia pabaisa! – jis galutinai prarado savitvardą ir pradėjo šaukti visa gerkle. – Aš vienintelis stengiuosi galvoti apie visa tai paprastai ir aiškiai! Beje, gal tau bus įdomu: jeigu Renė būtų įtaisiusi sau skylę galvoje, mudu abu dabar irgi būtume negyvi – abu! Tačiau aš vis tiek nepuoliau jai kliudyti, ir nekliudysiu. Tu apskritai iki šiol nebuvai sutikęs vyro, kuris myli, kuris galėtų mylėti moteriškos lyties žmogiškąją būtybę, Horneri: visi, kuriuos tau teko pažinti, myli tik gražius paveiksliukus savo kvailose makaulėse. Dėl Dievo meilės, Horneri, *prasikrapštyk savo prakeiktus veizolus*! Vieną vienintelį kartą prasikrapštyk savo suknistas akis ir pabandyk suprasti kitą žmogų!

– Nori, kad aš padėčiau pistoletą, kur jis buvo?

– Liaukis klausinėti manęs, ko noriu aš!

Aš nežinojau, ką ir bedaryti.

– Še, – pasakiau ir įteikiau pistoletą Džo. – Jeigu tu taip pakvaišęs dėl savo idėjų ir taip nori veikti griežtai pagal jas, tai imk ir dėk jį į vietą pats.

Džo paėmė ginklą ir nevirptelėjusia ranka ištiesė jį Renei.

– Štai, – švelniai tarė jis, ranka įsitvėręs jos kėdės atlošo. – Jis tau reikalingas?

Renė net nepažvelgusi į jo pusę, papurtė galvą.

– O gal ji nori, kad tu jai padarytum šią paslaugą? – paklausiau aš, sudėjęs į šiuos žodžius visą Dievo man skirtą ironiją, tačiau buvau taip susijaudinęs, kad net ėmė svaigti galva.

Džo dėbtelėjo į mane lediniu žvilgsniu.

– Ar nori, kad tave nušaučiau, Rene? – sarkastiškai paklausė jis. Ji vėl papurtė galvą. Džo pakėlė nuo grindų stovelį, padėjo ant jo pistoletą ir grįžo į savo vietą ant lovos.

– Taigi, Džeikai, tu nutarei, kad vaiką mes pasiliekam. Ar dar bus kokių nors nuomonių?

Kalbėti neįstengiau. Kaip ir Renė, tik papurčiau galvą. Sunku turėti reikalą su žmogumi, kuris beatodairiškai vadovaujasi savo idėjomis ir pasirengęs sumokėti bet kokią kainą už tai, kad tik nė per plauką nenukryptų nuo jų užbrėžtos elgesio linijos, ir bendravimas su juo ilgainiui demoralizuoja.

– Kaip ir derėjo tikėtis, neturi, – niekinamai tarė Džo. Jis pakilo, užsimetė lietpaltį ir pradėjo jį sagstytis. – Važiuosi namo? – paklausė jis Renės.

Renė pakilo ir apsivilko savąjį lietpaltį. Rengdamasis išeiti Džo įsikišo koltą į lietpalčio kišenę. Jis buvo be galo susinervinęs. Jiedu durų link žengė, nė nemanydami atsisveikinti ir palinkėti man labos nakties.

– Luktelėk, Džo, – šūktelėjau aš, kai jie jau buvo beišeiną. – O jeigu Renei vis dėlto *pavyktų* surasti abortus darantį žmogų, ką tada pasakytum?

– Koks skirtumas, ką pasakyčiau? Ką turi galvoje?

– Turėjau galvoje, ar sutiktum, kad ji pasidarytų abortą?

– Man šis sumanymas nepatinka, – mediniu balsu atsakė Džo. – Jeigu pavyktų susitarti daryti abortą geroje klinikoje, jeigu jį atliktų kvalifikuotas specialistas, tada neturėčiau jokių prieštaravimų. Bet taip nebus. Dabar Renė sveikut sveikutėlė, o šiame miesteliūkštyje ji susirastų nebent kokį atgrubnagį šundaktarį, kuris sumaitotų ją visam likusiam gyvenimui.

Jis pasisuko eiti.

– Aš pabandysiu surasti gerą daktarą, – pasakiau, – ir jeigu man pavyks, pats sumokėsiu už operaciją.

– Niekus tauški, – pareiškė Džo ir jie išėjo.

11 Kitą dieną, anksti ryte, mano akys atsivėrė pačios savaime

Kitą dieną, anksti ryte, mano akys atsivėrė pačios savaime, ir aš pašokau iš lovos išpiltas šalto prakaito bei apimtas baisios nuojautos, kad Renės nebėra tarp gyvųjų. Tuoj pat paskambinau Morganams ir nepatikėjau savo ausimis, kai atsiliepė pati Renė.

– Atsiprašau, kad pažadinau tave, Rene. – Velnias, staiga pamaniau, ar tik nebūsi nusižudžiusi.

– Ne, nenusižudžiau.

– Klausyk, – puoliau maldauti aš, – pažadėk, kad dar kurį laiką palauksi ir nesižudysi.

– Nieko negaliu pažadėti, Džeikai.

– Bet tu privalai, kad tave kur!

– Ir kodėl?

– Ogi todėl, kad – jeigu į visa kita tau nusispjaut – aš tave myliu, – sakiau netiesą, bent jau tuo požiūriu, kad kiekviena prasmės neturinti frazė paprastai nėra nei tiesa, nei melas. Aš pats nelabai supratau, ką apskritai turėjau galvoje, kai sakiau Džo mylįs Renę, ir bent jau dabartiniame savo pareiškime neįžvelgiau jokios prasmės.

– O Džo, vadinasi, nemyli? – atkirto Renė.

– Ką gi, puiku, tebūnie: jis tave taip stipriai myli, kaip aš niekada

nieko mylėti neįstengsiu. Jis tave taip myli, kad pasirengęs leisti pasidaryti skylę galvoje, o man į tave taip giliai nusispjaut, kad tau nė nusišauti ramiai neduodu.

Mano nuostabai, Renė padėjo ragelį. Aš paskambinau dar kartą. Šį kartą ragelį pakėlė Džo.

– Renė nenori su tavimi kalbėtis. Tai, ką tu jai ką tik pasakei, yra kvailystė – arba atvira provokacija.

– Atsiprašau. Klausyk, Džo, kaip manai, ji nusižudys?

– Iš kur, po galais, aš žinau?

– Pabūk su ja rytoj namie, gerai? Ir prižiūrėk – kad ko nors neatsitiktų. Būk geras, tik vieną dieną.

– Nė nemanau. Dėl vienos paprastos priežasties: jeigu pradėsiu ją sekti, rytoj ji tikrai nusižudys.

– Vadinasi, tu nenori, kad ji nusišautų?

– Koks skirtumas, ar aš noriu, ar ne?

– Tik vieną dieną, Džo! Supranti, man regis, aš galėsiu jai ką nors surasti, jeigu neleisi jai šiandien iškeliauti į aną pasaulį.

– Turi pažįstamą specialistą? Kodėl vakar nesakei?

– Nesu įsitikinęs. Aš pats tokio žmogaus nepažįstu, tačiau pažįstu keletą vyrukų Baltimorėje, kurie tikrai gali turėti pažįstamą gydytoją. Noriu kuo greičiau su jais susisiekti. Išgauk iš jos pažadą, kad ji nekrės kvailysčių, kol aš viską išsiaiškinsiu.

– Renė mano įsakymams nepaklūsta ir manęs neklausys.

– Dar ir kaip klausys, ir tu puikiai tai žinai. Pasakyk jai, kad aš pažįstu tinkamą gydytoją, tačiau man reikia su juo susisiekti ir aptarti sąlygas.

– Nieko nebus.

– Tik vieną dieną, Džo!

– Nepadėk ragelio, – tarė jis. – Rene? – išgirdau, kaip jis ją pašaukė. – Tu šiandien neketini žudytis?

Išgirdau, kaip Renė paklausė, kodėl noriu tai žinoti.

– Horneris sako turįs kažkokių draugužių Baltimorėje, kurie

gali turėti pažįstamą abortų specialistą, – atsakė Džo. Įmanydamas būčiau jį pasmaugęs už tai, kad pasakė jai tiesą. – Jis rengiasi su jais susisiekti ir viską sužinoti.

Renė kažką burbtelėjo, bet aš neišgirdau ką.

– Ji sako, kad jai tai neįdomu, – informavo mane Džo.

– Klausyk, Džo, – aš skambinsiu visiems pažįstamiems. Galbūt aborto nė neprireiks. Pasistengsiu gauti truputį ergotrato. Tai paprasčiausias ir patikimas būdas atsikratyti vaisiaus. Pasakyk jai, kad paieškai man reikia paros laiko ir kad aš arba atvešiu jai ergotrato, arba su kuo nors susitarsiu dėl aborto.

– Gerai, pasakysiu, – teikėsi išspausti Džo ir padėjo ragelį.

Visa tai, ką kalbėjau (kad turiu Baltimorėje draugų, kurie gali pažinoti kokį nors abortų specialistą), buvo ne visai tiesa – tiksliau, visiška netiesa: neturėjau draugų nei Baltimorėje, nei kur nors kitur. Ir štai aš pradėjau skambinti visiems Vaikomiko gydytojams – abėcėline tvarka. Pirmajam pasakiau: „Laba diena. Aš Henris Dempsis. Mes ne taip seniai atvykome į jūsų miestą ir asmeninio gydytojo susirasti dar nespėjome. Žodžiu, mano žmona įklimpo į labai nemalonią istoriją: mudu jau turime du vaikus, o ji, regis, vėl pastojo. Šiaip ji sveika moteris – fiziniu požiūriu jokių problemų, bet jos *psichinė* būklė nekokia. Ir aš manau, kad dar vienas gimdymas ją gali palaužti.

– Nejaugi? – atsakė man gydytojas. – O kokia jūsų psichiatro pavardė?

– Jūs veikiausiai jo nepažįstate, – atsakiau aš. – Jis iš Vait Pleinso, Niujorko valstijos, kur mudu gyvenome anksčiau. Jis vardu Banksas. Daktaras Džozefas Banksas.

– Ir jūsų žmona gydytis važinėja pas jį į Niujorko valstiją? – nekaltu balsu pasiteiravo gydytojas.

– Juk sakiau, kad ką tik čia atvykome ir dar nespėjome susirasti naujo psichiatro.

– Na, tai ne mano specialybė, labai apgailestauju.

– Žinau, sere, tiesą sakant, skambinu jums ne dėl to. Baiminuosi, kad kol aš surasiu jai kitą psichiatrą, dėl nėštumo ji nusižudys. Jos būklė pasibaisėtina. Tiesą sakant, maniau, gal išrašytumėte jai ergotrato ar dar ko nors panašaus. Žinau, kad taip negalima, tačiau atvejis labai sunkus. Štai praeis kokie metai ar dveji, ji atsigaus, tada bus galima ir apie šeimos pagausėjimą galvoti; žinote, mes nenorime *didelės* šeimos, bet kokie trys, net keturi vaikai, mano manymu, visai normalu. O šis nėštumas gali nubraukti visus pasiektus gydymo rezultatus. Jis ją sugniuždys.

– Man labai gaila, pone Dempsi, – šaltai tarė gydytojas, – tačiau niekuo negalėsiu jums padėti.

– Maldauju, gydytojau, situacija tikrai beviltiška! Juk neprašau jūsų pažeisti įstatymų. Atvešiu jums iš Vait Pleinso gydytojo Bankso raštišką liudijimą su priesaika. Argi šito negana? Jis prisiims visą atsakomybę.

– Ne, pone Dempsi, suprantu, kad patekote į gana keblią situaciją, tačiau mano rankos surištos.

– Bet juk įstatymai leidžia imtis reikiamų priemonių, jeigu moters gyvybė pavojuje!

– Bijau, kad kur kas svarbiau ne tai, ką numato įstatymai, o tai, ką žmonių nuomone numato įstatymai; vietiniai gyventojai, kaip ir aš pats, griežtai nusistatę prieš bet kokį dirbtinį nėštumo nutraukimą, nepaisant to, ar jis atliekamas pasitelkus medikamentus ar chirurginėmis priemonėmis. Be to, net jeigu jūsų žmona ir turi psichikos problemų, abejoju, ar nutraukti nėštumą yra gyvybės ir mirties klausimas.

– Bet taip yra! Gydytojas Banksas patvirtins.

– Atleiskite, pone Dempsi. Viso geriausio.

Tą pačią pasakaitę aš pasakojau visiems gydytojams, kurių pavardes radau telefonų knygoje – tiksliau tiems iš jų, kurie apskritai sutiko mane išklausyti. Tik savo mitinį psichiatrą iš Vait Pleinso perkėliau į Filadelfiją, tam atvejui, jeigu prireiks ten vykti tikru

antspaudu patvirtinti suklastoto liudijimo. Be to, pasitikslinęs telefonų knygoje, kurią radau viešbučio „Pusiasalis“ vestibiulyje, psichiatrą pervardinau – iš Džozefo S. Bankso jis virto Hariu L. Zigristu, tikrų tikriausiu praktikuojančiu psichiatru, kurį išžvejojau toje knygoje. Tačiau nė vienas nesutiko padėti. Jaučiau, kad mano nervai tuoj nebeatlaikys: paprastai aš vengiu pažeisti įstatymus ir be galo bijau, kad tik žmonės – net visiškai nepažįstami, kurie man nė trupučio nerūpi – nesusidarytų apie mane blogos nuomonės, todėl įtikinamai papasakoti savo iki menkiausių smulkmenų apgalvotą istoriją įstengiau tik kartą, ir kiekvieną kartą susukęs eilinio gydytojo numerį jausdavau, kad manasis pasakotojo talentas tirpsta tarsi sviestas ant keptuvės.

Tačiau gydytojas nr. 7, mano nenusakomam palengvėjimui, pasakaitę išklausė daugiau ar mažiau palankiai. Jis buvo vardu Mortonas Velekas ir, sprendžiant iš balso, buvo už savo ankstesniuosius kolegas šiek tiek jaunesnis.

– Pone Dempsi, – tarė jis, kai aš ištarškinau savo monologą, – ar jūs suvokiate, kad gydytojas, kuris sutiktų padėti jūsų žmonai, prisiimtų milžinišką atsakomybę?

– Žinoma, gydytojau Velekai! Ir jeigu yra įstatymiškas būdas visą atsakomybę prisiimti sau, aš su džiaugsmu taip ir padarysiu.

– Deja, tokio būdo nėra. Nepaisant to, aš labai jus užjaučiu, o įstatymas skelbia, kad, kilus rimtai grėsmei paciento gyvybei, tam tikrų veiksmų imtis galima – gydytojo nuožiūra. Jūs pripažįstate, kad fizinė ponios Dempsi sveikata susirūpinimo nekelia, vadinasi, viskas priklauso nuo to, ar jos psichinė negalia iš tiesų tokia rimta, kaip atrodo jums. Tokią aplinkybę, jeigu kam nors šauna į galvą padaryti iš jos problemą, paprastai be galo sunku įrodyti, o aš, tarp mūsų šnekant, pasakysiu jums, kad kai kas iš mano vyresniųjų kolegų čia, Vaikomike, tik ir laukia progos prisikabinti prie tokių dalykų, kurių jūs prašote, ir sukelti skandalą. O aš, žinote, nesu kovotojas mirtininkas.

Tačiau aš gydytojo Veleko balse išgirdau vilties aidus.

– O gal problemą padėtų išspręsti gydytojo Zigristo raštiškas liudijimas su priesaika? – maldaujančiu tonu paklausiau aš. – Jis žadėjo man visokeriopą pagalbą.

– Galimas daiktas, – sutiko gydytojas Velekas. – Žinoma, pirmiausia turiu pats ištirti ponią Dempsi, bent jau tam, kad įsitikinčiau, jog ji iš tiesų nėščia! – Mudu abu nusijuokėme – aš kur kas smagiau negu jis. – Ir dar man reikėtų užduoti jai keletą klausimų, nors aš ir, savaime suprantama, nesu psichiatras.

– Žinoma. Nedelsdamas atsiųsiu ją į jūsų priimamąjį.

Aš žaidžiau *va bank*, karštai tikėdamasis, kad gydytojas Velekas Vaikomike gyvena neseniai.

– Taip ir padarykime, – tarė jis. – Ir, būkite malonus, paprašykite gydytojo Zigristo paskambinti man iš Filadelfijos. Mudu nutarsime, ar reikia raštiško liudijimo su priesaika, ir, tikiuosi, jis išsamiai man papasakos apie ponios Dempsi ligą.

Perspektyva galvotrūkčiais lėkti į Filadelfiją ir vaidinti psichiatrą mane pašiurpino, tačiau, sprendžiant iš visko, tai buvo vienintelė išeitis.

– Gerai, – sutikau aš, – paskambinsiu jam, kai tik turėsiu laiko, ir paprašysiu paskambinti jums.

– Ką gi, puiku, – tarė gydytojas Velekas. Ir kiek patylėjęs pridūrė: – Tikiuosi, suprantate, pone Dempsi, kad nieko žadėti negaliu. Vaikomikas ir devynios galybės kitų tokių pat miesteliūkščių mūru stoja už motulę gamtą. Apskritai kalti, žinoma, čionykščiai gydytojai, visi tie seneliokai: čia veikiausiai kokį šimtą metų niekas nedarė abortų, bent jau legalių. Tarp mūsų kalbant – velniop tą profesinę etiką, – jie tiesiog šutvė senų pirdžių. Ir jeigu visa ši šutvė ir dar kokios nors vietos religinės bendrijos ką nors suuos apie tokį reikaliuką, vargas tam gydytojui, kuris surizikavo daryti abortą – jie jam gyvam kailį nudirs. Deja, mes ne visada turime galimybę būti tokie liberalūs, kaip norėtume.

– Puikiai jus suprantu, gydytojau, tačiau tai tikrai gyvybės ir mirties klausimas.

– Ką gi, kiek galėdamas stengsiuosi jums padėti.

Gydytojo Veleko kalbos maniera leido tikėtis, kad jį bus nesunku apmauti. Pirma, jis buvo pernelyg jau kalbus: trys kiti gydytojai, kuriems skambinau, apskritai atsisakė ką nors aptarinėti telefonu, o likusieji, palyginti su Veleku, buvo tikri tyleniai. Antra, iš to, kaip klostėsi pokalbis, aš padariau išvadą, kad jam sunkiai sekasi konkuruoti su vyresniaisiais vietos gydytojais, ir galbūt tiesiog todėl, kad jis Vaikomike apsistojo neseniai. O su profesionalu, kuris kalbėdamas telefonu su visiškai nepažįstamu žmogumi savo kolegas išdeda į šuns dienas, mano manymu, susitarti bus galima.

Bet ta Filadelfija! Vienas dalykas yra suklastotas raštas – rašydamas galiu būti kuo tinkamas, – tačiau kaip telefonu suvaidinti Harį L. Zigristą, jeigu net Henrio Dempsio vaidmuo man pasirodė esąs per sunkus? O ir laiko nebebuvo: laikrodis jau rodė dešimtą, o iš Vaikomiko nusigauti į Filadelfiją prireiktų dviejų su puse valandų. Laimei, buvo šeštadienis – paskaitų neturėjau, o koledžo biblioteka dirbo. Aš tuoj pat moviau į biblioteką, nučiupau pirmą pasitaikiusį psichologijos vadovėlį ir nukūriau Filadelfijos link. Nenuvažiavęs nė dešimties mylių staiga susiprotėjau: juk jeigu iš Filadelfijos reikės siųsti raštišką liudijimą su priesaika, jį reikės išspausdinti rašomąja mašinėle, o surasti rašomąją mašinėlę svetimame mieste beveik neįmanoma. Aš apsisukau ir, nekreipdamas dėmesio į kelio ženklus, nuskubėjau atgal. Namo parsigavau jau po vienuoliktos.

Visiems, kuriems gali prireikti tai žinoti, – įnirtingai rašiau aš, ekspromtu kurpdamas tekstą: Siuzen Bets Dempsi, dvidešimt aštuonerių, Henrio Dž. Dempsio, gyvenančio Vaikomiko mieste, Merilendo valstijoje, žmona, mano pacientė buvo nuo 1951 metų rugpjūčio 3-iosios iki 1953 metų birželio 17-osios imtinai; netrukus po nurodytos datos ponas ir ponia Dempsiai išvyko iš Filadelfijos nuolatos gyventi

Vaikomike. Ponia Dempsi į mane kreipėsi dėl dažnai pasikartojančių stiprios depresijos priepuolių, nes to primygtinai prašė jos vyras ir tai rekomendavo ją gydantis gydytojas Edvardas R. Raisas, praktikuojantis Filadelfijoje. Apimta depresijos ji du kartus grasino nusižudyti, o vieną kartą net buvo persipjovusi riešus virtuviniu peiliu. Atlikęs tyrimus poniai Dempsi diagnozavau maniakinę depresinę psichozę, kurios apraiškos ypač pavojingos: ligai paaštrėjus pacientė ne kartą priešiškai elgė savo mažamečių vaikų atžvilgiu, nors būdama normalios būklės ji yra rūpestinga, net pavyzdinga motina. Ponią Dempsi persekioja baimė prarasti sutuoktinio prisirišimą: būdama depresinės būklės ji yra įsitikinusi, kad dviejų sūnų gimdymas nepataisomai sumenkino jos moterišką patrauklumą, ir todėl būna jiems priešiška. Nepaisant to, kadangi ji būna tik priešiškai nusiteikusi, bet nesiima atvirai agresyvių veiksmų jų atžvilgiu, ir kadangi depresijos periodus pakeičia intensyvios ir net džiaugsmingos veiklos laikotarpiai, esu linkęs manyti, kad tai ne paranoja. Taigi diagnozė būtų tokia: apyūmė maniakinė depresinė psichozė.

Gydymo metu ponios Dempsi maniakiško depresyvaus ciklo amplitudė pradėjo aiškiai mažėti, ir, man ėmus ją gydyti, grasinimai nusižudyti ir grasinimai nužudyti vaikus liovėsi. Ponios Dempsi atveju psichoterapinis gydymas žada teigiamų rezultatų, ir jeigu jis bus pratęstas, ligonės būklė veikiausiai stabilizuosis. Kai Dempsių šeima susiruošė išvažiuoti iš Baltimorės, aš rekomendavau pradėtą gydymą tęsti, nors kalbėdamasis su ponu Dempsiu paaiškinau, kad ypatingos skubos nėra. Nepaisant to, taip pat rekomendavau vengti nėštumo, kol ponia Dempsi pasveiks, nes kaip tik ankstesni nėštumai didžiąja dalimi ir sukėlė jos dabartinę būklę.

Manau, kad šiuo metu neplanuotas nėštumas gali sukelti kritišką ligos recidyvą: labai didelė tikimybė, kad ligonę vėl ims persekioti mintys apie savižudybę kaip apie būdą išvengti gimdymo; taip pat esu įsitikinęs, kad ji grasinimus gali įgyvendinti net ir tuo atveju, jeigu bus nedelsiant imtasi psichiatrinio gydymo priemonių. Siekdamas

apsaugoti ponios Dempsi vaikų ir jos pačios sveikatą, labai primygtinai rekomenduoju nėštumą nutraukti kuo ankstesnėje stadijoje.

Aš mostelėjau parašą: „Haris L. Zigristas, M. D.“, įkišau jį į voką ir nubildėjau laiptais žemyn, automobilio link. Pakeliui sustojau tik kartą – užkąsti ir pasisemti iš vadovėlio žinių apie maniakinę depresinę psichozę; jau kelios minutės po trečios valandos aš stovėjau vaistinėje „Penn Velan“, esančioje Filadelfijoje, Volnatstryte, įrengtoje telefono kabinoje ir rinkau tarpmiestinį gydytojo Veleko telefono numerį. Man virpėjo rankos, kūnu upeliais žliaugė prakaitas. Kai išgirdau gydytojo Veleko sekretorės balsą ir operatorius liepė įmesti šešiasdešimt centų, paleidau iš pirštų dvidešimt penkinę, kuri žvangtelėjo ant grindų, ir man vos pakako kvapo pakelti ją ir paprašyti pakviesti prie telefono gydytoją Veleką.

– Atsiprašau, gydytojau Zigristai, – pasakė sekretorė, kai tik aš prisistačiau, – gydytojas Velekas dabar klinikoje.

– Kad jį kur galas! – manasis gydytojas Zigristas suirzo ir buvo šiek tiek netašytas. – Tai gal galite su juo susisiekti?

– Bijau, kad ne; šiandien po pietų jis operuoja.

– Tai velniava! – pajutau nepaprastą palengvėjimą ir vos nešokinėjau iš džiaugsmo, kad nereikės su juo kalbėtis, tačiau tuo pat metu išsigandau, kad nesužlugtų mano planas.

– Jeigu norite, paprašysiu, kad jis jums paskambintų, kai tik grįš iš klinikos.

– Taip aš ir sėdėsiu čia prie telefono, – niurzgliai atšoviau aš. – Šiandien pirmoji mano atostogų diena ir mudu su ponia Zigrist ketiname visą spalį praleisti Bermuduose. Dar gerai, kad ponas Dempsis spėjo man prisiskambinti – mes jau buvome beužrakiną duris! Dar minutė ir gaudyk vėją laukuose! Jūs gi suprantate, kad reikalas skubus, o mano lėktuvas išskrenda po dviejų valandų, o kur aš tas dvi valandas praleisiu, vienas Dievas težino – tikiuosi, gydytojas Velekas *išrašys* ergotrato? Kitaip viskas gali baigtis labai liūdnai.

– Pirmiausia jis norėjo pasikalbėti su jumis, gydytojau Zigristai.

– Žinau, žinau. Gerai, žinote ką, kol aš dar čia, liepsiu savo sekretorei išspausdinti raštišką liudijimą su priesaika – pati suprantate, kad tai tik formalumas, – patvirtinsiu jį pas notarą ir išsiųsiu jums greituoju paštu. Velnias, žinoma, būtų gerai pakalbėti su tuo jūsų gydytoju Veleku, – suniurzgiau aš. – Atvejis toks rimtas, kad galima tikėtis bet ko. Žinote, ponia Dempsi gali atrodyti visiškai normali, o po minutės ištaškyti sau smegenis – jeigu tik dar to nepadarė. Atsakingai pareiškiu, kad gydytojas Velekas privalo duoti jai ergotrato, ir kuo greičiau, tuo geriau. Jeigu bus galimybė, tegul duoda dar šįvakar, blogiausiu atveju – rytoj ryte. Aš jau susitariau su ponu Dempsiu, kad jis iki mano sugrįžimo paves savo žmona rūpintis vienam mano kolegai, bet pirmiausia reikia išspręsti nėštumo klausimą.

– Nedelsdama apie viską pranešiu gydytojui Velekui, – patikino sekretorė, ir, sprendžiant iš jos balso, man pavyko jai padaryti reikiamą įspūdį.

– Būkite tokia maloni, o rytoj rytą jis būtinai gaus mano pasirašytą raštišką liudijimą su priesaika.

– Sere, gal malonėtumėte pranešti, kur apsistosite Bermuduose – tam atvejui, jeigu gydytojas Velekas norėtų su jumis susisiekti?

Velnias!

– Mudu su ponia Zigrist apsistosime „Princo Džordžo“ viešbutyje, – atsakiau, visa širdimi tikėdamasis, kad ten toks viešbutis yra.

– Viešbutis „Princas Džordžas“... Ačiū, sere.

– Tik būtinai perduokite gydytojui Velekui, kad to ergotrato poniai Dempsi sugirdytų kaip įmanydamas greičiau. Nenoriu prarasti pacientės dėl tokių kvailysčių. Žinoma, aš suprantu, reikia būti apdairiam, tačiau juo dėtas nedelsčiau nė minutės. Net arkliui aišku, kad ji serga maniakine depresine psichoze, ir nusižudyti jai vieni juokai. Na, viso gero.

Aš padėjau ragelį ir vos nenualpau. Viena didžioji užduotis buvo įveikta, tačiau dabar laukė dar sunkesnė. Notaro kontorą suradau toje pačioje gatvėje (visai galėjo būti, kad gydytojas Zigristas irgi įsikūręs Volnatstryte, taigi aš karštai meldžiausi, kad taip nebūtų), už dviejų kvartalų nuo vaistinės – kontora buvo įrengta lombardo patalpose, – ir greitai žengiau į vidų, baimindamasis, kad mano nervai tuoj tuoj neatlaikys. Visada atrodžiau vyresnis negu esu, tačiau tikrai nesitikėjau, kad kas nors gali mane rimtai palaikyti psichiatru. Be to, kai kalbiesi su žmogumi akis į akį, vaidinti ir apsimetinėti kur kas sunkiau negu kalbantis telefonu. Galiausiai visai nebuvau tikras, kad notaras, prieš priimdamas priesaiką ir raštišką liudijimą patvirtindamas antspaudu, nepareikalaus asmens tapatybę liudijančių dokumentų. Laikydamasis kaip įmanydamas atsainiau, paklausiau tarnautojo, kur galėčiau rasti notaro kontorą, ir šis mane nusiuntė prie direktoriaus pavaduotojo stalo kitame kambario gale.

– Sveiki gyvi, – nusišypsojo direktoriaus pavaduotojas, žemo ūgio, drūtas plikis su cigaru dantyse, nosį pasibalnojęs akiniais plieniniais rėmeliais.

– Esu Zigristas, – linksmai pareiškiau aš, – Haris Zigristas. Aš čia kažkur turiu tokį popiergalį, kurį reikia patvirtinti... – jei tik nebūsiu palikęs jo savo kabinete. – Aikštingai šyptelėjau ir pradėjau neskubėdamas raustis po kišenes. – Aha, štai kur jis, niekšelis. – Aš išsitraukiau raštą iš lietpalčio vidinės kišenės, atverčiau jį ir atsainiai permečiau akimis. – Tratata, *tram pam pam*... Dabar jūsų eilė, sere.

Direktoriaus pavaduotojas taip pat paviršutiniškai perskaitė dokumentą.

– Rupūs miltai, daktarėli, – tarė jis, – ta jūsų bobelė tikra žiežula!

– Man dar ne tokias tenka tramdyti, – šyptelėjau aš, vos nealpdamas iš džiaugsmo.

– Chėchė, – nusijuokė notaras. – O jūs pamatytumėte, kokių

prietrankų kartais ateina pas mus. Jūs iš jų milijonus galėtumėte susikrauti.

– Turėsiu omeny.

Aš vis laukiau, kada jis paprašys pateikti dokumentus, liudijančius, kad aš esu gydytojas Zigristas, o ne kas kitas.

– Šimts kalakutų, – išsiblaškęs įspūdžiais dalinosi notaras, – kas per velniava dedasi tų bobų makaulėse. Jo-o-o... – Jis pradėjo knistis po rašomojo stalo stalčius. – Na, ką gi, daktarėli, truputį pakelkite dešinę ranką.

Aš pakėliau ranką, jis irgi.

– Na, tai ar prisiekiate Viešpaties akivaizdoje, girdi, aš šiukštu šiukštu nemeluoju mamai ir tikrai tikrai esu geras berniukas? – paklausė jis, kairiąja ranka vis kažko ieškodamas ant stalo.

– Prisiekiu.

– O kas man darbo, ar jūs prisiekiate, ar ne, jeigu aš niekur nerandu antspaudo? – linksmai atrėžė jis. Man net akyse aptemo: dievulėliau, šitaip sekėsi: pamėgink surasti tokį ciņišką ir tuo pat metu tokį patiklų notarą! – ir še tau – visas mano sumanymas eina šuniui ant uodegos dėl kažkokio medgalio!

– A, štai kur jis, paršelis! – tarė notaras, antspaudą žvejodamas kažkur iš pastalės. Jis tėkšelėjo ant mano rašliavos patvirtinantį spaudą ir pasirašė po juo. Paskui pasišaukė du netoliese sėdėjusius tarnautojus, kad šie pasirašytų kaip liudininkai. – Greitai, greitai, negadinkite sau akių skaitydami! – paragino jis juos. – Verslui Amerikoje ateis galas, jeigu visi skaitys dokumentus prieš juos pasirašydami! Tiesiog sukeverzokite „Aš, Džonas Galgonas, liudiju..." ir eikit sau. – Jie padarė, kaip liepti. – Na štai, daktarėli, dabar klokit pusantro dolerio ir baigtas kriukis.

Išsitraukiau piniginę, iškrapščiau iš jos pusantro dolerio, stengdamasis, kad jis nepamatytų mano asmens liudijimo, susimokėjau ir čiupęs raštą išėjau; įmečiau jį į pirmą pasitaikiusią pašto dėžutę. Filadelfijoje daugiau neturėjau ką veikti, taigi tuojau išskubėjau

atgal į Vaikomiką, nes kol apsisukau, jau buvo keturios. Apskritai labai džiaugiausi ir stebėjausi, kad mano sumanymas išdegė, tačiau man nedavė ramybės keturi dalykai. Pirmiausia smarkiai abejojau, ar daktarą Veleką įtikins manasis iš lubų luptas ir visiškai neprofesionaliai sukurptas raštiškas liudijimas – mano supratimu, kiekvienas medicinos mokslų daktaras iš pirmo žvilgsnio galėjo suprasti, kad tai klastotė; šiaip ar taip, buvo labai tikėtina, kad liudijimas Velekui sukels abejonių, o staigus tariamo daktaro Zigristo išvykimas atostogauti pavers jas atviru skepsiu. Taigi kilus įtarimų jis galėjo paskambinti tikrajam daktarui Zigristui, ir tada man būtų buvęs galas. Antra, aš sąmoningai nepasakiau Velekui savo telefono numerio, o Vaikomiko telefono abonentų knygoje jokio Henrio Dempsio, savaime suprantama, nebuvo; nepaisant to, kad yra ir tokių žmonių, kurie neturi telefono, pats faktas, kad jis negalės susisiekti su manimi, jeigu jam šautų į galvą man paskambinti, kol aš dar neparsigavau namo ir pats jam nepaskambinau, galėjo padidinti jo įtarumą. Trečias nežinomasis kėlė didžiausią nerimą: net jeigu viskas praeis sklandžiai ir Velekas sutiks išrašyti ergotrato, visai įmanoma, kad jis mieste anaiptol ne naujokas ir Renę pažįsta. Galiausiai, net tarus, kad jis Renės nepažįsta, buvo ir kitas pavojus: su abortais aš niekada nebuvau susidūręs, tačiau neatmečiau galimybės, jog Velekas dėl kokių nors priežasčių gali paguldyti Renę į ligoninę, kur kas nors iš personalo ją tikrai galėjo pažinoti.

Kai tik parsigavau į savo kambarėlį, nedelsdamas paskambinau Velekui į namus.

– A, tai jūs, pone Dempsi, – tarė jis šiek tiek šaltokai. – O aš jau bandžiau jums prisiskambinti.

– Atsiprašau, gydytojau. Mes dar neįsivedėme telefono, ir aš naudojuosi buto šeimininko telefonu. Aš būčiau paskambinęs jums anksčiau, tačiau nutariau nuvežti žmoną į gamtą, kad ji šiek tiek prasiblaškytų.

– Skambino daktaras Zigristas iš Filadelfijos.

– Tikrai? Tai gerai! Aš vos spėjau jį pagauti, jis susirengė atostogauti. Ką nors išsiaiškinote?

– Aš su juo nesikalbėjau. Kai jis skambino, buvau operacinėje. Jis kalbėjosi su mano sekretore ir žadėjo atsiųsti raštišką liudijimą su priesaika. Kiek supratau, jis primygtinai rekomenduoja daryti abortą.

– Ak! – nusijuokiau aš. – Jūs neįsivaizduojate, kaip man palengvėjo – tarsi akmuo nuo krūtinės nusirito!

– Džiaugiuosi. Jis, regis, mano sekretorei sakė, girdi, jūsų žmonai ergotrato reikėtų duoti jau šįvakar, tačiau bijau, kad to negalėsiu padaryti, kol rankose neturėsiu jo pasirašyto liudijimo su priesaika. Jeigu jis liudijimą išsiuntė greituoju paštu šią popietę, turėčiau gauti jį pirmadienį ryte.

– Nuostabu.

– Pasakykite savo buto šeimininko telefono numerį ir aš pranešiu jums, kai turėsiu ergotrato – tada atvyksite su ponia Dempsi į mano priimamąjį.

– Žinote, mano buto šeimininkas labai nemėgsta, kai kas nors man skambina, be to, mes norėtume išvengti viešumos. Nenorėčiau, kad šeimininkas ką nors suuostų, nes jis baisus liežuvautojas. Gal verčiau aš jums paskambinsiu?

– Gal ir jūsų tiesa. Nepaisant to, kad nieko nelegalaus neketiname daryti, reklamos mums tikrai nereikia. Paskambinkit man pirmadienį apie vidurdienį, ir, jeigu turėsiu raštišką liudijimą su priesaika, paskirsiu jums vizitą popiet.

– Puiku.

– A, tiesa, dar vienas dalykas. Yra tokia standartinė įgaliojimo forma, kurią reikia užpildyti atliekant sterilizaciją, abortus ir panašius dalykus. Judu su žmona turėsite ją užpildyti, pasirašyti ir patvirtinti pas notarą. Jeigu norėsite, tą reikalą galėsite sutvarkyti pirmadienį. Formas pasiimsite iš mano sekretorės.

– Gerai. Sutarta. Gero vakaro, gydytojau.

Dar vienas dokumentas, dar vienas notaras, dar viena kliūtis – tačiau dabar ji manęs nebaugino. Išvargęs, bet triumfuojantis, aš nuvažiavau pas Morganus pranešti apie savo laimėjimus. Prie jų namo durų mane staiga nupurtė šaltukas: juk visą dieną nebuvau mieste – o ką, jeigu jau per vėlu? Duris atidarė Džo.

– A, sveikas, Džeikai. Nekaip atrodai.

– Kaip laikosi Renė?

– Kol kas ji vis dar šioje ašarų pakalnėje, jeigu tu tai turėjai galvoje. Užeik.

Renė vaškavo virtuvės grindis. Manęs ji, rodės, nė nepastebėjo.

– Taigi, manau, reikalas sutvarkytas, – pranešiau aš, apsimesdamas esąs visiškai ramus. – Jeigu nori daryti abortą, Rene, pirmadienį popiet gausi dozę ergotrato.

Džo, išgirdęs šią naujieną, neparodė jokių jausmų. Renė su vaškuotu skuduru rankose atsistojo tarpdury ir atsirėmė į rėmą.

– Gerai. Kur man reikės važiuoti? Į Baltimorę?

– Niekur nereikės važiuoti. Viską sutvarkysime čia, Vaikomike. Tik nesakyk, kad pažįsti daktarą Mortoną Veleką.

– Daktaras Velekas? Ne, nepažįstu tokio. O tu, Džo?

– Girdėjau, kad toks yra. Jis į Vaikomiką atvyko prieš kokius dvejus metus. Nori pasakyti, kad tas kvailas suskis daro abortus?

– Ne, – atsakiau, truputį didžiuodamasis. – Jo veikla visiškai skaidri, o ir gydytojas, kaip girdėjau, jis visai neblogas. Ir viskas bus padaryta nenusižengiant įstatymams. Nereikės slapstytis, nereikės nieko bijoti – ateisite pas jį kaip normalūs pacientai.

– Ir kaipgi tu viską taip sutvarkei? – pasidomėjo Džo.

– Galima sakyti, tiesiog papasakojau jam viską, kaip yra – beveik nieko nepridėdamas. Pasakiau, kad judu turite du vaikus ir kad vėliau norėtumėte turėti daugiau, tačiau dabar nėštumas jus tiesiog varo iš proto, ir kad Renė ant savižudybės slenksčio. Savaime suprantama, istoriją teko padaryti kiek įmantresnę ir pridurti šiokių tokių detalių.

– Kokių dar detalių, Džeikai? – nustebusi paklausė Renė.

– Na, teko truputį pamuilinti jam akis. Pirmiausia dabar tu esi mano – pono Henrio J. Dempsio iš Filadelfijos – žmona.

– Ką?

Įkaitintas dienos nuotykių, per daug nesibrangindamas išklojau jiems viską, kaip buvo: kaip skambinau telefonu, kaip lėkiau į Filadelfiją, kaip rašiau liudijimą, kaip apsimetinėjau daktaru Zigristu, kaip apmoviau notarų kontoros direktoriaus pavaduotoją. Jie klausėsi apstulbę.

– Taigi dabar ponui ir poniai Dempsiams tereikia pirmadienį ryte pasirašyti įgaliojimą, patvirtinti jį pas notarą, ir reikalas sutvarkytas. Tau, Rene, nereikės nei vaidinti pamišusios, nei dar kaip nors apsimetinėti – gausi vaistų ir galėsi visa tai pamiršti.

Džo su susidomėjimu įsistebeilijo į Renę.

– Kažkoks absurdas, – tuoj pat drėbtelėjo ji.

– Neįtikėtina, tiesa? – šyptelėjau aš, nenorėdamas patikėti, kad ji nori pasakyti tai, ko aš labiausiai bijojau.

– Tai pasibaisėtina!

– Juk tu sutinki, tiesa?

– Žinoma, ne. Čia nėra net ko galvoti.

– Nėra ko net galvoti! Vajėzau, Rene, aš šiandien nusivariau nuo kojų, bandydamas sutvarkyti šį reikalą, o tu pareiški, kad apie tai nėra ko net galvoti! Viskas eisis kaip per sviestą, prisiekiu!

– Kalbu visai apie kitką, Džeikai. Nebenoriu daugiau meluoti. Net jeigu man nereikėtų nieko pasirašyti ir nieko sakyti, tai vis tiek būtų melas. Turėjai susiprasti, kad man tokie dalykai nepriimtini.

Manęs vos nesupykino: visa mano kruopščiai ręsta konstrukcija subyrėjo kaip kortų namelis. Džo veido išraiška nepakito, tačiau jaučiau ore tvyrantį juodviejų monolitišką vienbalsiškumą. Neturėjau jokių šansų.

– Na, tai imk ir nusišauk, bala tavęs nematė! – užrikau aš. – Aš kiaurą dieną plėšau savo subinę, o ji, matote, dar nežino, ar nori

daryti abortą, ar ne. Dabar man aišku: vakar tu tiesiog vaidinai kažkokią suknistą melodramą.

Renė nusišypsojo.

– Džeikai, aš *iš tiesų* nusišausiu, kai tik paaiškės, kad padaryti aborto neįmanoma. Aš nevaidinau. Man nerūpi, kas darys abortą, kur jis bus atliekamas ir kokiomis aplinkybėmis – tačiau aš nemeluosiu ir nepritarsiu melui, neapsimetinėsiu kitu žmogumi. Aš nepažįstu žmogaus, kuris galėtų padaryti abortą, Džo irgi nepažįsta. Jeigu nebūtum sakęs, kad pažįsti tokį žmogų, nebūčiau taip ilgai laukusi. – Ji perbraukė ranka sau per pilvą. – Nenoriu šito vaiko, Džeikai. Jis gali būti tavo.

Ji kalbėjo visiškai nuoširdžiai. Apimtas nevilties aš pažvelgiau į Džo, tikėdamasis pagalbos, tačiau jis stovėjo tarsi niekuo dėtas. Vėl pajutau jų vieningumo monolitą. Man šovė į galvą mintis apkaltinti juos romantizmu, išjuokti jų keistą garbės jausmą – Dievas mato, jis tikrai nusipelno pajuokos, ir didžiąja sielos dalimi karštai troškau iš jo išsityčioti, – tačiau šia strategija jau nebepasitikėjau: mano patyčios galėjo tik dar labiau sutvirtinti jų ir taip tvirtą apsisprendimą.

– Kol kas dar nesižudyk, Rene, – išvargusiu balsu tariau aš, – aš ką nors sugalvosiu.

– Ką tu gali sugalvoti, Džeikai? Jeigu tu turėtum rimtų sumanymų, tu nebūtum šiandien pradėjęs krėsti tokių keistenybių. Gal tiesiog ketini delsti laiką, manydamas, kad aš ilgainiui imsiu ir persigalvosiu? Jeigu taip, tu klysti.

– O kaipgi vaikai? Apie juos tu negalvoji? O gal ir jiems įtaisysi po skylę galvoje?

– Tu neturi teisės klausti tokių dalykų, – pasakė Džo.

– Liaukis žaisti tuos žaidimus, Džeikai, – tarė Renė. – Ar tu iš tiesų turi kokių nors pasiūlymų, ar tik maustai mane?

– Turiu, – atsakiau aš. – Turiu mieste vieną pažįstamą moterį, kuri keletą kartų darėsi abortą. Jeigu nebūčiau buvęs toks sutrikęs,

iš karto būčiau apie ją pagalvojęs. Rytoj susitiksiu su ja ir sužinosiu, kas ir kur jai pagelbėjo.

– Netikiu tavim, – atšovė Renė.

– Prisiekiu, sakau tiesą.

– Tada pasakyk, kuo ji vardu? Ir nefantazuok.

– Pegė Rankin. Ji anglų kalbos mokytoja vidurinėje mokykloje.

Renė tuoj pat nudrožė prie telefono, pasiėmė telefono abonentų knygą ir pasitikrino.

– 8401, – tarė ji. – Aš jai paskambinsiu ir pati viską išsiaiškinsiu.

– Visai pakvaišai! Ji neištekėjusi. Kas gi telefonu pasakos tokius dalykus nepažįstamam žmogui?

– Tada tu paskambink. Dabar pat. Judu veikiausiai gana artimi, jeigu žinai, kad ji darėsi abortus.

– Reikalauji neįmanomų dalykų. Su moterimis negalima kalbėti taip tiesiai šviesiai, be jokių užuolankų – bent jau su kitomis moterimis. Rytoj su ja susitiksiu ir vakare pranešiu tau, ką sužinojau.

– Man rodos, tu tik delsi laiką, Džeikai.

– Persižegnok, jeigu rodosi! Negi taip norisi pasigražinti skyle galvoj, kad net negali pakentėti iki rytdienos? – Mane draskyte draskė neviltis, o Džo mus stebėjo ramut ramutėlis. Ant rašomojo stalo greta telefono gulėjo atverstos knygos ir sąsiuviniai: jis toliau rašė disertaciją! Renė kelioms sekundėms susimąstė.

– Palauksiu iki rytojaus vakaro, – nusileido ji ir vėl ėmė vaškuoti grindis.

Renė buvo visiškai teisi, kaltindama mane laiko delsimu, tačiau daugiau tikėtis, kad ji ilgainiui pakeis savo nuomonę, nebebuvo prasmės. Aš, savaime suprantama, nuturėjau žalio supratimo, ar Pegė Rankin kada nors darėsi abortą, ar ne, ir jokio pagrindo tikėtis, kad ji man padės, net jeigu ir galės tai padaryti, nes po to mudviejų susitikimo rugsėjo pradžioje nė karto jos nemačiau. Per

pastarąsias keletą savaičių ji man skambino daug kartų – iš pradžių jos balsas skambėjo viltingai, paskui piktai, galiausiai maldaujamai, – tačiau aš kalbėdavau šaltai ir neteikiau jokių vilčių. Kitą rytą, sekmadienį, aš jai paskambinau.

– Džeikas Horneris trukdo, Pege. Norėčiau su tavim susitikti ir pasikalbėti vienu svarbiu reikalu.

– Na, ir norėk sau sveikas, – atkirto ji.

– Pege, patikėk, reikalas iš tiesų velnioniškai svarbus.

– Šit kaip? Ištisą mėnesį nebuvo jokio reikalo, o dabar staiga atsirado.

– Klausyk, kalbu visai apie kitką. Aš bandau padėti vienam žmogui, kuriam labai reikia pagalbos.

– Kaipgi kitaip, juk tu didis altruistas.

– Pege, dėl Dievo meilės! Nemeluosiu, kad galvoju apie tave dieną naktį, tačiau reikalas išties neatidėliotinas. Kreipiuosi į tave, nors suprantu – nenusipelniau, kad man padėtum.

– Labai teisingas pastebėjimas.

– Bent jau paklausyk manęs. Gal tu apskritai negalėsi padėti tiems mano draugams, net jeigu ir norėsi, tačiau jie atsidūrė išties šlykščioje padėtyje, ir aš padaryčiau bet ką, kad tik jiems padėčiau. Sakyk, kokios tavo sąlygos?

– Ko tu iš manęs nori?

– Noriu, kad skirtum keletą minučių ir išklausytum mane. Kaip sakiau, gal tu ir negalėsi padėti, bet yra šiokia tokia tikimybė, kad galėsi.

– Kas tie tavo draugai?

– Negaliu apie tai kalbėti telefonu. Ar galėtume šiandien susitikti?

– Džeikai, jeigu tai eilinė tavo gudrybė, aš tave nužudysiu.

– Man dabar ne gudrybės galvoje! – suaimanavau aš. – Ir apskritai prašau ne dėl savęs. Kada galime susitikti? Reikalas skubus.

– Ką gi, gerai. Atvažiuok dabar. Bet, neduok Dieve, jeigu vėl mane apgaudinėji.

– Neapgaudinėju.

Tuojau nurūkau pas ją; ji laikėsi labai įtariai, tarytum būtų bijojusi, kad jos neužpulčiau.

– Man nemalonu tave matyti, – pareiškė ji nervingai. – Tai kokios tavo bėdos? Klok.

– Vieno bendradarbio žmona pastojo, Pege, ir ketina nusižudyti, jeigu neras žmogaus, kuris padarytų jai abortą.

– O tu manai, kad aš turiu pažinoti tokį žmogų? O kodėl ji nenori gimdyti? Juk ji ištekėjusi, – paskutiniuose jos žodžiuose buvo girdėti kartėlio gaidelės.

– Ji jau turi du vaikus ir, atvirai šnekant, nėra tikra dėl to, kas vaiko tėvas. Štai kodėl ji puolė į neviltį. Jos vyras viską žino. Ji tik kartą pasidavė silpnybei.

– Džeikai, tai tu ją išvedei iš kelio?

Supratau, kad tai lemiamas klausimas: nuo atsakymo į jį priklausė, ar ji norės man padėti, ar ne, o aš visiškai nenumaniau, kokį atsakymą ji nori išgirsti.

– Taip, Pege, – aš pažvelgiau jai tiesiai į akis, viską statydamas ant sąžiningumo kortos. – Tai didžiausia mano gyvenimo kvailystė. Dabar ji ketina nusišauti. Aš visiškai sujaukiau jų gyvenimą. Dabar bandau kaip nors išmėžti tą mėšlą, kurio pridirbau.

– Ir kada gi tu pradėjai mėžimo darbus?

– Prieš dvi dienas. Jeigu iki vakaro neatrasiu būdo, kaip jiems padėti, paskui jau bus per vėlu. Taigi laiko beveik nebeliko.

– Ji nenusižudys, – niekinamai tarė Pegė. – Jeigu moterys žudytųsi dėl sąžinės graužaties, tai aš jau liepą būčiau iškeliavusi Anapilin.

– Nusižudys, Pege. Ji jau būtų nusižudžiusi, jeigu aš nebūčiau jos sulaikęs, ir jeigu jai nepadėsiu, rytoj jos jau tarp gyvųjų nebus.

– O kas tau darbo?

Pažvelgiau jai tiesiai į akis.

– Juk sakiau – noriu išmėžti mėšlą, kurio pats pridirbau.

– Kažin ar tai jau bepadės – dvokas juk vis tiek liks.

– Galbūt. Bet aš stengsiuosi kaip įmanydamas.

– Ir ką gi tu darysi?

– Nežinau, Pege. Nesu susidūręs su tokiais dalykais. Dabar aš darau viską, ko žmonės iš manęs nori. Kaip sakiau, gali kelti savo sąlygas.

Pegė kurį laiką spoksojo į mane.

– Kas ta mergina?

– Renė Morgan. Jos vyras koledže dėsto istoriją.

Tačiau Pegei akivaizdžiai labiau rūpėjo ji pati.

– Kodėl manai, kad aš esu pasidariusi abortą? Juk kaip tik todėl tu ir kreipeisi į mane? Argi ne taip?

– Aš nieko nemanau. Aš tik tikėjausi, kad tu pažįsti kokią nors moterį, kuri yra pasidariusi abortą, arba kad esi girdėjusi, koks gydytojas tuo užsiima.

– Kodėl manai, kad turėčiau pažinti tokius žmones?

– Jau sakiau, kad nenusipelniau tavo pagalbos, ir aš suprantu, kad tau nei šilta, nei šalta, kas atsitiks Renei Morgan – o gal tu jai net jauti antipatiją, nežinau. Galiu pasakyti tik tiek, kad tai mano vienintelis šansas sulaikyti ją nuo savižudybės, ir aš pasiryžęs padaryti bet ką, kad tu man padėtum.

– Tu veikiausiai labai ją myli.

– Jeigu ir myliu, tai nežinau, kad myliu. Ar pažįsti kokį nors gydytoją, kuris daro abortus, Pege?

Ji kiek patylėjo, o paskui tarė:

– Taip. Pačiai teko ieškotis prieš dvejus metus.

– Kokia jo pavardė?

– Aš dar neapsisprendžiau, ar padėsiu tau, Džeikai.

– Klausyk, – pasakiau aš, nutaisęs nuoširdžiausią toną, kokį tik įstengiau išspausti, – tau nereikia ginti savo pozicijų, aš visai neketinu jų pulti. Tau nereikia dėl nieko derėtis – kaip jau sakiau, tiesiog nustatyk savo kainą.

– Galėčiau tau padėti, – tarė Pegė. – Tas žmogus vis dar čia ir tikrai imtųsi darbo. Jo kaina – du šimtai dolerių.

Pamaniau, kad mano įtikinėjimai skambės įtaigiau, jeigu atsistosiu priešais ją, uždėsiu rankas jai ant pečių ir pasilenkęs žvelgsiu tiesiai į akis. Taip ir padariau.

– O tavoji kokia? – paklausiau, ramiai, kaip ir dera kalbant apie kainą.

– Ak, Džeikai, galiu užsiprašyti labai brangiai! Tu nevilties apimtas gyveni tik dieną ar dvi, o aš jau penkiolika metų!

– Sakyk, ko nori.

– Kokia prasmė? Kai tik ji atsikratys vaisiaus, tu mane paliksi.

– Nori, kad vesčiau tave, Pege?

– Tokia mano kaina, – pareiškė ji.

– Aš vesiu tave.

– Gal ir vesi. Bet kas bus paskui? Pasipustysi padus arba kankinsi mane visą likusį gyvenimą?

– Geras mėšlo mėžėjas nepasielgs nei vienaip, nei kitaip, – nusiviepiau aš.

– Tu neišvengiamai pradėsi manęs nekęsti. Nė vienas vyras nemylėtų moters, privertusios ją vesti.

– Išbandyk mane.

Pegė visa net virpėjo iš susijaudinimo – kraują jai kaitino galia, kurią ji turėjo prieš mane, ir truputį gąsdino jos pačios beatodairiškumas.

– Kaip galiu tavim pasitikėti, Džeikai? Iš to, kaip su manim elgeisi, sprendžiu, kad esi labai nepatikimas žmogus. Tu nenusipelnai nė lašo pasitikėjimo.

– Žinau.

– Bet tikini, kad šį kartą kalbi nuoširdžiai?

– Būtent.

– Tu nemyli manęs.

– Aš nieko nemyliu. Tačiau viengungiško gyvenimo jau atsikan-

dau iki soties, ir jau tiek daug tau skolingas – net jeigu neskaičiuosime šios operacijos, – kad neatsimokėčiau per visą gyvenimą.

Pegė nusipurtė mano rankas nuo pečių ir palingavo galva iš šono į šoną – visai kaip Renė.

– Na, kodėl tu toks, Džeikai? Net kai bandai būti man malonus, vis tiek priverti jaustis nevisaverte – pažeminta.

– Gerai, gerai, nurimk. Leisk man tau pasipiršti. Nusprendžiau, kad noriu tave vesti. Dar niekada gyvenime nesu kalbėjęs taip nuoširdžiai.

– Tu visada tik apgaudinėjai mane, niekada negirdėjau iš tavęs nė vieno nuoširdaus žodelio.

– Ką tik išgirdai. Vesčiau tave dar šiandien, jeigu tik sekmadienį būtų įmanoma susitvarkyti santuokos įregistravimo dokumentus. Mudu juos susitvarkysime rytoj, o trečiadienį susituoksime.

– Sakei, kad ji tavo žinių lauks jau šįvakar.

– Teisingai. Tau tereikia jai pranešti, kad pažįsti abortus darantį gydytoją. Gali paskambinti jai dabar pat. Manau, to jai užteks. Pasakyk jai, kad dėl tam tikrų asmeninių priežasčių jo pavardę galėsi pranešti tik trečiadienį. Jeigu ji sutiks palaukti – viskas gerai.

– O jeigu nesutiks, kas tada?

Dar vienas esminis klausimas, bet šiuo atveju teisingo atsakymo ilgai ieškoti nereikėjo.

– Jeigu ji nesutiks, tada jau niekuo jai negalėsiu padėti, tačiau tai niekaip nepaveiks mano įsipareigojimų tau. Tu būsi padariusi tai, ko prašiau, ir aš išpildysiu, ką pažadėjau.

Dabar Pegė, iškankinta jausmų kovos, prapliupo ašaromis.

– Vesiu tave ir mylėsiu, kaip tik įstengsiu, iki pat mirties, – ištariau aš priesaikos žodžius.

Tačiau ji vis verkė ir verkė, ir aš pradėjau nerimauti. Reikėjo padaryti dar kažką, ir tuoj pat. „Gal reikėtų ją apkabinti, – svarsčiau aš, – bet iš kur man žinoti, ar taip padaręs paskatinsiu ją apsispręsti, ar galutinai viską sugadinsiu?“ Velnioniškai aiškiai suvo-

kiau, kad dabar kiekvienas ištartas žodis, kiekvienas gestas gali įtikinti ją, kad kalbu nuoširdžiai arba kad ją maustau. Pegė Rankin! Velniai griebtų mano idiotišką vaizduotę, pernelyg lakią, kad būtų galima ją panaudoti praktiškai, siekiant nuspėti kito žmogaus veiksmus: nesvarbu, kaip ilgai ir gerai aš pažindavau žmogų, galėdavau įsivaizduoti ir pagrįsti skirtingiausias jo reakcijas į tokius pačius – beveik bet kokius – dirgiklius. Svarsčiau, ar nevertėtų jos pabučiuoti, bet nežinojau, ar ji mano bučinį suvoks kaip įrodymą, kad apsimetinėju, ar, priešingai, kaip visiško nuoširdumo ženklą – girdi, man nerūpi, ar ji įtars mane meluojant, ar ne. „Jeigu aš nieko nedarysiu, – sukosi man galvoje, – ji mano neveiklumą gali suprasti kaip ženklą, kad aš nebenoriu daugiau vargintis ją įtikinėdamas ir kad esu toks tikras pergale, jog net nesiteikiu padaryti dar vieno mažyčio gesto, arba, priešingai, gali pamanyti, kad esu toks nuoširdus, jog vengiu net sujudėti, baimindamasis, kad ji mano pasiūlymą klaidingai palaikys klastingais spąstais."

Aš suėmiau ją abiem rankomis ir prisitraukiau prie savęs. Ji akimirką padvejojo, paskui atsiliepė į ilgą švelnų bučinį.

– Ačiū Dievui, tu manim patikėjai, Pege, – tyliai tariau aš.

– Ne.

– Kas „ne"?

– Aš tavo melagystėmis nepatikėjau, nė vienu žodžiu, kurį ištarei peržengęs slenkstį. Ir kodėl iš karto nepadėjau ragelio, kai tik išgirdau tavo balsą? Būk geras, nešdinkis.

– Dievulėliau, Pege! Tiesiog privalai manim patikėti!

– Jeigu neišsinešdinsi, imsiu šaukti. Kalbu rimtai.

– Ar tu netiki, kad Renė Morgan ketina prasikiurdinti galvą?! – užrikau aš.

Ji iš tiesų užbliovė visa gerkle, ir man teko užspausti jai burną delnu. Ji spardėsi, talžė mane kumščiais ir bandė įkąsti į ranką. Aš pargrioviau ją ant krėslo ir raitomis atsisėdau ant jos kelių, kad prispausčiau kojas, o laisva ranka sučiupau už gerklės. Jėgų Pegė

turėjo į valias ir aš tik vargais negalais išlaikiau ją pažabotą – o jeigu jos vietoje būtų buvusi Renė, man apskritai būtų buvę riesta.

– Viskas kur kas rimčiau, nei tau atrodo! Sakydamas, kad tave vesiu, nejuokavau, ir dabar pasirengęs pakartoti tą patį, o jeigu atsisakysi man padėti, garbės žodis, dabar pat tave uždusinsiu.

Jos akys išsiplėtė, aš atitraukiau ranką ir, vos ji vėl pradėjo bliauti, kaip reikiant suspaudžiau gerklę – įspraudęs smilių ir nykštį į duobutes abipus kaklo.

– Paleisk! – sušvogždė ji. Aš tuoj pat atitraukiau rankas, pabūgęs, kad tikrai galiu sulaužyti jai kokį kaulą. Pegė sužiopčiojo, gaudydama orą, jos gerklė gergždė ir kriokė.

– Kuo vardu gydytojas? – kvočiau, neduodamas jai atsitokėti.

– Nebuvo jokio gydytojo, – laikydamasi už kaklo sulemeno ji. – Nepažįstu jokių gydytojų! Tiesiog norėjau...

Tvojau jai iš visos širdies ir puoliau lauk.

Viskas, amen, ir dabar visiškai nesvarbu, ar aš ją mausčiau, ar ne, nesvarbu ir tai, ar ji pati sakė tiesą, ar melavo. Grįžau namo ir įsitaisiau supamojoje kėdėje. Buvo pusė dvyliktos. Šiaudelių, už kurių būčiau galėjęs griebtis, nebeliko, mano jėgos išseko, buvau išgręžtas tarsi skuduras. Dar bandžiau įtempti vaizduotę ir išgalvoti kokią nors įmantrią kombinaciją, tačiau visą vietą mano galvoje užėmė Renės, tyliai einančios iš svetainės spintos link, paveikslas, ir iki šios lemtingosios scenos buvo likę dešimt ar aštuonios valandos. Džo, matyt, sėdės prie rašomojo stalo, įsikniaubęs į užrašus. Veikiausiai jis išgirs, kaip Renė padeda laikraštį (?) ir žengia spintos link. O jis ir toliau spoksos į užrašus, ničnieko nematydamas, kas ten parašyta, arba galbūt pasuks galvą ir žiūrės, kaip ji atidaro spintos duris. Berniukai jau miegos savo kambaryje. Renė, žinoma, neis atgal į svetainę. Nuo Džo ją atskirs praviros spintos durys, ji paims nuo lentynos koltą, nuleis saugiklį, prisidės vamzdį prie smilkinio ir tuoj pat, kad nuo metalinio vamzdžio šaltuko kiek dešiniau ir aukščiau akies jos nesu-

pykintų, paspaus gaiduką. Bet iš pradžių veikiausiai ji atsisės ant grindų.

Toliau mano vaizduotė nesiekė, nes man dar nė karto nebuvo tekę matyti kruvino lavono. Kokias dvi valandas – apytikriai iki pusės antros – ši vaizdų seka ir mirguliavo mano galvoje, kuri, atrodė, tuoj sprogs. Gal imtis kokių nors ryžtingų priemonių? Gal dumti pas Morganus, įsiveržti į namus ir pagrobti pistoletą? Ir ką aš su juo darysiu? Jie nė nekrustelės, tiesiog sėdės ir žiūrės į mane, o vakare Renė sugalvos ką nors kitką. Gal užlaužti Renei rankas ir laikyti? Ir kiek – visą gyvenimą? Paskambinti į policiją ir pasakyti, kad viena moteris rengiasi nusižudyti? O ką jie padarys atvažiavę? Renė ramiai sėdės ir skaitys laikraštį, Džo kuisis prie rašomojo stalo. Pasakyti jai, kad suradau gydytoją, kuris padarys abortą? Kokį gydytoją? Kada bus operacija? Pasakyti jai... – ką?

Kėdės sūpavimosi amplitudė pamažu nukrito beveik iki nulio. Išskyrus Renės su koltu prie smilkinio paveikslą ir švininės kulkos, tykančios savo geležinės drevės gelmėse, vaizdą – ne, tai buvo net ne vaizdas, veikiau kažkokia fizinė įtampa, kažkas panašaus į zvimbimą ar gaudimą – nieko kitko galvoje neliko. Pajutau, kad šlapimo pūslė perpildyta: reikėjo nueiti į tualetą, bet aš nėjau. Po kurio laiko būtinybė eiti į tualetą atslūgo. Pabandžiau poteriauti „Koka-kola neapvils“, tačiau atpylęs pirmąją eilutę pamiršau pradėti antrąją. Vėl ėmė spausti šlapimo pūslę – ir kur kas stipriau negu anksčiau. Aš niekaip negalėjau ryžtis atsistoti.

Apačioje kažkas garsiai įjungė radiją, ir aš pašokau. Buvo trys valandos: man dėjosi, kad neprisiruošdamas nueiti į tualetą delsiau pusę minutės, bet pasirodė, jog praėjo valanda su ketvirčiu! Po minutės nusiritau laiptais žemyn ir šokau į automobilį; pro Morganų namus prašvilpiau šešiasdešimties mylių per valandą greičiu, išvažiavau iš miesto ir nudūmiau į Vainlendo pusę, link Remobilizacijos Fermos. Hole ponia Doki špagatu rišo kažkokias gofruoto kartono dėžes.

– Kur Gydytojas? Man reikia tučtuojau su juo pasikalbėti.

Ji mostelėjo galva į namo gilumą – girdi, jis ten, toliau. Eidamas per priimamąjį atkreipiau dėmesį, kad jis užverstas į ritinius susuktais kilimais, į krūvą suverstais baldais ir daugybe dėžių.

– Jūs kažko sunerimęs, – vos pamatęs mane pastebėjo Gydytojas. Vilkėdamas juodu vilnoniu kostiumu jis sekmadienio laikraštį skaitė užpakalinėje verandoje, kuri prasidėjus šalčiams virsdavo savotišku soliariumu. Laimei, jis buvo vienas: dauguma pacientų kvėpavo grynu oru prie įėjimo, kiti sėdėjo priimamajame. – Sėskitės.

– Šiandien mane ištiko kažkas panašaus į priepuolį, – pasakiau aš.

– Buvote užstrigęs? – Jis atidėjo laikraštį ir pažvelgė į mane įdėmiau. – Vadinasi, liovėtės taikęs terapiją.

– Ne, būčiau iš karto taip ir pasakęs. Nors – pastaruoju metu buvau labai užsiėmęs.

Lauke buvo vėsu, net šalta, tačiau skaisčiai švietė saulė, o virš užpelkėjusio upelio už namo didelis erelis žuvininkas, pasigavęs priešpriešinį vėją, nejudėdamas kybojo ore. Nežinojau, nuo ko pradėti.

– Jeigu taip, – nepatikliai tarė Gydytojas, – tada tikrai nesuprantu, kaip galėjote staiga užstrigti.

– Man regis, galiu viską jums paaiškinti. Buvau užsiėmęs tuo, kad bandžiau išspręsti keletą neseniai kilusių problemų.

– Hm. Šį kartą, bijau, man teks susipažinti su jūsų problemomis, nes jos kilo jau po to, kai pradėjome gydymą. Eime į apžiūrų ir konsultacijų kabinetą.

– Viską čia galiu papasakoti. Ilgai netruks.

– Ne. Eime į apžiūrų ir konsultacijų kabinetą. Eikite pirmas – užsukite pakeliui pas ponią Doki, kad ji žinotų, kur mes, – o aš irgi tuoj ateisiu.

Padariau, kaip lieptas; neilgai trukus pasirodė ir Gydytojas, persirengęs baltu mediko chalatu, ir atsisėdo priešais mane.

– Klokite.

Kėliais vos nesiremdamas į jo kelius, rankas susikryžiavęs ant krūtinės, papasakojau jam apie savo romaniuką su Rene ir apie tas pasekmes, kurias jis sukėlė. Pasakojimas klostėsi stebėtinai sklandžiai – kol dėsčiau tik faktus ir nebandžiau gilintis į savo ar kitų istorijos dalyvių motyvus. Sunkiausia buvo surasti vietą akims: Gydytojas, kaip įprasta, sėdėjo palinkęs į priekį ir, ritinėdamas iš vieno lūpų kampučio į kitą nepridegtą cigarą, visą laiką stebeilijosi man tiesiai į veidą; iš pradžių žvilgsnį bandžiau sutelkti į jo kairiąją akį, paskui į dešiniąją, paskui į kaktą, paskui į antakius, į cigaro galiuką – ir jaučiausi be galo bjauriai, kad žvilgsnio vienoje vietoje negaliu išlaikyti daugiau nei keletą sekundžių. Išklojau viską – kaip ieškojau gydytojo, net apie susitikimą su Pege Rankin. Pavertęs savo išgyvenimus žodžiais, išsikalbėjęs, pajutau didžiulį palengvėjimą.

– Renė tikrai nepersigalvos, – apibendrindamas tariau aš. – Jeigu nepranešiu jai nieko tikra, šiandien vakare ji nusižudys, o aš visas galimybes nesėkmingai išbandžiau jau pusę dvyliktos. Tada, tiesą sakant, mane ir ištiko paralyžius; jis truko apie valandą su ketvirčiu, kol kažkas pirmajame aukšte garsiai įjungė radiją. Ji nusišaus po penkių ar šešių valandų!

– Tai taip jūs įsivaizduojate ramų gyvenimo būdą? – suirzęs riktelėjo Gydytojas. – Argi neliepiau vengti bet kokių keblumų?! Argi nesakiau, argi primygtinai nerekomendavau neturėti ryšių su moterimis?! Ar manėte, kad aš tik žaidžiu su jumis gydytoją ir pacientą? O pats pas mane tikriausiai pasismaginti atvykdavote?

– Nežinau, sere.

– Žinote, puikiai žinote. Jūs nuo pat pradžių mane laikėte šarlatanu, puspročiu keistuoliu, jeigu ne kuo nors dar blogesniu. Supratau tai jau per pirmąjį mudviejų pokalbį, bet leidau taip manyti, kol darėte viską, kas jums nurodyta, nes jūsų atveju toks požiūris pats savaime daro gydomąjį poveikį. Tačiau kai jūs pradėjote ne-

paisyti mano rekomendacijų, toks požiūris tapo be galo pavojingas, kaip dabar ir pats matote.

– Tikrai taip, sere.

– Ar jūs bent suvokiate, kad jeigu būtumėte daręs viską, kaip jums liepta, šito nebūtų nutikę? Jeigu jūs būtumėte studijavęs *Pasaulio almanachą*, būtumėte galvojęs tik apie gramatikos paskaitas, ir šventai laikęsis Kairiapusiškumo, Eiliškumo ir Abėcėlinės tvarkos principų – ypač tuo atveju, kai jie atrodė absurdiški, – jums nieko nebūtų atsitikę, ir nebūtų jokių problemų.

– Gydytojau, atvirai kalbant, pastaruoju metu daugiau galvojau apie Morganus negu apie save.

– Ir kas iš to išėjo?! Juk rekomendavau jums draugysčių vengti! Turėjote galvoti tik apie tai, kaip vėl neužstrigti, ir daugiau apie nieką.

Pats metas buvo pasakyti, ko pas jį atvykau, bet jis vis kalbėjo ir kalbėjo.

– Akivaizdu, kad dabar susidūrėme su kitokio nei anksčiau pobūdžio paralyžiumi. Tada stotyje jūsų gebėjimą judėti sutrikdė nepajėgumas pasirinkti. Šis sutrikimas mane sudomino ir aš jį gydžiau. O dabar jūs save tiesiog įvarėte į aklavietę – vulgarią, idiotišką padėtį, kurios net dilema nepavadinsi, ir dėl to visas nuveiktas darbas nuėjo šuniui ant uodegos.

– Gydytojau, atsiprašau – moteris rengiasi nusižudyti.

– Jeigu jos vyras po to prakiurdins jums makaulę, jums tai išeis tik į naudą. Mitoterapija... Mitoterapija jus būtų išvadavusi nuo bet kokių prisirišimo, įsitraukimo tipų, jeigu tik būtumėte pasivarginęs stropiai ją praktikuoti. Tiesą sakant, jūs taip ir darėte, tik sau išsirinkote – kaip paskutinis idiotas – patį prasčiausią vaidmenį. Būtų tikęs net niekšo – tik tikro, neturinčio jokių skrupulų ir sąžinės! – vaidmuo. Tačiau jūs susimąstėte vaidinti atgailaujantį nusidėjėlį, be to, kaip tik tada, kai barstytis galvą pelenais jau nebuvo jokios prasmės, – o tinkamesnio vaidmens, norint įvaryti

jums visišką paralyžių, nė nesugalvosi. Rupūs miltai! – užriko jis, ne juokais įsisiautėjęs. – Jūsų atvejis buvo pats įdomiausias per visus mano praktikos metus, o jūs man viską sudergėte!

Ištisas dvi minutes jis tylėdamas žiaumojo cigarą ir į mane stebeilijosi piktomis juodomis akimis. Aš fiziškai jaučiau, kaip tirpsta laikas.

– Ar negalėtumėte jūs...

– Tylėt! – tūžmingai subliuvo jis. – Jeigu ji iš tiesų nusižudys, jos mirtis jums padarys labai žalingą poveikį. Galbūt net lemtingą. Pirmiausia, jus gali nužudyti jos vyras arba, ko gero, jūs ir pats galite nusišauti – jūsų recidyvas ne pats maloniausias. Abiem šiems pavojams galėčiau užkirsti kelią pasilikdamas jus čia, tačiau jis gali užsiundyti ant jūsų policiją, kai tik susigriebs, kad dingote, o policininkų čia tikrai nenoriu matyti. Velnias, ir sugebėk tu man taip viską sudergti! Dveji metai darbo kaip šuniui ant uodegos, ir dėl ko – dėl kažkokio kvailo romaniūkščio!

– O ar negalėtumėte jai suleisti ergotrato, Gydytojau? – skubriai paklausiau aš. Gydytojas net cigarą sekundei iš burnos išsiėmė, kad mane galėtų perverti tuo labiau niekinamu žvilgsniu.

– Kurių galų, jūsų manymu, man čia reikalingas ergotratas? Negi manote, kad šie ponai ir ponios gali pastoti?

Aš paraudau.

– Tai gal galite išrašyti receptą?

– Nesistenkite atrodyti kvailesnis negu esate. Jūs ir pats galite išrašyti nė kiek ne prastesnį receptą.

– Viešpatie, nežinau, ką daryti.

– Horneri, liaukitės vaidinęs kvailelį. Jūs čia atvažiavote ne kalbėtis apie nepajėgumą judėti, o prašyti, kad padaryčiau jai abortą.

– O jūs padarysite? – maldaujančiu balsu paklausiau aš. – Sumokėčiau, kiek tik paprašytumėte.

– Nesąmonė. O jeigu aš užsiprašysiu septynių tūkstančių dolerių. Jūs norite pasakyti, kad pasirengęs sumokėti, tarkim, iki pen-

kių šimtų dolerių. O kai tik aš operaciją padarysiu, jūs pamiršite, kad būtina atsiskaityti, taigi reali suma veikiausiai smuks iki šimto, gal dviejų šimtų dolerių. Jeigu neklystu, daugiau jūs neturite?

– Turiu kokius du šimtus septyniasdešimt penkis dolerius, Gydytojau. Ir su džiaugsmu jums juos atiduočiau.

– Horneri, aš nedarau nelegalių abortų. Per visą savo gyvenimą jų esu padaręs tik kokią dešimtį, ir tai labai seniai. Sutikdamas pastatyčiau ant kortos, pirmiausia, štai šią savo įstaigą, antra, savo pacientų gerovę ir, trečia, savąją laisvę. Jūsų manymu, verta taip rizikuoti dėl kažkokių dviejų šimtų septyniasdešimt penkių dolerių? Arba kad ir dėl penkių tūkstančių?

– Daugiau neturiu ko jums pasiūlyti.

– Turite, ir jeigu sutiksite, padarysiu tai moteriai abortą.

– Sutinku su bet kokiomis sąlygomis.

– Neabejoju. Kitas reikalas, ar ketinate savo žodį tesėti. Rengiuosi pakeisti fermos dislokacijos vietą – jūs, žinoma, atkreipėte dėmesį į netvarką hole ir priimamajame. Išimties tvarka šį kartą mes persikraustome savo valia, o ne aplinkybių verčiami; aš suradau geresnę vietą – Pensilvanijoje, ir trečiadienį mes ten trauksime. Ponia Doki rytoj būtų su jumis susisiekusi – bet jeigu jau jūs vis tiek čia... Jeigu ne persikraustymas, apie abortą negalėtų būti nė kalbos; tačiau kadangi mūsų vis tiek čia greitai nebebus, padarysiu jį šiandien pat naktį.

Iš netikėtumo aš apsiašarojau, paskui nei iš šio, nei iš to nusijuokiau.

– Geriausia būtų tiesiog pasinaudoti kateteriu. Moteris pavaikščiotų su juo dieną kitą, ir persileidimas garantuotas. Žinoma, ji imtų stipriai kraujuoti, tačiau dėl to bet kuri ligoninė suteiktų jai pagalbą. Toks variantas būtų geresnis, nes jai nereiktų čia važiuoti, tačiau užimtų nemažai laiko; sąrėmiai gali prasidėti tik trečiadienį, o kateteris gimdoje jai suteiktų tokių kančių, kad ji tikriausiai nusižudytų vien neapsikęsdama skausmo. Atvežkite ją čia šiąnakt, aš pašalinsiu vaisių, ir bus rami galva.

– Būtinai atvešiu! Viešpatie, tai tiesiog nuostabu!

– Nieko čia nuostabaus. Darbas purvinas ir bjaurus, bet aš jį atliksiu – tikėdamasis nors kaip išgelbėti jūsų atvejį. O už tai turėsite ne tik atiduoti man visus pinigus persikraustymui į Pensilvaniją, bet ir mesti darbą ir važiuoti kartu su mumis. Reikalauju šito dėl dviejų priežasčių: pirmiausia – ir svarbiausia, – noriu, jog būtumėte man pasiekiamas dvidešimt keturias valandas per parą, kad galėčiau kontroliuoti, kaip taikote terapijas; antra, man reikalingas jaunas žmogus – kol įsikursime naujoje vietoje, reikės atlikti daug fizinio darbo. Gal mano kaina pernelyg didelė?

Prisiminiau senukus dormitoriume.

– Netempkite gumos, Horneri, – rūsčiai tarė Gydytojas. – Juk galiu ir persigalvoti. Jūsų atvejis – mano hobis, ir man jis įdomus, tačiau tikrai nesu dėl jo pamišęs, be to, jūs mane bene dažniau erzinate negu gerai nuteikiate.

– Sutinku, – pasakiau aš.

– Puiku. Šiąnakt padarysiu jai abortą. Sekmadienio proga pinigus galėsite sumokėti čekiu. Rytoj pasakysite koledže, kad išeinate iš darbo, o trečiadienį ryte, pusę devintos, būkite Vaikomiko autobusų stotyje, prie terminalo „Greihaund". Ten susitiksite su ponia Doki ir kai kuriais pacientais – ir vyksite kartu su jais autobusu.

– Gerai.

– Ar reikia aiškinti, ką galiu padaryti, kad priversčiau tęsėti duotą žodį ar bent jau smarkiai pasigailėti, jeigu vis dėlto jį sulaužysite?

– Nereikia, Gydytojau, – pasakiau. – Aš tiesiog nebeturiu jėgų. Ir žodį tesėsiu.

– Man irgi atrodo, kad tesėsite, – šyptelėjo jis, – ir nepriklausomai nuo likusių jėgų. Ką gi, sutarėme. – Jis atsistojo. – Pacientai eina miegoti devintą. Moterį atvežkite pusę dešimtos. Nešvieskite žibintais į langus ir netriukšmaukite, nes ant kojų sukelsite visą namą. O čekį atvežkite kartu su banko knygele, kad galėčiau įsitikinti, kad jis išrašytas visai esamai sumai. Iki.

Aš išėjau; hole ponia Doki vis taip pat flegmatiškai špagatu rišo kartono dėžes.

– Gydytojas mane informavo apie persikraustymą, – pasakiau jai. – Važiuosiu su jumis, bent jau kuriam laikui.

– Aišku, – rūgtelėjo ji, nė nepažvelgusi į mane. – Susitinkame lygiai aštuntą trisdešimt. Autobusas išvyksta aštuntą keturiasdešimt penkios.

– Būsiu, – pasakiau aš ir beveik bėgte nuskubėjau automobilio link. Buvo be kelių minučių penkta.

12 Stovėjau Morganų svetainėje nenusivilkęs lietpalčio, nes niekas nė nemanė kviesti manęs pasilikti

Stovėjau Morganų svetainėje nenusivilkęs lietpalčio, nes niekas nė nemanė kviesti manęs pasilikti pavakarieniauti ar šiaip pasėdėti. Ir Džo, ir Renė sukinėjosi virtuvėje ir neskubėdami ruošė vaikams vakarienę. Jų nuotaika, rodės, buvo puiki, ir jie veikiausiai net juokavo.

– Ir kur šįkart tave buvo nunešęs velnias? – pasidomėjo Renė.

– Dėl visko susitariau, – pasakiau aš.

– Tau tereikia spėti į artimiausią reisą į Vatikaną, – pratęsė Džo, mėgdžiodamas mano balsą ir jo išraišką – palengvėjimą, sumišusį su nuovargiu, – ir nuvykus paskelbti, jog esi popiežiaus sugyventinė.

– Tai jau ne, juk aiškiai pasakiau, kad daugiau meluoti neketinu! – nusijuokė Renė.

– Devintą užvažiuosiu tavęs paimti, – pasakiau aš. – Priėmimas paskirtas pusę dešimtos. Ir tai bus ne ergotratas.

Šypsena Renės veide staiga kažkaip nuvyto; ji net truputį išbalo.

– Tu tikrai radai žmogų, kuris padarys abortą?

– Taip. Jis pensininkas gydytojas, netoli Vainlendo turi Remobilizacijos Fermą.

– Jo pavardė? – paklausė Džo; jis irgi nebesišypsojo.

– Jis neatskleidė savo tapatybės. Manau, jį galima suprasti. Tačiau jis geras gydytojas. Pažįstu jį jau keletą metų. Tiesą sakant, dėstytojo darbo ėmiausi vykdydamas jo nurodymus.

Jie atrodė truputį apstulbę.

– Nė karto neteko girdėti apie remobilizacijos fermas tuose kraštuose, – abejodama tarė Renė.

– Jis vengia pašalinių ausų ir akių – taip ramiau pacientams, be to, jis negras, o jo pacientai – vieni baltieji. Mažai kas apie jį žino.

– Ar jis geras specialistas, – dvejodamas pasiteiravo Džo. Tuo metu jie abu jau stovėjo virtuvės tarpdury.

– Nesvarbu, – skubriai pasakė Renė ir grįžo prie viryklės.

– Susiruoši iki devynių? – paklausiau aš.

– Susiruošiu.

– Tu važiuosi su mumis? – paklausiau aš Džo.

– Nežinau, – blankiu balsu atsakė jis, – nuspręsiu vėliau.

Man susidarė įspūdis, kad kažką jiems sugadinau.

Kai tik parsigavau į savo kambarį, įtampa atslūgo ir pasireiškė reakcija ne tik į pastarųjų dienų sumaištį, bet ir į prisiimtą atsakomybės naštą. Užkirtęs kelią Renės savižudybei, savaime suprantama, palengvėjimą pajutau, tačiau apsivalymo jausmas neatėjo, o aš norėjau jaustis apsivalęs. Norėjau, kad šis nuotykis taptų man pamoka: kad, nepaisant to, kokių abstrakčių etinių nuostatų laikausi – o jos nuolatos kinta, – nesu tokia vienalytė, visada ta pati asmenybė (pasitelkiant Renės terminologiją, nesu pakankamai „tikras“), kad į kitų žmonių gyvenimą galėčiau giliau įžengti nepadarydamas rimtos žalos jiems ir nesutrikdydamas savo ramybės; norėjau įsikalti į galvą, kad mano iracionalūs sąžiningumo ir žiaurumo, užuojautos ir cinizmo blyksniai, trumpiau tariant, mano nepajėgumas pakankamai ilgai vaidinti tą patį vaidmenį, sukelia skausmą ir man pačiam, ir kitiems, ir kad šis nenuoseklumas visiškai neleidžia man ilgą laiką ramiai ištverti

skausmingas situacijas – kaip tai sugeba, pavyzdžiui, Džo. Nejaučiau didelio poreikio ir noro turėti draugų, tačiau buvo aišku (ir tai aš norėjau įsikalti sau į galvą), kad jeigu jau pasitaiko jų įgyti, tai privalau atsižvelgti į savotišką savo asmenybės vienalytiškumo pobūdį ir stengtis išlaikyti atstumą bei nesivelti į jų gyvenimą – palikti juos ramybėje.

Moralas paprastas, bet iki galo jo įsisąmoninti nepajėgiau. Jaučiau daugybę prieštaringų jausmų vienu metu: džiaugiausi, kad situacija išsisprendė, nors šiaip ji man atrodė gana komiška, buvau sutrikęs, jaučiausi įsižeidęs, pykau ant Morganų ir sentimentaliai jų ilgėjausi, bjaurėjausi jais ir savimi – ir tai dar toli gražu ne visi mano jausmų kokteilio ingredientai, tarp kurių buvo ir visiškas abejingumas visam šiam reikalui.

Tačiau nė kiek nesibodėjau savimi, nesijaučiau pavargęs nuo daugybės savųjų „aš" šurmuliavimo, nuo savo mažytės asmeninės paslapties. Nors iš tiesų nė nemaniau tesėti pažado ir vykti su Gydytoju į Pensilvaniją, parašiau daktarui Šotui trumpą laišką, kuriame pranešiau išeinąs iš darbo: didysis atsakingo žmogaus vaidmuo mane iš tiesų išsekino, troškau išvažiuoti iš Vaikomiko, būti kuo toliau nuo Morganų. Naujame mieste, su naujais draugais, gal net nauja pavarde, galbūt ir įstengsiu *apsimesti* pakankamai vienalyčiu, kad būčiau laikomas asmeniu ir galėčiau gyventi šiame pasaulyje – kai esi neblogai techniškai pasikaustęs aktorius, tai nėra taip jau sudėtinga... O gal imti ir vesti Pegę Rankin? Paimčiau jos pavardę, užtaisyčiau jai vaiką... Aš nusišypsojau.

Kelios minutės prieš devynias užėjau pas Morganus paimti Renės; juodu su Džo buvo bebaigią vakarieniauti prie žvakių.

– Nutarėme atšvęsti, – sausai tarstelėjo Džo. Jis tuoj pat įjungė šviesą ir užpūtė žvakes, ir aš pamačiau, kad jie valgo dešrainius su raugintais kopūstais. Nė nemanydamas padėti Renei apsivilkti lietpaltį, Džo suskato tvarkyti stalą.

– Kiek tai truks? – paklausė jis manęs.

– Nežinau, Džo, – atsakiau aš, jausdamasis baisiai nesmagiai. – Labai ilgai neturėtų trukti.

– Aš pasirengusi, – pranešė Renė. Atrodė ji nekaip: perbalusi, virpanti. Džo pabučiavo ją, vos liesdamas lūpomis veidą, atsuko čiaupą ir suskato plauti indus.

– Tu nevažiuosi? – pasiteiravau.

– Ne.

– Ką gi... – nutęsiau. Renė jau žengė durų link. – Iki, netrukus grįšime.

Mes išėjome į kiemą. Renė negrabiai nuskuodė pirma manęs prie automobilio ir, man nespėjus jai pasitarnauti, atidarė dureles. Įsėdusi ji keletą kartų šniurkštelėjo nosimi, tačiau ašaras sulaikė. Užkūriau variklį ir nuvairavau plentu Vainlendo link.

– Tai bent prisivirėme košės, tiesa? – užjaučiamai tarstelėjau aš. Ji tylėdama žvelgė pro langą. – Labai apgailestauju dėl visko, kas atsitiko, atleisk.

Jos veido išraiška buvo neperprantama. Ir staiga aštriai pajutau jos vienatvę: visa, kas atsitiko, visa, kas atsitiks, ji turėjo pakelti vienui viena, ir niekas jai negalėjo nuimta šios naštos; tai buvo fundamentali, galutinė vienatvė, kurią žmogiškoji būtybė išgyvena patekusi į ekstremalią situaciją. Tokios kito žmogaus vienatvės neįmanoma pajusti iki galo, tačiau kartais ji prisirita ypač arti, ir kaip tik tada, automobilyje, aš supratau, kokia gili praraja ją skiria nuo Džo, nuo manęs, nuo visokių vertybių ir motyvų, nuo pasaulio ir istorijos – ji buvo vienišas gyvūnas, užspeistas į pačią akliniausią aklavietę. O Džo, likęs namie, plauna indus. Vieniši gyvūnai! Ir nėra tokių priežasčių, tokių sprendimų, nėra tokių filosofinių sistemų, į kurias save galėtume sukišti iki galo: kad ir kaip stengtumės, kad ir kaip spraustumės į visokius rėmus, vis tiek kažkuri mūsų dalis liks kyšoti išorėje – sutrikusi ir vieniša.

– Tas seniokas išties kietas gydytojas, – po kokios minutės tarstelėjau aš.

Renė į mane pažvelgė nesuprantančiu žvilgsniu, tarsi būčiau prašnekęs kokia nors užsienio kalba.

– Rene, ar tikrai nori ten važiuoti? Gal verčiau grįžtam?

– Jeigu parveši mane namo, aš nusišausiu, – sušvogždė ji.

Įsukęs į privažiavimo prie sodybos keliuką aš išjungiau žibintus ir tyliai įvairavau į kiemą. Renei paaiškinau, kad Gydytojas prašė nesukelti ant kojų jo pacientų, tačiau bijau, kad toks teatrališkumas drąsos jai nepridėjo. Kai žengdamas durų link paėmiau ją už rankos, pajutau, kad ji visa dreba. Ponia Doki ir Gydytojas mūsų laukė priimamajame. Juodu tuoj įsistebeilijo į Renę, gręžte gręždami ją akimis, ir ponios Doki veido išraiška buvo atvirai niekinama.

– Labas vakaras, ponia Morgan, – pasisveikino Gydytojas. – Galime pradėti tuojau pat. Ponia Doki nuves jus į procedūrų kambarį.

Netardama nė žodžio ponia Doki nužirgliojo į procedūrų kambarį, ir Renė, sekundę padvejojusi, nusekė paskui tą milžinę. Mano akys paplūdo ašaromis. Nežinau, koks jausmas jas iššaukė, nelabai moku atskirti užuojautos nuo meilės – galimas daiktas, tiesiog užjaučiau ją ir tiek.

– Ar atnešėte čekį ir banko knygelę? – valdingu tonu paklausė Gydytojas.

– Taip, – padaviau jam čekį ir banko knygelę. Ant priešpaskutinės čekio šaknelės buvo užrašytas sąskaitos likutis: du šimtai aštuoniasdešimt septyni doleriai ir trisdešimt du centai, kitas čekis buvo išrašytas visai šiai sumai ir pasirašytas. – Nežinojau, kokią pavardę įrašyti skiltyje „Gavėjas“.

– Aš pats įrašysiu. Ką gi, puiku, imkimės reikalo. Labai norėčiau, kad procedūrą stebėtumėte – jums tai bus į naudą.

– Ne, aš palauksiu čia.

– Jeigu norite, kad padaryčiau jai abortą, – tarė Gydytojas, – tai eikite kartu su manim ir žiūrėkite, ką darysiu.

Norom nenorom teko sutikti. Gydytojas užsimetė savo baltąjį švarkelį, ir mudu nuėjome į procedūrų kambarį. Renė ant apžiūrų stalo gulėjo iki kaklo apklota marška. Bijojau, kad nepultų manęs varyti lauk, tačiau ji netarė nė žodžio. Ponia Doki stovėjo abejingu veidu. Gydytojas nusiplovė rankas, tada patraukė maršką ir apnuogino Renės pilvą.

– Taigi pirmiausia patikrinkime, ar jūs iš tiesų nėščia.

Vos tik jis prisilietė prie jos, pradėdamas apžiūrą, ji nevalingai krūptelėjo. Po kokios minutės ar kelių, kai Gydytojas apsimovė gumines pirštines, pasitepė tepalu pirštus ir pradėjo vidinę apžiūrą, ji ėmė pasikūkčiodama raudoti.

– Nagi liaukitės, – irzliai tarė Gydytojas, – juk jau buvote pastojusi. – Kiek patylėjęs jis paklausė: – Kaip manote, prieš kiek laiko pastojote? – Renė neatsakė, ir jis nieko daugiau nebeklausinėjo.

– Ką gi, galime pradėti. Prašau paduoti plėtiklį ir grandiklį, – paprašė jis ponios Doki. Ši nuėjo prie netoliese įrengto sterilizatoriaus jų atnešti ir pradėjo žvanginti kažkokius instrumentus; Renės raudojimas pasidarė padrikesnis ir garsesnis. Ji kiek išsirietė ant apžiūrų stalo ir net pabandė keltis.

– Gulėt ir tylėt, – piktai įsakė Gydytojas. – Tuoj visą namą sukelsite ant kojų.

Renė vėl atsigulė ir užmerkė akis. Kai tik Gydytojas iš ponios Doki paėmė žvilgantį grandiklį, mane pradėjo pykinti; nutariau žiūrėti į Renės veidą, o ne ten, kur buvo atliekama operacija.

– Užsekite diržus, – paliepė Gydytojas poniai Doki. – Jums veikiausiai jau yra tekę tai daryti. Renę per diafragmą apjuosė platus odinis diržas. – Taip, dabar laikykite jos dešiniąją koją, o jūs, Horneri, laikykite kairiąją. Žinote, akušerinės bėdos mus čia ištinka retai, tad ir stalo su sąvaromis nepasirūpinau nupirkti.

Jis kilstelėjo Renės kojas ir plačiai išskėtė. Ponia Doki sugriebė

dešiniąją ir prispaudė Renės blauzdą prie savo šlaunies, aš, labai nenoromis, suėmiau kairiąją.

– Atleisk man, Rene, – pralemenau.

Renė lingavo galva ir vaitojo. Dar po kurio laiko – manyčiau, kai Gydytojas kaip tik pradėjo gimdoje darbuotis grandikliu, tačiau aš nežiūrėjau, ką jis daro, taigi tiksliai pasakyti negaliu – ji pradėjo klykti ir trūkčioti kojomis, bandydama išsiveržti.

– Laikykite tas prakeiktas kojas! – užriko Gydytojas. – Ji tuoj susipjaustys į griežinėlius! Nutildykite gi ją, Horneri!

– Rene... – teįstengiau maldaujamai pralementi aš. Ji buvo apimta siaubo; manau, kad nebepažino ir manęs. Man iš akių plūdo ašaros, jos veidas raibuliavo tarsi grimzdamas po vandeniu. Akimirkai ji atsipalaidavo, bandydama susiimti, bet tuoj pat – gal pajutusi dar vieną grandiklio krimstelėjimą? – vėl pratrūko klykti ir iš visų jėgų bandė keltis.

– Velnias, – su pasibjaurėjimu nusikeikė Gydytojas, žvelgdamas į ponią Doki. – Neįmanoma dirbti grandikliu. Paleiskite jos koją ir užčiaupkite jai burną.

Ponia Doki stumtelėjo Renės galvą žemyn ir užspaudė jai burną delnu. Renė įnirtingai spyrė atsilaisvinusia koja; Gydytojas, per plauką išvengęs smūgio, tarsi kamštis iš butelio šoko į šalį ir apvertė kėdę. Aš netyčia žvilgtelėjau žemyn ir pamačiau kraują: sukruvintą maršką ant Renės pilvo, kruvinus Renės klubus, kruvinas Gydytojo pirštines. Tik vargais negalais įveikiau vėmulį, kuris jau buvo beprasiveržiąs man pro burną.

– Operacijos nutraukti nebegalima, – tarė Gydytojas poniai Doki. – Ji jau kraujuoja. Palaikykite ją truputį, aš paruošiu narkozę.

Renės baimė pradėjo skverbtis į mane. Ji minutėlei aprimo, jos akys maldaujamai žvelgė į mane.

– Nuimkite ranką, – pasakiau poniai Doki. – Ji nebešauks.

Ponia Doki atsargiai atitraukė delną, pasiruošusi tuoj pat – jeigu prireiks – vėl užspausti Renei burną.

– Džeikai, man baisu, – tyliai sudejavo Renė, visa drebėdama. – Man skauda. Nenoriu bijoti, bet niekaip negaliu susivaldyti.

– Ar jūs tikras, kad jau per vėlu operaciją nutraukti? – paklausiau aš per visą kambarį, nes Gydytojas tolimajame kampe guminę žarną jungė prie dviejų dujų balionų, stovinčių ant platformos.

– Dabar jau nėra prasmės nutraukti, – atsakė jis. – Jau būčiau baigęs, jeigu ji nebūtų pradėjusi kvailioti.

– Rene, ar nori važiuoti namo?

– Taip, – sukūkčiojo ji. – Tačiau tegu iš pradžių jis užbaigia, ką pradėjęs. Bandau susiimti, gulėti ramiai, bet man nieko neišeina.

– Na, tai mes tuo pasirūpinsime, – pareiškė Gydytojas, jau nebepykdamas. Jis privežė dujų balionus prie stalo galvūgalio. – Taip šokčiojote, kad vos nepradūriau jums gimdos. Dabar atsipalaiduokite.

Renė užsimerkė. Gydytojas padavė kaukę poniai Doki, kuri su kažkokiu pasimėgavimu uždėjo ją Renei ant nosies ir burnos. Gydytojas nedelsdamas atsuko vožtuvėlius ir dujos tyliai šnypšdamos plūstelėjo į kaukę.

– Kvėpuokite giliai, – pasakė gydytojas, stebėdamas manometrų rodmenis.

Renė suskato kvėpti dujas, tarsi būtų troškusi kuo greičiau netekti sąmonės. Ji liovėsi virpėjusi, kojos suglebo.

– Patikrinkite pulsą, – paliepė Gydytojas poniai Doki.

Tačiau kai ji laisva ranka suėmė Renės riešą, ši ūmai gausiai išsivėmė, tarytum jos skrandis būtų išsivertęs. Po akimirkos jos gerklėje kažkas tarsi sučepsėjo – Viešpatie, koks tai buvo klaikus garsas! – paskui dar kartą. Jos akys trumpam prasimerkė, bet tik iki pusės.

– Bronchoskopą! – šaižiai riktelėjo Gydytojas, plėšdamas kaukę nuo Renės veido. Renės veidas buvo mėlynas: čepsėjimas gerklėje liovėsi. – Horneri, atsekite diržą! Greit!

Karštligiškai įsikibau diržo, tačiau niekaip negalėjau sugraibyti

sagties – akyse viskas liejosi. Renės krūtinėje kažkas garsiai gurgtelėjo, tarsi po vandeniu būtų sprogęs dinamitas.

– *Bronchoskopą!* – subliuvo Gydytojas.

Ponia Doki pagaliau atbildėjo prie stalo nešina į dūdelę panašiu instrumentu; Gydytojas išplėšė jį jai iš rankų ir pradėjo kišti Renei į burną. Jos burna buvo visa vėmaluota, plaukai irgi buvo aplipę vėmalais, po galva telkšojo tiršta balutė. Staiga veidas dar labiau pamėlynavo, akys atsivėrė, lėliukės beprasmiškai blaškėsi. Man viskas pradėjo suktis prieš akis.

– Paruoškite deguonies! – įsakė Gydytojas. – Horneri, skaičiuokite pulsą!

Griebiau Renės riešą. Gal kokį vieną tvinksnį ir pajutau – bet ne daugiau.

– Pulso nėra! – suklikau aš.

– Kad tave kur... – Gydytojo balsas virptelėjo. Jis ištraukė bronchoskopą iš jos trachėjos ir padėjo prie galvos. – Nebesirūpinkit dėl deguonies, ponia Doki.

Ponia Doki neskubėdama priėjo prie stalo pasižiūrėti.

To vaizdo nepamiršiu niekada: procedūrų kambaryje tamsu, vienas lubose įtaisytas prožektorius apšviečia tik stalą; negyva Renė, pamėlynavusiu, juodomis dėmėmis išmuštu veidu, atviromis akimis, burna išžiota, sklidina vėmalų – tarsi kokia duobelė, – kurie per lūpų kraštus sruvena į vėmalų balą po jos galva; platus juodas diržas, pagaliau atsegtas, guli susirangęs ant jos krūtinės ir pilvo; apatinė kūno dalis apnuoginta ir kruvina, jos kojos nerangiai ir dramblotai svyra nuo stalo krašto.

– Amen... – atsiduso Gydytojas.

– Kaip tai atsitiko? – paklausė ponia Doki.

– Ji veikiausiai prieš važiuodama čia stipriai pavakarieniavo, – atsakė jis. – Ir sugalvok taip prisišveisti prieš operaciją! O kai prisikvėpavo eterio, apsivėmė ir įtraukė vėmalų į plaučius. Tai velniava!

Buvau toks priblokštas, kad net verkti negalėjau. Jaučiausi tarsi kirvapente per galvą smogtas; dar truputį ir būčiau plojęsis ant grindų, bet paskutinę akimirką kažkaip įsigudrinau sugraibyti kėdę, ant kurios ir susmukau.

– Laikykitės Horneri, jūsų dar tetrūksta!

Atsakyti nesugebėjau. Stengiausi neapsivemti ir neprarasti sąmonės.

– Eikite ir prigulkite ant kušetės priimamajame, – įsakė jis. – Ir laikykite aukštyn iškėlęs kojas. Tai praeis. Mes ją apiplausime, aptvarkysime, tada turėsite ją iš čia išvežti.

– Kur išvežti?! – surikau aš. – Kur aš ją dėsiu?!

– Kaip tai – kur? Ogi nuvešite namo. Negi manote, kad vyras nenorės atgauti kūno?

Aš atsistojau ir nusvirduliavau durų link, bet dar neužčiuopęs rankenos kiek ilgas dėjausi ant grindų. Atsipeikėjau jau priimamajame, paguldytas ant kušetės. Gydytojas stovėjo šalimais.

– Štai, nurykite, – tarė jis, duodamas man dvi piliules ir stiklą vandens.

– O dabar klausykitės. Reikalas rimtas, bet jeigu susiimsite, viskas bus gerai. Mes pernešėme ją į jūsų automobilį. Tik nedarykite kvailysčių: nebandykite kūno atsikratyti – pakeliui kur nors išmesti ar paslėpti. Aš paskambinau jos vyrui ir pranešiau, kad ji tuoj atsigaus po narkozės. Geriausia vežkite ją tiesiai namo, ten ir praneškite vyrui apie žmonos mirtį. Panikuokite. Pasakykite, kad ji mirė pakeliui į namus: pradėjo vemti, užspringo ir užduso. Skrodimas jūsų žodžius patvirtins. Vyras iškvies greitosios pagalbos medikų komandą, jie, žinoma, aptiks aborto pėdsakų, bet nieko baisaus. Jus pradės kamantinėti, bet tai irgi nieko baisaus. Tik iki rytdienos nesakykite, kur buvo atliekamas abortas – paskui galite sakyti, tai jau reikšmės nebeturės. Aš su keletu pacientų išvažiuoju šiąnakt traukiniu, o ponia Doki pasiliks ir viską sutvarkys. Namas ir telefonas registruotas jos vardu – ji pasakys esanti viena iš mano

pacienčių, ir tik nuomojusi man namą. Jūs mano pavardės nežinote, o ji pasakys išgalvotą ir apsimes apie visą šį reikalą ničnieko nenutuokianti. Nei jūsų, nei jos jie nesuims, o mane surasti – rankos per trumpos. Štai, imkite, – jis padavė man voką. – Čia jums autobuso bilietui ir šiek tiek pinigų pragyventi iki trečiadienio. Planai nesikeičia. Trečiadienį ryte „Greihaund" stotyje susitinkate su ponia Doki. Ji lauks jūsų su kitais pacientais ir praneš, jeigu kas nors pasikeis. Ar pajėgsite vairuoti?

Atsakyti neįstengiau: kartu su sąmone siautulinga banga grįžo ir sielvartas.

– Atrodote visai neblogai, – trumpai pastebėjo jis. – Dėl to, kas atsitiko, kaltas ne jūs vienas, o mes visi. Tebūnie tai pamoka mums visiems. O dabar eikite. Kuo greičiau visa tai baigsis, tuo geriau.

Piliulės veikiausiai išties man padėjo: kai atsistojau, galva nebesvaigo. Nuėjau prie automobilio ir sėdau prie vairo. Renė suriesta kamuoliuku gulėjo ant užpakalinės sėdynės – apvilkta, išprausta, užmerktomis akimis. Tai, kas atsitiko, buvo taip rimta, kad net nebandžiau apie tai galvoti ir ką nors jausti. Mechaniškai nuvairavau automobilį prie Morganų namų.

Kai įėjau į vidų, buvo apie vienuoliktą. Kieme ir beveik visuose namo kambariuose buvo tamsu, kelias tuštut tuštutėlis. Paskambinau į duris, ir kai pasirodė Džo, pasakiau:

– Ji mirė, Džo.

Jam tarsi kas kirvapente per galvą būtų trenkęs. Jis smarkiai susvyravo, tačiau išsilaikė nesusmukęs, tik pirštu arčiau akių pastūmėjo akinius. Iš akių pabiro ašaros ir ėmė tekėti abiem skruostais.

– Kur ji?

– Automobilyje. Ji apsivėmė nuo eterio, užspringo ir uždusο.

Jis žengė pro mane automobilio link. Vargais negalais išbogino ją iš mašinos, nunešė namo ir švelniai paguldė ant tachtos. Veidu sruvo ašaros, tačiau jis nė karto nesukūkčiojo – ir apskritai joks garsas neišsiveržė jam iš krūtinės. Aš bejėgiškai stypsojau greta.

– Kokia to gydytojo pavardė?

– Nežinau, Džo. Kaip Dievą myliu, tikrai nebandau jo dangstyti. Aš lankydavausi pas jį, bet jis taip man ir neprisistatė. Paskui tau viską paaiškinsiu, jei tik norėsi klausytis.

– Kur jis atliko operaciją?

– Netoli Vainlendo. Paaiškinsiu policijai, kaip tą vietą rasti.

– Dink iš čia. Greit.

– Gerai, – pasakiau aš ir iš karto išėjau. Ne laikas buvo protestuoti, aiškintis, atgailauti. Ir ne vieta.

Visą naktį prasėdėjau prie telefono, laukdamas skambučio – Džo arba policijos, tačiau niekas taip ir nepaskambino. Pašėlusiai norėjau paskambinti į policiją, į ligoninę, Džo – bet juk paskambinus reikėjo ką nors kalbėti, o aš nežinojau, ką pasakyti. Bandžiau įsivaizduoti, ką dabar daro Džo – veikiausiai dar nieko, tik sėdi šalia Renės ant tachtos, žiūri į ją ir kažką mintyse svarsto. Nutariau nesikišti ir leisti jam daryti viską, ką tik jis panorės. „Net jeigu jis norės mane nužydyti, nesipriešinsiu – maniau sau. – Nenorėjo mano pagalbos, tai tegul pats sau ir žinosi. Jeigu kas pradės mane klausinėti, – kalbėjau sau, – sakysiu tik tiesą, nebent Džo paprašytų nesakyti, kas nutiko iš tiesų.“ Visa širdimi vyliausi, kad Gydytojas suklydo ir kad man vienaip ar kitaip teks atsakyti prieš įstatymą. Geiste geidžiau atsakomybės.

Tačiau ničniekas nepaskambino. Ryte susidūriau su dilema: eiti į koledžą ar ne? Nutariau eiti. Gal kas nors iš dėstytojų jau ką nors žino – paskambinti Džo man nekilo ranka.

Kai nusigavau į koledžą, nuskuodžiau tiesiai į daktaro Šoto kabinetą ir apsimečiau norįs pasižiūrėti, ar nėra kokių nors pranešimų. Daktaras Šotas kartu su Širle ir daktaru Karteriu stoviniavo prieškambaryje, ir iš jų veidų buvo aišku, kad jie apie Renės mirtį jau žino.

– Labas rytas, – pasisveikinau, nežinodamas, kaip būsiu sutiktas.

– Labas rytas, pone Horneri, – išsiblaškęs atitarė daktaras

Šotas. – Mes ką tik sužinojome siaubingą žinią! Vakar naktį staiga mirė Džo Morgano žmona!

– Ką?! – šūktelėjau aš, automatiškai suvaidinęs nustebimą ir pasibaisėjimą. Taigi, regis, jie neįtaria, kad aš prikišęs nagus: ką gi, kol nežinau, ką ketina daryti Džo, reikia ir toliau vaizduoti nuostabą.

– Kažkoks košmaras! – dar kartą nusibaisėjo daktaras Šotas. – Tokia jauna moteris, ir dar du maži vaikučiai liko be mamos!

– Kas jai nutiko, sere?

Jis išraudo.

– Aš pats dorai nieko nežinau, pone Horneri. Džo kažką bandė aiškinti telefonu, bet – juk žinote, kaip būna tokiais atvejais – gana padrikai, ir aš nelabai ką supratau... Jis priblokštas – jam tai toks smūgis! Regis, ji mirė vakar vėlai vakare ligoninėje, paveikta narkozės. Jai darė kažkokią neatidėliotiną operaciją.

– Siaubas... – atsidusau aš, purtydamas galvą.

– Baisu, baisu!

– Gal paskambinti į ligoninę? – pasiūlė jam Širlė. – Registratūros darbuotojai veikiausiai ką nors žino.

– Ne, ne, – tuoj užprotestavo daktaras Šotas. – Nedera taip smalsauti. Aš paskui paskambinsiu Džo ir paklausiu, ar negalėčiau kuo padėti. Kas galėjo pagalvoti! Ponia Morgan buvo tokia jauna, sveika moteris!

Aiškiai mačiau, kad jis žino daugiau negu sako, tačiau kad ir ką pasakojo jam Džo, manęs jis neįvėlė. Daktaras Karteris pastebėjo ašaras mano akyse ir patapšnojo per petį. Visi žinojo, kad aš su Morganais lyg ir draugauju.

– Niekas nežino, kada išmuš toji valanda, – atsiduso jis. – Geri žmonės miršta jauni. Gal tai ir į gera.

– O kaip jis tvarkysis su vaikais? – paklausiau aš.

– Vienas Dievas težino! Kokia tragedija! – rypavo jis, ir buvo ne visai aišku, ką jis turi galvoje.

– Žinote, gal neverta dabar spėlioti, kas buvo ir kas bus – atęis

laikas ir viską sužinosime, – pareiškė daktaras Karteris. – Mes ir taip visi labai sukrėsti.

Supratau, kad daktaras Šotas pasakė jam, ką buvo sužinojęs pats.

Taigi pirmadienį ir antradienį, kaip paprastai, skaičiau paskaitas, nors viduje žiojėjo tuštuma, kurioje blaškėsi nerimas. Renę laidojo antradienį po pietų, bet kadangi dėl to koledžas negalėjo oficialiai paskelbti laisvos dienos, iš dėstytojų į laidotuves nuvyko tik daktaras Šotas. Panelė Baning iš visų surinko pinigų vainikui: prisidėjau doleriu iš tų skatikų, kuriuos man davė Gydytojas. Tuo metu, kai Renę leido į kapą, aš, regis, studentams aiškinau apie skyrybos ženklus.

Koledže buvo paskelbta, kad ponia Morgan, kaip paaiškėjo, mirė visai ne dėl narkozės poveikio: pasirodo, maisto trupiniui patekus į kvėpavimo takus, uždusо pakeliui į ligoninę. Tokia pat informacija buvo pateikta ir antradienio laikraštyje – daktaras Šotas, matyt, buvo labai įtakingas Vaikomiko bendruomenėje. Be to, pasklido gandas, kad ponas Morganas parašė prašymą atleisti jį iš darbo. Visi buvo įsitikinę, kad tokį sprendimą jis priėmė paveiktas sukrėtimo, kurį patyrė mirus žmonai – girdi, visai suprantama, kad jis nori kurį laiką pakeisti aplinką. Vaikais rūpinosi ponas ir ponia Makmehonai, Renės tėvai.

Tačiau antradienio popietę išgirdau, kaip viskas buvo iš tiesų. Kai baigęs darbus leidausi paradiniais laiptais, mane pasivijo daktaras Karteris ir čiupo už alkūnės.

– Žinau, kad draugavote su Morganais, – sąmokslininko tonu sušnabždėjo jis, vesdamasis mane atokiau nuo netoliese mindžikavusių studentų būrelio, – tad jums veikiausiai derėtų žinoti, kas atsitiko iš tiesų. Tik niekam daugiau nesakykite.

– Žinoma, nesakysiu, – patikinau jį. – Tai kas gi ten nutiko?

– Mudu su ponu Šotu tiesiog pakraupome, kai sužinojome, –

tarė jis. – Atrodo, kad ponia Morgan mirė dėl nelegalaus aborto padarinių – operacija buvo atliekama kažkur užmiestyje, netoliese.

– Negali būti!

– Bijau, tai tiesa. Kai Morganas ją nuvežė į ligoninę, atlikus skrodimą paaiškėjo, kad ji uždusо veikiama narkozės, ir buvo aptikta aiškių aborto požymių.

– Jėzau, kokia gėda!

– Baisu. Daktarui Šotui pavyko pasiekti, kad tai į viešumą neiškiltų, ir policija šį reikalą tiria slaptai, tačiau kol kas nieko neišsiaiškino. Morganas tvirtina nežinąs, nei kas darė abortą, nei kur jis buvo daromas. Girdi, žmona pati dėl visko susitarė, ir jis nebuvęs ten, kur visa tai atsitiko. Nežinau, ar jis sako tiesą, ar meluoja – vienas Dievas težino, kaip ten buvo iš tiesų.

– Viešpatie šventas! Ar jį gali patraukti atsakomybėn?

– Ne, nepavyks. Tačiau su darbu jam teks atsisveikinti: nors daktaras Šotas šį reikalą užgniaužė, tačiau nutarė: po to, kas atsitiko, jis, kad ir geriausių norų turėdamas, negalės leisti Morganui pasilikti koledže. Reikalas ir taip pašvinkęs, o kas bus, jeigu sužinos studentai? Pats suprantate – mažas koledžas mažame miesteliūkštyje... Gali kilti didelių nemalonumų. Atskleisiu dar vieną paslaptį: daktaras Šotas Morgano paprašė, kad šis parašytų prašymą atleisti iš darbo.

– Vargšelis!

– Taip, gaila vyruko. Juk jūs niekam nesakysite?

Papurčiau galvą.

– Ničniekam.

Taigi galimybė viešai prisiimti atsakomybę sau man suteikta nebuvo. Renė guli kapinėse. Džo liko be darbo, o aš vis dar turėjau darbą, mano reputacija nė kiek nenukentėjo.

Viešpatie, kaip viskas mėšlina, kaip neteisinga! Blaškiausi po kambarį, trūkčiojamai dūsavau ir garsiai vaitojau. Žinoma, galiu

imti ir viešai paskelbti, jog tai aš dėl visko kaltas, bet ar tai nebus dar vienas, galutinis, pažeminimas Džo, kuris aiškiai siekia atimti iš manęs manąją atsakomybės dalį ar, bent jau, nenori dalintis su manim savo sielvartu? Galiu, žinoma, savo naštą nešti slapčia čia, Vaikomike, ar kur nors kitur, vedęs Pegę Rankin arba metęs ją iš galvos, savo pavarde arba kokia nors kita – bet ar tai nebus visuomenės, kurioje gyvenu, apgaudinėjimas, ar tai nebus tiesiog slapstymasis nuo viešo pasmerkimo? Be to, niekaip negalėjau nuspręsti, ar vesdamas Pegę pasielgsiu gailestingai ar žiauriai; ar teisingai pasielgsiu, jeigu įskųsiu Gydytoją policijai, ar ne. Negalėjau nuspręsti, net kaip turėčiau *jaustis*: savo širdyje mačiau tik skausmą – abstraktų, beformį ir betikslį.

Tiesiog krausčiausi iš proto. Bandžiau rašyti laiškus – Džo, policijai, Pegei, vėl Džo. Pradėjau gal dvylika, bet nė vieno taip ir neužbaigiau. Tuščias reikalas: negalėjau nei ilgai ko nors kvailai kaltinti – Gydytojo, savęs ar dar ko, nei nuspręsti, ką daryti toliau. Galiausiai savo prirašytus popierius išmečiau lauk ir tyliai, tvinkčiodamas skausmu, sėdėjau supamojoje kėdėje. Šis baisingas neišbaigtumas varė mane iš proto; raumenys net girgždėjo iš įtampos, ragindami veikti, tačiau mano, kaip ir Laokoono, galūnes supančiojo baisiosios gyvatės dvynės – Žinojimas ir Vaizduotė, kurios, išsikerojusios laiko pilnatvėje, jau nebe gundė, bet žudė.

Galop aš nusirengiau ir tamsoje atsiguliau į lovą, nors nė nesitikėjau užmigti, ir pradėjau nebylų dialogą su savo draugu.

– Mudu su tavim nuėjome per toli ir sužinojome per daug, – tariau aš Laokoonui. – Kaip tokiems kaip mes, išsilaikiusiems iki šių dienų, gyventi tokiame pasaulyje?

Atsakymo neišgirdau. Burnoje jutau pelenų skonį.

Vidury nakties suskambo telefonas. Buvau nuogutėlis, ir kadangi užuolaidos nebuvo užtrauktos, ragelį pakėliau nedegdamas

šviesos. Džo balsas buvo tvirtas, aiškus, ramus, tarsi jis pats būtų buvęs šalia.

– Džeikai?

– Taip, Džo, tai aš, – aš visas sutvinksėjau, kiekvienas nervas stojo piestu, prieš akis sušmėkščiojo pastarųjų dienų įvykiai, taip pat ir didelis pistoletas jo spintoje.

– Tu žinai, kaip buvo?

– Taip, regis, žinau.

Pauzė.

– Ką gi. Kokie tavo planai? Esi ką nors sumanęs?

– Nežinau, Džo. Tikriausiai ne. Maniau, kad viską reikia palikti tavo valioje, kad ir kokia ji būtų.

Vėl pauzė.

– Aš veikiausiai irgi išvažiuosiu iš Vaikomiko.

– Tikrai? Kodėl?

Džo balsas visiškai nekito, taigi ničnieko negalėjai spręsti apie jo jausmus.

– Nežinau. O kaip tu, Džo? Ką tu dabar darysi?

Jis klausimą ignoravo.

– Tai ką mąstai, Džeikai? Ką apie visa tai galvoji?

Aš nežinojau, ką atsakyti. Buvau visiškai sutrikęs.

– Jėzau, Džo... neturiu supratimo, nuo ko pradėti, nežinau, ką daryti!

– Ką?

Jo balsas buvo vis toks pat aiškus, tyras, prie pat ausies. Nesuprantu kodėl, bet aš pradėjau verkti, ašaros šaltais upeliais liejosi man per veidą, kaklą, lašnojo ant krūtinės, kūną purtė lediniai pagaugai.

– Sakiau, kad nežinau, ką man daryti.

– A-a.

Dar viena pauzė, šį kartą ilga, o paskui jis padėjo ragelį ir aš likau stovėti tamsoje su negyvu gelžgaliu prie ausies.

Kitą rytą nusiskutau, apsirengiau, susikroviau lagaminus ir išsikviečiau taksi. Laukdamas jo sūpavausi supamojoje kėdėje ir rūkiau cigaretę. Nebuvo jokio „oro“. Po kelių minučių lauke pasigirdo garso signalas – mane kvietė taksi vairuotojas. Pačiupau du lagaminus, o Laokoono biustą palikau stovėti ant židinio lentynos. Automobilį, kuriuo daugiau neketinau naudotis, irgi palikau ten, kur šis stovėjo, šalikelėje, ir sėdau į taksi.

– Į stotį.

BARTH, JOHN
Ba473
Kelio pabaiga: romanas / iš anglų kalbos vertė Vitalijus Šarkovas. –
Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2007. – 238 p.
ISBN 978-9986-39-477-8

Johnas Barthas (g. 1930) – vienas garsiausių JAV rašytojų, postmodernistinio romano, susiformavusio septintajame mūsų amžiaus dešimtmetyje, kūrėjas, unikalios „juodojo humoro" mokyklos įkvėpėjas bei puikus literatūros kritikas. Romanas „Kelio pabaiga" kupinas gerą modernų džiazą primenančių improvizacijų, autorius eksperimentuoja, mėgina naujai pažvelgti į, jo žodžiais tariant, „išsisėmusias" literatūros formas, atgaivinti jas, perkurti. Šiame kūrinyje, vaizduojant eilinių, niekuo neišsiskiriančių žmonių gyvenimus, meistriškai atskleidžiama universali žmogaus drama.

UDK 820(73)-3

John Barth
KELIO PABAIGA
Romanas

Leidyklos redaktorius Saulius Repečka
Redaktorė Asta Bučienė
Dailininkas Romas Orantas
Korektorė Virginija Savickienė
Maketavo Dalia Kavaliūnaitė

2007 02 15. 10,5 apsk. leidyb. l.
620-oji leidyklos knyga.
Išleido Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla,
K. Sirvydo 6, LT-01101 Vilnius.
www.rsleidykla.lt / info@rsleidykla.lt.
Spausdino UAB „Logotipas",
Utenos 41a, LT-08217 Vilnius.

John Barth

Džonas Bartas (g. 1930) – JAV literatūros klasikas, intelektualas, išradingas novatorius, unikalios „juodojo humoro“ mokyklos įkvėpėjas bei puikus literatūros kritikas. Jo kūryba žavi sąmoju, vaizduotės žaismu, nestandartinėmis situacijomis, smagiais paradoksais ir ironija. *New York Times Book Review* pavadino jį geriausiu šiuolaikiniu Amerikos rašytoju.

Romanas „Kelio pabaiga“ (1958) – vienas iš pirmųjų Bartho šedevrų, stilistika ir tematika artimas 2000 m. lietuviškai išleistai „Plaukiojančiai operai“. Kūrinys kupinas gerą modernų džiazą primenančių improvizacijų, autorius eksperimentuoja, mėgina naujai pažvelgti į, jo žodžiais tariant, „išsisėmusias“ literatūros formas, atgaivinti jas, perkurti. Šiame kūrinyje, vaizduojant eilinių, niekuo neišsiskiriančių žmonių gyvenimus, meistriškai atskleidžiama universali žmogaus drama. Romano ašis – pagrindinio herojaus Džeko Hornerio psichologinis paralyžius, jo gydymas šiurpą keliančioje Remobilizacijos Fermoje ir tragiškas herojaus ryšys su fakulteto, kuriame jis dėsto, kolega bei jo žmona. Tai – bekompromisė žmonių susvetimėjimo atodanga. Pagal šį romaną Aramas Avakianas ir Terry Southernas 1968 m. pastatė filmą, kuris, daugelio kritikų nuomone, pranoksta net Stanley Kubricko ir Arthuro Penno kūrybą.

Johnas Barthas – geriausias šiandienos rašytojas Amerikoje ir vienas geriausių, kokius kada nors esame turėję.
New York Times

Išradinga, originalu, įžvalgu ir įdomu... Bartho kūrybai būdingas sąmojus, aiškumas ir didelis meistriškumas... rodomas tiesiogiai ir atvirai.
New York Herald Tribune